

DAMAGE BOOK

UNIVERSAL
LIBRARY

05_200099

UNIVERSAL
LIBRARY

ವಿವರಣೆ

ಕಾದಂಬರಿ

ಲೇಖಕರು :

ನಾಡಿಗೇರ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು

ಶಾರದಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆಯ ೧೧ನೇ ಕಿರಣ

೧೯೫೦

ಸ್ವಕಾಶಕರು :
ಶಾರದಾ ಪ್ರಕಟನಾಲಯ
ಅ ರ ಳ ಳ ಸೆ ಳ ಟಿ
ಬೆಂಗಳೂರು ೨

ಎಲ್ಲಾ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಲೇಖಕರ ವಶ

ಮುದ್ರಕರು :
ಹೆಚ್. ವೆಂಕಟೇಶಯ್ಯ
ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಪ್ರೆಸ್
ಬೆಂಗಳೂರು ೨

ಎದಿರೇಟು

ಹರಟೆಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಶ್ರೀ ನಾಡಿಗೇರರ ಜೊಚ್ಚಲು ಕಾದಂಬರಿಯಿದು. ತಾವು ನೋಡಿದ ಅನುಭವಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಈ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ರಸದೂಟದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ, ಅವರು ಹೇರಳವಾಗಿ ಒದಗಿಸಿರುವ ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ, ಹವ್ಯಳ ಸಂಧಿಗೆಯಂತಹ ನಗೆ ವ್ಯಂಜನಗಳು.

ನಮ್ಮ ಕಥಾನಾಯಕ ಪ್ರಾಣೇಶ ಈ ಪ್ರಸಂಚದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ತಾಳಬೇಕಾದರೆ, ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮತ್ತು ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯವರು ನಡೆಸಿದ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗಳು, ಹೊತ್ತ ಹರಕೆಗಳು ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕ ಪವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ವಾದಿಸುವವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಉತ್ತರವೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣೇಶ ಲೋವರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಪ್ಯಾಸ್ ಆದುದೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಮುತ್ತುಗದ ಹೂವಿಗೆ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಗಂಟು ಹಾಕಿದ ಹೆಣ್ಣು ಮಡಿ ಕೋಲಿನಂತಿದ್ದ ರಾಥೆ ಈ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಓದತೊಡಗಿದ ಮೇಲೆ ನಿವು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕೆಳಗಿಡಲು ಬಯಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

‘ಎದಿರೇಟು’ ನ್ನು ಓದುವಾಗ, ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ನಿಮಗೆ ಎದಿರೇಟು ಬಿದ್ದರೆ, ನಮ್ಮ ಸಹಾನುಭೂತಿಯು ನಿನ್ನೊಂದಿಗಿದೆ.

ಬೆಲೆ: ೧ರೂ. ೮೪.

ಲೇಖಕರು

ಶ್ರೀ ನಾಡಿಗೇರರು ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಪ್ರಾಣಿ. ಗಂಭೀರ ವಿಷಯವೆಂಬುದೇ ಅವರ ದಟ್ಟ ತಲೆಗೆ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನೂ ತೀಕ್ಷ್ಣ ದೃಷ್ಟಿಯ ವಕ್ರನೋಟದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಡಪಾಕಲ್ಲ ಎಂದೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ; ಅದರ ಕೆಳಗಿರುವ ಚರಂಡಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ, ಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ. ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಿರಲೇಬೇಕಾದ ತಾಪತ್ರಯ, ಸಾಲಶೂಲ, ಸಂಕಷ್ಟಗಳು ಇವರಿಗೆ ಇವೆ. ಅದರೂ ಇವನ್ನೇ ನೆನಸಿಕೊಂಡು ನಗುವ ಸ್ವಭಾವ ನಾಡಿಗೇರರು!

ಇವರನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅಗತಾನೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಕೈದಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ.

ನನ್ನೆರಡು ಮಾತುಗಳು

ಶಾರದಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕಾದಂಬರಿಯು ಈಗ್ಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆಯೇ ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅಡ್ಡಿ ಅತಂಕಗಳು ಬಂದವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಡ್ಡಿ ಎಂದರೆ ನನ್ನ ಆಲಸಿಕೆ. ಇದುವರೆಗೆ ನಾನು ಅನೇಕ ಹರಟೆ ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದೇನೆ. ಇದು ನನ್ನ ಮೊದಲ ಕಾದಂಬರಿ. ಕಾದಂಬರಿ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಬರೆಯಲು ನನಗೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ. ಅದು ನಿಮ್ಮ ಕೈಲಿದೆ. ನೀವೇ ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಹೇಳಿ.

ಆದರೆ ಒಂದು ವಿಷಯ...; ವಾಸ್ತವಿಕ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ಓದುಗರ ಮುಂದಿಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ಅರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪಾತ್ರಗಳು, ಕಲ್ಪನಾ ಪ್ರಸಂಚದಿಂದ ಸಿಡಿದು ಬಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ನಿಲುವು ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಅವರು ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯರವರು. ಅವರ ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು, ಅವರ ಮನೋವೃತ್ತಿ, ಏನಾದರೂ ಒಂದು ಘಟನೆ ನಡೆದರೆ ಅವರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದೇ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶ.

ಚಿತ್ರಗಾರನಿಗೂ, ಫೋಟೋಗ್ರಾಫರನಿಗೂ ಬಹಳ ಅಂತರವಿದೆ. ನಾನು ಈ ಕಾದಂಬರಿ ಬರೆಯುವಾಗ ಒಬ್ಬ ಫೋಟೋಗ್ರಾಫರ್ ಅಗಿದ್ದೇನೆ. ಇದ್ದುದನ್ನು ಇದ್ದಹಾಗೆ, ಕಂಡಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡಹಾಗೆ ಬರೆದಿದ್ದೇನೆ. ಚಿತ್ರಗಾರನ ಕುಂಚದ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೀವು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಾರಿ, ಆದರೆ ಫೋಟೋಗ್ರಾಫರನ ನೈಜ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೀವು ನೋಡಬಹುದು.

ಶಾರದಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆಯ ಗೆಳೆಯ ಬಸವರಾಜದ್ವಯರ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಅಭಿನಂದನೆಗಳು. ಅಂತೂ ನನ್ನಿಂದ ಒಂದು ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿದರು. ಅವರ ಸೈರಣೆಗೆ ನಾನು ತಲೆತೂಗಿದ್ದೇನೆ.

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಮಾಲೀಕರಾದ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶಯ್ಯನವರು, ತಡವಾದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಅಭಿನಂದನಾಮಣವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲೇಬೇಕು.

ಬೆಂಗಳೂರು.

ನಾಡಿಗೇರ ಕೃಷ್ಣರಾಯ

ಎ ದಿ ರೇ ಟು

೧

ಹೊನ್ನಾಳಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ತಾಲ್ಲೂಕು. ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಮೈಲಿ. ಹರಿಹರದಿಂದಲೂ ಇಪ್ಪತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಮೈಲಿ. ರೈಲಿನ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ 'ನಾಗರೀಕತೆ' ಯ ಸೊಂಕು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಾಕಿಲ್ಲ. ಈಚೆಗೆ ಒಂದು ಹೈಸ್ಕೂಲು ಆರಂಭವಾಗಿ ೪-೫ ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದಿವೆ, ಅಷ್ಟೆ. ಆದರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಹೆಜ್ಜೆ. ಸೀನಿದರೆ, ಕೆಮ್ಮಿದರೆ ಬೀಳುವ ಹಳೆಯ ಮನೆಗಳು. ಹಿಂದೆ ಇದೊಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರಿಸಲೋಸುಗ ಉಳಿದು ಕೊಂಡಿರುವ ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು.

ಊರಹೊರಗಿರುವ ಬಸ್‌ಸ್ಟಾಂಡ್ ಒಂದು ವಿಹಾರಸ್ಥಳ. ಇದೇ ಊರಿನವರ ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್, ಕಬ್ಬೆನ್‌ಸಾರ್ಕ್, ಜೂ. ಬೊಂಬಾಯಿಯಿಂದ ಉಡುಪಿ ಮಂಗಳೂರು ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವವರು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಈ ಊರಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಜನರ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆ, ನಡೆ ನುಡಿ, ಭಾಷೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ವಿಪುಲ ಚರ್ಚೆಗೆ ಈ ಊರಿನ ನಿರುದ್ಯೋಗಿ ಜನರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಹಾರ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಬಸ್‌ಸ್ಟಾಂಡ್ ಬಳಿ ಇರುವ ಬೇವಿನ ಕಟ್ಟಿಯೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಖಾಸನಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತ ಜನ ಕಡಿಮೆ. ಕಲಿಯಬೇಕೆಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಾಗಲೀ, ಕಲಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ದುಃಖವಾಗಲೀ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. "ಅಪ್ಪ ಹಾಕಿದ ಕ್ರಲದ ಮರ"ಕ್ಕೆ ನೇಣುಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಮನೋವೃತ್ತಿಯೇ ಈ ಜನರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇರೂರಿದೆ. ಇದ್ದ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿ

ಕೊಳ್ಳುವವರು ಕೆಲವರಾದರೆ, ಅದನ್ನು ಕಾಸಿ ಕರಗಿಸಿ ಮೂಲೆಗುಂಪಾದವರು ಹೆಚ್ಚುಮಂದಿ. ಈ ಊರಿನವರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಹೋಟೆಲುಗಳೇ ಮೃತ್ಯು. ಅವರ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಪಾದನೆಯೆಲ್ಲ ಈ ಹೋಟೆಲುಗಳ ಪಾಲು. ಈ ಸಂಪಾದನೆ ಇಲ್ಲದಾಗ ಬೆಳೆದ ಕಾಳುಕಡಿಗಳ ಚೀಲಗಳು ಹೋಟೆಲುಗಳ ಉಗ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖನಿದ್ರೆ ಪಡೆಯಬೇಕು. ಕಾಳುಕಡಿ ತೀರಿದಮೇಲೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ಮತ್ತು ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆ ಪಾತ್ರೆ ಪಡಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ದೋಸೆ, ಬಾರ ತಿಂವದ್ದೂ ಉಂಟು. ಇವು ತೀರಿದ ಮೇಲೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ದೇವರುಗಳು, ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ದೋಸೆ ತಿಂದ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಈ ಬೇವಿನ ಕಟ್ಟಿಯೇ ಜನಾರ್ದನ ಕಛೇರಿಯೂ ಹೌದು. ಊರೊಳಗಿನ ಹೊಲಸು ತೊಳೆಯುವುದು ಇಲ್ಲಿಯೇ. ಇಲ್ಲಿ ನುರಿಯುವ ಮಾತುಕತೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದಲ್ಲಿ ದಿನವೂ ಒಂದು ಗೆಜೆಬ್ ಹೊರಡಿಸುವಷ್ಟು ವಿಷಯ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ನಡೆದ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಘಟನೆಗಳು ಬಾಲಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬೃಹದಾಕಾರ ತಾಳುತ್ತವೆ. ನಿಜ ಸಂಗತಿಗಳು ವಿಕಾರವಾಗಿ ವಿರಾಡ್ರೂಪ ತಾಳುತ್ತವೆ. ಯಾರಾದರೂ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಓದಿದ ಹರಕು ಮುರುಕು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಭೂ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದಲ್ಲ ಎರಡಲ್ಲ ನೂರಲ್ಲ ಸಹಸ್ರಾರು ಸುದ್ದಿಗಳು ದಿನವೂ ನುರಿಯಬೇಕು. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂತಿರುವ ಹೊತ್ತನ್ನು ಕಳಚುವುದಾದರು ಹೇಗೆ? ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಏನನ್ನಾದರೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹಣ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು, ಮಾನ ಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಹೊತ್ತನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂಥ ದುಸ್ವಾಭ್ಯ ಕೆಲಸ ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ. ಈ ಜನಾರ್ದನ ಕಛೇರಿಯು ಹೊತ್ತು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ಬಹುವಾಗಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಹೊನ್ನಾಳಿಯು ಮಲೆನಾಡು-ಬೈಲು ಸೀಮೆ ಸಂಧಿಸುವ ಸ್ಥಳ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹಾಲು, ಮೊಸರು, ಸೌದೆ, ತರಕಾರಿ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ತಾಪತ್ರಯವಿಲ್ಲ. ಜನರಾಡುವ ಮಾತೂ ಅಷ್ಟೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒರಟು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಯವೂ ಬೆರೆತು ಅದೆ.

ವಿಚಿತ್ರ ಭಾಷೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹದಿನೈದು ಮೈಲಿಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಹತ್ತುವದರಿಂದ ಅದರ ಪ್ರಭಾವವೂ ಈ ಊರಿನ ಮೇಲೆ ಆಗಿದೆ.

ಊರಿನ ಜನರು ಹಾಸ್ಯ ಸ್ತ್ರಿಯರು. ಆದರೆ ಅವರ ಹಾಸ್ಯ ವನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಕೊಂಚ ಕಷ್ಟವೇ ಸರಿ. ಮರಹಾಸ್ಯ, ಒರಟು ಹಾಸ್ಯ ಅನ್ನುತ್ತಾರಲ್ಲ, ಆ ಮಾದರಿಯದು. ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿದರೆ ಅವನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದ ಎದುರಾಳಿ ತಡವರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಮಾರುತ್ತರ ಕೊಡುವ ಸಮಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೂ ಇದೆ.

ಕೂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ತುಂಗ ಭದ್ರಾ ನದಿಗಳು ಒಂದಾಗಿ-ತುಂಗ ಭದ್ರ-ಈ ಊರಿನ ಮೂಲಕ ಹರಿದು ಹರಿಹರದ ಕಡೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ನದಿ ಬಹು ರಮ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭದ್ರಾನದಿ ಹರಿಯುವುದು ಬಂಡೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಊರಿನ ಸಮೀಪವೇ ನೀರು ನಿಲ್ಲಲು ದೊಡ್ಡ ಮಡುವು ಇರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಋತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನದಿಯ ಮಟ್ಟ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜಾತಿ ಜಾತಿಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿದಂತೆ ನದಿಯನ್ನೂ ಹರಿದು ಹಂಚುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಹಿಂದಿನವರು ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಕುರುಬರು, ಮುಸ್ಲಿಮರು ಮತ್ತು ಅಗಸರು ಮುಂತಾಗಿ ಆಯಾ ಜಾತಿಯವರು ನೀರು ತುಂಬುವ, ಸ್ನಾನಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಒಗೆಯುವ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅರಳಿ ಬೇವಿನ ಮರಗಳಿವೆ. ವಿಶಾಲವಾದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳೇ ಒಗೆಯುವ ಕಲ್ಲುಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ನಿರಾಮವೇತನ ವಡೆದು, ಕೂಳುತುಂಬುವ ನಿಗೆ ಇಡೊಂದು ಆದರ್ಶ ಊರೆಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಹೊನ್ನಾಳಿ ಊರಿನ ಸರಿಚಯ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಠವೊಂದಿದೆ. ಮಂತ್ರಾಲಯದಿಂದ ತಂದ ಮೂಲಮೃತ್ತಿಕೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವೃಂದಾವನ ಈ ಮಠದಲ್ಲಿದೆ. ಮಂತ್ರಾಲಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿ ನರಗಳು ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲೂ

ಆಗುವನೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಮಠ, ಮಠಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರಾಜಕೀಯ ಒಂದು ರಮ್ಯ ಕಾದಂಬರಿಯೇ ಆದೀತು. ಶ್ರಾವಣ ಶುದ್ಧ ಪೌರ್ಣಮೆಯ ದಿನದಿಂದ ಐದು ದಿನಗಳ ಪರ್ಯಂತ ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಸವ, ಸಂತರ್ಪಣೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕೈಂಕರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಐದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಲೆಯನ್ನೇ ಹೊತ್ತಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೆಂಡದಿರು ಆಕ ಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಒಲೆ ಹೊತ್ತಿಸಿಯಾರೆಂದು ಗಂಡದಿರು ಒಲೆಗಳನ್ನು ಅಗೆದು ಹಾಕುತ್ತಾರೆಂದು ಆ ಊರಿನವರೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ! ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಊಟ ಮೂರು ದಿನಗಳಿಗೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟಿರುತ್ತದಂತೆ. ಅಂದಮೇಲೆ ಸಂಜೆ ಒಲೆ ಹೊತ್ತಿಸುವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ರಾಯರಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ಆ ಐದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದಿಲ್ಲದ ಭಕ್ತಿ ಕೋಡಿಕೋಡಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ವರ್ಷವಿಡೀ ಅತ್ತ ಮುಖ ತಿರುಗಿಸದಿದ್ದವರು ಆಗ ಮಠದಲ್ಲಿಯೇ ಬಿದ್ದು ಸಾಯುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ನಾನು .ತಾನೆಂದು ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಲು ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಐದು ದಿನಗಳ ಊಟದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಜನರು ಅತ್ತ ಸುಳಿದಾರೆಂಬ ಅನುಮಾನ ನನಗಿದ್ದೇ ಇದೆ. ಲಂಚ ಕೊಡುವ ದೇವರಿಂದ ಭಕ್ತರಿಗೇನು ಕಮ್ಮಿ? ಆ ದೇವರನ್ನು ತನ್ನ ಅಂತಸ್ತಿಗೆ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮನಷ್ಯನೇ ದೇವರಿಗಿಂತ ಒಂದು ಕೈಮೇಲು.

ಈ ಮಠದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾರಿ ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಪ್ರಸಂಗ ನಡೆಯಿತು. ದೇವರ ತೀರ್ಥವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುವುದರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಪೂಜಾರಿಗಳಿಗೆ ವಿವಾದ ಉಂಟಾಯಿತು. ಬಾಯಿಂದ ಆದ ಜಗಳ ಕೈಗೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಅವಾಚ್ಯ ಶಬ್ದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಸಾಗಿತು. ಕೆಲ ಜನರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಾಧಿ ಇದೆ. ಬೈಗಳಗಳನ್ನು ಮಾತೃಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಆಡದೆ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳ ನೆರವು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ವಿಧವಾಪತಿ, ಮಾತೃಗಾಮಿ, ಮಾದರ್ ಜೋದ್, ಬೇಕೂಫ್, ರ್ಯಾಸ್ಕಲ್, ಫೂಲ್ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡ ದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಪದಗಳಿಲ್ಲವೆ? ಅಥವಾ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳ ಮರ್ಯಾದೆ ತೆಗೆಯಲು ಇದೊಂದು ಒಳಸಂಜೆ ?

ಇದರಂತೆ ಗುಪ್ತಾಂಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಸಹ ಪರಭಾಷೆಯ ನೆರವು ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮವರ ನೈಚ್ಛಮನೋವೃತ್ತಿಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕೆ? ಇರಲಿ. ನಾನು ತೀರ್ಥಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಒಬ್ಬ ಪೂಜಾರಿಯೂ ತಾನು ತೀರ್ಥ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪೂಜಾರಿಯೂ ಮುಂದೆ ಧಾವಿಸಿದರು. ಜೈಗಳದ ಸುರಿಮಳೆ ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಸಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಕೋಪ ಹೆಚ್ಚಿತು, ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೊಡೆದ. ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಕೈ ಬಾಳೇ ಹಣ್ಣನ್ನೇನೂ ಸುಲಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನೂ ಹೊಡೆದ. ಸರಿ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ತೀರ್ಥದ ತಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವರು, ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಹೊಡೆದಾಡಿದರು. ಊಟಕ್ಕೆ ಕೂತ ಜನರ ಎಲೆಯ ಮೇಲೆಲ್ಲ ನೂರೆಂಟು ದೇವರುಗಳು. ಜಗಳಾಡುವವರು ಇಬ್ಬರಾದರೆ ನೋಡುವರು ನೂರೆಂಟು ಜನ. ಬರೀ ಬಾಯಿ ಜಗಳವಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಜನಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ತೃಪ್ತಿಯಾಗದು. ಹೊಡೆವಾಟವಾಗಬೇಕು. ಯಾರದಾದರೂ ಹಲ್ಲುಮುರಿಯಬೇಕು. ಮೋಟಾರುಗಳ ಡಕ್ಕಾಡಿಕ್ಕಿಯಾದಾಗ ಸಂತೆಯೇ ನೆರೆದಿರುತ್ತದೆ. ಅವರೆ ಯಾರೂ ಸತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದಾಗ, ಯಾರಿಗೂ ಗಾಯಗಳಾಗಿಲ್ಲವೆಂದಾಗ, ಮೋಟಾರುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ನಷ್ಟ ಸಂಭವಿಸಿಲ್ಲವೆಂದಾಗ ಸೇರಿದ ಜನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಪ್ತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. “ಆಯ್ಯೋ, ಇಷ್ಟೇನೆ! ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರ ಅವರ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ. ಆದ ಘಟನೆಯನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ವರ್ಣಿಸಿ ಹೇಳಲು ಸಾಕಷ್ಟು ವಸ್ತು ಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಹೊಡೆವಾಟ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಘಟ್ಟವೊಂದು ಮುಟ್ಟುವವರೆಗೂ ಯಾರೂ ಬಿಡಿಸಲು ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜಗಳ ತಾರಕಾಹಂತಕ್ಕೇರಿದಾಗ ಜನರು ಬಂದುಬಿಡಿಸಿದರು. ತೀರ್ಥವನ್ನು ಯಾರು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರಿಯದ್ದರಿಂದ ತೀರ್ಥವಿಲ್ಲದೆ ಭಕ್ತಾದಿಗಳು ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ದೇವರುಗಳ ತೂರಾಟ ಬೀರಾಟ ನಡೆದಾಗ ಒಂದು ವಿಷ್ಣು ಸಾಲಿಗ್ರಾಮವು ಹುಳಿಯ ಕೊಳಗದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಬರೀ ಸನ್ನೆ ಹಾಲು ಕುಡಿದು ಬೇಸತ್ತಿದ್ದ ಕ್ಷೀರಸಾಗರಶಯನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಮಸಾಲೆ ಹಾಕಿದ ಹುಳಿಯ ಕೊಳಗದಲ್ಲಿ ಪವಡಿಸುವ ಸದವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಪೂಜಾರಿಗಳು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ವೈದಿಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ರಾಜಕೀಯ ಅಡಗಿದೆ. ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಬಂಧನಗಳನ್ನು ಹರಿದು ಬಿಸುಟು ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಬೇಕೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇವೆಯೋ, ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲು “ನವಾಜು ಮಾಡಲು ಹೋದವನು ಮಸೀದಿಯನ್ನು ಕೊರಳಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡಂತೆ” ನಮ್ಮ ಬಂಧನಗಳನ್ನು ನೂರ್ಮಡಿಯಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಹಿಂದಿನವರು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಕರ್ಮಕಾಂಡಗಳು ಇಂದಿನವರ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇಂಡಿಯಾ ರಬ್ಬರ್ ಹಿಗ್ಗಿದಂತೆ ಹಿಗ್ಗಿ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಮತೀಯ ಸಮಾರಂಭಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾರಂಭಗಳಾಗಿವೆ ನಾವು ಅನುಸರಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕರ್ಮವು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿ ವಿಕೃತಕರಾಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ನಾವು ಅವನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತೇನೆಂದಾಗಲೀ, ಅವುಗಳ ಅಂತರಾರ್ಥ ಏನೆಂಬುದಾಗಲೀ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಹಿರಿಯರು ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು, ನಾವು ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅವುಗಳ ವಿಚಾರ ಯಾರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಿದರೆ ನಾವು ನಾಸ್ತಿಕರೆಂಬ ಚೀಟಿಯನ್ನು ಅಂಟಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಳಪುರಾಣ, ಇತಿಹಾಸ, ದಂತಕಥೆ ಒಂದೊಂದು ಮೂಟೆಯನ್ನಾಗುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸ ಕೊನೆಗೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲಿ, ದಂತಕತೆ ಅರಂಭವಾದ್ದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಹೇಳುವ ದಾಷ್ಟೀಕ ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಏನೆಂದರೆ ಈ ದಂತಕತೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮರಸ್ಯ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ತೀರ್ಥ, ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವ ಐತಿಹ್ಯ ಯಾವುದೋ ಇನ್ನೊಂದು ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಇದ್ದಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆ ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೆ, ಆ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಎಷ್ಟೋ ಕೋಟಿ ಯಜ್ಞಮಾಡಿದ ಫಲ ನಮಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಯಿತೆಂದೂ, ನಾವು ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿರುವ ವಾಸುಗಳೆಲ್ಲ ತೊಳೆದುಹೋದವೆಂದೂ ರಸೀದಿ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞಕವಿ ಹೇಳುವ ಮಾತು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. “ವಿಯಾಲು ಪಾಪ ಪೋವುದೇ ? ಅದೇನು ಕೆಸರೇ ?” ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಮೈಗೆ ಹತ್ತಿದ ಕೆಸರನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳಲುಬಹುದು, ಆದರೆ

ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಫಲಭೋಗವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿಯೇ ತೀರ ಬೇಕಲ್ಲವೆ ?

ಇಂತಹ ಆರಾಧನೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜನರ ನೈಜಗುಣ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಯಾರು ಯಾರು ಎಷ್ಟು ಹಂಕರು ಎಂಬುದನ್ನು ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು. ಎಲೆ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಒಂದು ಗಂಟಿಯೇ ಜನರ ಹಿಂಡು ಬಂದು ನೆರೆಯುವುದು. ಎಲೆ ಹಾಕುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಮೊದಲೇ ರಿಜರ್ವ್ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತಾವು ತಮ್ಮ ಮನೆಯವರು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದವರಿಗೆ ಎಲೆಗೆ ಜಾಗಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅಂಗವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಸಿದ ಅಂಗವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಯಲು ಮನೆಯ ಹುಡುಗರನ್ನು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಎಲೆಗಾಗಿ ಹಾಹಾಕಾರ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. “ಈ ಎಲೆ ಹರಕ, ಬೇರೆ ಕೊಡಿ, ನಮ್ಮ ಅಣ್ಣನಿ ಗೊಂದು ಬೇರೆ ಎಲೆ ಕೊಡಿ” ನಂಚಿ ಮಾಸುವದೆಂದು ಆಸನದ ಕೆಳಗೆ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಭೂಸರನ್ನೂ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ಅಡಿಗೆ ಬಡಿಸುವಾಗ ಕೂಗಾಟ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ “ಪಲ್ಲ, ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾರಿದೀರಿ, ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಕಿ” “ಈ ಸಾರ್ತ್ವ ಏನೂ ಬಂದಿಲ್ಲ” ಅಂತ ಕಿರುಚುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ನಾಲ್ಕು ಉಸವಾಸ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಸಹ ಇಂಥ ತಹತಹ ಕಾಣುವುದು ಕಷ್ಟವಾದೀತು. ದೇವರ ನಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ, ದೇವರ ಪ್ರಸಾದಕ್ಕೆಂದು ತಾವು ಬಂದಿರುವ ಅಂಶ ಅವರ ದೈವ್ಯಧರ್ಮದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಳಿಸಿ ಹೋಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಆರಾಧನೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಅನೇಕ ಮದುವೆ, ಮುಂಜಿ ಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸುಲಭ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಕಾತುರ ರಾದವರೂ ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಕೊಂಚ ಬಡವರಾಗಿರುವವರು ಮಠಕ್ಕೆ ಒಂದಿಷ್ಟು ಮದುವೆಯ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಕೆಲಸ ಸಾಂಗಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಇಂಥ ಮದುವೆಯೊಂದು ನಡೆದಿತ್ತು. ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡಿನ ಕೊಠಳಿಗೆ ಮಾಲೆಹಾಕಲು ಒಂದು ಕಾಲು ಮುಂದಿಟ್ಟು ನಿಂತಿದ್ದಿತು. ಅವಳಿಗೆ ಹದಿನಾರರ ಹೊಸಲು ದಾಟಿದ್ದಿತು. ಮುಖ ಕಿರುಬೆವರಿನಿಂದ ಮಸುಕಾಗಿತ್ತು.

ಸಾಧುಗಪ್ಪಿನ ಹುಡುಗಿಯ ಹಣೆಯಮೇಲೆ ಹಚ್ಚಿದ ಅಗಲವಾದ ಕುಂಕುಮದ ಪಟ್ಟಿಯು ಊದಾಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿತ್ತು. ಹೆಣ್ಣಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗಂಡಿನ ಕೊರಳಿಗೆ ಮಾಲೆ ಹಾಕುವೆನಲ್ಲಾ ಎಂಬ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಅವಳ ಮುಖದಮೇಲೆ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ತೊಂದರೆ, ಹೆತ್ತು ಹೊತ್ತವರ ತೊಂದರೆ ಅಂದು ತೀರಿತಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಕಣ್ಣೀರಿನ ಹನಿ ಕಣ್ಣಾಲೆ ಸಂದಿಯಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅತ್ಯಲ್ಪ ಬೆಲೆಯ ಹೆಳದಿಯ ಬಣ್ಣದ ಸಂಕಲಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ವಧುವಿಗೆ ಉಡಿಸಿದ್ದರು. ಎರೆದ ತಲೆಗೆ ಜಡೆಹಾಕದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಗಂಟುಹಾಕಿ ಹೂ ಮುಡಿಸಿದ್ದರು. ಮದುವೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಗಂಡಿನ ಕಡೆಯವರಿಗೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಗಂಡಿನ ತಂದೆ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಹಾರಿದ್ದ ಗಂಟನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇದೇನೋ ಒಂದು ಕಾಟ, ಆದಷ್ಟು ಜಾಗ್ರತೆ ತೀರಿದರೆ ಸಾಕು ಎಂಬಂತಿತ್ತು ಅವನ ಮನೋಭಾವ. ಸಭಾಪೂಜೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ವಕ್ಕರಿಸಿ ತನ್ನ ಹಿಮ್ಮೆಣಿಗೆ ಸಂಚಕಾರ : ತಂದಾರಲ್ಲಾ ಎಂದು ಬೆಚ್ಚಿಬೀಳುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯ ಮುಖಮುದ್ರೆ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಶಾಂತವಾಗಿತ್ತು. ಅಗಬೇಕಾದ ಕೆಲಸ ಆಯಿತಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಸಂತೃಪ್ತಿಯ ಅಳಿಸದ ನಗೆಯೊಂದು ಅವಳ ಮುಖದಮೇಲಿತ್ತು. ಮದುವೆಯ ಮಂತ್ರಘೋಷಣೆಯಧಾಸಾಂಗವಾಗಿ ಸಾಗಿತ್ತು. ಆಕೆ ಕೈಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಕುತೂಹಲಿಗರಾದ ಹೆಂಗಸರು ಮದುವೆ ಹೆಣ್ಣಿನ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನಡಿಸಿದ್ದರು. ಹೆಣ್ಣಿನ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ವಧುವಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಬಿನ್ನಿನ ಮೇಲಿನ ಹೊರೆ ಅಂದು ಕಳಚಿತಲ್ಲಾ ಎಂದು ಸುದೀರ್ಘವಾಗಿ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟರು. ಮಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮನೆ ದೊರೆಯಿತಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಸಂತೋಷ ಬೇರೆ. ವಧುವಿನ ಮೂರುಜನ ತಮ್ಮಂದಿರೂ ಮೂರುಜನ ತಂಗಿಯರೂ ಮಠದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಸ ಅಂಗಿ ಐಟ್ವಿಗಳನ್ನು ಎಂದೂ ಕಾಣದ ಅವರು ಅವು ಮಾಸಿಯಾವೆಂಬ ದಿಗಿಲಿನಿಂದ ಬಹಳ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿದ್ದರು. ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣಗಳ ತಮ್ಮ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಕೊಂಡು ತಾವೇ ಹಿರಿಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗುವರು. ಲಗ್ನದವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ದಕ್ಷಿಣೆಯ ತೂತಿನ ಮೂರು ಕಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಆಗಿವೆಯೋ ಹೇಗೆ ಎಂದು ಬಾರಿಬಾರಿಗೂ ಎಣಿಸಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೆಣ್ಣಿನ ಅಜ್ಜ-

ತಂದೆಯ ತಾಯಿ-ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು
 ವಧೂವರರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಹಾಕಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತಿತ್ತು.
 “ ಈಗ ಕಾಲ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ. ನನಗೆ ಮದುವೆಯಾದಾಗ ಎಂಟೇವರ್ಷ.
 ಈ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಎರಡು ಮಕ್ಕಳಾಗಿದ್ದವು. ಅವರಿದ್ದರಲ್ಲಾ..... ” ಎಂದು
 ಈಕೆಯ ಕಾಟ ತಾಳಲಾರದೆ ಪರಲೋಕವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಗಂಡನ ನೆನಪು
 ತಾನೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನೆನಪುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಕೆಂಪುಸೀರೆಯ
 ಸೆರಗನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡಳು. “ ಅಂತೂ ನಾನು ಹಟ ತೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ
 ಹುಡುಗಿಗೆ ಮದುವೆಯಾಯ್ತು. ಇಲ್ಲೇಇದೆ ಈ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮಿತ್ತಿ ಆದೆಂದು
 ಮದ್ದೆ ಮಾಡಕೊತಿದ್ಯೋ ನಾಕಾಣೆ ” ಎಂದು ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಜಂಬ
 ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡಳು.

“ಅವನಿಂದ ಹಣ ಬರುವವರೆಗೂ ನಿಷೇಕದ ಮಾತೆತ್ತಕೂಡದು. ಶುದ್ಧ ಮೋಸಗಾರ, ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನಂತೆ ಕೈಜೋಡಿಸಿ, ತನ್ನನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸೆರಗೊಡ್ಡಿ ಅಂಗಲಾಚಿದ, ಎರಡು ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ. ಹುಡುಗಿಯ ಮದುಸೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ತಾನು ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಾಗಿ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿದ. ಈಗ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಹಣವಿಲ್ಲೆಂದೂ, ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿ ನಿಷೇಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯ” ಎಂತ ಹೇಳುತ್ತಾ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯು ಶತಪಥ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ. ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಅವನ ಮುಖ ಕೆಂಪೇರಿತ್ತು. ಗಂಟು ಮೂಗು ಉಚ್ಛಾಸ ನಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಹಿಗ್ಗುತ್ತಲಿತ್ತು ಮತ್ತು ಕಿರಿದಾಗುತ್ತಲಿತ್ತು. ಬೋನಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ವ್ಯಗದಂತೆ ದಿಕ್ಕು ಕಾಣದೆ ಅತ್ತಿಂದ ಇತ್ತ ಮನೆ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಈ ಸ್ವಗತ ಭಾಷಣ ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಿಚಾರ ತಿಳಿಯುವ ಕುತೂಹಲ ದಿಂದ :—

“ ಏನಂದ್ರೆ, ಯಾರಮೇಲೆ ಇಷ್ಟು ಸಿಟ್ಟು? ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಣೇಶನ ಮೇಲೆ ಏನು ಪೇಚೂ ಬಂದಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ ? ಏನು ಸಮಾಚಾರ ”

“ ಸಮಾಚಾರ ಇಲ್ಲ ಗಿಮಾಚಾರ ಇಲ್ಲ. ನೋಡು ನಿನ್ನ ಬೀಗ ಕಾಗದ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ನಿನ್ನ ಸೊಸೆ ಋತುಮತಿಯಾಗಿದ್ದಾಳಂತೆ. ಆಗಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಕಳೆದಿತ್ತು ಅನ್ನು. ನಿಷೇಕವನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕಂತೆ. ಅವನು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿರುವ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಣ ಅವನ ಹತ್ತಿರ ಇಲ್ಲವಂತೆ, ಅನುಕೂಲವಾದಾಗ ಕೊಡುತ್ತಾನಂತೆ.”

“ ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ ಬಿಡಿ, ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತೆ, ಅನುಕೂಲವಾದಾಗ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕೇವಲ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಆಗೋ ಕೆಲಸಾನ ಯಾಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು ?”

“ನೀನು ಹೆಂಗಸು ಈ ವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲ ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮಯ ಬಿಟ್ಟರೆ ಅವನಿಂದ ನಾವು ಹಣ ಗಿಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆಯೇ ? ಮೂಗು ಹಿಡಿದರೆ ಬಾಯಿ ಬಿಡುವಂತೆ, ನಾವು ಈಗ ಬಿಸಿಯಾದರೆ ಅವನಿಂದ ಹಣ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಉದುರುತ್ತದೆ.”

ಈ ಇತ್ತಂಡ, ಅಸಂಬದ್ಧ, ಅನ್ಯಾಯದ ವಾದಕ್ಕೆ ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯವರು ಉತ್ತರ ಕೊಡಲು ಅಸಮರ್ಥರಾದರು. ಸೊಸೆ ಬರುವ ದಿನ ಮುಂದೆ ಬೀಳುತ್ತದಲ್ಲಾ ಎಂಬ ವ್ಯಾಕುಲ ಅವರಿಗೆ. ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗಿಯ ಹಾಗೆ ದಿನದ ಮನೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವರ ಕೈಕಾಲುಗಳು ಸೋತು ಸ್ತೋಗಿದ್ದವು. ಆದರೂ ರಾಕ್ಷಸ ಗಂಡನ ಮಾತಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಹೇಳುವ ಧೈರ್ಯ ಆಕೆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ಆಕೆ. ಪತಿಯೇ ದೇವರು ಎಂಬ ಧರ್ಮೋಕ್ತಿ ಇದೆಯೆಂಬುದಾಗಲೀ, ಅದರ ಅರ್ಥ ಏನೆಂಬುದಾಗಲೀ ಆಕೆಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೆ ಆದರಂತೆ ನಡೆಯುವದೊಂದು ಆಕೆಗೆ ಗೊತ್ತು. ಗಂಡ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಜಮಧಗ್ನಿಯ ತಮ್ಮ. ಸಿಟ್ಟು ಅವನ ಮೂಗಿನಮೇಲೆ ತಕತಕ ಕುಣಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಊರಿನವರು ಅವನ ಸಿಟ್ಟಿನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ನೋಡಿ ಬೆಂಕಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವನು ಸಿಟ್ಟಿನವನಾಗಿದ್ದಂತೆ ಜಿಪುಣನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಮದುವೆ ಮುಂಜಿ ಅವರ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಲು ಎಷ್ಟು ಗಾಂವುಡಗಳಾದರೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಸಿದ್ಧ. ಕಾಸು ಬರ್ಚಿಲ್ಲದೆ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ದಾನ ಧರ್ಮದ ಅಕ್ಕ ಬೇಳೆಗಳೇ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗಬೇಕು. ದಕ್ಷಿಣೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಪುಡಿ ಕಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿತಾಯವಾಗಬೇಕು.

ಕ್ಷೇತ್ರವಾಸಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕರು ತಪ್ಪು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಟ್ಟಣಿಗರು ಅಧವಾ ಬೇರೆ ಕಡೆಯವರು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ವೈದಿ ಕರುಗಳಿಗಿಂತ ಕೋಟಿ ಪಾಲು ಉತ್ತಮ. ಹಗಲಿರಲೂ ಅವರು ದೇವರ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ದೇವರ ಹೆದರಿಕೆಯೇ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. “Nearer to the church farther to the God” ಎಂಬ ಮಾತು ಅಕ್ಷರಶಃ ಇವರಿಗನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾಡಬಾರದ ಅನಾಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ದುರಾಸೆಗೆ ಮಿತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ವೇದ

ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುರಾಣಗಳು ಇವರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಶಂಬಿ ವಾದ್ಯ ಪುಟಿಸುತ್ತಿವೆ. ತಮ್ಮ ಧನಾರ್ಜನೆಗೆ ಅವುಗಳ ನೆರವನ್ನು ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮನಸ್ವಿಯಾಗಿ ಅಪಾರ್ಥವಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜನರಲ್ಲಿ ಅಂಧ ಶ್ರೀ ಹೆಚ್ಚಿ ತಮ್ಮ ಬೇಳೆ ಬೇಯಲು ಸಹಾಯಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಅಪರ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಲು ಜನ ಬರುವುದುಂಟು. ಇವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವ ವೈದಿಕರು ಇವರಿಗೆ 'ಗಿರಾಕಿ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಯಾರಾದರೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಕೊಡುವವರು ಬಂದರೆ ಅವರಿಗೆ 'ಕುರಿ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಂಜೆಯಾಗುತ್ತಲೇ ನೇಶ್ಯೆಯರು ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ವಿಟರಿಗೆ ಕಾಯುವಂತೆ ಈ ವೈದಿಕರು ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್‌ಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. 'ಗಿರಾಕಿ' ಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವರನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಭೂದಾನ, ಗೋದಾನ, ಸುವರ್ಣದಾನ, ಎಲ್ಲ ದಾನ ಧರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಗಿರಾಕಿ ಎಷ್ಟು ಹಣ ಕೊಡಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲೇ ಅಂದಾಜು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಅಂಕಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಂಕಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಐದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳಾಗಬಹುದು. ಕೇವಲ ಇಪ್ಪತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೂದಾನ, ಗೋದಾನ, ಸುವರ್ಣದಾನಗಳೂ, ಊಟ ದಕ್ಷಿಣೆ ಮತ್ತು ಇತರ ವೆಚ್ಚಗಳೂ ಅಡಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಅದು ಹೇಗೆ ಅಡಕವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಚಿದಂಬರ ರಹಸ್ಯ. ಐನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಖರ್ಚು ಮಾಡಿದವರ ಪಿತ್ತಗಳು ಯಾವ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವರೋ ಇಪ್ಪತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಖರ್ಚುಮಾಡಿದವರ ಪಿತ್ತಗಳು ಯಾವ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವರೋ, ಅದನ್ನು ಹೇಳುವವಾರು ? ಅಂತೂ ಸುಲಿಗೆಯ ಕ್ರಮವಂತೂ ಯಥಾಸಾಂಗವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬಂದ 'ಗಿರಾಕಿ' ರೈಲು ಚಾರ್ಜು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಊರು ಕಾಣುವದರಲ್ಲಿ ಸಾಕು ಸಾಕಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಸಾರಿ ಗೃಹಸ್ಥರೊಬ್ಬರು ನದಿ ಊಟಕ್ಕೆಂದು ತಮ್ಮ ಗರ್ಭಿಣಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಕ್ಷೇತ್ರವೊಂದಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ತಾವು ಹತ್ತಿದ ಊರಿನಲ್ಲಿ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಗಲಾಟೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಹೆಂಗಸರ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ತಾವು ಬೇರೆ ಗಾಡಿ ಹತ್ತಿದ್ದರು. ಸರಿ.

ಊರು ಬರುತ್ತಲೇ ಮೂರು ಜನ ವೈದಿಕರು ಅವರನ್ನು ಜಟಕಾಗಾಡಿಯವರು, ಕಾಲಿಯವರು ಮುತ್ತುವಂತೆ ಮುತ್ತಿದರು. ಅಪರ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಂಗವಾಗಿ ಮಾಡಿಸುವದಾಗಿ ಆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆಶ್ವಾಸನ ವಿತ್ತರು. ಆ ಮನುಷ್ಯ ಬಳಸಿದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವುದು ಶೀಲಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾದುದರಿಂದ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.

ಸತ್ತವರನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವ ಅವಾಂತರದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿರುವವರು ನರಕವನ್ನು ಸೇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸತ್ತವರ ಬಗ್ಗೆ ತಮಗಿರುವ ಅಭಿಮಾನ ಅವರಿಗೆ ಸದ್ಗತಿ ಕಾಣಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸದಪೇಕ್ಷೆಗಿಂತ ಸಮಾಜ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರ ದಲ್ಲಿ ಏನು ಆಡಿಕೊಂಡೀತೋ ಎಂಬ ದಿಗಿಲು ಅವರನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಸತ್ತ ಮನುಷ್ಯ ತಣ್ಣಗೆ ಬಾಯಿಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಯಾವುದನ್ನೂ ಆವೇಕ್ಷಿಸದೆ ದಾರಿ ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಇದ್ದವರು ತಮಗೆ ಎಲ್ಲಿ ರವರವ ನರಕ ಒದಗಿಸಿ ಯಾರೋ ಎಂಬ ದಿಗಿಲಿನಿಂದ ತತ್ತರಿಸಿ ಹೋಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಮದುವೆ ಮುಂಜಿ ಮುಂತಾದ ಶುಭಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ' ಸಿವಿಲ್ ' ಎಂದೂ ಅಪರ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ' ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ' ಎಂದೂ ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸಿವಿಲ್ ಕೇಸ್‌ಗಳಿಗಿಂತ ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಕೇಸ್‌ಗಳಿಗೇ ಹೆಚ್ಚು ದುಡ್ಡು. ಮದುವೆ ಮುಂಜಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪುರೋಹಿತರ ಬಾಯಿಮುಚ್ಚಿಸಬಹುದು. ಅವರು ದುಡ್ಡಿಗೆ ಹಾಕಿರುವ ವರಸೆಗೆ ಇದಿರು ವರಸೆ ಹಾಕಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಪರ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪುರೋಹಿತನ ಕೈಯೇ ಮೇಲು. ಹೊವು ಇಲ್ಲವಾದರೂ ದಳವನ್ನಾದರೂ ಕೊಟ್ಟೇ ತೀರಬೇಕು.

ಕಸಬುದಾರರು ತಮ್ಮ ಅಂಗಡಿಗಳ ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಕಸಬನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಬೋರ್ಡುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಜಾಮರು ಕತ್ತಿ ಕತ್ತರಿಗಳನ್ನೂ ಮೋಟಾರ್ ಸ್ಪೇರ್ ಪಾರ್ಟ್ಸ್ ಅಂಗಡಿಯವರು ಮೋಟಾರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೂ ಬೋರ್ಡಿನಮೇಲೆ ಬರೆಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಂತೆ ಇತರ ಕಸಬುದಾರರು ತಮ್ಮ ಕಸಬಿನ ಸೂಚಕವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಂತೆ ಸಿವಿಲ್ ವೈದಿಕರು ಮದುವೆ ಮಂಟಪ, ಜನಿವಾರಗಳನ್ನೂ ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ವೈದಿಕರು ಚಟ್ಟಿ, ಗಡಿಗೆಗಳನ್ನೂ

ಬರೆಯಿಸಿ ಬೋರ್ಡುಗಳನ್ನು ಅವರ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ತೂಗ ಬಿಟ್ಟರೆ ಜನರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದೀತು.

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯು ಸಿನಿಲ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಇವನ ತಂದೆ ಸಾಯುವಾಗ ಇವನಿಗೆ ಮಂತ್ರಗಳ ವಿನಾ ಮತ್ತಾವ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ಆಸ್ತಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಗಟ್ಟಿಗ. ಊಟ ಸಿಕ್ಕು ಮೇಲೆ ಹಣ ಸಿಗುವ ಈ ವೈದಿಕ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಗಂಧ ಗಾಳಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲಾ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಗಿಳಿಪಾಠ ಮಾಡದ. ಹಣ ಸೇರಿದಂತೆ ಅವನ ದುರಾಸೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಕೈಗೆ ಬಂದ ಹಣ ಅದೆಂದೂ ಸೂರೈದರ್ಶನಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಹತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳು ನೂರಾದವು. ನೂರು ಸಾವಿರವಾಯಿತು. ಸಾವಿರ ಏಳೆಂಟು ಸಾವಿರವಾಯಿತು. ಊರಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಒಂದು ಜಮೀನು ತೆಗೆದಿದ್ದ. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಡ್ಡಿಗಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಹೊರಗಿನ ಊಟ ಇಲ್ಲದದಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಿನ್ನುವುದು ಕಡವ್ವ. ಇತರರ ಮನೆ ಅಡಿಗೆ ಊಟದಬಗ್ಗೆ ಅವನು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಟೀಕಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ತಾನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಊಟ ನಾಯಿಯೂ ಮುಟ್ಟದು. ಊಟದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕರನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಕತೆಯಿದೆ.

ರಾಜನೊಬ್ಬ ಊರಿನ ವೈದಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆಲ್ಲ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಸಂತರ್ಪಣೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ. ಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜ್ಯಗಳು ಎನ್ನುವವು ಎಷ್ಟಿವೆಯೋ ಅಷ್ಟನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಿದ್ದ. ಒಂದೊಂದು ಎಲೆಗೆ ಬಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಐದೈದು ಜನ ಪರಿಚಾರಕರನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ್ದ. ಊಟವಾಗಿ ತಾಂಬೂಲ ಸವಾರಂಭ ಮುಗಿಯಿತು. ಕೈತುಂಬ ದಕ್ಷಿಣೆಯೂ ದೊರೆಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ತೃಪ್ತಿಯ ನಗೆ ಸೂಸಿ ರಾಜನನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿ ಹೊರಟರು.

ತನ್ನ ಸಂತರ್ಪಣೆ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಜನ ಏನು ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ನದಿಯ ಕಡೆ ರಾಜ ಸಾಗಿದ. ಸಂಜೆ, ಮಸುಕಾಗಿತ್ತು. ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ ಮಾಡಲು ಊಟ ಮಾಡಿದ್ದ ವೈದಿಕರು ನದಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಆದಿನದ ಊಟದ ವರ್ಣನೆ ಭವ್ಯವಾಗಿ ಸಾಗಿತ್ತು. ಏನು ಅಡು ! ಏನು

ಭಾತು! ಕೇಸರಿಯ ನೀರು! ಕಸ್ತೂರಿಯ ವೀಳ್ಯ! ಒಂದೊಂದು ವರಹ ದಕ್ಷಿಣೆ! ಇದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ರಾಜನಂತೆ ಇರಬೇಕು, ಅವನ ಸಂತಾನ ಕೋಟಿ ಯಾಗಲಿ! ಎಂತ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆದ್ದು ಹೇಳಿದ, “ ಎಲ್ಲಾ ಸರಿ ನಮಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಈ ಗಂಧ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷತೆ ಬಹಳ ನೀರಾಗಿತ್ತು. ಅವು ಸ್ವಲ್ಪ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಸಂತರ್ಪಣೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಳೆ ಏರುತ್ತಿತ್ತು” ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ರಾಜನಿಗೆ ಸಿಡಿಲು ಬಡಿದಂತಾಯಿತು. ಅಂತೂ ಏನೋ ಒಂದು ತಪ್ಪು ಇವರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತಲ್ಲಾ ಎಂದು ಕೊಂಡ. ಎಷ್ಟು ಮಾಡಿದರೂ ಈ ಜನ ಹೊಲಸು ಮಾತನಾಡುವುದನ್ನು ಬಿಡರು ಎಂದು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆರಮನೆ ಕಡೆ ತೆರಳಿದ.

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಹೆಂಡತಿ ಬಡವರ ಮನೆ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು. ಹುಟ್ಟಿದ ಮನೆಗಿಂತ ಹೊಕ್ಕ ಮನೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಣವಿದ್ದ ಗಂಡನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರೂ ಮುಣವಿದ್ದಷ್ಟೇ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಎಂಬಂತೆ ಆಕೆಯ ಆಸೆಗಳಾವವೂ ಈಡೇರುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಹದಿನೈದು - ಇಪ್ಪತ್ತು ದಿನಗಳ ಊಟ ಹೊರಗೇ ಕಳೆದು ಹೋಗುವುದು. ಉಳಿದ ಬಿಡಿ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಏನೋ ಇಷ್ಟನ್ನು ಬೇಯಿಸಿದರಾಯಿತು. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಕೊಂಡುಕೊಟ್ಟ ಸೀರೆ ಕುಪ್ಪಸಗಳನ್ನು ಉಟ್ಟ ನೆನಪಂತೂ ಆಕೆಗೆ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ದಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಡುವ ಸೀರೆ ಕುಪ್ಪಸಗಳು ಊರುಮಾರಮ್ಮನಿಗೆ ಉಡಿಸುವಂಥವಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ದಾಷ್ಟೀಕೆ ಆಕೆಗಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ನಾವು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದೆಂದು ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ವೆಂಕೋಬಾಯಿ ಇರಿಯದ, ಒದೆಯದ ಒಂದು ಸಾಧು ಹಸು, ಗಿಡ್ಡನೆಯ ದಪ್ಪ ಹೆಂಗಸು! ಮುಂಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂಭಾಗವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಅಗಲವಾದ ಮುಖ. ನಡುಹುಬ್ಬಿನಿಂದ ಬೈತಲುವರೆಗೂ ಉದ್ದನೆ ಕುಂಕುಮ. ಆಕೆ ಉಟ್ಟ ಸೀರೆ ಬಣ್ಣ ಕದಡಿದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಯಾವ ಬಣ್ಣ ದ್ದಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಎಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶ ಒದಗಿದರೂ ಧೃತಿಗೆಡುವ

ಸ್ವಭಾವ ಈಕೆಯದಲ್ಲ. ಗಂಡ ಸಿಟ್ಟು ಮಾಡುವುದಾಗಲಿ ಅವನ ಜಿಪುಣ ತನವಾಗಲೀ ತನ್ನ ಗ್ರಹಚಾರವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದಾಳೆ.

ಗ್ರಹಚಾರ, ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಅದೃಷ್ಟ ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಜನ, ಆದರಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಂಗಸರು ಏನಾಗುತ್ತಿದ್ದರೋ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಗಂಡನ ಬಡತನ, ಅವನ ಸಿಟ್ಟು, ಶಾಂತ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳು, ಸೂಳೆ ಬಾಕತನ, ಜೂಜಾಟ ಮುಂತಾದ ದುಶ್ಚಟಗಳು ಹೆಂಡತಿಯ ಅದೃಷ್ಟ ಮತ್ತು ಕರ್ಮದ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿ ಭಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅರಿವು ಸಹಾ ಆಕೆಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಹುದುಗಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ ಆಕೆಯ ನಡತೆ. ಇನ್ನು ಒಂದು ವೇಳೆ ಆಕೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರೆ ದಿನವೂ ಮರಿಯುದ್ದ ಗಳಾಗುವದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಆಕೆ ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಪತಿಯೇ ದೇವರು ಎಂದು ಆಕೆಯ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಊದಿರುತ್ತಾರೆ. ದೇವರು ತಪ್ಪು ಮಾಡುವದುಂಟೆ ?

ವೆಂಕೂಬಾಯಿಗೆ ತನ್ನ ಗಂಡನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸುಖವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ ಕೋಳಿ ಕೂಗುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎದ್ದು ಗಾಣದ ಎತ್ತಿನಂತೆ ದುಡಿಯಬೇಕು. ಆ ದುಡಿತಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವೆಂದರೆ ಎರಡು ನಿಷ್ಕಾರದ ಮಾತುಗಳು. ಹೇಗೂ ನಿಷ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕು. ದುಡಿಯುವ ದಾದರೂ ಏಕೆ ಎಂದು ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂತು ನೋಡಿದರು. ಆದರೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಬಲದಿಂದ ಹಾಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ದುಡಿತದ ಪಾಡಿಗೆ ದುಡಿತ, ಕೆಲಸದಪಾಡಿಗೆ ಕೆಲಸ, ನಿಷ್ಕಾರದಪಾಡಿಗೆ ನಿಷ್ಕಾರ.

ಮದುವೆಯಾದ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಮೇಲೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಪೂರಾ ದಿಗಿಲಾಗಲಾರಂಭವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಗರ್ಭವತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ನೊಂದುಕೊಂಡ "ಅಪುತ್ರಸ್ಯ ಗತಿನಾಸ್ತಿ" ಯಾಗುವ ದೆಂದು ಯೋಚಿಸತೊಡಗಿದ. ಮೊದಮೊದಲು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಗುಣಾಕಾರ ಭಾಗಾಕಾರ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದವನು ಪ್ರಕಟವಾಗಿಯೇ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಬಯ್ಯಲಾರಂಭಿಸಿದ. ತನಗೆ ಒಳ್ಳೊಳ್ಳೆಯ ಕಡೆ ಬಂದ ಕನ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಂಧುವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದುದು ತಪ್ಪಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳು

ವನು. ತನ್ನ ವಂಶೋದ್ಧಾರನಾಗಲೆಂದು ಹಲವು ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತ. ತಲೆ ಸುತ್ತುವವರೆಗೂ ಗಂಡಕೆಂಡತಿಯರಿಬ್ಬರೂ ಅಶ್ವತ್ಥಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಾಕಿದರೆ ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತವೆಂದು ಯಾರೋ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ವಿನಾಯಕ ಚತುರ್ಥಿಯ ದಿನ ತಂದೆ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಒಂದು ಮಾಡದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸುವುದು. ಆಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಸರ್ಜಿಸುವುದು ಬಿಟ್ಟು ಆ ಮಾಡವನ್ನು ಒಂದು ತಡಿಕೆಯಿಂದ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಮುಚ್ಚುವುದು. ಆಜನ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾದ ಗಣಪತಿಗೆ ಮಕ್ಕಳ ವರ ಕೊಡೆಂದು ಪೀಡಿಸುವ ಹಿಂಸಾ ವಿಧಾನ ನೋಡಿದರೆ ಯಾರಿಗೆ ತಾನೇ ನಗು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸೆರೆಸಿಕ್ಕ ಗಣಪತಿಯು ತನಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ವರ ಕೊಡಲು ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡಲೂಬಹುದು. ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಈ ನೆವದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಅನೇಕ ತೀರ್ಥ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಇದಾವುದೂ ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ.

ತನ್ನ ಆಜನ್ಮಶತ್ರುವು ಸಹ ಬಂಜೆಯಾಗಬಾರದೆಂದು ಹೆಣ್ಣು ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಹೆಂಗಸು ಯಾವ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನಾದರೂ ಅನುಭವಿಸಿಯಾಳು. ಆದರೆ 'ಬಂಜೆ' ಎಂಬ ಚೀಟಿಯನ್ನು ಅಂಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ವೆಂಕೂ ಬಾಯಿಯವರ ಮೂಕ್ಕನೇದನೆಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅಘಾತ ಬಿತ್ತು. ವೆಂಕೂಬಾಚಾರಿ ಎರಡನೆಯ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಬಡವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆಳೆದ ಕನೈಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ನಡೆಸಿದ್ದ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅವನ ವೇಷಭೂಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾರ್ಪಾಡಾಯಿತು. ಸಾಬೂನು ಹಾಕಿ ಒಗೆದ ಪಂಚೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಿಯ, ತಿಥಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಾರದೆ ಕ್ಷಾರಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡ ದುಂಡುಮುಖ. ಮುದ್ದಾಗಿ ಕನ್ನಡಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಮುದ್ರೆ ಮತ್ತು ದ್ವಾದಶನಾಮ. ಹುಬ್ಬಿನ ನಡುವೆ ಕಂಡೂಕಾಣದಂತಹ ಅಂಗಾರಕ್ಷತೆ. ವೆಂಕೂಬಾಚಾರಿಯು ತನ್ನ ತಲೆಗೆ ಯಾವ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡುವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬೆಳಗದ ತಾಮ್ರದ ತಂಬಿಗೆಯಂತಿತ್ತು. ವಯಸ್ಸಾದಹಾಗೆ ಬಟ್ಟತಲೆ ಆಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಮುಚ್ಚಲು ಅವನು ತನ್ನ ಉತ್ತರಿಯದಮೇಲೆ ಒಂದು ಹಸಿರು ಶಾಲನ್ನು ಹೊದೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ

ಮನೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅವರ ಸ್ನೇಹಿತರು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಬಟ್ಟೆ ತಲೆ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಸ್ಯಮಾಡುವುದುಂಟು. “ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರೇ ನಿಮ್ಮ ಯಜಮಾನರು ತಲೆಗೆ ಸಾಬೂನು ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೋ, ಅಥವಾ ಹುಣಸೆಹಣ್ಣು ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೋ?” “ನೀವು ಕುಂಕುಮ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ನಿಮಗೆ ಕನ್ನಡಿ ಬೇಕಿಲ್ಲ, ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಥಳಥಳ ಹೊಳೆಯುವ ನಿಮ್ಮ ಯಜಮಾನರ ತಲೆಯನ್ನು ನೋಡೇ ಕುಂಕುಮ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.” ಇಂಥ ಹಾಸ್ಯ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಕ್ಷಾಣಿ ಆಡುವ ದಾಷ್ಟಿಕವಾಗಲೀ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಾಗಲೀ ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರಿಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ನಿಜಕ್ಕೂ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಜೆನ್ನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಮುಖವು ‘ಕಂಪಾಸ್’ನಿಂದ ಕೊರೆದಷ್ಟು ದುಂಡಗಿದೆ. ವಯಸ್ಸು ಅವನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿಲ್ಲ. ನಿಯೋಚನೆಯಿಂದ ಸಂಸಾರ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ಅನುಕೂಲ ದಾಂಪತ್ಯ. ಮೇಲೆ ರುಚಿರುಚಿಯಾದ ಪುಷ್ಟಿಕರವಾದ ರಸಗವಳ ಬೀಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಮೈ ನಲುಗಿಸಿ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಪ್ರಮೇಯವಿಲ್ಲ. ಅವನ ಹೊಳೆಯುವ ತುಂಟಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅವನ ಹೃದಯಾಂತರಾಳಕ್ಕೆ ಪಾತಾಳಗರಡಿ ಹಾಕಬಹುದು. ಯಾರು ನೋಡಿದರೂ “ಈ ಅಸಾಮಿ ಕಮ್ಮಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ತಟ್ಟನೆ ಯಾವ ಅಲೋಚನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಹೇಳಬಹುದು.

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮತ್ತೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದರೂ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ತುಯ್ಯಲಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ತನಗೆ ಯಾರಾದರೂ ಈ ಅಪರ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಣ್ಣು ಕೊಡುವರೆ? ಒಂದುವೇಳೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಅದೆಂಥ ಹೆಣ್ಣು ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತದೋ? ಪಾಪಿ ಪರದೇಶಿಯಾದ ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯನ್ನು ಕಳಿಸುವುದಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಗೆ? ಸವತಿಯ ರಿಬ್ಬರೂ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಜಗವಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು? ಇರುವ ಪುಟ್ಟಸಂಸಾರವನ್ನು ವಿನಾಕಾರಣವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿ ಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿತವೇ? ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಇದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಮುಂದು

ಇರುವುವೇ? ಹೀಗೆ ಹತ್ತಾರು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಅವನನ್ನು ಬಾಧಿಸತೊಡಗಿದವು. ಆದರೂ ತನ್ನ ಸದ್ವಂಶ (?) ಉದ್ಧಾರವಾಗಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂಬ ಹಟದಿಂದ ಕನ್ಯಾಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ

ಯಾರನ್ನಾದರೂ ತಾಗಬಹುದು ಬೃಹದ್ ಭೈರಗಗಳೆಂದು ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿರುವ ಕದೀಮರನ್ನೂ ತಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಹರಯ ವೀರಿದವನು ಕನ್ಯಾಸ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವರನ್ನು ತಾಗುವುದು ದುರಂತಕ್ಕೆ ಸಮನಾದುದು. ಕುಶಲಸಮಾಚಾರ ವಿಚಾರಿಸಿದ ತಕ್ಷಣವೇ ತಾವು ಮದುವೆಯಾಗಲು ಇಚ್ಛೆ ಪಟ್ಟಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ ಆದರೆ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸುಳ್ಳು ವಯಸ್ಸು, ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳ ವರ್ಣನೆ, ನೂತನ ವಧುವಿಗೆ ತಾವು ಹಾಕುವ ವಸ್ತ್ರ ಒಡವೆಗಳು, ಆ ಹುಡುಗಿ ತಮ್ಮ ಮನೆ ಮಲ್ಲಿ ಪಡೆಯ ಬಹುದಾದ ಸುಖಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಮ್ಮೆದುರು ಬಾಯಿಪಾಠ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬಳಸಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಒಂದು ಅಭ್ಯಗ್ರ ಕನ್ಯೆ ಇದ್ದರೆ ತನಗೆ ಕೊಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಯೇ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ.

ಇಂಥಾ 'ವರ' ಗಳಿಗಾಗಿ ಕೆಲವರು ಕಾದಿರುತ್ತಾರೆ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಹಣ ಬಿಚ್ಚದಿದ್ದವರು ಕನ್ಯೆ ಕೊಡಿಸುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿದವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಹಸ್ತ ದಿಂದ ಹಣ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ " ಕಾಂವಾರದಲ್ಲಿ, ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕನ್ಯೆಗಳಿವೆ. ಒಂದಿನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡಿ, ನಿಮ್ಮ ಬಾ ಮಲ್ಲಿ ನೀರೂರುವಂಥ ಕನ್ಯೆ ತರುತ್ತೇನೆ" ಎಂತ ಯಾವನಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ಸರಿ ಅಗಲೇ ಅವನ ಕೈಗೆ ಬಿತ್ತು ಇನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿ. ಆಚಾರಿಯ ದುಡ್ಡಿನಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಅನೇಕ ಊರುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಆಚಾರಿಯು ಎಷ್ಟೋ ಕನ್ಯೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ. ಇವನು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಅವರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ತುಂಬೆ ಹುಡುಗಿ ಆಚಾರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ " ಅಜ್ಜ, ನೀನೇನೆ ನನ್ನ ಮದುವೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದವನು, ಮೂರು ಕತ್ತೆ ವಯಸ್ಸಾಗಿರುವ ನಿನಗೆ ನಾಚಿಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೇ?" ಎಂದು ಕೇಳಿಯೇ ಬಿಟ್ಟಳು.

ಆದರೂ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಹತಾಶನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಪರವಶಿ ಕನ್ಯೆ ತನಗೆ ದಕ್ಕೇತೆಂದು ಆಶೆಯನ್ನು ಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ. ತನ

ಗಿಂತಲೂ ವಯಸ್ಸಾದವರಿಗೆ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಾದನ್ನೂ, ಆ ಮನೆ ತನಗಳು ಉದ್ಧಾರವಾದದ್ದನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ತನಗೆ ಕಣವೆ ವಯಸ್ಸಾಗಿದೆಯೆಂದು ತೋರಿಸಲು ಬೆರೆಬೇರೆ ಜಾ ಕದ ನಕಲುಗಳನ್ನು ಸಹ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದ.

ಒಂದು ಸಾರಿ ಮೂರಿವತ್ತು ವಯಸ್ಸು ದಾಟಿದ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನೊಬ್ಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಇವನ ಸ್ನೇಹಿತರೊಬ್ಬರು ಇವನನ್ನು ಕೇಳಿದರು “ಅಯ್ಯಾ, ನಿವಾಗೆ ಷಷ್ಠಾಬ್ಧಿ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿದೆ ಈ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೀರಲ್ಲ” ಅಂತ ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ, “ಅಯ್ಯಾ, ನಾನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಹಸ್ಯ ಅಡಗಿದೆ. ನನಗೆ ಮೂರು ಜನ ಹೆಂಡಂದಿರು ಕೈಕೊಟ್ಟರು. ನಾನು ಒಬ್ಬಳಿಗಾದರೂ ಕೈಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೇನು ಸಾರ್ಥಕ?”

ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯ ಅಸಹಾಯಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನರಿತೋ, ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಸೆರೆ ಹಾರಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿಯೋ, ಹಲವು ಚಿಲ್ಲರೆ ದೇವರುಗಳಿಗೆ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿಯೋ, ದೇವರು ಕಣ್ಣೆರೆದ. ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರು ಗರ್ಭವತಿಯಾದರು. ಷಿಶುರಿಪುರದ ಹನುಮಂತರಾಯನಿಗೆ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತು ಮಗು ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಆ ದೇವರ ಹೆಸರಿಡುವುದಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಈಗ ಗಂಡಹೆಂಡತಿಯರಿಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಯಾವ ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಅಥವಾ ಯಾವ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಆಕೆ ಗರ್ಭವತಿಯಾಗಿದ್ದಳೆಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ “ಕೂಸು ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಕುಲಾವಿ ಹೊಲಿಸಿದರು” ಎಂಬಂತೆ ಮಗು ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಹೆಸರಿಗಾಗಿ ಜಗಳವಾಡುವುದೇಕೆ? ಅಲ್ಲದೆ ಹುಟ್ಟುವ ಮಗು ಗಂಡೋ ಹೆಣ್ಣೋ ಹೇಳುವವರಾಯ ?

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಈಗ ಪುನಃ ಲಗ್ನವಾಗುವ ಹವ್ಯಾಸ ತೊರೆದ. ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದವನು ಈಚೆಗೆ ಆಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಮನೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಎರಡು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಮೇರೆಗೆ ಒಬ್ಬ ವಿಧವೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಒಂದಾಣೆ, ಎರಡಾಣೆ ಕೊಟ್ಟು ಹೂವು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತರುವುದೂ ಉಂಟು.

ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಹೀನವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಸರಿಯೇ ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸುವನು. ಸರಿ ಅಂತ ಒಂದು ಕಡೆ ಅಂತರಾತ್ಮ ಚೇರು ದನಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಿರಿಚುತ್ತಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಅಂತಸ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆಂದು ಸರ್ವಧಾನುಕೂಲಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತನಗಿರುವ ಎಂಟು ಹತ್ತುಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಏನು ಮಹಾ ಅದನ್ನು ಈಗ ಮನಸ್ಸಿಯಾಗಿ ಖರ್ಚುಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರೆ ನನ್ನ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಕೆಂಡತಿಯ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಆಸರೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಬಾಯಿಂದ ಸಾವಿರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡಬಹುದು, ಹೊತ್ತು ಬಂದಾಗ ಒಂದು ಬಿಡಿ ಕಾಸನ್ನೂ ಸಹ ಜನ ಬಿಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ.

ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯು ಗಂಡುಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತರು. ಆಚಾರಿಯ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಸಾರವೇ ಇಲ್ಲ. ತಾನೇ ಮನೆಮನೆಗೂ ಹೋಗಿ ಈ ಸಂತೋಷ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಬೀರಿದ. ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ತ ಮುಖ ತಿರುಗಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವರನ್ನು ಕೂಗಿ, ಕರೆದು ತನಗೆ ಗಂಡು ಮಗು ಆದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವನು. ಅವನ ಸಡಗರನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಗೆ ಬರುವಂತಿತ್ತು. ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಮನೆಯವರಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಬಾರದಂತೆ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ ಎದ್ದು ಪಾರಾಯಣಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸುವನು. ಗಂಟೆಗಟ್ಟಲೆ ದೇವರ ಪೂಜೆ.

ಮಗುವಿನ ನಾಮಕರಣದ ವಿಚಾರ ಬಂದಾಗ ಗಂಡಹೆಂಡತಿಯರಿಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಯುದ್ಧವೇ ಆಯಿತು. ತಾವು ತಿರುಸತಿಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಗು ಹಟ್ಟಿತೆಂದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸ, ವೆಂಕಟೇಶ ಅಥವಾ ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೆಸರಿಡಬೇಕೆಂದು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮೊಂಡು ಹಿಡಿದ. ಸಿಕಾರಿಪುರದ ಹನುಮಂತರಾಯನಿಗೆ ತಾವು ಬೇಡಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ತಮಗೆ ಮಗು ಆಯಿತೆಂತಲೂ, ಮಗ ಅದರೆ ಆ ದೇವರ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇಡುವುದಾಗಿ ತಾವು ಬೇಡಿಕೊಂಡಿರುವುದಾಗಿಯೂ ವೆಂಕೂಬಾಯಿ ಹೇಳಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಿಕಾರಿಪುರದ ಹನುಮಂತರಾಯನಿಗೆ ಹುಚ್ಚರಾಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಿಕಾರಿಪುರದ ಭ್ರಾಂತೇಶ, ಕಾಂತೇನಹಳ್ಳಿ ಕಾಂತೇಶ ಮತ್ತು ಕದರ ಮಂಡಗಿ ಕಾಂತೇಶ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಹನುಮಂತನ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಸಿಕಾರಿಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಹನುಮಂತನು ಹುಚ್ಚನಂತಿದ್ದಾನೆಂದೂ,

ಕಾಂತೇನಹಳ್ಳಿಯ ಕಾಂತೇಶನು ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ, ಸಾತೇನ ಹಳ್ಳಿ ಶಾಂತೇಶನು ಸಾತ್ವಿಕವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಾರಿಪುರದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹುಚ್ಚು, ಹುಚ್ಚಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಯಾರಾದರೂ ನಾಲ್ಕು ಜನರ ಗುಂಪೊಂದು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ 'ಹುಚ್ಚು' ಎಂತ ಕೂಗಿದರೆ ಮೂರು ಜನ ತಿರುಗಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ.

ಹೆಸರಿನಲ್ಲೇನಿದೆ? ಅಂತ ಪೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಮಹಾಕವಿ ಒಂದೆಡೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಗುಲಾಬಿ ಹೂವನ್ನು ಯಾವ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆದರೂ ಅದು ಗುಲಾಬಿಯ ಪರಿಮಳವನ್ನೇ ಬೀರುತ್ತದೆ ಅಂತಲೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ನಿಜ, ಗುಲಾಬಿಯನ್ನು ನಾವು ಯಾವ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆದರೂ ಪ್ರಮಾದವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಸರಿಯಾದ ಒಂದು ಹೆಸರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಓಡಾಡುವುದು ಹೇಗೆ? ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳು ಸತ್ತು ಅನಂತರ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಗುಂಡ, ಕಲ್ಲು, ತಿರುಕ, ತಿಪ್ಪ (ಪೈ), ಕಾಡು, ಅಡವಿ, ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಅಂತರಾರ್ಥ ಏನೆಂದರೆ, ಈ ಮಗು ಕಲ್ಲುಗುಂಡುಗಳಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರಲಿ ಅಂತ. ಕಾಡು, ಅಡವಿ, ತಿಪ್ಪ ಇವು ದಿನಗಳೆದಂತೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಈ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಈ ಹೆಸರುಗಳನ್ನಿಡುತ್ತಾರೆ. ಹಿರಿಯರ ಉದ್ದೇಶವೇನೋ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಹೆಸರುಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಮಕ್ಕಳು ದೊಡ್ಡವರಾದಮೇಲೆ ಬಹಳ ಅಪಹಾಸ್ಯವನ್ನನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ, ಸ್ನೇಹಿತರಲ್ಲಿ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹಿತವಲ್ಲದ ಟೀಕೆ, ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ಹುಚ್ಚು ಎಂಬ ಹೆಸರು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಗಂಡ ಹೆಂಡತಿಯರು ಒಂದು ಕಾಜೀ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದರು. ಸಕಲ ಜೀವಕೋಟಿಗಳ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆ ಹೊತ್ತಿರುವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಮಗುವಿಗೆ ಇಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಹುಚ್ಚರಾಯ, ಪ್ರಾಣೇಶ ಒಂದೇ ಹೆಸರಲ್ಲವೇ. ಮಗುವಿಗೆ ಪ್ರಾಣೇಶ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟದ್ದಾಯಿತು.

ಪ್ರಾಣೇಶ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಹಳ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ ಪ್ರಾಣೇಶ. ಅವನೊಂದು ಸಾರಿ ಯಾರೋ ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತ

ನನ್ನು ನೋಡಲು ಹೋದ. ಆ ಸ್ನೇಹಿತ ಮನೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ಹೆಂಡತಿ ಬಾಗಿಲು ಸಂದಿಯಿಂದ ಕೇಳಿದಳು. “ಅವರು ಮನೆಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಯಾರು ಬಂದಿದ್ದರು ಅಂತ ಹೇಳಲಿ” ಆದಕ್ಕೆ ಸ್ನೇಹಿತ “ಪ್ರಾಣೇಶ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ ಅಂತ ಹೇಳಿ” ಎಂತ ಹೇಳಿದ. ಸರಿ, ಆಕೆಯ ಗಂಡ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಪ್ರಾಣೇಶ ಬಂದ ವಿಚಾರ ಹೇಳಿದಳು. “ನಾನಿರುವಾಗ ಮತ್ತುವ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣೇಶ ಬಂದಿದ್ದ?” ಅಂತ ಹೆಂಡತಿಯೊಂದಿಗೆ ಜಗಳವಾಡಿಯೇ ಬಿಟ್ಟ.

ಮಗು ದೊಡ್ಡದಾದಂತೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಸಾವಿರಾರು ಸ್ವಪ್ನಸಾಧನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವನು. ತನ್ನ ಮಗನು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಲೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ವೃತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತನಗೇ ಒಂದು ತರಹೆ ಜಿಹಾಸೆ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ಯಾವುದಾದರೂ ಸರ್ಕಾರಿ ಚಾಕರಿಯು ತನ್ನ ವೃತ್ತಿಗಿಂತ ಸಹಸ್ರ ಪಾಲು ಮೇಲೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಚಾಕರಿ ಸಿಕ್ಕರೆ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದೆಂಬ ಭ್ರಮೆಯೂ ಅವನಿಗಿತ್ತು.

ಇಂಥ ಒಂದು ತಪ್ಪು ಭಾವನೆಗಾಗಿ ನಾವು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯೊಬ್ಬನನ್ನೇ ದೂಷಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯ ತಾನು ಕೈಕೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಉದ್ಯಮಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಕೈಕೊಂಡಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಉದ್ಯಮವು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದೂ, ಲಾಭದಾಯಕವೆಂದೂ, ಹೆಚ್ಚು ಮನ್ನಣೆಗೆ ಅರ್ಹವಾದದ್ದೆಂದೂ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನೆ. ಗಾಯಕ, ನರ್ತಕನಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ-ಚಿತ್ರಗಾರ, ತಿಲಿಯಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬಾಯಿ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣತೆ ಪಡೆದಿರುವವರು ವಾದ್ಯ ಬಾರಿಸಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೃತ್ತಿಯವರು ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಗಿಂತ ಇನ್ನಾವುದೋ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ನಂಬಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದೊಂದು ನೈಚ್ಛಮನೋವೃತ್ತಿಯ ಲಕ್ಷಣ ಅಷ್ಟೆ.

ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಆರು ವರ್ಷ ತುಂಬುತ್ತಲೇ ಶಾಲೆಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಮಗು ಅಂತಹ ಚೂಟಿಯದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಲಾಟೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಶಾಲೆಗೆ ಹಾಕಿದ್ದರು. ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಲಾಟೆ ಮಾಡಿದಕೂಡಲೇ ಮನೆಗೆ ಓಡಿಬರುತ್ತಿದ್ದ. ಅಂತೂ ಅವನು ಅಕ್ಷರ ಕಲಿಯಲು ಎರಡು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳು ಹಿಡಿದವು. ಪ್ರತಿ ತರಗತಿಯಲ್ಲೂ ಒಂದೆರಡು ಬಾರಿ ದಂಡಯಾಕೆ

ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವನು ಲೋವರ್ ಸೆಕಂಡರಿ ತರಗತಿಗೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವನಿಗೆ ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಷ ದಾಟಿತ್ತು. ಐದು ರೂಪಾಯಿಯ ಪರೀಕ್ಷೆ ಆದರೆ ಸಾಕೆಂದು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ವಿಶ್ವಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಪ್ರಾಣೇಶ ಪ್ರಯತ್ನಿಸದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಯಾಗುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಸರಿ ಒಂದು ಸಾರಿ, ಎರಡು ಸಾರಿ ಪ್ರಾಣೇಶ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಳೆತ. ಮುಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಾರಿ ಅನ್ನುವಂತೆ ಮೂರನೆ ಸಾರಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾದ. ಅಂದೇ ಶಾಲೆಗೆ ಮತ್ತು ಸರಸ್ವತಿಗೆ ಶರಣು ಹೊಡೆದ. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ವಾದಿಸುವವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಉತ್ತರವೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣೇಶ ಲೋವರ್ ಸೆಕಂಡರಿ ಪ್ಯಾಸ್ ಆದುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಣೇಶ ಅಚ್ಚ ವೈದಿಕ ಗೊಡ್ಡು. ತಂದೆಯ ಚಾತುರ್ಯವಾಗಲೀ ದುರಾಶೆಯಾಗಲೀ ಅವನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ತಾಯಿಯಂತೆ ಅವನು ಸಾಧು ಹಸುವಿನಂತಿದ್ದಾನೆ. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಎರಡು ಊಟ ಬಿದ್ದರೆ ಜಗತ್ತೇ ಪ್ರಳಯವಾದರೂ ಅವನಿಗೆ ಯೋಚನೆ ಇಲ್ಲ. ಎತ್ತರವಾದ ವೈಕೈ ತುಂಬಿದ ಬೀಸು ಆಳು. ಪಾದರಸದಂತೆ ಹರಿಯುವ ಕಣ್ಣುಗಳು, ತಂದೆಯ ಮುಖದಂತೆ ಗುಂಡುಮುಖ, ಕಂಡೂಕಾಣದಂತಿರುವ ಹೆರಕು ಮುರಕು ಮೀಸೆ ಗಡ್ಡುಗಳು ನಸುನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಹೆಣ್ಣು ತನ್ನ ನಲ್ಲನನ್ನು ನೋಡುವಂತೆ ಈಗಲೀಗ ಇಣಕಿ ಹಾಕುತ್ತಿವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣೇಶ ನೋಡಲು ಚಂದವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಗದಹೂ-ನಿರ್ಗಂಧ ಕುಸುಮ.

ಪ್ರಾಣೇಶ ವೈದಿಕ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಲಿಯಲಿಲ್ಲ. ಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯೆ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮಗ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಲಿತು ದೊಡ್ಡ ನೌಕರಿಗೆ ಸೇರಿಯಾನೆಂಬ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಕನಸು ಬಯಲಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಅವನಿಗೆ ವೈದಿಕ ವಿದ್ಯೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಗಿಳಿಪಾಠ ಮಾಡಿಸಲು ಅವರು ಹೆಣಗಿದ ಶ್ರಮ ನಿರರ್ಥಕವಾಯಿತು. ಅಂಗಡಿ ಹಚ್ಚಿಕೊಟ್ಟರೆ ಅದನ್ನು ಸಹ ಸರಿಯಾಗಿ ರೂಢಿಸಲಾರನೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಮಗನನ್ನು ಹೈಸ್ಕೂಲಿಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದರು. ತಾನು ಮುಂದೆ ಓದುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಗ ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡಿದ. ತನಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಹತ್ತುವು

ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಯಾವ ಬಿಗುಮಾನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಘಂಟಾಘೋಷವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಇಂಥ ಮಗ ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬಲ್ಲನೆಂಬ ಸಂಶಯ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಬಾಧಿಸಹತ್ತಿತು. ಆದರೂ ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಕೆಲಸ ಸಂಪಾದಿಸಲು ಪಯತ್ನಿಸತೊಡಗಿದರು. ಪ್ರಾಣೇಶ ಪ್ರೈಸರಿ ಸ್ಕೂಲು ಮೇಷ್ಟರ ಕೆಲಸ ಒಂದು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರಾನ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರನೆಂದು ತಿಳಿದು ತಮಗೆ ಪರಿಚಿತರಾದ ರೇಂಜ್ ಇನ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಟರ್‌ರವರಿಗೆ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದರು ಅವರು ಹತ್ತಿರವೇ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಟೆಂಪೊರರಿ ಕೆಲಸ ಕೊಡಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ರಿಕ್ರೂಟ್‌ಮೆಂಟ್ ಬೋರ್ಡಿಗೆ ಅರ್ಜಿ ಹಾಕಲು ಹೇಳಿದರು. ಸರಿ, ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಳೆಯುವುದರೊಳಗೆ ರಿಕ್ರೂಟ್‌ಮೆಂಟ್ ಬೋರ್ಡಿನಿಂದ ಒಂದು ನಂಬರೂ ಹತ್ತಿತು ಮತ್ತು ಇದ್ದ ಊರಿಗೇ ವರ್ಗವಾಯಿತು.

ಯುವಕರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಬುದಿ ಯಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು, ದುಡಿಯಲು ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು, ಆದರೂ ಅವರಿಗೆ ಹದಿನೆ ಟುವರ್ಷಗಳು ತುಂಬಿತೆಂದರೆ ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕು. ಸಂಸಾರನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ದುಡಿಯೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತದೆ. "ನಾಯಿ ಹಸಿದಿರುತ್ತದೆ, ಅನ್ನ ಹಳಿಸಿರುತ್ತದೆ" ಎಂಬಂತೆ ಸಂದಂಧಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮದುವೆಯಾಗುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವರನಿಗಿದ್ದ ವರವಾನ ಹಾಗೇ ಇರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಅವನ ಸಂಸಾರ ವಾತ್ಸ್ರ ಹನುಮಂತನ ಬಾಲ ಬೆಳೆದಂತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದರೊಂದಿಗೇ ಬೆಳೆದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಅವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅವನು ಹಗ್ಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಉದ್ದನೆಯ ಮರವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು.

ನ್ಯಾಮತಿಯ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಹೀಗೆ ಹಗ್ಗ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟಿದ್ದ. ಶಾರದಾ ಬಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಸಪ್ತರ್ಷಿ ಸಲ್ಲಟ್ಟ ವಯಸ್ಸಿಗಿಂತಲೂ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ರಾಧೆಗೆ ವರ ಹುಡುಕಿ ಹುಡುಕಿ ಸಾಕಾಗಿ ಹೋದ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗೆ ದೇವರು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಮಕ್ಕಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಐದು ಹೆಣ್ಣು ಮೂರು ಗಂಡು. ಅಟ್ಟದ ಮೆಟ್ಟಿಲಿನ ಹಾಗೆ ಸಾಲಾಗಿವೆ. ದೇವರು ಬಡತನ

ಕೊಟ್ಟು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಮೂರಂಕಣದ ಬಾಡಿಗೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಜನ ಮಕ್ಕಳು, ಮನೆಯ ಯಜಮಾನ-ಯಜಮಾನಿಯರು ವಾಸಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮೂರು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಶಾನುಭೋಗತನ, ಎಂಭತ್ತು ಎಕರೆ ಜಮೀನಿತ್ತು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗೆ ಮೂರು ಜನ ತಮ್ಮಂದಿರು. ಅವರನ್ನು ಓದಿಸಲು, ಅವರಿಗೆ ಮದುವೆ ಮುಂಜಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಆದಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಜಮೀನು ಕರಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ತಮ್ಮಂದಿರು ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತು ಒಳ್ಳೊಳ್ಳೆಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರು ಹೆಂಡದಿರು ಮನೆಗೆ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಹಿಮ್ಮಡಿ ಕಿತ್ತುಹೋದ ಚಪ್ಪಲಿಯನ್ನು ಬಿಸುಟುವಂತೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೈಬಿಟ್ಟರು. ಶ್ಯಾನುಭೋಗತನದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಪೋಟಿಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ರಾವಣನ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಆರು ಕಾಸಿನ ಮಜಿಗೆ ಎಂಬಂತೆ ಈ ಬೃಹದ್ ಸಂಸಾರ ತೂಗಿಸಲು ಇನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳು ಯಾವ ಮೂಲೆಗೆ ? ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಡವಾಯಿತು. ಅಂತೂ ಎರಡು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸಾಲವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ತೀರಿಸುವ ನಂಬಿಕೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಣ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಸಾಲಗಾರರಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ತಿಂಗಳಿಗೂ ಹದಿನೈದು ದಿನಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಬಂದು ಹರಕೆ ಹಾಕಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಸಾಲಗಾರರಿಗೆ ಹಣ ಕೊಡಲು ಹಣ ಇಲ್ಲದೆ ಕೈ ಎತ್ತಬಹುದು. ಆದರೆ ಮಗಳಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ, ವರನ ಕಡೆಯವರ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ?

ನ್ಯಾಯತಿಯ ಅಂಗಡರಸ್ತೆಯ ಕೊನೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಇದ್ದ. ಇದನ್ನು ಮನೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ಸಾಹಸವೇ ಆದೀತು. ಹದಿನೈದು ಗಜ ಅಗಲ, ನಲವತ್ತು ಗಜ ಉದ್ದಕ್ಕಿರುವ ಲಂಗೋಟಿಯಂತಹ ಮನೆ. ಎತ್ತಲೂ ಗಾಳಿ ಬೆಳಕುಗಳು ಬರಲು ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಕ್ಕ ಪಕ್ಕದ ಎರಡು ಮಹಡಿ ಮನೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಈ ಮನೆ ಅಜ್ಜಿಬಜ್ಜಿಯಾಗಿದೆ. ಹೊರಬಾಗಿಲು ಮತ್ತು ಹಿತ್ತಲು ಬಾಗಿಲುಗಳು ತೆಗೆದರೆ ಮಾತ್ರ ಗಾಳಿಬೆಳಕುಗಳು

ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಬರಬಹುದು. ಮನೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಾಟೀನು ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಮನೆ ಓಡಿಹೋಗುವವರ ಮನೆ ಇದ್ದಹಾಗೆ ಇದೆ. ಎಲ್ಲೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಹರಕು ಚಿಂದಿಗಳು. ಮೊರ ಪರಕೆ ಮುಂತಾದುವು ಮನೆ ತುಂಬ ತೂರಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಮೂಲೆಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಹುಡುಗರು ಹರಕುಚಾಸೆಯಮೇಲೋ, ಗೋಣೀಚೀಲದಮೇಲೋ ಓದುತ್ತ ಬರೆಯುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮೇಣದ ಗಮಟಿನಂಥ ಅಂಗಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಒಂದೂವರೆ ವರ್ಷದ ಮಗುವೊಂದು ಅಂಬೆಗಾಲಿಕ್ಕುತ್ತ ಓದುತ್ತ ಕುಳಿತ ಹುಡುಗರ ಬಳಿ ಬರುವುದು. ಅದು ಬಂತೆಂದರೆ “ರಾಮೂ ಬಂದಾ, ಪುಸ್ತಕಾ ಹೀತಾನೆ, ಮಸೀಕುಡಿಕೆ ತೆಗೆದಿಡೀ” ಅಂತ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹುಡುಗರಲ್ಲಿ ಕಿರ ಚುವರು. “ಏ ಗೋಪಿ, ಕುವಿನ್ಯಾ, ಕೂಸನ್ನು ಕರಕೊಳ್ಳಿ” ಎಂತ ಅಡಿಗೆಯ ಒಲೆ ಮುಂದೆ ಕೂತಿದ್ದ ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ಕಿರಚುವರು.

ಬಾವಿಯಿಂದ ನೀರು ಹೊರುವುದು, ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯುವುದು ಮುಂತಾದ ಮನೆಗೆಲಸಗಳನ್ನು ಹಿರಿಯಮಗಳಾದ ರಾಧೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ರಾಧೆಯೇ ಮನೆಯ ಗಾಣದತ್ತ. ಸಂಸಾರಚಕ್ರ ಸುತ್ತುವುದರಲ್ಲಿ ಹುಡುಗಿ ಹೆಣ್ಣಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ವಯಸ್ಸು ಹದಿನಾರು ಮಿಕ್ಕಿದೆ. ವಯಸ್ಸಿಗೆ ತಕ್ಕ ವರ್ಚ ಸ್ವಿಲ್ಲ ಕೊಂಚ ಸಾದುಗಪ್ಪಿನ ಹುಡುಗಿ. ಕೋಲುಮುಖ ಸಾಕಷ್ಟು ಪೋಷಣೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೋಲಾಗಿತ್ತು.

ರಾಧೆ ಊರಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮನೆ ಗೆಲಸಗಳ ನಡುವೆ ಓದು ಸಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಒಂದು ಕಾಟಾಚಾರದ ಓದು. ಮನೆಯವರಿಗೆ ಇವಳು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವುದು ಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ದುಡಿಯುವ ಒಂದು ಆಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅವರ ಯೋಚನೆ. ನಾಲ್ಕುಕೂರ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹುಡುಗಿಗೆ ಮದುವೆಯಾಗುವುದು ತೊಂದರೆಯಾದೀ ತೆಂದು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಶಾಲೆಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಧೆ ಬಹಳ ಚುರುಕು ಹುಡುಗಿ. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯವಳಾದ್ದರಿಂದ ಅತಿ ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಪಾಠ ವನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಮನೆಯ ಕಷ್ಟ ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿ ಶಾಲೆಗೆ ತಪ್ಪಿ ತಪ್ಪಿ ಗೈರುಹಾಜರಾತಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಓದು ಎಡವುತ್ತ.

ಮುಗ್ಧರಿಸುತ್ತ ಸಾಗಿತ್ತು. ರಾಧೆಯ ಓದಿಗೆ ಅವಳ ಅಜ್ಜಿ (ತಂದೆಯ ತಾಯಿ) ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಬ್ರೇಕ್ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಳು.

“ನಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಲ್ಲ ಗಂಡಸರ ಹಾಗೆ ನಾವು ಇನ್ನೂಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದೇನು ಅನ್ಯಾಯ ಹೆಣ್ಣುಹುಡುಗರು ಗಂಡುಹುಡುಗರ ಹಾಗೆ ಇನ್ನೂಲಿಗೆ ಹೋಗೋದು. ಅದಕ್ಕೇ ಪ್ರಸಂಚ ಇಷ್ಟು ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗೋದು.”

ರವಾಬಾಯಿ ಪ್ರಸಂಚ ಕೆಟ್ಟಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇಂಥವು ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಮುಂದುಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಮಾತೆತ್ತಿದರೆ ಅವಳ ಬಾಯಿಂದ ಪ್ರಸಂಚ ಕೆಟ್ಟುಹೋಯಿತು. ಕಾಲ ಕೆಟ್ಟುಹೋಯಿತು ಎಂಬ ಮಾತುಗಳೇ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಸೊಸೆ ಸೀತಾಬಾಯಿಯು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲಾರದೆ ಬಡತನದ ಬೇಗೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ತನ್ನ ಅದೃಷ್ಟವನ್ನು ತಾನು ಹಳಿದು ಕೊಂಡರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಹ ರವಾಬಾಯಿಯು ಕಾಲ ಕೆಟ್ಟುಹೋಯಿತೆನ್ನುವ ಪಲ್ಲವಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಬರಬರುತ್ತ, ಅತ್ತೆ ಸೊಸೆಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಚಲಾಯಿಸಲೇಬೇಕೆಂದು ಹಟೆತೊಟ್ಟಳು. ಸೊಸೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಗಂಡನ ಮತ್ತು ಮನೆತನದ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಹೆದರಿ ಅತ್ತೆಯ ಬಿರುನುಡಿಗಳನ್ನು ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಸಹಿಸಿದಳು. ಮೆತ್ತಗಿದ್ದ ಸೊಸೆಯಮೇಲೆ ಅತ್ತೆಯ ಸವಾರಿ ಅತಿ ಬಿಗಿಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿತು. ಸೀತಾಬಾಯಿಯ ತಾಳ್ಮೆಯ ಆಣೆ ಕಟ್ಟು ಒಡೆಯಿತು. ಹೆಡೆ ತುಳಿದ ನಾಗರಹಾವಿನಂತೆ ತಿರುಗಿ ಬಿದ್ದಳು.

ಈ ಅತ್ತೆ ಸೊಸೆಯ ಜಗಳ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದಿದ್ದು. ಸೊಸೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಮನೆಗೆ ಕರೆತರುವಾಗ ಅವಳನ್ನು ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂತೆ ಆದರಿಸುತ್ತಾಳೆ, ಆದರೆ ದಿನ ಉರುಳಿದಂತೆ ಅತ್ತೆ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಮಹಾವಾರಿಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾಳೆ. ಬಡತನದೊಂದಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿದಂತೆ ಅತ್ತೆ ಸೊಸೆಯರ ಜಗಳದಿಂದಾಗಿ ಮನೆಯವರಿಗೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬೀದಿಯವರಿಗೂ ನಮ್ಮದಿ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಶೀಘ್ರಲಿಪಿಗಾರನೂ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳದಷ್ಟು ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ಬಯ್ಯಲಾರಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಮೊದಲ ಈ ನಾಟಕ ನೋಡಲು ಜನಜಾತ್ರೆ ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ದಿನವೂ ಆಡಿದ ನಾಟಕವನ್ನೇ ಈ ಇಬ್ಬರು ನಾಯಿಕಾಮಣಿಗಳು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದು ದ

೦ಂದಲೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ಏನೂ ಹೆಚ್ಚುಗಟ್ಟಲೆ ಇಲ್ಲವೆಂದಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಜನರು ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಪಂಚಾಯ್ತಿದಶಾಯಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅತ್ತೆ ಸೊಸೆಯರಿಗೆ ರಾಜೀಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿಫಲವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಒಂದು ಉಪಾಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಜಗಳ ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದರೆ ಅವನು ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ನೀರುಪಂಚಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಿಗೋ ಕಂಬಿ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ನೆರೆಹೊರೆಯವರು ಅತ್ತೆ ಸೊಸೆಯರ ಜಗಳವನ್ನು ತೀರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಸುಸ್ತಾಗಿ ಸುಮ್ಮನ ಹೊಡೆದರು.

ಹಾಗಾದರೆ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಜಗಳಗಂಟರೇ? ಇಬ್ಬರೂ ಕೆಟ್ಟವರೆ? ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ರಮಾಬಾಯಿ ಸೊಸೆಗೆ ಅಷ್ಟು ಕಾಟಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಊರಿನವರಿಗೆಲ್ಲ ಬೆಲ್ಲದ ಹೇರಾಗಿದ್ದಳು. ಊರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಕಾಯಿಲೆ ಆದರೆ ಆಕೆ ತನ್ನ ಕೈಲಾದ ನೆರವು ನೀಡುವಳು. ವಯಸ್ಸು ಅರವತ್ತು ದಾಟಿದ್ದರೂ ಮುದುಕಿ ಧಡೂತಿ ಆಗಿದ್ದಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಯಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆರಿಗೆಯಾದರೂ ರಮಾಬಾಯಿಯೇ ಸೂಲುಗಿತ್ತಿ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಡವರು ಬಲ್ಲಿದರೆಂಬ ಭೇದವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ನೋಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು, ಆಕೆ ಅದಾವ ಪುಡಿಹಾಸಿನ ಆಸೆಗೂ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ತಾನು ಗೃಹಸ್ಥರ ಮನೆಯವಳಾದ್ದರಿಂದ ತಾನು ಯಾವ ಹಣವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಹೇಳುವಳು. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ರಮಾಬಾಯಿಯ ತಂದೆ ಹೆಸರಾಂತ ವೈದ್ಯರು. ತಂದೆಯ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಸುಬು ರಮಾಬಾಯಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ತಿಳಿದಿದ್ದಿತು. ಊರಿನ ಹೆಂಗಸರ ತಂಡ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಇರುಕೆಕೊಂಡು ರಮಾಬಾಯಿಯ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಘೇರಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ರಮಾಬಾಯಿಯ ಔಷಧಿಯ ಗುಣವನ್ನೂ, ಹಸ್ತಗುಣವನ್ನೂ ಊರಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳುವರು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಔಷಧಿ, ಲೇಹ್ಯ, ಭಸ್ಮ ಇವನ್ನು ರಮಾಬಾಯಿಯೇ ತಯಾರಿಸುವಳು. ಆದರೆ, ಔಷಧಿಗೆ ಬಂದವರಿಂದಲೇ ಆಯಾ ಔಷಧಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ ಔಷಧಿ ತಯಾರಿಸುವಳು. ಒಬ್ಬರಿಂದಲೂ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಕಾಸನ್ನು ಸಹ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಣ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಔಷಧಿಯ “ಓರಾಮತಿ”

ಹೋಗುವುದೆಂದು ಆಕೆಯ ನಂಬಿಕೆ. ನ್ಯಾಮತಿಯ ಲೇಡಿ ಡಾಕ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಮಿಡ್ ವೈಫ್ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅರವತ್ತು ವರ್ಷ ದಾಟಿದ ರಮಾ ಬಾಯಿಯೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು.

ರಮಾಬಾಯಿಯಿಂದ ಗುಣ ಹೊಂದಿದವರು ಮುದುಕಿಯ ಋಣ ಏಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಕಾಳುಕಡ್ಡಿ, ಕಾಯಿಸಲ್ಯ ಮುಂತಾವವನ್ನು ತಂದು ಕೊಡುವರು ರಮಾಬಾಯಿಗೆ ಅದೇ ಜಂಬ. ತಾನು ಋಣಗೂಳು ತಿನ್ನುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ತನ್ನ ಅನ್ನವನ್ನು ತಾನು ದುಡಿದು ಹುಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಳೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ.

ಇದರಂತೆ ಸೀತಾಬಾಯಿಯು ಸಹ ಯಾರ ಬಾಯಲ್ಲೂ ಬೆಂದವಳಲ್ಲ. ಎಂದೂ, ಯಾರಿಗೂ ಒಂದು ಕೆಟ್ಟ ಮಾತನಾಡಿದ್ದು ಆಕೆಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದ ಅಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇತರರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವಲಕ್ಕೆ ಬತ್ತ ಕುಟ್ಟುವುದು, ಜೋಳವ ಅರಳು ಮಾಡಲು ಸಹಾಯವಾಗುವುದು, ಬೀಸುವುದು, ಕಟ್ಟುವುದು ಮುಂತಾ ಮವಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವಳು. ಈಕೆಯ ಋಣದಲ್ಲಿ ಬೀಳಬಾರದೆಂದು ಜನ ಆಕೆಗೆ ಜೋಳದ ಅರಳು, ಅವಲಕ್ಕೆ, ಹಿಟ್ಟು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಕೊಡುವರು. ತನ್ನ ಅತ್ತೆಯಂತೆಯೇ ತಾನು ಸಹ ಋಣಗೂಳು ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೀತಾಬಾಯಿಗೆ ತುಂಬಾ ಜಂಬ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಹರಕುಮುರಕು ದುಡುನೆಗೆ ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಹೆಂಡತಿಯದ್ದು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಸೇರಿ ಹಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ಬೆರಸಿದಂತಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಆನೆ ತಲೆಯಂತಹ ಸಂಸಾರ ಸಾಗುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಚೇಳು ಕಡಿದಂತೆ ಧಾರಣೆವಾಸಿಗಳು ಏರುತ್ತಿರುವ ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಮರ್ಮಾದೆಯಿಂದ ಕಾಲ ನೂಕುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ?

ಒಂದು ದಿವಸ ಸಂಜೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಸೋದರಮಾವನ ಮಗ ನ್ಯಾಮತಿಗೆ ಹಟಾತ್ತಾಗಿ ಬಂದ. ಮಾಧವರಾಯ ಯಾವಾಗ ಬಂದರೂ ಏನಾದರೂ ಒಂದು ಕೆಲಸದಮೇಲೆ ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೊಂಚ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಅವನೇನಾದರೂ ಸ್ವಾರ್ಥ ಸಾಧಿತವಾಗುವುದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವನು ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ ಕಾಲು ರೇಳುವುದು. ಊರಿಂದ ಬಂದವನೇ ಹುಡುಗರು ಫುಟ್‌ಬಾಲ್ ಒಡೆಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಎರಡು

ರೆತ್ತಳೆ ಹಣ್ಣು, ಕಡಲೆಪುರಿ, ಇತ್ಯಾದಿ ಆಗದೆ ತಿಂಡಿ ಪೊಟ್ಟಣಗಳ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನೇ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಮನೆಯ ಹೆಜಾರದಲ್ಲಿ ಹರವಿದ

“ಅತ್ತೆ, ರಾಧೇನ್ನ ನೋಡುವೆ ನಿನ್ನನ್ನೇ ನೋಡಿದಹಾಗಾಗುತ್ತೆ. ಎಷ್ಟು ಬೆಳೆದಿದ್ದಾಳೆ ಏನು ಕಥೆ. ಅಲ್ಲಿ ನೋಡು, ಕುಮದಾನ್ ಗುರ್ತೇ ನನಗೆ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಇನನೇ ಏನು ರಾಮು, ಏನಪ್ಪಾ ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ರಾಮಾಚಾರೇ ಅಂತ ನಾನು ಕರೆಯಬೇಕೇ ಹೇಗೆ...ಅದೆಲ್ಲಾ ಇರಲಿ, ಎಲ್ಲಾ ಆರೋಗ್ಯ ತಾನೇ ?”

“ಏನೋಸ್ವ ಇಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಮ್ಮನೆಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಆರೋಗ್ಯವೇ ?”

“ಹೊಸಮ್ಮ ನಮ್ಮನೆಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಆರೋಗ್ಯ ಅದೇ, ನಿಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ ಬಹಳ ದಿನವಾಯಿತು. ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗೋಣ ಅಂತ ಬಂದೆ. ಅಂದಹಾಗೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸವಾವ ಎಲ್ಲಿ ?”

“ಅವರು ಶಿವವೊಗ್ಗಿಗೆ ಹುಜೂರು ಜಮಾಬಂದಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವತ್ತು ರಾತ್ರಿ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಾದರೂ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಏಳೆ ಕಾಲು ತೊಳೆದು ಕೊಳ್ಳಿ.”

ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಕಾಲು ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಊಟಕ್ಕೆ ಎದ್ದ. ಮನೆಗೆ ನಂಟೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆಂದು ನೀರುಳ್ಳಿ ಹುಳಿ, ಚಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಕಡತಂದು ಸಂಜೆಗೆ ಕರಿದಿದ್ದರು.

ರಾಧೆಗೆ ವರ ಹುಡುಕಬೇಕೆನ್ನುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಸೀತಾಚಾರಿಯವರೇ ತೆಗೆಯಲಿ ಎಂದು ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಯಾವ ಸಂಬಂಧಸಾರಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೇ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಸೀತಾಚಾರಿಯವರೇ ಕೊನೆಗೆ ಹೇಳಿದರು.

“ಏನೋಸ್ವ ನಮಗೆಲ್ಲ ವಿಷಯ ಗೊತ್ತಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಧೆಗೆ ನಾವು ವರ ಹುಡುಕಿ ಹುಡುಕಿ ಸುಸ್ತಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಅನುಕೂಲವಾದ ವರ ಎಂದರೆ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದಷ್ಟು ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೇಳಿ ಕೇಳಿ ನಾವು ಬಡವರು. ಹಾಗೇಂತ ಹೇಳಿ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆ ? ನಾವು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಏನನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗಿ ಸುಖವಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ವರ ದುಡಿಯುವವನಾಗಿ ಅನ್ನಬಟ್ಟಿಗೆ ನೇರವಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾಕು.”

ರೊಟ್ಟಿ ಜಾರಿ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಂತೆ ಆಯಿತೆಂದು ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಹಿರಿ ಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿ.

“ನೀವು ಕನ್ಯಾ ವಿಷಯ ಹೇಳಿದಮೇಲೆ ನನಗೂ ನೆನಪಾಯಿತು. ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲುಮನೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರ್ಯ ಅಂತ ಇದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗನಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವಲ್ಪವಿದ್ಯಾವಂತನೂ ಹೌದು, ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಇದೆ. ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯ ನನಗೆ ಬಿಡಿ. ನಿಮ್ಮ ಕೈ ಕಚ್ಚಿದ ಹಾಗೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ ಒಟ್ಟು ಮದುವೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಖರ್ಚುಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧ ರಿದ್ದೀರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಬಿಡಿ. ಅದರಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿಸುತ್ತೇನೆ.”

“ಇಷ್ಟು ಧೈರ್ಯ ಕೊಡುವವರು ನಮಗೆ ಯಾರಿದ್ದಾರೆ? ಹಣದ ವಿಚಾರ ಅವರು ಬಂದಮೇಲೆ ಮಾತನಾಡಿ ನಮ್ಮ ಮನೆತನದ ಮೇಲೆ ಅಭಿಮಾನ ಇಟ್ಟು ಹುಡುಗಿಯ ಕನ್ಯಾಸೇರೆಯನ್ನಿಷ್ಟು ಬಿಡಿಸಿ” ಎಂದು ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ಹೇಳುತ್ತಾ ಎವೆ ತುಂಬಿ ಬಂದ ದೇವನನ್ನು ಬಹು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಅಡಗಿಸಿ ಸೀರೆಯ ಸೆಂಗನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡರು.

“ಇವೆಲ್ಲಾ ಏನು ದೊಡ್ಡ ವಿಷಯ. ನನ್ನ ಕೈಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆದಾರು ಸಾಧಿಸಿವಾರು? ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದಿರಿ.”

ಎಣಿಸಿದಂತೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಅಂದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಊರಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಮಾರ್ಗಾಯಾಸದಿಂದ ಬಳಲಿದ್ದ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಸಂತೆಯ ಗದ್ದಲವನ್ನು ಮಾರಿಸುವ ಗದ್ದಲದಲ್ಲೇ ಹೊರಗಿನ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ. ಹೊರಗಿನ ಗದ್ದಲಕ್ಕೂ ಅವನ ನಿದ್ರೆಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ಐದು ಗಂಟೆವರೆಗೆ ಮಲಗಿದ್ದ. ಅವನಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದ ಕಪ್ಪುಕಾಫಿಯು ಒಲೆಯಮೇಲೆ ಕುದಿದು, ಮರಳಿ ಕೊನೆಗೆ ಸುಸ್ತು ಹೊಡೆದು ತಣ್ಣಗಾಗಿತ್ತು. ಅದೇ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕಾಗದದ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಬಿಸಿಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಹಾಗೆಯೇ ಊರೊಳಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆಂದು ಹರಕಲು ಚಪ್ಪಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕಾಲೆಳೆದುಕೊಂಡು ಸಾಗಿದ.

ಮನೆಯ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಮಾಧವಾಚಾರಿಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ತುಂಬಾ ಗೌರವ ಅಂಶದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದ್ದು ಇದೇ ಮೊದಲು. ಅವನು ತಿಂಡಿ ಕೊಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ‘ಮಾವ’ನಾದ. ಅಲ್ಲದೆ

ಎರಡು ಊಟದ ವಿನಾ ತಿಂಡಿಯನ್ನು ಕಾಣದ ಆ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗ ಮೂರು ಬೆರಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯಿತು.

ರವಾಬಾಯಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಬಂದಾಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ದೋ ಒಂದು ಅತಿ ಕಷ್ಟದ ಹೆರಿಗೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅವನು ಬಂದಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯ ಕೇಳಿ ಅವರ ಕುತೂಹಲ ಕೆರಳಿತು. ರಾಧೆಗೆ ವರ ಹುಡುಕುವ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯ ಕೇಳಿದ ಮೇಲಂತೂ, “ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮ ದೇವರ ಹಾಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ ” ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರ ಅವರ ಬಾಯಿಂದ ಬಂದಿತು.

*

*

*

ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಬಂದ ಮನೆಗಳ ಹಿರಿಯುವ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೊನ್ನಾಳಿಯ ಮೇಲುಮನೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಮಗ. ಪ್ರಾಣೇಶ ಶತದಂಡನೆಂಬುದು ಜನಜನಿತವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಅನುಕೂಲಸ್ಥರು ಕೊಟ್ಟು-ಕೊಂಡು ಮಾಡುವಂಥವರು ಅವನ ಮನೆ ಮೆಟ್ಟುಗಲ್ಲನ್ನು ಸಹಾ ಹತ್ತುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಜಿವುಣತನ ಒಂದು ತೆರೆದ ರಹಸ್ಯ. ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕೂಳಿಲ್ಲದೆ ಮೈಗೆ ಬಟ್ಟೆ ಇಲ್ಲದೆ ನಲುಗಿ ಹೋದಾರೆಂದು ನಡುಗಿದರು. ಆದರೂ ಕೆಲವರು ದಾಷ್ಟಿಕರು, ಆಚಾರಿಗೆ ಹೇಗೂ ಷಷ್ಠ್ಯವಿ ವಯಸ್ಸಾಗಿದೆ. ಇಂದಲ್ಲ ನಾಳೆ ಗೊಟಕೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಇರುವ ಆಸ್ತಿಯೆಲ್ಲ ಮಗನಿಗೇ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಮಗ ನೊಸೆ ಸುಖವಾಗಿರ ಬಹುದು ಎಂತ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಹಾಕಿ ಕನೈ ಕೊಡಲು ಧಾವಿಸಿದರು. ಆದರೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಇವರ ಯಾರ ಪಟ್ಟು-ವರಸೆಗಳಿಗೂ ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನದೇ ಒಂದು ಲೆಕ್ಕ, ಒಂದು ಎಣಿಕೆ. ಆ ಎಣಿಕೆಗೆ ಬಂದರೆ ಅವನು “ ಸೈ ” ಅಂದಾನು. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣೇಶ ಅವಿವಾಹಿತನಾಗಿ ಉಳಿಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕನೈ ಆರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕೊಡು-ಕೊಳ್ಳು, ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣೇಶನ ಅಥವಾ ಅವನ ತಾಯಿಯ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುವ ಅಥವಾ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ ಮಾಡುವ ಹವ್ಯಾಸವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಕನೈ ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ, ಕನೈಯೊಂದಿಗೆ

ಇಷ್ಟು ಹೆಣ ಬಂದರೆ ಸಾಕು ಎನ್ನುವುದೇ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ವಿಷಯ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದೇ ಊರಿನವರು. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯಿಂದಲೇ ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಗಂಟು ಹೊಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದ. ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಒಂದು ಕನ್ಯೆ ಕೊಡಿಸಿದರೆ ಹೇಗೂ ನೂರಾರು ರೂಪಾಯಿಗಳು ತನ್ನ ಜೋಳಿಗೆಗೆ ಬೀಳುವುದೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದ. ಆದರೆ ಅಂಥ ಕನ್ಯೆ ಎಲ್ಲಿ ಸಿಗಬೇಕು? ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಿಕ್ಕರೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಇಲ್ಲದ ಕೌಲು ಕರಾರುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲಿ “ಇಲ್ಲ” ಎಂದುಬಿಡುತ್ತಾನೋ? ಹೀಗೆ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನಿಗೆ ನ್ಯಾಮತಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ನೆನಪು ಬಂದಿತು “ಹೌದು ಕೋಲು ಮುಖದ, ಸಾದುಗಪ್ಪಿನ ಹುಡುಗಿಯೊಂದಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಈಗ....ಬಂದೆ.... ಹದಿನಾರು.... ಹದಿನೇಳು ವರ್ಷಗಳಿರಬಹುದು. ನಿಜ, ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಹತ್ತಿರ ವಿಷ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಹ ಕೆವಡು ಕಾಸಿಲ್ಲ. ಏನೋ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಋಮೀನಿರಬಹುದು. ಸರಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಹುಡುಗಿಯು ಮದುವೆಗೆ ಮಾರಿಸಿ, ಮಧ್ಯೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕರ್ಮೀರ್ಷ, ದಡ್ಡ ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಕನ್ಯೆ ಕೊಡಿಸಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕರ್ಮೀರ್ಷ.....” ಅಂತ ತಲೆಯಲ್ಲೇ ಗುಣಾಕಾರ ಭಾಗಾಕಾರ ಹಾಕಿದ.

ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಉದ್ಯೋಗ ಏನೆಂಬುದು ಒಂದು ಚಿದಂಬರ ರಹಸ್ಯ. ಅವನು ಮಾಡದ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ, ಬಂಡವಾಳ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮ ವಿಲ್ಲದ ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನಾದರೂ ಅವನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸುಕ್ಕು ಸಾಕ್ಷಿ ಹೇಳುವುದು, ಮತ್ತು ಫೂಟ್‌ಲಾಯರ್ ಕೆಲಸಮಾಡುವುದೇ ಅವನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಬರಗಾಲದ ಹೆಣದಂತಿರುವ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ಆಹಾರ ಬೀಳದೆ, ತಕ್ಕ ದೇಹ ಪೋಷಣೆ ಇಲ್ಲದೆ ಅವನು ಹೀಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಯಾರಾದರೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಆಚಾರಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ನೋಡಬೇಕು. ಅದೊಂದು ಪವಾಡ. ಆ ಬಡಕಲು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹೋಳಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೋಳಿಗೆಗಳು ಇಳಿಯಲಾರಂಭಿ ಸುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯದರ್ಶನವಾದಕೂಡಲೇ ಮಂಜು ಕರಗುವಂತೆ ಅನ್ನದ

ರಾಶಿ ಕರಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಪದಾರ್ಥ ತಂದರೂ ಅವನು ಬೇಡವೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕೂತುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಯಾವ ವಿಜ್ಞಾನಿಯೂ ಹೇಳಲಾರನು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಆಚಾರಿಯ ಹೊಟ್ಟೆ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಹತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಆಹಾರ ಹೇಗೆ ಹಿಡಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಯಾರು ?

ಮಾಧವಾಚಾರಿ ರೈಲ್ವೆ ಕೈಕಂಬದಂತೆ ಬಹು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಎರಡು ಕೆನ್ನೆಗಳ ಮೇಲೂ ಕೂದಲಿನ ಸೊಲ್ಲೆ ಇಲ್ಲ. ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರದ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹೋತನ ಗಡ್ಡ. ಎರಡು ಕೆನ್ನೆಗಳೂ ಗುಳಿ ಬಿದ್ದಿವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಮೆಳ್ಳಗಣ್ಣು. ಆಚಾರಿ ಯಾಂತ್ರೋ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡುವಂತೆ ತೋರಿದರೂ ನಿಜಕ್ಕೂ ನಮ್ಮ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಯಾವಾಗ ಯಾರೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ ಪಾಂಡುರಂಗ ವಿರೋಚನಂತೆ ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನೂ ಎರಡು ಸೊಂಟಗಳ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳು ಸತ್ತು ಈಗ ಎರಡು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿವೆ ಒಂದು ಏಳು ವರ್ಷದ್ದು ಒಂದು ಐದು ವರ್ಷದ್ದು. ಎರಡನೇ ಹುಡುಗನ ಹೆರಿಗೆ ಆದ ಹವಿನೈದನೇ ದಿನಕ್ಕೆ ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಇಹಲೋಕದ ವ್ಯಾಪಾರ ತ್ಯಜಿಸಿ ಹೊರಟುಹೋದಳು. ಆಚಾರಿಯ ತಾಯಿಯೇ ಆ ಎರಡು ಹೆಡುಗರಿಗೂ ತಾಯಿಯಾದಳು. ಆಚಾರಿಯದು ಚಿಕ್ಕ ಸಂಸಾರ. ಎಲ್ಲಿಂದಲೂ, ಯಾರದೋ ತಲೆ ಹೊಡೆದು ತಂದು ಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಯಾವುದಾದರೂ ಅಯಾಚಿತವಾಗಿ ಬಂದಲ್ಲಿ ಅವನು ಬೇಡವೆಂದಾನೆ ?

* * *

ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಹವಾಸೇವನೆಯಾತ್ರಿ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ. ಅಮಲ್ದಾರಿಂದ ಅಲ್ಪ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬೈಸಿಕೊಂಡು ಸುಸ್ತಾಗಿದ್ದ. ಅವನ ಶಾನುಭೋಗತನ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರಕಥೆ. ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳು ಸರಿಯಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಾಕಿಪಾಕಿಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತರಲೆ ಶಾನುಭೋಗ ಅವನಲ್ಲಿ

ಶಾನುಭೋಗತನಕ್ಕಿಂತ ತರಲೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಕೇವಲ ಸಮಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಶಾನುಭೋಗತನವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಕದೀಮ ಅವನು. ಆದರೆ ಇಂದು ಅವನ ಸಮಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಬೇಳೆ ಬೇಯಲಿಲ್ಲ. ಅಂಕಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳೇ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದ ದರಿಂದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಸೋಲನ್ನೊಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಅರ್ಥಾತ್ ಬೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು “ಹಾಲುಗಲ್ಲದ ಹಸುಗೂಸುಗಳನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಹಾಕಿದರೆ ಆಗುವುದೇ ಹೀಗೆ. ಅಪದಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಣೆಯೇ ಇಲ್ಲ” ಎಂದು ಸ್ವಗತ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ರಮಾಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಸೀತಾಬಾಯಿ ಇಬ್ಬರೂ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಶಾಂತಿ ಸಾರಿ, ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಬಂದ ಹದನೇನಂಬು ದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. ಏನೇ ಆಗಲಿ ಬಿಗಿ ಪಟ್ಟು ಹಿಡಿಯದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಚ್ಚುಕಡುವೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದರು.

ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಬಂದ. ಬಂದವನೇ ನಯ, ವಿನಯ, ಭಯ-ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ, ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನಂತೆ ಚಾವೆಯಿಂದ ಆಚೆ ಒಂದೂವರೆ ಮಾರು ದೂರ ಸರಿದು ನಿಂತುಕೊಂಡ

“ನೀನು ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ ಅಂತ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು. ಹಾಳು ಸರ್ಕಾರಿ ಕೆಲಸ ಅಂದ್ರೆ ಹೀಗೆ. ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಇವೊತ್ತೆಲ್ಲಾ ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯಬೇಕಾಯಿತು ಅಂತೂ ನೀನು ಹೊರಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಾನು ಮನೆಗೆ ಬಂದುಬಿದ್ದೆ ನಲ್ಲ ಅದೇ ಸಾಕು” — ಸೀತಿಕಾರೂಪವಾಗಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಹೇಳಿದ.

“ಆಲ್ಲಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದವನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೋಡದೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆಯೆ?”

ಸರಿ, ಉಭಯತ್ರರೂ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಆರೋಗ್ಯಭಾಗ್ಯವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಗಂಟಲು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕೆಮ್ಮಿ, ಖ್ಯಾಕರಿಸಿ ಹೇಳಿದ.

“ಅದೇ, ನಮ್ಮ ರಾಧೇಗೆ ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವರ ಇದೆ ಅಂತ ಹೇಳಿದೆಯಂತೆ. ನಮ್ಮವನಾದ ನೀನು ಸ್ವಲ್ಪ ಜವಾಬ್ದಾರಿ

ಹೊತ್ತರೆ ನಮ್ಮ ಮೈಮೇಲಿನ ಭಾರ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತೆ. ವರ ಯಾವುದು ?
ಆದರ ತಪಶೀಲುಗಳೇನು ?”

ತಡಕುವುದನ್ನು ಎಡವಿದಂತೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯೇ ನೇರವಾಗಿ
ವಿಷಯವನ್ನು ಎತ್ತಿಡ್ಡು ನೋಡಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು.
ಆದರೂ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ಇದೆಯೆಂಬುದನ್ನು
ತೋರ್ಪಡಿಸದೆ,

“ಎರಕ್ಕೇನು ಮಾವಾ, ಒಂದು ಕನ್ನಿಗೆ ಒಂದು ವರವನ್ನು ದೇವರು
ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದಿರಲಿ, ಈ ಸಾರಿ ನಿಮ್ಮ ಕೆರೆ ಅಂಗಳದ ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿ
ಎನಾದರೂ ಭತ್ತ ಆಯಿತೇನು ?”

“ಎನೋಪ್ಪಾ, ಮನೆ ಪೂರ್ತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಯಿತು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಲ್ಲ ಬೆಳೆ
ಚೆನ್ನಾಗಿದೆಯೇ ?”

ಒಬ್ಬ ಕದೀಮ ಮಧ್ಯಸ್ಥ ಗಾರ, ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹಳೆಯ ಶಾನುಭೋಗ.
ಒಬ್ಬರೂ ಬಡವೆಟ್ಟಿಗೆ ಸೋಲುವವರಲ್ಲ ಆದರೂ ಎದುರಾಳಿಯಿಂವಲೇ
ವಿಷಯ ಹೊರಬೀಳಲೆಂದು ಇಬ್ಬರೂ ವಿಷಯಾಂತರಿಸಿ ಮಾತನಾಡು
ತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಹಜಾರದ ಆಚೆ ಇದ್ದ ನಡುಮನೆಯಲ್ಲಿ
ರಮಾಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಸೀತಾಬಾಯಿ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು.
ರಾಥೆ ಸಂಜೆ ಅಡಿಗಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಿರತಳಾಗಿದ್ದಳು. ಮೂರು
ಹುಡುಗರು ಬೀದಿ ಆಚೆ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆ ಆಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು
ಮತ್ತು ಎರಡು ಗಂಡು ಹುಡುಗರು ಮಾವ ಸೋದರಳಿಯಂದಿರ ಸರಸ
ಸಂಭಾಷಣೆ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

“ಏಳೋ ದೊಡ್ಡವ್ರ ಮತನಾಡಬೇಕಾದ್ರೆ ಇಲ್ಯಾಕ್ರೋ ಕೂತಿ
ರೋದು.” ರಮಾಬಾಯಿ ಒಂದು ಸಿಡಿಲಿನ ಮರಿಯನ್ನು ಛೂ ಬಿಟ್ಟರು.
ಮದುವೆ ವಿಚಾರ ಮಾತನಾಡಬೇಕಾದಾಗ ಹುಡುಗರಲ್ಲಿ ಒಂಟಿ ಸೀನು
ಸೀತುಬಿಡುತ್ತಾರೋ, ಅಪಶಕುನವಾಗಿ ಮದುವೆಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಬೀಳುವುದೋ
ಎಂದು ಮುದುಕಿಗೆ ಭಯ.

ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಶಕುನ ಅತಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದೆ.
ಇವು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು ? ಇವಕ್ಕೆ ನಾವು ಪರಿಹಾರವೆಂದು ಮಾಡಿ

ಕೊಂಡಿರುವ ಸವಾಧಾನಗಳು ಸರಿಯೇ ಎಂದು ಹೇಳುವರಾರು ? ಎಷ್ಟೋ ಸಾರಿ ಮದುವೆಗೆ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದೀಪ ಆರಿದರೆ ಮದುವೆ ನಿಂತಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಮದುವೆ ಮಾತು ಮುಗಿದು, ಮುಹೂರ್ತ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಕಾಯಿಲೆಯಾದರೆ, ಅಥವಾ ಅವರಿಬ್ಬರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಒಬ್ಬರು ಸತ್ತರೆ ಆ ಸಂಬಂಧ ಕೂಡಿಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಯಾವ ಯೋಚನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಮದುವೆ ಮಾತನಾಡಲು ಹೊರಟಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಧವೆ ಅಡ್ಡ ಬಂದರೆ, ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ನತದೃಷ್ಟ ಬೆಕ್ಕು ಅತ್ತಿಂದ ಇತ್ತ. ಇತ್ತಿಂದ ಅತ್ತ ಹೋದರೆ ಮದುವೆಯ ಮಾತು ನಿಂತಂತೆಯೇ ಸರಿ.

ಕೆಲವರು ಶುಭಶಕುನಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಉಂಟುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಮನೆಯ ಮುತ್ತೈದೆಗೆ ತುಂಬಿದ ಕೊಡವೊಂದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಆಕೆ ಅದನ್ನು ತಂದ ಕೂಡಲೇ ತಾವು ಆಕೆಯ ಬಲಗಡೆ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತಾರೆ ನಾನೊಬ್ಬ ಮುದುಕ ಮಾರ್ವಾಡಿಯನ್ನು ನೋಡಿದೆ. ಯಾವನಾದರೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಉಡುವು ಧರಿಸಿದ ಮುಸ್ಲಿಮನು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವವರೆಗೂ ತಾನು ತನ್ನ ಜಗುಲಿಯಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತ ಅತಿ ಸನಿಹಕ್ಕೆ ಬಂದೊಡನೆ ತಾನೇ ಅವನನ್ನು ಎದಿರುಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ನನ್ನ ಮಿತ್ರನೊಬ್ಬ ಒಬ್ಬ ಶೆಟ್ಟಿಗೆ ಹೀಗೆ ಗಸ್ತು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಶೆಟ್ಟಿ ಸಹ ಮಾರ್ವಾಡಿಯಂತೆ ಶಕುನ ನೋಡಿಕೊಂಡೇ ತನ್ನ ಅಂಗಡಿಗೆ ಕಾಲು ಕೀಳುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ದಿನ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತ ಒಂದೊಂದು ಕೈಯಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಎಣ್ಣೆ ಪಾತ್ರೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬಂದ. ಒಂಟಿ ಹಾರವ! ಅದರಲ್ಲೂ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಪಾತ್ರೆ ಬೇರೆ! ಶೆಟ್ಟಿ ಶಕುನವಾಗ ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಸರಿ ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಹಾಕಿ ಮತ್ತೆ ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೋಗಲು ಧಾವಿಸಿದ. ಈ ಎಣ್ಣೆ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬಂದ. ಶೆಟ್ಟಿ ಮತ್ತೆ ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಹಾಕಿ ಮತ್ತೆ ಹತ್ತು ನಿಮಿಷಗಳ ತರುವಾಯ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಸರಿ ಈ ನಾಟಕ ಆವೊತ್ತು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಹನ್ನೆರಡು ಗಂಟೆಯವರೆಗೂ ನಡೆಯಿತು. ಶೆಟ್ಟಿ ಸುಸ್ತು ಹೊಡೆದು

ಆಂದು ಅಂಗಡಿಯ ಬಾಗಿಲನ್ನೇ ತೆಗೆಯಲಿಲ್ಲ ಈ ನಾಟಕ ಕಟ್ಟಿದ ನನ್ನ ಮಿತ್ರ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಂಗಡಿಗರು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಸಹ ಬೆಳಗಿನಂತೆಯೇ ಮಾಡ ಬೇಕೆ ಹೇಗೆಂದು ಅಲೋಚಿಸಿದರು ಆದರೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಪಾತ್ರೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬೀದಿ ಬೀದಿ ಅಲೆಯುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಸುಮ್ಮನಾದರು. ಮತ್ತು ಶಿಟ್ಟಿಗೂ ಅನುಮಾನ ಬಂದಿತು. ಎಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಇಷ್ಟು ಜನ ಎಣ್ಣೆ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬೀದಿ ಬೀದಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು. ಆದರೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಾಷ್ಟೀಕ ಆತನಿಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಹೊಳೆಹೊನ್ನೂರಿನಲ್ಲಿ ಸಹ ಇಂತಹುದೇ ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಪ್ರಸಂಗ ನಡೆಯಿತು ಒಬ್ಬ ಆಚಾರ್ಯ ಒಂದು ಸಂಸ್ರದಾಯ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ತಾವು ಸ್ನಾನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ವಿಭೂತಿ ಧರಿಸಿದ ಯಾರನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ನಾಯಿ-ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿಭೂತಿಸುಟ್ಟಿ ಹಾರಿದವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಅಂಥವರು ಯಾರಾದರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದರೆ ಅವರು ಮತ್ತೆ ನದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಅನರ್ಥ ಸಂಭವಿಸದಿರಲೆಂದು ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಒಂದು ಒಂದೂವರೆ ಗಂಟೆ ಹೊಡೆದ ಮೇಲೆ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆಂದು ನದಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಈ ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಸ್ರದಾಯವನ್ನು ಕಿಲಾಡಿಯೊಬ್ಬನು ಹೇಗೋ ತಿಳಿದುಕೊಂಡ. ಸರಿ ಆಚಾರ್ಯ ಸ್ನಾನ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಹೊರಟಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಆಸಾಮಿ ಸಿಕ್ಕಿದ. ಹಣೆಮುಚ್ಚುವಷ್ಟು ವಿಭೂತಿ ಹಚ್ಚಿದ್ದಾನೆ. “ಆಚಾರ್ಯೆಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ. ಈಗ ಸ್ನಾನವಾಯಿತೆ?” ಎಂದವನೇ ಹಲ್ಲು ಗಿಂಜುತ್ತ ಏನೋ ಕೆಲಸವಿದ್ದವನಂತೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ. “ಸ್ನಾತ ರಂಧ್ರೇ ಗಂಡ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದ” ಅಂತ ಹೇಳುತ್ತ ಆಚಾರ್ಯ ನದಿಯ ಕಡೆಗೆ ತಮ್ಮ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೊರಳಿಸಿದರು. ಮತ್ತೆ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಬರುವಾಗ ಈತನೇ ಸಂಧಿಸಿದ. “ಏನು ಇನ್ನೂ ಇಲ್ಲೇ ಇದ್ದೀರಲ್ಲ? ಸ್ನಾನ ಆಗಿತ್ತಲ್ಲ?” ಅಂತ ಏನೂ ತಿಳಿಯದವನಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ. ದುರುಗುಟ್ಟುತ್ತ ಆಚಾರ್ಯ ನದಿಗೆ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಸರಿ ಹೀಗೆ ಐದು ಅರು ಬಾರಿ

ಆಯಿತು. ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಈ ಮನುಷ್ಯ ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಏಳನೆಯ ಬಾರಿ ಆ ಮನುಷ್ಯ ಬಂದಾಗ, “ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇರೋದಾದ್ಯು ಏನು? ಹೇಳಿಬಿಡು. ನದಿ ಒಳಗೆ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಧಂಡಿ ಹತ್ತಿ ನಾನು ಸಾಯ್ತೀನಿ” ಎಂದು ಅಂಗಲಾಚಿದರು. “ಸ್ವಾಮಿ, ಆಚಾರ್ಯನೀ ನೀವು ದೋಷವರು, ನಿಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ಕತ್ತಿ ನಾಯಿ ಮುಂತಾದವು ಬಂದರೆ ನೀವು ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತೀರಿ. ಜೀವಕೋಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಅಂಥವನೊಬ್ಬನು ನಿಮ್ಮ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದರೆ ಅದು ಮೈಲಿಗೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ನಿಮಗೆ ಏನು ಹೇಳಬೇಕೋ ತಿಳಿಯದು” ಅಂತ ಒಂದು ಬಾರಿ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೊಡವಿದ. ಆಚಾರ್ಯ ಮರುಮಾತನಾಡದೆ ಮತ್ತೆ ನದಿಗೆ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಮತ್ತು ಅಂದಿನಿಂದ ವಿಭೂತಿ ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡವರು ಯಾರು ಬಂದರೂ ಸ್ನಾನಮಾಡುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಕುನಗಳು ಮತ್ತು ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ ಹೋದರೆ ‘ಎದಿರೇಟಿ’ನಂಥ ನಾಲ್ಕು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬಹುದು.

ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಮದುವೆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಮೌನವ್ರತಾಧಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯೇ ಆರಂಭಿಸಿದ.

‘ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಳ್ಳೆಯ ವರ ಇದೆಯೆಂದು ನೀನು ಹೇಳಿದೆಯಂತೆ. ಯಾವುದದು?’

“ಹೊನ್ನಾಳಿ ವಿಚಾರ ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ್ದು ಯಾವುದಿವೆ ಮಾವಯ್ಯಾ ಅದೇ, ಮೇಲುಮನೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಇದಾನಲ್ಲ. ಅವನ ಮಗ ಪ್ರಾಣೇಶ. ದಿವ್ಯನಾದ ವರ. ಒಳ್ಳೇ ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈಗಿನ ಕಾಲದ ನವನಾಗರಿಕತೆಯ ವಿದ್ಯೆ ಅಷ್ಟಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಕುಲಕಸುಬಾದ ವೈದಿಕವೃತ್ತಿ ಕಲಿತಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈಗ ಸೈಮರಿ ಸ್ಕೂಲು ಮೇಷ್ಟರ ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಇದ್ದ ಊರಿನಲ್ಲೇ ಕೆಲಸ. ತಂದೆಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ. ಊರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನೆ, ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಲ ಇಷ್ಟಿದೆ. ನಾಲ್ಕು ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಹೊರಗಡೆ ಲೇವಾದೇವಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಮನೆತನ. ಗೂವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೂ ತೆಗೆದುಹಾಕುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ.”

ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಮೊದಲೇ ಗಟ್ಟಿಮಾಡಿದ್ದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ ಇಷ್ಟು ಸಮರ್ಪಕವಾದ ವರ ತನಗೆ ಸಿಕ್ಕಲಾರದೆಂದೂ, ಅದೊಂದು ಗಗನ ಕುಸುಮವೆಂದೂ ಅವನೆಣಿಸಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ವರ ಇನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೆಣಕ್ಕೆ ಗಾಳ ಹಾಕುತ್ತದೋ ಎಂಬ ಅನುಮಾನ ಬೇರೆ ಬಾಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಬಾಗಿಲು ಸಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ರಾಗ ಎಳೆದರು. “ಆಚಾರ್ರೇ. ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿದೆ. ನಮಗೆ ಅನಾನುಕೂಲವಾದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗಿಗೆ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆ ಮನೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಸಾಕು. ಅವರ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಹೆಣಗುವುದು ನಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ನಾವು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬೇಸರವಾಗದಂತೆ ಕೆಲಸ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ ಮುಖ್ಯ ಈ ಸಂಬಂಧ ಕುದುರಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ನಿಮ್ಮ ಮೇಲಿದೆ. ನಮ್ಮ ವಿಷಯ ನಿಮಗೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದಿದೆ. ಇನ್ನು ನಾವು ಹೆಚ್ಚು ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ರಮಾಬಾಯಿಯು ಇಷ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಿರಿಯತನಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತೆಂದು ಆಕೆಯೂ ತಲೆ ಹಾಕಿದಳು.

“ಯಾರು ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಹೇಳಲಿ, ಹುಡುಗಿ ಗುಣವಂತೆ ಕೆಲಸ ಬೊಗಸೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ ಬರೀ ಹಣವನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಾ ಕುಳಿತರೆ ಹೇಗಾಗುತ್ತೆ?” ಎಂದು ಇಷ್ಟು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಿರಿಯತನ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಳು.

ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೆ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ ಹಿಡಿದಂತಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯ ವಿಚಾರ ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲರೂ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುವ್ರತನೇ ಕೊಂಕಣ ಸುತ್ತಿ ವೈಲಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ಸುಖವಿಲ್ಲೆಂದು ತಾನೇ ಆರಂಭಿಸಿದ.

“ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡಿನ ವಿಚಾರ ಮಾತನಾಡುವಾಗ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಒಡೆದ ಹಾಗಿರಬೇಕು. ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಎಷ್ಟು ಕೊಡುವಿರಿ, ವರೋಪಚಾರದ ವಿಷಯ ವೇನು, ಮದುವೆ ಒಂದು ದಿನದ್ದೇ ನಾಲ್ಕು ದಿನದ್ದೇ ಇವಿಷ್ಟನ್ನು ನೀವು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ ನಾನು ಮುಂದಿನ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸ.ಧಾರಿಸಬಹುದು. ಅದರೂ ನಿಮ್ಮ ಮಜಲು ಎಷ್ಟರವರೆಗಿದೆ ಎಂಬುದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ?”

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಎತ್ತಲೋ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಹೆಂಗಸರು ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಡ್ಡರು. ಏನಾದರೂ ಒಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಲೇಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಹೇಳಿದ.

“ ಈ ನೆಲಗಡಲೆ ಸುಗ್ಗಿಗೆ ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಕೊಂಚ ಹಣ ಬರುವುದಿದೆ. ಮದುವೆ ಬಾಬು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಿ ಹಾಕಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ಅದು ಮಾಘ ಫಾಲ್ಗುಣದ ಹಾಗೆ ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸದ್ಯ ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಐದುನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಒದಗಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅದೇ ವರದಕ್ಷಿಣೆ. ವರೋಪಚಾರಕ್ಕೆ ಐದುನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಮಾಘ ಫಾಲ್ಗುಣದ ಹಾಗೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಮದುವೆಗೆ ವಿನಾ ಕಾರಣ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಖರ್ಚು ಮಾಡುವುದು ಬೇಡ. ಈ ಬಾರಿಯ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಗಲಿ. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಹಣ ಉಳಿಯುತ್ತಿ. ನಾನು ಮೊದಲಿನಹಾಗೆ ಅನುಕೂಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಉಪಕಾರವನ್ನು ನಾನು ಮರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವುದಾದರೂ ರೀತಿಯಿಂದ ತೀರಿಸುತ್ತೇನೆ ”

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಇಷ್ಟುದೂರದವರೆಗೆ ಬಂದಾನೆಂದು ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಸ್ವಸ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರೂ ತನ್ನ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಅವರೆದುರು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸದೆ, “ಇಂಥ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೇವರ ಸಹಾಯ ಬೇಕು. ನನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಾನು ನಿರ್ವಂಚನೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾನು ಒಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದರೆ ಅದೆಂದೂ ಹುಸಿಗುಂಡು ಹಾರುವುದಿಲ್ಲ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದ.

“ ಆಗಲೇ ಒಂಬತ್ತು ಗಂಟೆ ಮೇಲಾಯಿತು. ಕಾಲು ತೊಳೆದು ಕೊಂಡು ಊಟಕ್ಕೇಳಿ ” ಎಂದು ರವಾಬಾಯಿಯವರು ಹೇಳಿದರು.

* * *

ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ ವರ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟವೋ, ಹುಡುಗರಿಗೆ ನೌಕರಿ ಸಿಕ್ಕುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಕಷ್ಟ. ಪ್ರಾಣೇಶನ ನೌಕರಿ ಸಮಸ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಬಗೆಹರಿದಂತಾಯಿತು. ಮಗನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಕನ್ಯಾಬೇಟಿಗೆ ಆರಂಭಿಸಿದ. ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರು ಸೊಸೆಯನ್ನು ಎಂದಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದೇನೋ ಎಂದು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಬರೀ ಬಂಗಾರದಂಥ ಸೊಸೆ ಬಂದರೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಸಾಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಅವಳು ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ಬಂಗಾರವನ್ನು ತರುವಂಥ ವಳಾಗಿರಬೇಕು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಜಿಪುಣತನ ಕರ್ಣಾಕರ್ಣಿಯಾಗಿ ಜನಜನಿತವಾಗಿತ್ತು ಅವನ ಜಿಪುಣತನಕ್ಕಿಂತ ಅವನ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ದವರೇ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಇಷ್ಟಾದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಕನ್ಯೆ ಬಂದರೆ, ಆ ಕನ್ಯೆ ಹಣ ತರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಂಶ ಮಂದಟ್ಟಾದೊಡನೆ ಅದನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಕೈಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ.

ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೂ ಹೆಂಡತಿ ಅನ್ನುವ ವಸ್ತುವೊಂದು ಬಂದರೆ ಸಾಕೆನ್ನಿಸಿತ್ತು. ಅವನು ಸಹ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಮತ್ತು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ತಂದೆಗೆ ಒತ್ತಾಯ ಹಾಕಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಇದೇ ಸಮಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಮನೆಗೆ ಬಂದ. ಮತ್ತು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಸಮಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಅವನ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ. ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗೆ ಮೊದಲು ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಸಾಗಿಸಲು ಅಣಿಮಾಡಿಕೊಂಡ

ಮಾಧವಾಚಾರಿಯನ್ನು ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರು ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ್ದ ಚಾಪೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಳಿದರು. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಇತರರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣದ ಹಾಗೆ ಕಾಫಿ ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಫಿ ವಾಸನೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಹೋಟಲಿನ ವ್ಯಾಧಿ ಅಂಟಿದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಕೈಗೆ ಪುಡಿ ಕಾಸು ಸಿಕ್ಕಾಗಲೆಲ್ಲ ಹೋಟಲಿನ ಗೋಲಕಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ.

“ಇಷ್ಟು ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೂ ನೀವು ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗಿಯಂತೆ ಮನೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಚುರ್ರೆನ್ನುತ್ತದೆ. ಸೊಸೆಗೆ ಮನೆಯ ಯಾಜಮಾನ್ಯ ವಹಿಸಿ ನೀವು ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ ಅಂತ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂಡುವ ಕಾಲ ಇದು. ಆದರೇನು? ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಯೋಗ ಬರಬೇಕು. ಯಾವ ಕನ್ಯಾರತ್ನ ಪ್ರಾಣೇಶನ ಕೊರಳಿಗೆ

ಮಾಲೆ ಹಿಡಿದಿದೆಯೋ ತಿಳಿದವರಾರು?" ಎಂದು ಲೋಕಾಭಿರಾಮನಾಗಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಮಾತಿಗಾರಂಭಿಸಿದ.

ಸ್ವಾಲು ಬಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಈ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರಾಣೇಶ ಬಂದ. ದಿನವೂ ಬೋಳುತಲೆಗೆ ಕರಿಯ ಟೋಪಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಾಣೇಶ ಇವೊತ್ತು ಇನ್ನೆ ಕ್ಷರು ಬರುತ್ತಾರೆಂಬ ದಿಗಿಲಿನಿಂದ ರುಮಾಲೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಒಂದು ಬಿಳಿಯ ಶಿಂಬೆ ಸುತ್ತಿದ್ದ. ತಲೆಗೆ ಗಾಯವಾದವರು ಬ್ಯಾಂಡೇಜ್ ಕಟ್ಟಿದ ಹಾಗಿತ್ತು ಈ ರುಮಾಲು. ದಡ್ಡ ಪ್ರಾಣೇಶ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಏನು ಪಾಠ ಹೇಳಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನೋ, ಹುಡುಗರು ಅದೆಷ್ಟು ಬುದ್ಧಿವಂತರಾಗುತ್ತಿದ್ದರೋ ಹೇಳುವರಾರು ?

ತಾಯಿ ಕಣ್ಣುಸನ್ನೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ಕರೆದರು. ಪ್ರಾಣೇಶ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಲೋಟದಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲದ ಪಾನಕವನ್ನು ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಮುಂದೆ ತಂದಿಟ್ಟು ದೂರ ಸರಿದು ನಿಂತುಕೊಂಡ. ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಬಾಯಿಂದ ಆ ಕೂಡಲೇ ಉದ್ಗರವೊಂದು ಹೊರಬಿತ್ತು. "ಇಂಥಾ ಬಂಗಾರದಂಥ ವರನಿಗೆ ಕನೈ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಏನು ಅನ್ಯಾಯ ? ಮೊನ್ನೆ ನೋಡಿ, ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯವರೇ, ನಿತ್ಯಾತ್ರಿ ರಾಮಾಚಾರಿಯ ಮಗನಿಗೆ ಎರಡು ಖರ್ಚು ಹಾಕಿ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು ಅದೃಷ್ಟ ಅಂದರೆ ಹುಡುಗಿ ರತಿದೇವಿಯಂತಿದ್ದಾಳೆ. ದಿವ್ಯನಾದ ಸಂಬಂಧ. ಸುಮ್ಮನೆ ಹೊಗಳಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೂ ಅನ್ನಿ. ನಾನೇ ಈ ಸಂಬಂಧ ಕುದುರಿಸಿದ್ದು."

ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯವರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ನಿರೂರಿತ

"ನೀವು ನಾಲ್ಕು ದೇಶ ಸುತ್ತುವವರು. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆ ಕನೈ ಹುಡುಕೆ. ಅವನಿಗೆ ಮದುವೆಯಾದ್ದನ್ನು ಕಣ್ಣು ತುಂಬಾ ನೋಡಬೇಕೆನ್ನುವುದೊಂದೇ ನನ್ನ ಆಸೆ. ಉಳಿದ ಲೌಕಿಕ ವಿಚಾರ ಅವರು ಬಂದಾಗ ಮಾತನಾಡಿ."

"ಆಕೋ ನೀವಾಗಿ ಈ ಮಾತು ಹೇಳಿದ್ದು ಈಗ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂತು. ಮೊನ್ನೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಮತಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕನೈ ನೋಡಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರಲು ಬಹಳ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹೆಡುಗಿ ಸುಲಕ್ಷಣವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಕೆಲಸ-ಬೊಗಸೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು

ನಿಮ್ಮ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತಿ ತರುತ್ತಾಳೆ. ಅವರು ಸಹ ವರ ಹುಡುಕುವ ತರಾತುರಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆಗಲಿ, ಆಚಾರ್ಯ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ನಾನು ಬಂದಿದೆ ಅಂತ ತಿಳಿಸಿ. ಇದೇನು ಮಹಾ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸ. ನೀವು ಒತ್ತಾಯ ಹಾಕಿ. ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹವ್ವಿನ ಸರ ಎತ್ತಿದ ಹಾಗೆ ಕೆಲಸವಾಗುತ್ತೆ” ಎಂದು ಮಾಧವಾಚಾರಿ ತಾನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿ ಹೊರಟೇಹೋದ.

*

*

*

ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಕುಲ, ಗೋತ್ರ ಮತ್ತು ಅವನ ಕಸುಬು, ಚಾಕ ಚಕ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗೆ ಕೂಲಂಕುಶವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಅವನು ಮೋಟಾರು ಹತ್ತುವಾಗ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಒಂದು ಗುಟ್ಟು ಮಾತನ್ನು ಅವನ ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದ್ದ. “ಸಾವಿರ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿ ಒಂದು ಕಲ್ಯಾಣ ಕಟ್ಟಿ ಅಂತ ಗಾದೆ ಮಾತಿದೆ. ನೀನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಹಾಯ ಮಾಡು. ನಿನ್ನ ಉಸಕಾರ ನಾನೆಂದಿಗೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ” ಅಂತ ಹೇಳಿದ್ದ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯಿಂದ ಏನೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಗಿಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯಿಂದ ಅನೀರಿಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಏನಾದರೂ ಬಂದರೆ ಬೇಡವೆನ್ನುವರಾರು ?

ಹೆಚ್ಚಿಗರ ಮೇಲೆ ಮದುವೆ ಸಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ ಹಣ ವಸೂಲ್ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಎದುರು ಹೇಳಿದ್ದನಷ್ಟೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಅವನು ಮೂರು ಸಾರಿ ರಾಧೆಯ ಮದುವೆಗೆಂದು ಹೆಚ್ಚಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಟ್ಟಿ ಎತ್ತಿದ್ದ. ಆ ಹಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುರುಡು ಕಾಸು ಸಹ ಅವನಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಹಣವೆಲ್ಲ ಸಂಸಾರ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗರನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಅವರು ದೊಣ್ಣೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು.

ಇದ್ದ ಜಮೀನುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಅಡವಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಾಗಿ ಅಸಲಿನ ಸಮಕ್ಕೆ ಬಡ್ಡಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಆ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಚನೆಯನ್ನೇ ಅವನು ಮಾಡುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ

ಮಾರಬಹುದಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾರಿ ಎಷ್ಟೋ ಕಾಲವಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಮಾರಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದರೆ ತನ್ನನ್ನು ಮಾರಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು- ಯಾರಾದರೂ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರು ಕೊಳ್ಳುವದಿದ್ದರೆ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಎಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಧೃತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನಂಥ ಆಶಾವಾದಿ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಅಸರೂಪವೇ ಸರಿ. ಆ ಆಶಾವಾದಿತನ ಅವನಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಾಗ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಾಧೆಯ ಮದುವೆ ಆದರೆ ಆಗಬೇಕು, ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ನಿರ್ಧಾರವಾಯಿತು. ಹಣದ ಆಸೆ ತೋರಿಸಿದರೆ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಿಸುವನೆಂಬುದೂ ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು.

ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಇಲ್ಲದ ಸುಳ್ಳುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೇಳಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದರೂ ಮದುವೆಗೆ ಕನಿಷ್ಠಪಕ್ಷ ಐದುನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳಾದರೂ ಬೇಕು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೆಯೋ ಗಾಳ ಹಾಕಿದ. ಆದರೆ ಯಾವ ಮಿನೂ ಆ ಗಾಳಕ್ಕೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಿಗೆ ಬಾಂಧವ್ಯ ಹರಿದು ಹೋಗಿ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ತನ್ನ ಮೂರು ಜನ ತಮ್ಮಂದಿರಿಗೂ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ರಾಧೆಗೆ ವರ ಗೊತ್ತಾಗಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮಿಂದಾದ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ಹುಡುಗಿಯ ಕನ್ಯಾ ಸೆರೆ ಬಿಡಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಅಂಗಲಾಚಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡ. ತಾನು ತೀರ ನಿರ್ಗತಿಕ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾಗದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡ. ಅಣ್ಣನ ಪುಣ್ಯ ತಿಂದಿದ್ದ ತಮ್ಮಂದಿರಿಗೂ ಆಯೋ ಎನಿಸಿತು. ಅಣ್ಣನಿಗಿಂತ ಅತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ರಾಧೆಯ ಕಡೆ ಲಕ್ಷವಿಟ್ಟು ಅವರು ತಲಾ ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು.

ಮುನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಂದ ಮದುವೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದರೂ ಹಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸುಳ್ಳನ್ನೇ ನೆಚ್ಚುಮಾಡಿ ಮಗಳ ಮದುವೆ ಆಗಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಮನಸಾ ನಿಶ್ಚಿಸಿದ. ಇವನ ರಾಗಕ್ಕೆ ತಾಳ ಹಾಕಲು ಸೋದರಳಿಯ

ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ. ಅಂತೂ ನಾಟಕವನ್ನು ಹೂಡಿಯೇ ಹೂಡಿದರು.

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯೂ ತನ್ನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಗುಣಾಕಾರ ಭಾಗಾಕಾರ ಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯಿಂದ ಹಣ ಬರುವುದಲ್ಲದೆ ತಾನೂ ಸಹ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಲೌಕಿಕದಲ್ಲಿ ಹಣ ಎತ್ತುವ ಸಂಚು ನಡೆಸಿದ್ದ. ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ತಾನು ಪೌರೋಹಿತೃ ನಡೆಸುವ ಹೆಳ್ಳಗಳ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಅವರ ಮೇಲೆ "ಜೆಸಿಯಾ" ತಲೆಗಂದಾಯವನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡಿದ್ದ.

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ತನ್ನ ಮಗಳು ಮತ್ತು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೊನ್ನಾಳಿಗೆ ಕನ್ಯಾ ತೋರಿಸಿ ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವುದಾಗಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿದ್ದ. ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯೇ ಬೀಗರ ಮನೆಗೆ ಮಗ, ಹೆಂಡತಿಯರೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ತಾನೇ ಬರುವುದಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದರಿಂದ, ಅದಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ಹಣ ಉಳಿತಾಯವಾಗುವುದೆಂದು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿದ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯೂ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕ ಬಾಧಕಗಳೇನೆಂಬುದನ್ನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿದ. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ನ್ಯಾಮತಿಗೆ ಬಂದರೆ ತನ್ನ ಬಡತನದ ಗುಟ್ಟಿಲ್ಲವೂ ರಟ್ಟಾಗುವುದೆಂಬ ದಿಗಿಲು ಅವನಿಗಿತ್ತು. ರಿಡಿಗೇಡಿಗಳು ಇಲ್ಲದ ಸಲ್ಲದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರೆ ಮದುವೆಗೆ ಕಲ್ಲು ಬೀಳುವುದೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು.

ಸೋಮವಾರ ಹನ್ನೊಂದು ಗಂಟೆಯ ಬಸ್ಸಿಗೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಮಗಳೊಡನೆ ಹೊನ್ನಾಳಿಗೆ ಹೊರಟರು. ಮೂರು ಜನ ಹೋದರೆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಕುರುಡು ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ, ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಮುಂಗಡಿ ಕೂಸನ್ನು ಇರುಕೊಂಡು ಬಲಗಾಲನ್ನು ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಹೆಂಡತಿ ಹತ್ತಿದರು

ನ್ಯಾಮತಿಯ ರೇಂಜ್ ಇನ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಟರರ ಸೀರೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಒಡವೆ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಸಾಲಂಕೃತಿಯಾಗಿ ರಾಧೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ತಾನು ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ, ಇದ್ದುದರಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತಮವಾದ ಬಟ್ಟೆ ಬರೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಸೀತಾಬಾಯಿ

ಯವರು ತಮ್ಮ ಲಗ್ನದಲ್ಲಿನ ಧರ್ಮಾವರದ ರೇಷ್ಮೆ ಸೀರೆಯನ್ನು ಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅದು ಮೊದಲು ಯಾವ ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಈಗಿನ ಬಣ್ಣ ಯಾವುದಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ, ಕಾವನ ಬಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಏಳು ಬಣ್ಣಗಳೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು.

ಹೊನ್ನಾಳಿಗೆ ಬಸ್ ಬಂದಿತು. ಬಸ್ ಸ್ಟಾಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ತನ್ನ ಅಳಿಸಲಾರದ ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಎದಿಗೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಪಾರ್ಟಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತ ನಗೆಯೊಂದನ್ನು ಬೀರಿ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದ.

“ಮಾವಾ, ನೀವೇನೂ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಬೇಡಿ, ಒಂದು ಹೆಚ್ಚು ಒಂದು ಕಡಿಮೆ, ಮದುವೆ ಆಯ್ಕೆ ಎಂತ ಅನ್ನಿಸಿಬಿಡ್ತೇನೆ. ಇಂಥಾ ನೂರಾರು ಮದುವೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ನನ್ನ ಸೆರಗಿಗಿದೆ. ಇದು ಯಾವ ದೊಡ್ಡ ಮಾತು?”

“ಒಂದು ಹೆಚ್ಚು ಒಂದು ಕಡಿಮೆ ಅಂತ ಹೇಳಿದೆ. ನನ್ನಲ್ಲಿರುವದೆಲ್ಲಾ ಕಡಿಮೆಯೇ. ನನಗೆ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದೆಂದರೆ ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಸಾಲ. ಇವು ಎರಡನ್ನೂ ನಾನು ತೊಡೆದುಹಾಕಲಾರೆ. ರಾಧೆಯ ಮದುವೆಯಾದರೆ ನನಗೆ ಉಸಿರಾಡಲು ಪುರಸೊತ್ತು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಆಸೀಲೊಬ್ಬ ದೇವರು, ನೋಡೋಣವಂತೆ.”

ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು. ದುಃಖವು ಒತ್ತಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಕಡೆ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿ ಬೀರಿ, ಸೀರೆಯ ಸೆರಗನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡರು.

ಬಸ್ ಸ್ಟಾಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಕೂಲಿಯವನ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಹಾಸಿಗೆ ಸುರಳಿ, ಟ್ರಂಕ್ ಹೇರಿದ್ದಾಯಿತು. ಮಾಧವಾಚಾರಿ, ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ, ಸೀತಾಬಾಯಿ, ಮತ್ತು ರಾಧೆ ಈ ರೀತಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸಾಗಿದರು. ಬಸ್ ಸ್ಟಾಂಡಿನಿಂದ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಮನೆ ಕೇವಲ ಒಂದೂವರೆ ಫರ್ಲಾಂಗ್

ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಕೋಟಿಯ ಅರಳವರವನ್ನು ದಾಟಿದರೆ ಅವರ ಮನೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತೆ.

ಬೀಗಮಂಡಲಿಗಾಗಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ತನ್ನ ಮನೆಯ ಕಟ್ಟಿಯಮೇಲೆ ಶತಪಥ ಹಾಕುತ್ತ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ. ಬೀಗರು ಊಟದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಂದರೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಊಟಮಾಡುವ ಅಥವಾ ತಿಂಡಿ ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಮದುವೆಗೆ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಲು ಬರುವ ಗಂಡಿನ ಕಡೆಯವ ರಾಗಲಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಡೆಯವಾಗಲಿ ಊಟ ಮಾಡುವ ಅಥವಾ ತಿಂಡಿ ತಿನ್ನುವ ರೂಢಿ ಇಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಊಟದ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ನ್ಯಾಮತಿಯಿಂದ ಹೊರಟಿದ್ದ.

ಮನೆಯ ಹಜಾರದಲ್ಲೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಹಳೆಯ ಜಮಖಾನೆ ಹಾಸಿತ್ತು. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಆಸ್ತರೆನ್ನುವವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಾಲ್ಕೆಂಟು ಜನರನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿದ್ದ. ಕೆಲವರು ಅವನ ಒತ್ತಾಯದ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಪ್ರಾಣೇಶನ ಹೆಂಡತಿ ಹೇಗೆ ಇರುವಳೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯೂ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಜಮಖಾನೆಯ ಮೇಲೊಂದು ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಊದಿನ ಜಾಡಿ ಊದಿನ ಕಡ್ಡಿಗಳು ವಾಸನೆ ಬೀರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊಗೆಯನ್ನು ಉಗುಳುತ್ತಿದ್ದವು ಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೋ ಅಗ್ಗವಾಗಿ ಖರೀದಿದ್ದನ್ನು ವೆಂಕೋಬಾ ಚಾರಿ ಎಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ತಂದು ಹಾಕಿದ್ದನೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಒಲೆಗೆ ಹಾಕಿದ್ದರೆ ಒಂದು ಹೆಂಡೆ ನೀರು ಕಾಯಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು ಗೋಡೆ ಯೊತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಒರಗು ದಿಂಬು ಹಾಕಿದ್ದರು. ಮನೆಯನ್ನು ಚೊಕ್ಕಟ ವಾಗಿ ಗುಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಏನೋ ಒಂದು ತರಹೆ ಅಪೂರ್ವ ವರ್ಚಸ್ಸು ಉಕ್ಕು ತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತೋರಿತು.

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಮಾಧವಾ ಚಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ. ಇಬ್ಬರೂ ತಮತಮಗಿರುವ ಹಳೆಯ ಸಂಬಂಧ ಗಳನ್ನು-ದೂರದ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು-ಹೇಳಿದರು. ಈ ಸಂಬಂಧ ಹೊಸ

ವಲ್ಲವೆಂದೂ, ಇದೂ ಹೆಳೆಯದೇ ಎಂದೂ ಒಕ್ಕೊರಲಿನಿಂದ ಹೇಳಿದರು. ಹೊನ್ನಾಳಿಗೂ, ನ್ಯಾಮತಿಗೂ ಕೇವಲ ಒಂಭತ್ತು ಮೈಲಿ ದೂರವಿದ್ದರೂ ಉಭಯತ್ರರ ಪರಿಚಯ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಾಡಿದರು.

ಸೀತಾಬಾಯಿ ಮತ್ತು ರಾಧೆಯನ್ನು ವೆಂಕೊಬಾಯಿಯವರು ಒಳಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ನಡುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸಿದ್ದ ಚಾವೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರು. ತನ್ನ ಭಾವೀ ಸೊಸೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ವೆಂಕೊಬಾಯಿಯವರ ಮುಖಕಮಲ ಹಿಗ್ಗಿತು. ತನ್ನ ಕಷ್ಟ ನಿಗುವ ಸೊಸೆಯನ್ನೊಮ್ಮೆ ಅರ್ತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರು. ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯೇ ಈಕೆಯೆಂದು ಅಂದುಕೊಂಡರು.

ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಒಳದಿಗಿಲು ಇದ್ದೇ ಇದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಬಡತನ ಪತ್ತೆಯಾಗಿ ಮದುವೆಗೆ ವಿಘ್ನ ಬಂದೀತೋ ಎಂದು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಆಕೃತಾಳು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಅನುಕೂಲಸ್ಥರ ಮನೆ ತಮ್ಮ ಮಗಳಿಗೆ ದೊರಕಲೆಂದು ಹಲವು ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆ ತೊಟ್ಟಿದ್ದರು.

ಬಸ್ ಸ್ಟಾಂಡಿನಿಂದ ವಾಢವಾಚಾರಿ ಮಾತಿಗಾರಂಭಿಸಿದವನು ಇನ್ನೂ ನಿಲ್ಲಿಸಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ, ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಸೂಚನೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮದುವೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರ ಬರಿವಾತು ಎಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಅವನ ಮಾತಿನ ಸರಣಿಯಿಂದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ತುಂಬ ಅನುಕೂಲಸ್ಥನೆಂದೂ, ವರದಕ್ಷಿಣೆ, ವರೋಪಚಾರ ಯಾವುದೂ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವವನಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳಿದ. ವೆಂಕೊಬಾಚಾರಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ನಿರೂರಿತು. ಮುದ್ದು ಸೊಸೆ ಖೊಂದಿಗೆ ಹಣದಗಂಟೊ ಬರುವುದೆಂದು ಹಿರಿ ಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿದ.

“ಮೊದಲು ಬಂದ ಕೆಲಸ ಆಗಲಿ, ಆಮೇಲೆ ಮಾತು. ವರ-ಕನ್ಯೆಗಳ ಭೇಟಿಯಾಗಲಿ. ಈಗಿನ ಕಾಲದಂತೆ ಮೊದಲು ಅವರೊಸ್ಸುಬೇಕು. ಅನಂತರ ಹಿರಿಯರಾದ ನಾವು ಉಳಿದ ಲೌಕಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡೋಣ” ಎಂದು ವಾಢವಾಚಾರಿ ಹೇಳುತ್ತಾ “ಅತ್ತೆ, ಕನ್ಯಾಮಣಿಯನ್ನು ಕ ಸಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿದ.

ಹೆಚಾರದ ಎದುರಿಗಿದ್ದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದ್ದರು. ಬಾ ಎಂದು ಹೇಳುವವರೆಗೂ ಬರಕೂಡದೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಕಟ್ಟಾಣತಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು.

ರಾಧೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಬಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಳು. ಮೊದಲೇ ಕತ್ತಲು ಮನೆ. ಅದರೊಲ್ಲೊಂದು ಮೂಲೆ. ತಾಯಿ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಂತೆ ರಾಧೆ, ತನ್ನ ಮೊಳಕಾಲು ಸಂದಿಯಲ್ಲಿ ತಲೆ ಹಾಕಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು. ಅವಳ ತಲೆಯ ತುದಿಯೊಂದೇ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು.

ಮಾಧವಾಚಾರಿಯೇ ಸೂತ್ರಧಾರ ಇರ್ಕಡೆಗಳವರು ಅವನು ಕುಣಿಸಿದಂತೆ ಕುಣಿಯಬೇಕಿತ್ತು. ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಹದಮಾಡಿದ್ದ. “ಕನ್ನೆ ಬಂದಿದ್ದಾಯಿತು, ವರ ಬರಲಿ” ಎಂದು ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಕೂಗಿದ. ಪ್ರಾಣೇಶ ಸಾಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದ. ತೀಡಿದ ಕಚ್ಚಿಸಂಚೆ, ಒಗೆದ ಟ್ರೆಲ್‌ಷರ್ಟ್, ಅದರ ಕಾಲರ್‌ಗಳು ನಾಯಿಕಿವಿಯಂತೆ ಜೋಲುಬಿದ್ದಿವೆ. ಒಗೆದ ಚೆಕ್ ಕೋಟ್ ಹಾಕಿದ್ದಾನೆ. ಮೊದಲೇ ಕೋಟು ಬಿಗಿಯಾಗುವೆ. ಇದ್ದಬದ್ದ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಾಕಿದ್ದಾನೆ. ಉಸಿರು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕೋಟು “ಫಳೀರನೆ” ಒಡೆದು ಹೋಗುವಂತಿದೆ. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಂತೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗೂ, ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೂ, ಪ್ರಾಣೇಶ ಕೈ ಮುಗಿದು ಒರಗುದಿಂಬಿನ ಬಳಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡ.

ಎಲ್ಲರೂ ಮಾತನಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದರು. ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಮತ್ತೆ ನಾಯಕತ್ವ ವಹಿಸಿದ. “ಕನ್ಯಾರತ್ನವನ್ನು ಕಣ್ಣರಳಿಸಿ ನೋಡಪ್ಪ, ನೀರಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆ ಮಲಗಿಸಿ ವ್ಯಾಸಾರ ಮಾಡಿದಂತಿರಬಾರದು. ಕಾಡಿ ಕೂಡಬೇಕೇ ಹೊರತು ಕೂಡಿ ಕಾಡಬಾರದು” ಎಂದು ಹೇಳಿದ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮದುವೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮಾತುಕತೆಗಳು ಜರುಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೆಲವು ಹಿಡಿಸುಡಿಗಳಿವೆ. ಅವನ್ನೇ ಎಲ್ಲರೂ ಬಳಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಮದುವೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹಾಸ್ಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಕೇಳಿರುತ್ತಾರೆ, ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರೂ ನಗುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.

“ಹುಡುಗ ಹಾಡು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆಯೇ?” ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಕೇಳಿದ.

“ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ, ಪಿಟೀಲು ಇವನ್ನು ಹೇಳಿಸಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ದೇವರನಾಮ, ಉರುಟಣೆ, ಆರತಿ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಎಷ್ಟೇ ಆಗಲಿ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹುಡುಗಿ ” ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ಹಜಾರದಿಂದ ಅಶರೀರವಾಣಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು.

“ ಹಾಗಾದರೆ ಹೇಳಮ್ಮ, ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಹಾಡನ್ನು ” ನಾಥವಾಚಾರಿ ಹೇಳಿದ.

ರಾಧೆ ಎರಡು ಹಾಡನ್ನು ಹೇಳಿದಳು—ದೇವರನಾಮಗಳನ್ನು. ಕಂಠ ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ರಾಗ ಲಯಗಳ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟುಗಳಾವನ್ನೂ ಆಕೆ ಅನುಸರಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾಯಿ ಯಾವುದೋ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟ ಹಾಡುಗಳನ್ನು. ಆ ಹಾಡುಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿವೆಯೆ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೆ ಎಂದು ವಿನೂರ್ತಿ ಸುವಶಕ್ತಿ ಆ ರಸಿಕವೃಂದದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಇಕಲಿಲ್ಲ. ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಎರಡು ಹಾಡು ಹೇಳಿಸಬೇಕು ಹೇಳಿದರೆ ತೀರಿತು. ಹುಡುಗಿಗೆ ಹಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಂಶ ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ತಿಳಿದೊಡನೆ ಅವರ ಸಂತೋಷ ಇನ್ನೂಡಿಸಿತು.

“ ಈಗಿನ ಕಾಲದ ಒಂದು ಹಾಡು ಹೇಳಮ್ಮ. ಸಿನಿಮಾ, ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಮಟ್ಟು ಹೇಳು. ” ನಾಥವಾಚಾರಿ ಮಾತು ಸಾಗಿಸಿದ.

ರಾಧೆಗೆ ದಿಕ್ಕು ತೋಚದಾಯಿತು. ಯಾವಾಗಲೋ ಒಂದು ಸಾರಿ ರಾಮಪುರದ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಒಂದು ಸಿನಿಮಾ, (ಅದೂ ಟೊರಿಂಗ್ ಟಾಕೀಸಿನಲ್ಲಿ) ಒಂದು ನಾಟಕ ನೋಡಿದ್ದಳು. ಅವಳು ನೋಡಿದ ದೊಡ್ಡ ಊರೆಂದರೆ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ. ಅದು ಈಗಾಗಲೇ ಐದು-ಆರು ವರ್ಷದ ಮಾತು. ಆದರೂ ಹುಡುಗಿ ಧೃತಿಕೆಡಲಿಲ್ಲ. ಸಕ್ಕದಮನೆ ಗೌಡರು ಒಂದು ಗ್ರಾಮಾಫೋನ್ ತರಿಸಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ರೆಕಾರ್ಡುಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರ ಹಾಡುಗಳು ರಾಧೆಗೇ ಏಕೆ, ಇಡೀ ಊರಿನವರ ಬಾಯಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ರಾಧೆ ಹೇಳಿದಳು. “ ಪ್ರಾಣೇಶನೇ ಪೋಗಬೇಡವೋ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆನಾ ” ಎಲ್ಲರೂ ಘೊಳ್ಳೆಂದು ನಕ್ಕರು. ತನ್ನ ಭಾವಿ ಪತಿಯ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಣೇಶ ಎನ್ನುವುದು ರಾಧೆಗೆ ಅರಿವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ

ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದ್ದರೆ ಅವಳಾದರೂ ಏನು ಮಾಡಿಯಾಳು ? ಎಂದೂ ನಗದ ಪ್ರಾಣೇಶನ ಮುಖಾರವಿಂದದಿಂದ ಸಹ ನಗೆಮಲ್ಲಿಗೆ ಸೂಸಿತು.

“ ಪ್ರಾಣೇಶ, ರಾಧೆ ನಿನ್ನನ್ನೇ ಮದುವೆಯಾಗಲು ಎಷ್ಟು ಆಸೆ ಪಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ನೀನೆಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕೈ ಬಿಟ್ಟೇಯೆಂದು ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೇಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ನಿಜಕ್ಕೂ ರಾಧೆ ಜಾಣೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಹಾಡನ್ನೇ ಆರಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾಳೆ. ಇರಬೇಕು ಜೊತೆ ಎಂದರೆ ಹೀಗೆ. ಬಂಗಾರದಲ್ಲಿ ವಜ್ರವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದಂತಿದೆ ಹಾಲಿಗೆ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿದಂತಿದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಬಂಧ ಪಾತಾಳಗಡಗ ಹಾಕಿ ಹುಡುಕಿದರೂ ಸಿಕ್ಕಲಾರದು.....” ಇಂಥ ವಾತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲು ನಾಥವಾಚಾರಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಎಣಿಕೆಯಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲವೂ ನಡೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದವು. “ಇನ್ನು ನೀನು ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಮ್ಮ” ರಾಧೆಗೆ ಹೇಳಿದ

ವೆಂಕೊಬಾಯಿಯವರು ಬಂದಿದ್ದ ಇಬ್ಬರು ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗಿಯರ ಸಂಗಡ ಕಾಫಿ ಬಟ್ಟೆಲುಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು. ಬಂದ ಅತಿಥಿಗಳು ಮತ್ತು ಬೀಗರು ಕಾಫಿ ಹೀರಿದರು. ಬಂದ ಜನ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಹೊರಟರು ಔಪಚಾರಿಕ ವಾಗಿ, ಸಂಬಂಧ ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದೂ, ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಅನುರೂಪಳಾದ ಕನ್ಯೆ ಸಿಕ್ಕಿಳೆಂದೂ ಎಲ್ಲರೂ ಹೇಳಿದರು

ಮದುವೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತಗೊಳಿಸುವ ಸಂಧಿಕಾಲ ಈಗ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ನಾಥವಾಚಾರಿ ತನ್ನ ಬತ್ತಳಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಿತು. ವೆಂಕೊಬಾಚಾರಿಗೆ ಇದುವರೆಗೆ ನಡೆದ ನಾಟಕ ಯಾವುದೂ ಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಾದ್ದು ಹಣ ಅದು ಬಂದರೆ ತೀರಿತು ಹೆಣ್ಣಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅವನು ಯಾವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೂ ಬಂದಿ ರಲಿಲ್ಲ ಹೆಣ್ಣು ಎಂದರೆ ಹೆಣ್ಣು, ಅದರಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನು ಬಂತು-ಇದು ಅವನ ಖಚಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ನಾಥವಾಚಾರಿ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಷಯ-ಹಣ-ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವುದು ವೆಂಕೊಬಾಚಾರಿಗೆ ಸಿಟ್ಟುತಂದಿತು. ಜನರೆಲ್ಲ ಹೊರಟುಹೋದೊಡನೆ ವೆಂಕೊಬಾಚಾರಿ ಹೇಳಿದ. “ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ನಾನು ಒಪ್ಪಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಮಗನ ಪರವಾಗಿ ನಾನೇ ಒಪ್ಪಿಗೆ

ಕೊಡುತ್ತೇನೆ ಕೊಡು-ಕೊಳ್ಳುವ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡೋಣ. ನಿಮ್ಮ ವರತ್ತುಗಳು ನನಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾದರೆ ಸರಿ, ಇಲ್ಲವಾದರೆ ನೀವು ಬೇರೆ ಕಡೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿ. ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಅನೇಕ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಬಂಧಗಳು ಬಂದಿದ್ದವು. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಬಂಧ ಬರಲೆಂದು ನಾನು ಅವನನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೈ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಅಂತಸ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹುಡುಗನಿಗೆ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ವರೋಪಚಾರಗಳು ಸಲ್ಲಬೇಕು.... ..”

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಮಧ್ಯೆ ಬಾಯಿ ಹಾಕಿ ಮಾತನಾಡಲೆತ್ತಿಸಿದ. ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಬೆಪ್ಪು ಬೆಪ್ಪಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಹದಗೆಟ್ಟುಹೋಗುವುದೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಅಂಶವಿದೆ. ಏನೆಂದರೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೂ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗೂ ಅಜಗಜಾಂತರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಬಾಳಿ ಕೆಟ್ಟವನು. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಕೆಟ್ಟು ಬಾಳಿದವನು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ದಯೆ, ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ, ಕರುಣೆ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಉಚ್ಚಗುಣಗಳಿದ್ದವು. ಬಡತನದ ಬೇಗೆಯಿಂದ ಹಣ್ಣಾಗಿದ್ದ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಸಂಕೋಲೆಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದ. ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ, ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವ ಮತ್ತು ಮೋಸ ಮಾಡುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅವನ ಹೆಗಲೇರಿತ್ತು. ಸಂಸಾರ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಅವನು ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಹ ಹೇಸುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪಾಪ ಪುಣ್ಯಗಳ ಅರಿವು ಅವನಿಗಿತ್ತು. ತಾನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ತಪ್ಪೆಂದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಮುಂದೆ ಅವನ ಆಟ ಸಾಗುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಹಣದ ದಾಹ ಹತ್ತಿತ್ತು. ಆ ದಾಹ ಈ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ತಣಿಯುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುವ ಚೇತನವನ್ನು ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಎಂದೋ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸುವ ಭರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಯಾರನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಬಲಿ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧನಿದ್ದ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ದಾರಿದ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವನಾಗಿದ್ದರಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಸ್ತಿವೆಂಬುದು ಏನೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಈ ಮುದಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುವ ಅಥವಾ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅವನು ಬೀಳಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

“ವೆಂಕೋಬಾಚಾರ್ರೇ, ನಿಮ್ಮ ಮರ್ಮಾದೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೂ ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗರು. ರಾಧಿಯ ಮದುವೆಯೊಂದಾದರೆ ತೀರಲಿಲ್ಲ, ಇನ್ನೂ ಜನಾಬ್ದಾರಿಗಳಿವೆ ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಮತ್ತು ವರೋಪಚಾರ ಎರಡೂ ಕೂಡಿ ನಿಮಗೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡಿಸುತ್ತೇನೆ. ಮದುವೆ ಇದೇ ಶ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದುಹೋಗಲಿ. ಹೇಗೂ ರಾಯರ ಮಠದಲ್ಲಿ ಆರಾಧನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗಲೇ ಮದುವೆಯನ್ನು ತೀರಿಸಿಬಿಡೋಣ. ಸುಮ್ಮನೆ ಜನಗಳನ್ನು ಕಲೆ ಹಾಕಿ ತಿನ್ನಿಸಿದರೆ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ. ಹುಡುಗಿಗೆ ವಸ್ತ್ರ ಒಡವೆ, ಬಟ್ಟೆ, ಬರೆ ನಿಮಗೆ ತಿಳಿದದ್ದು ಹಾಕಿ. ಹುಡುಗಿ ನಿಮ್ಮ ವಸ್ತ್ರ, ನಿಮ್ಮ ಮಗಳು ಸಮಾನ, ಅವಳು ಭೂಷಣವಾಗಿದ್ದರೆ ನಿಮಗೂ ಭೂಷಣ” ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಒಂದೇ ಉಸುರಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ.

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಗುಣಾಕಾರ ಭಾಗಾಕಾರಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ. ಒಂದು ಸಾವಿರಕ್ಕಂತೂ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾನೆ. ಅಮೇಲೆ ನಿಷೇಕ, ಬಸಿರು, ಬಾಣಂತನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿರಿದರಾಯಿತು. ಮೇಲಾಗಿ ಕಂಡುಂಟ ಜನ. ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸಲು ಮತ್ತು ಕಳಿಸಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಗಿಸಬಹುದು. ಕನ್ಯೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದ್ದಾಳೆ. ತೀರ ತೆಗೆದುಹಾಕುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣೇಶನ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಸಾಕು.

“ಮಾಧವಾಚಾರ್ರೆ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತು ತೆಗೆದುಹಾಕುವ, ಅಥವಾ ಇದಿರು ಹೇಳುವ ಯೋಚನೆ ನಮಗಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಭಾರ ನಿಮಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ ವರದಕ್ಷಿಣೆ, ವರೋಪಚಾರಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಕೊಡಿಸಿಬಿಡಿ. ಮದುವೆಮನೆ ಎಂದರೆ ಬಟ್ಟೆ ಭೂಷಣ, ಅದನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡಿ. ಹುಡುಗನ ಡ್ರೆಸ್ ವಿಚಾರ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿ. ನಾವು ಹಳೆಯಕಾಲದವರು, ಸೂಟು ಬೂಟಿನವರಲ್ಲ. ಒಂದು ಜೊತೆ ಜರತಾರೀ ಪಂಚೆ, ಉತ್ತರಿಯ ಕೋಟು ಪಟುಗಳಾದರೆ ಸಾಕು.” ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಇನ್ನೂ ಏನನ್ನೋ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದವನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ.

“ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ, ಮದುವೆ ಎಂದರೆ ಹತ್ತು ಹೆಚ್ಚು, ಹತ್ತು ಕಡಿಮೆ. ತೀರ ಚೌಕಾಸಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕೂತರೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಬೇಕು. ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಯಬೇಕು. ಇದು ಒಂದು ದಿನದ ಮಾತಲ್ಲ. ಕಡೆಯವರೆಗೂ ಉಭಯತ್ರರು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.” ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಪ್ರತಿಮಾತಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ನುಣುಚಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಪಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಸಡಿಸಿದ.

ಮದುವೆಯನ್ನು ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಮದುವೆಗೆ ಯಾವ ದಿನ ಬೇಗರು ಹೊರಟು ಬರಬೇಕು, ಅವರನ್ನು ಒಲ್ಲ ಬಿಡಾರ ಮಾಡಿಸಬೇಕು ಮುಂತಾದವೂ ಗೊತ್ತುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವು. ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಒಂದು ತರಹೆ ಒಮ್ಮತ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಮಾಧವಾಚಾರಿಯು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ, ಸೀತಾಬಾಯಿ ಮತ್ತು ರಾಧೆ ಇವರನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಕಂಡುಕೊಂಡು ಹೋದ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು, ಕಾಫೀ ಸಮಾರಾಧನೆ ಮಾಡಿಸಿದ.

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ದಿಬ್ಬೂಡನಾದ. ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಅತ್ಯಂತ ಚಾಕಚಕ್ಯದಿಂದ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯಂಥ ಹುಲಿಯನ್ನು ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಾಯಿತು. ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ “ನಿನಗೆ ಎಷ್ಟು ತರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೋ ಅಷ್ಟನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಬಾ, ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಆದದ್ದನ್ನು ನಾನು ಸರ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ನಾನಿರುವಾಗ ನೀನೇಕೆ ಯೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತೀ?” ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಆ ಸ್ಮಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಹೇಳಿದ. ಅಂದೇ ಸಂಜೆ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆ ಬಸ್ಸಿಗೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಮತ್ತು ಅವನ ಕುಟುಂಬದವರು ನ್ಯಾಮತಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು.

*

*

*

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಮೂರು ಜನ ತಮ್ಮಂದಿರು ತಾವು ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡಿದಂತೆ ಮದುವೆ ಮುಹೂರ್ತ ಸಮಾಪಿಸುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತಲಾ ನೂರು

ರೂಪಾಯಿಗಳಂತೆ ಮುನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ “ದೇವರಾಣೆಯಾಗಿಯೂ ಮದುವೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಪಟ್ಟಿ ಕೊಡಿ” ಎಂತ ಹೇಳಿ ಇನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದ. ಹಳ್ಳಿಗರಿಂದ ಬರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕೇಸುಗಳ ಮೇಲಿನ - ನ್ಯಾಯವಾದ ಮತ್ತು ಅನ್ಯಾಯವಾದ - ಬಾಕಿ ಹಣವನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದ. ಕೂಡಲೇ ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದ

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಆರು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅಂಶ ಕೇಳಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೂ, ಸಂತೋಷವೂ ಉಂಟಾಯಿತು. ಮದುವೆಯನ್ನು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಡುವುದಾಗಿಯೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ತನಗೆ ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿದ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಬಿಚ್ಚಿದೆಯಿಂದ ತನ್ನ ದಾರಿದ್ರ್ಯ, ಕಷ್ಟ ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೂ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಕರಗಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ಮಾಡಿರುವ, ಮಾಡಲಿರುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಈ ಹಣ ಅತ್ಯಲ್ಪವೆಂದೂ ಬೇರೆಯವರಾಗಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ತಾನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿದ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಅಡಕತ್ತರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಅಡಕೆಯಂತಾದ. ಇಲ್ಲ ಎಂದರೆ ವರ ತಪ್ಪಿಹೋಗುತ್ತೆ, ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ, ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ರಾಧೆ ಮದುವೆಯನ್ನು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣು ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ಹಣವನ್ನು ತೆರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಒಪ್ಪಿ ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ. ಉಳಿದ ಐದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯನ್ನು ಸಾಂಗಮಾಡಿಸುವುದಾಗಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಅಭಯ ವಚನ ನೀಡಿದ. ಈ ಪವಾಡವನ್ನು ಅವನು ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲನೆಂಬುದು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕದೀಮ ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೆ ಯಾವುದೂ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು.

ಅಂತು, ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣೇಶ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಕೈಹಿಡಿದ. ಮಾಧವಾಚಾರಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯಿಂದಲೂ ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಕಿತ್ತಿದ್ದ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯಿಂದ ಐದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಗಳನ್ನು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿ, ಉಳಿದ ಐದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಗಳನ್ನು ಹುಡುಗನ ನಿಷೇಕದ ವೇಳೆಗೆ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಈ ಹೊಸ ಕಾರಿಗೆ ಒಪ್ಪಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಬೆಣ್ಣೆಯಂತಹ ಮಾತುಗಳೂ, ಪರಿಷ್ಕೃತಿಯೂ ಒಪ್ಪಿ ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದವು. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯವರ ಒತ್ತಾಯವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಮದುವೆ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಉತ್ಸಾಹವೂ ಸ್ವಲ್ಪನಾಗಿದ್ದ. ನಿಷೇಕದ ವೇಳೆಗೆ ಬರತಕ್ಕ ಹಣ ಬಾರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಗಲೇ ಸ್ಥಿರ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದ. ಮದುವೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೋ ಇನ್ನೊಂದು ಮದುವೆಯನ್ನು ತಾನು ಕುದರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಂಬಿ ಕಿತ್ತಿದ್ದ.

*

*

*

ನಿಷೇಕದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬಂದಾಗ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ವರದಕ್ಷಿಣೆಯ ಶಿಲ್ಕು ಇನ್ನೂ ತಲಪಿರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಒಂದಲ್ಲ ಹೆತ್ತು ಕಾಗದ ಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಅವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯದು ಒಂದೇ ಉತ್ತರ-ಹಣ. ಪರಿಷ್ಕೃತಿ ತೀರ ಉತ್ಕಟಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ವಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸಿ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡ. ಈ ಒಂದು ಸಮಯ ಬಿಟ್ಟರೆ ತನಗೆ ಹಣ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಪಟ್ಟು ಬಲಪಡಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಆದರೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಒತ್ತಾಯ ಹಾಕಿದರೂ ಅಷ್ಟೇ, ಅವನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುರುಡು ಕಾಸೂ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ತಲೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಸಿಕ್ಕರೆ "ಇಗೋ ಬಂದೆ, ಅಗೋ ಬಂದೆ" ಎಂದು ಚಂಗು ಹೊಡೆದು - ನುಣುಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಕೆಲವು

ಜನ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಕಲೆ ಹಾಕಿ ಪಂಚಾಯ್ತಿ ಹಾಕಿಸಲು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಹವಣಿಸಿದ. ಆದರೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವ ಅವರು ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಲು ಮುಂದೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಹತಾಶನಾದ. ಸೀತಾಬಾಯಿ, ರಾಧೆ ಕಣ್ಣೀರು ಕೋಡಿ ಹರಿಸಿದರು. ರಮಾಬಾಯಿ ಲಟಿಗೆ ಮುರಿದರು.

ಮದುವೆ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿ ರಾಧೆಯ ಕನ್ಯಾಸೆರೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಯ್ತು. ಪ್ರಾಣೇಶನ ಹೆಂಡತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕೊಠಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಸೂತ್ರವೊಂದಿದೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಅವಳು ಮೊದಲು ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಳೋ ಈಗಲೂ ಅದೇ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ. ಮನೆಯವರಿಗೆ ಅವಳು ಒಂದು ಭಾರವಾದ ವಸ್ತು. ತನ್ನ ದೇಹ ಸಹ ತನಗೆ ಭಾರವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲೇ ಆರೈಕೆ ಸಾಲದೆ ಹುಡುಗಿ ಮಡಿಕೋಲಿನಂತಿದ್ದಳು. ಈಗ ಕೇವಲ ಎಲುಬಿನ ಗೂಡಿನಂತಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಪ್ರಾಣೇಶ ತನ್ನ ಕೈ ಹಿಡಿದ ಗಂಡ, ಅವನೇ ದೇವರು. ಆದರೆ ಆ ದೇವರಿಗೆ ಸ್ವತಃ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಲೀ ಅದೊಂದು "ದಡ್ಡ" ದೇವರೆಂದಾಗಲೀ ಅವಳು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ಮದಿಂದ ಹೀಗಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಯಾವುದೋ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೋ ಉಸ್ ಎನಿಸಿರಬೇಕು, ಯಾವ ದೇವರಿಗೂ ಕಣಗಲು ಹೂವು, ಎಕ್ಕೆ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಏರಿಸಿರಬೇಕು, ಅದರಿಂದ ಹೀಗೆಲ್ಲ ಅನರ್ಥವಾಯಿತು. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ತಾನೇ ಅನುಭವಿಸಬೇಕು ಎಂದು ತರ್ಕಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ, ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ.

“ನಾನು ನದಿ ಹಾರಿಕೊಳ್ಳುವುದೊಂದೇ ಬಾಕಿ ಉಳಿದಿದೆ, ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕು.”

“ನನ್ನಿಂದ ಏನೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನೀನು ನಿನ್ಮೂರಿಗೆ ಹೊರಡು”

“ಊರಿನಲ್ಲಿ ನರಕವನ್ನನುಭವಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಪಾದವೇ ಗತಿ”.

“ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಯಾವ ದ್ವೇಷವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಕೈ ಏನೂ ನಡೆಯುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ ನನ್ನನ್ನು ನೀನು ನೋಡಿದೆಯೆಂದು ತಂದೆಗೆ ಗೊತ್ತಾದರೆ ನಾನು ಉಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ನಿನ್ನ ಆಲೋಚನೆ ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ತುಂಬಾ ಒತ್ತಾಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ನಿನ್ನ ಹೆಸರಿತ್ತಿದರೆ ನನಗೆ ಒಂದು ಬಿಡಿಕಾಸು ಕೊಡದೆ ಒದ್ದು ಹೊರಗೆ ಹಾಕುವುದಾಗಿ ಹೆದರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.”

“ನೀವು ಗಂಡಸಲ್ಲವೇ ? ನಿಮಗೆ ದುಡಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವೇ ? ಇರುವ ಅಲ್ಪ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಲ ಹಾಕೋಣ. ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುವುದು ಧರ್ಮವಾಗಿರುವಂತೆ, ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಸಾಕುವುದೂ ಧರ್ಮವಲ್ಲವೇ ? ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ನನ್ನಂತಹ ಹೆಣ್ಣು ಹೆಂಗಸಿ ನಿಂದ ನೀವು ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆ ? ದಯಮಾಡಿ ಒಂದು ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬನ್ನಿ. ದೇವರು ದಾರಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ.”

“ಈ ಪುರಾಣವೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಜೀಕಿಲ್ಲ, ತೊಲಗು ಇಲ್ಲಿಂದ ಮೊದಲು”

“ಹಾಗಾದರೆ ಹೊರಡಬೇಕೆ ? ನಿಮಗೆ ಕರುಣೆ, ದಯೆ ಇಲ್ಲವೆ ?”

“ಇಲ್ಲ, ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ನಿನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ನಾನು ಕೆಟ್ಟಿ”

ರಾಧೆ ಕಣ್ಣೀರುಗರೆಯುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟಳು. ಪ್ರಾಣೇಶ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿಮನೆಯ ಕಡೆ ತೆರಳಿದ.

*

*

*

ನೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯಿಂದ ಹಣ ಬಂದ ವಿವಾಹ ಸಂವೇಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಖಡಾಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತ

ರಾಧೆಗೆ ದಿಕ್ಕು ತೋರದಾಯಿತು. ಮದುವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಸಂಕಷ್ಟಗಳೆಲ್ಲ ನಿರೀಗದವೆಂದು ಆಕೆ ತಿಳಿದಿದ್ದಳು. ಆದರೂ ಆಕೆಯ ಕಷ್ಟಪರಂಪರೆ ಈಗ ಅರಂಭವಾಯಿತು. ಗಂಡಸಾದರೆ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬಹುದು, ದುಡಿಯಬಹುದು, ಹೊಟ್ಟೆಹೊರೆಯಬಹುದು. ಹೆಂಗಸು ತನ್ನ ಆರ್ಥಿಕ ಅಸ್ವಾಂತ್ರ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮೂಕವೇದನೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. ವಾಡಿಕೊಂಡ ಗಂಡ, ದಡ್ಡ ದಬಕನೋ, ತಿಳಿಗೇಡಿಯೋ ಆದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಸಾಯುವ ಪರ್ಯಂತ ತೊಂದರೆ ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. ನಿತ್ಯ ಶನಿ, ವಾರಶನಿ, ವರ್ಷಶನಿ, ಜನ್ಮಶನಿ ಎಂಬೊಂದು ಗಾದೆಯ ಮಾತಿದೆ. ಇದರ ವಿವರಣೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ತರಕಾರಿ ತರುತ್ತೇವೆ, ಅದು ಚೆನ್ನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರ ಕಾಟ ಒಂದೇ ದಿನ. ವಾರನೇ ದಿನ ಬೇರೆ ತರಕಾರಿ ತಂದರೆ ತೀರಿತು. ಅದರಂತೆ ದಬ್ಬಣಸಾಲೆಯೋ, ಗಜೇಂದ್ರಭೋಗವೋ, ಅಥವಾ ಕುಸುಬಲ ಅಕ್ಕಿಯೋ, ಯಾವುದನ್ನೋ ತರುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ಕಾಟ ಒಂದು ವಾರದಮಟ್ಟಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಬಣ್ಣಹೋಗುವ ಅಥವಾ ನಮಗೆ ಹಿಡಿಸದ ಬಟ್ಟೆ, ಸೀರೆ ತಂದಿರುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ಆಯಸ್ಸು ಒಂದು ವರ್ಷವಿರುತ್ತಾದ್ದರಿಂದ, ಅದರ ಕಾಟವನ್ನು ಕಳಚಬಹುದು. ಆದರೆ ಮದುವೆಯಾದ ಗಂಡ ಹೆಂಡರಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ಜನ್ಮಶನಿ. ಎರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಘಟೆ ಉರುಳಬೇಕು. ಅದಾದ ಮೇಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳೂ ಕಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ರಾಧೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿದಳು. ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಬಾರಿ ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು ನೋಡಿ, ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಅಳಲನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಳು. ತಂದೆ ಈಚೆಗೆ ಸಿಡಿಮಿಡಿಗುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿದರೆ ಹಸಿದ ಹುಲಿಯಂತೆ ಆಚ್ಚುಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಾಯಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಮಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಗಂಡನ ನೆನಪು ಆದಲ್ಲಿ ಅವಳು ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುವಳೆಂದು ಆ ವಿಚಾರವನ್ನೇ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾಯಿಯ ದುಃಖ ಹೆಚ್ಚುಬಾರದೆಂದು ರಾಧೆ ಆ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಎಂದೂ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಮಾಬಾಯಿಯ ಇದಿರು ಸಹ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಧೆ ಕರಿಗಾಲಿನವಳು, ಅವಳ ಕಾಲು ಗುಣ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲ, ಅವಳ ಹುಟ್ಟು ನಕ್ಷತ್ರ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲ, ಒಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ

ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಅವಳು ಹುಟ್ಟಲೇಬಾರದಿತ್ತು ಅಥವಾ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೇ ಸಾಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ಬೈಗಳದ ಬೆಂಕಿ ಒಂದೊಂದು ತಡನೆ ಹೊನ್ನಾಳಗೂ ಹಬ್ಬುವುದುಂಟು. ಪ್ರಾಣೇಶ, ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮತ್ತು ವೆಂಕೂಬಾಯಿ ಯವರ ಶವಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನೇ ತರುತ್ತಾಳೆ, ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಿಡಿಯಿಟ್ಟು ಶಪಿಸುತ್ತಾಳೆ. ನಿಜಕ್ಕೂ ಆಕೆ ಮಹಾಸತ್ವತೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಪ್ರಳಯವಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಜಗರ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ಈ ಅನರ್ಥ ಪರಂಪರೆಗೆ ತಾವು ಕಾರಣರೇ ಹೇಗೆ ಎಂದು ಆತ್ಮ ಶೋಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ನಡತೆ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಮುಗ್ಧರಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದು ತಮ್ಮನ್ನು ತಾನೇ ಹಳಿದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಮಾನವನ ದುರಾಸೆ, ಕಾಪಟ್ಟಿ, ಮತ್ತು ತಮಗೆ ಅಂಟಿವೆ ಬಡತನ ಈ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯದಾದರು. ಅಥವಾ ಒಂದು ವೇಳೆ ಅರಿತಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಪರಿಣಾಮವಾದರೂ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು.

ನ್ಯಾಮತಿಯಿಂದ ಹೊನ್ನಾಳಿಗೆ ಒಂಭತ್ತು ವೈಲಿ ದೂರ. ಶಿವನೊಗ್ಗಿಯಿಂದ ಹರಿಹರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಬಸ್‌ಗಳು ನ್ಯಾಮತಿ ಮೂಲಕ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಬಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೋಗಲು ರಾಧೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಕಾಸಿಲ್ಲ, ತಾಯಿಯ ಬಳಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ತಂದೆಯನ್ನು ಕೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ತಾನು ಹೊನ್ನಾಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ವಿಚಾರ ಗುರುಗೂ ತಿಳಿಯಬಾರದೆಂದು ಆಕೆ ನೆನಸಿದ್ದಳು. ಊರಿನ ಆಚೆ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶಾನುಭೋಗರ ಮಗಳು ಪದ್ಮಾವತಿ, ರಾಧೆಯ ಸ್ನೇಹಿತೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಓರೆಗೆಯವರು, ಒಟ್ಟಿಗೆ ಆಡಿದವರು. ಪದ್ಮಾವತಿ ಋತುಮತಿಯಾದ ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳ ಗಂಡ ಇಹಲೋಕಯಾತ್ರೆ ಯನ್ನು ಮುಗಿಯಿಸಿದ್ದ. ರಾಧೆಗೂ, ಪದ್ಮಾವತಿಗೂ ಅಷ್ಟೇನು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಪದ್ಮಾವತಿಯ ಗಂಡ ಸತ್ತು ಸತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ರಾಧೆಯ ಗಂಡ ಬದುಕಿ ಸತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಪದ್ಮಾವತಿಯ ತಂದೆ ಇದ್ದದರಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲಸ್ಥರಾದ್ದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಅನ್ನ ಬಟ್ಟೆಯ ಯೋಚನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಇಂಥ ಮನೆ ತಪ್ಪಿದ ಹೆಡುಗಿಯರು “ಏಕದಮ್” ವೈರಾಗ್ಯ ತಾಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲವರು ಗಂಡ ಸತ್ತರೂ ಅವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರ

ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನನ್ನತನ ಎಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮನೆಯವರು ಅತ್ತರೆ ಆಕೆ ಆಳಬೇಕು. ನಕ್ಕರೆ ನಗಬೇಕು. ಹಬ್ಬಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ನಗುತ್ತ ಕೆಲೆಯುತ್ತಿರಬೇಕಾದಾಗ ಈಕೆ ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ತನಗೆ ದೇವರು ಮಾಡಿದ ಅನ್ಯಾಯ ನೆನಸಿಕೊಂಡು ಕಣ್ಣೀರು ಕರೆದರೆ ಮನೆ ಮಂದಿಯೆಲ್ಲ ಈಕೆಗೆ ಸಾಕುಸಾಕೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. “ತುಂಬಿದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದೇನನ್ಯಾಯ. ತಾನು ಪಡೆದದ್ದನ್ನು ತಾನು ಭೋಗಿಸಬೇಕು, ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಪಾಪವಾಡಿ ಈಗ ಅನುಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಆಗುತ್ತದೆಯೇ? ನಾವೇ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ಇಷ್ಟು ಅನ್ನ, ಬಟ್ಟೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಬೇರಾದರೂ ಆಗಿದ್ದರೆ ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೋ?” ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವೇ ಇಲ್ಲ. ಸತ್ಯದ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆಯುವ ಮಹಾಸುಳ್ಳು.

ಬೆಳಗಿನ ಕಾಫಿ ಉಸಹಾರಾದಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿ ಒಂದೊಂದು ಪಂಕ್ತಿಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಬಡಿಸಬೇಕು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಗಂಟೆಗೆ ಒಂದು ಊಟ. ಸಾಯಂಕಾಲವಾಗುತ್ತಲೆ ದೇವಸ್ಥಾನ ಅಥವಾ ಮಠದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪುರಾಣ ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ಸಹ ಬರಿ ಪುರಾಣ ಶ್ರವಣವಿಲ್ಲ. ಹತ್ತಿ ಬಿಡಿಸುವುದು, ಬತ್ತಿ ಮಾಡುವುದು. ಪುರಾಣಕಾರ ಯಾವ ದಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಎಷ್ಟು ಪುಣ್ಯ ಬರುತ್ತೆ, ಯಾವ ಯಾವ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಏನು ಏನು ದಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೇ ಓದುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಹತ್ತಿ ಬಿಡಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುವ ಹೆಂಗಸರು ಸಹ ಈ ಪುಣ್ಯದ ರಾಶಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ದಾನ ಕೊಡಲು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹಣವಿಲ್ಲವಲ್ಲ, ಎಂದು ಮರನುರ ಮರುಗುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಏನಾದರೂ ಹಣ ಸಿಕ್ಕರೆ ಈ ಪುಣ್ಯ ಫಲಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹಣವನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲೇ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ ತುಂಬಿದ ನಮ್ಮೀ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ ಹೆಚ್ಚಲು ಈ ಪುರಾಣ ಕಟ್ಟಿಗಳು ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿವೆ. ದೇವರು, ಸ್ವರ್ಗ, ನರಕ, ಪಾಪ, ಪುಣ್ಯ ಈ ಸಂಬಂಧವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಹಣದಿಂದಲೇ ಬಿಡಿಸಬಹುದೆಂದು ಪುರಾಣಕಾರ ಹೇಳುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಚರಿತಾರ್ಥ ಸಾಗುವದಾದರೂ ಹೇಗೆ?

ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳು ತುಂಬಿದರೆ ಕಣ್ಣು ಮಂಜಾಗಿ "ಚಾಳೀಸ" ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಡಬಾರದ್ದನ್ನು ಮಾಡಿ ಆಡಬಾರದ ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡಿ, ಐವತ್ತು ವರ್ಷ ತುಂಬುತ್ತಲೇ ಮನುಷ್ಯ "ವೇದಾಂತ" ಕೈ ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ವೇದಾಂತ ಸಹ ಚಾಳೀಸ (ಕನ್ನಡಕ) ದಂತೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದಾ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ವೇದಾಂತ ಚಾಳೀಸದಂತೆ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಒಂದು ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ, ಯಾವಾಗ ಬೇಕಾದರೂ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ವೇದಾಂತ ಶಬ್ದದ ಹಾದರ ಈಗ ಆಗಿರುವಷ್ಟು ಮತ್ತಿನ್ನಾವಾಗಲೂ ಆಗಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು.

ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡಲವೇಕ್ಷಿಸಿದ ಹಸುಳೆಗಳು ವಿಧವೆಯರಾಗಿ, ಎಲ್ಲ ಪಾರ್ಥಿವ ಸುಖಗಳನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ವೈರಾಗ್ಯದ ಪರ್ವತವನ್ನೇ ಹೊರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಹೊರಿಸಿದ ವೈರಾಗ್ಯ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಜೀವಿತದ ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಗಾಳಿಗಿಂತ ಹಗುರವಾಗಿ ತೂರುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಯಾವ ಗುರಿ ಸಾಧಿಸಬಹುದೆಂದು ಸಮಾಜ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತದೋ, ಅದು ಸಾಧಿತವಾಗದೆ ಅದರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ದಾರುಣವಾದ ವಿಷ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಪದ್ಮಾವತಿಯ ತಂದೆ ಅವಳ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೂ ವೈರಾಗ್ಯದ ಹೊರೆ ಹೊರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಗಳು ಕಣ್ಣೀರು ಮಿಡಿಯುವುದು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾಕೆಂದು ಆತ ಬಯಸಿದ್ದ. ಅವಳ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕೂತಿದ್ದ ಹೊರಲಾರದ ಹೊತ್ತುಹೋಗಲು ಓದಲು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಅದಕ್ಕೆ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ರಾಧೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದು ದಿನವೂ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ರಾಧೆ-ಪದ್ಮಾವತಿಯರಿಬ್ಬರೂ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಗಿಗಳು. ಇಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಧೆಯು ಹೊನ್ನಾಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಒಂದು ಬಾರಿ ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು ಕಂಡು ತನ್ನ ಅಳಲನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಪದ್ಮಾವತಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಳು. ಮೊದ

ಮೊದಲು ರಾಧೆ ಈ ಸೂಚನೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಲ್ಲವಾದರೂ ಒಂದು ಬಾರಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವುದು ಒಳಿತೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ತೋರಿತು. ಆ ಸೋಮವಾರವೇ ಆಕೆ ಹೊರಡಬೇಕೆಂದೂ ನಿರ್ಧರವಾಗಿತ್ತು. ರಾಧೆ ದಿನವೂ ಬರುವಂತೆ ಸದ್ವ್ಯವತಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೊರಡುವುದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ನೆರವು ಬಂದಾಗಲೂ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಮೊದಲನೆಯ ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಸಾಯಂಕಾಲದ ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದು ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ರಾಧೆ ಬಸ್ ಚಾರ್ಜಿಗೆ ಸದ್ವ್ಯವತಿಯಿಂದ ಹಣ ಪಡೆಯಲು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಕಾಲುನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಾಳಿಗೆ ಹೋದಳು. ಒಂಬತ್ತು ಮೈಲಿ ನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸುಸ್ತಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಊರ ಹೊರಗಿರುವ ಪ್ರೈಮರಿ ಶಾಲೆಯ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೂ ಶಾಲೆ ಬಿಡುವುದಕ್ಕೂ ಸರಿಹೋಯಿತು. ಹತ್ತು-ಹದಿನೈದು ನಿಮಿಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಣೇಶ ಹೊರಬಂದ. ಅವನ ಜೊತೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮೇಷ್ಟ್ವರೂ ಇದ್ದರು. ತಡಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಾಣೇಶ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವನೆಂಬುದು ರಾಧೆಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಅವನನ್ನು ಅವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಲು ಅವಳು ಇಷ್ಟವುಳ್ಳವಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮವೇನೆಂಬುದು ಅವಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಾಣೇಶನತ್ತ ಧಾವಿಸಿದಳು. ಅವನು ಏನೋ ಮಾತನಾಡುತ್ತ, ಎತ್ತಲೋ ಮುಖ ತಿರುವಿ ಹೊರಟಿದ್ದ. ಯಾವ ರೀತಿ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಬೇಕು, ಏನು ಮಾತನಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವಳಿಗೆ ತೋಚಲಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಮತಿಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಮುನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಏನೇನೋ ಗುಣಾಕಾರ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀ ಸಹಜವಾದ ಲಜ್ಜೆ, ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ದಾರುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅವಳನ್ನು ಕಂಗೆಡಿಸಿದವು. ಈ ಒಂದುಬಾರಿ ಅವನನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸದಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನು ಎಂದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಅವಳಿಗೆ ಮಂದಟ್ಟಾಗಿತ್ತು. “ ರೀ ” ಎಂದು ಒಂದು ಬಾರಿ ಕೂಗಿದಳು. ಪ್ರಾಣೇಶ ತಿರುಗಿದ. ರಾಧೆಯ ಗುರುತು ಅವನಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಯಾರೋ ತಿರುಕರ ಹುಡುಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಕರೆದಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದ. ರಾಧೆಯೇ ಇರಬಹುದೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಸಹ ಅವನಿಗೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

“ ಯಾರು ? ” ಎಂದು ಏನೂ ತಿಳಿಯದವನಂತೆ ಪ್ರಾಣೇಶ ಕೇಳಿದ.

“ ನಾನು ರಾಧೆ ”

ರಾಧೆಗೆ ದುಃಖ ಅಣಕಟ್ಟು ಒಡೆದ ನೀರಿನಂತೆ ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಉಮ್ಮಳಿಸಿತು. ಏನೂ ಹೇಳಲು ಕೋರಲಿಲ್ಲ. ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳಲಾರಂಭಿಸಿದಳು.

ಮದುವೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಧೆ ಇಷ್ಟು ಕುರೂಪಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಕೆನ್ನೆಗಳು ಕೊಂಚ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಈಗ ಅವು ಗುಳಿ ಬಿದು ಅರ್ಧ ಸೇರು ಎಣ್ಣೆ ಹಿಡಿಯುವಂತಿವೆ. ಕಣ್ಣುಗಳ ಸುತ್ತ ಕರಿಯ ವರ್ತುಲಿ ಕಟ್ಟಿದೆ. ಮೊದಲಿನ ಬಣ್ಣ ಮಿಂಚುಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ, ಮುಖ ಒಲೆ ಹಿಂದಿನ ಗೋಡೆಗೆ ಸುಣ್ಣು ಬಳಿದಂತಾಗಿ, ತೇಜೋಹೀನವಾಗಿದೆ. ಮಾಸಿದ, ಬಣ್ಣಹೋದ, ಚಿಂದಿಚಿಂದಿಯಾದ ಸೀರೆ. ಪ್ರಾಣೇತನ ಎದೆ ಧಸ್ಸೆಂದಿತು. ತನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮೇಷ್ಟರಿಗೆ ಹೋಗಲು ಹೇಳಿದ. ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಂತ. ತನ್ನ ತಂದೆಯ ರೌದ್ರಮೂರ್ತಿಯ ನೆನಪಾಯಿತವನಿಗೆ.

*

*

*

“ನಿನ್ನ ತಂದೆ ವಚನಭ್ರಷ್ಟನಾದರೆ ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ. ಇವೊತ್ತು ಅವನು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಐದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಈಗ ಕೊಡಲಿ, ಎಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಸರಿಮಾಡಿಸುತ್ತೇನೆ.”

“ಎಷ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅಪ್ಪನ ಬಳಿ ಮೂರು ಕಾಸಿಲ್ಲ. ಅವನು ಅಷ್ಟೊಂದು ಹಣ ಎಲ್ಲಿಂದ ತರಬೇಕು ?”

“ಆ ಪಂಚಾಯ್ತಿ ನನಗೆ ಬೇಡ. ಕರಾರಿನಂತೆ ಅವನು ನಡೆವಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾದ್ದು ನ್ಯಾಯವಾದ ಮಾರ್ಗ. ಬರಿಕೈಯಿಂದ ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕಾಡಿದರೆ ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ ? ಈಗಲೂ ಸಹ ದೇವರ ಮೇಲೆ ಅಣೆಹಾಕಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಹಣ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಅಪ್ಪನಿಂದ ನನಗಿನ್ನು ಹಣ ಬರಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಈಗ ಬೇಡ.....”

“ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ನನ್ನನ್ನು ದಡ ಕಾಣಿಸಿ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಬಾಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ”

“ರಾಧೆ, ಸುಮ್ಮನೆ ಹೊರಟು ಹೋಗು, ಹಣವಿಲ್ಲದೆ ನಾನೇನೂ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ”

“ಐದನೂರು ರೂಪಾಯಿನಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲ ಆಗಮಾಡಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಿರಿ?”

“ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚು, ಸಣ್ಣ ಬಾಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮಾತು ಬರಬಹುದು. ನನ್ನ ಅವರ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ನಿನಗೇನು ಗೊತ್ತು, ಮೊದಲು ಹೊರಡು ಇಲ್ಲವೆ.”

ಪ್ರಾಣೇಶನಿಂದ ಛೇದನಾ ಹಾಕಿಸಿಕೊಂಡ ರಾಧೆ ಕೊಂಚ ಹೊತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸುಸ್ತಾಗಿ ಕುಳಿತಳು. ಪ್ರಾಣೇಶ ತಿರುಗಿ ಸಹ ನೋಡದೆ ಹೊರಟು ಹೋದ. ಅವನಿಗೊಂದು ಭಯ ಅಳುಕುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಧೆ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದ ವಿಷಯ ತಂದೆಗೆ ತಿಳಿದರೆ ತನ್ನ ಗತಿ ಏನು ಎಂದು ಯೋಚಿಸತೊಡಗಿದ. ಆದರೆ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡಿತು. ತನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಮೇಷ್ಟರ ಮನೆಗೆ ಓಡಿದ. ಅವರು ಮನೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಯಾರೊಂದಿಗೋ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಣೇಶ ಅವರನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಕರೆದು ತಾನು ರಾಧೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ ವಿಚಾರವನ್ನು ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಹೇಳಬಾರದೆಂದು ಅಂಗಲಾಚಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಸಹಜರಾದ ಆ ಮೇಷ್ಟರಿಗೆ ಮನೆ ತುಂಬಾ ಮಕ್ಕಳು ಅಲ್ಲದೆ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲದೆ ತುಂಬಲು ಏನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕಷ್ಟ ಸುಖಗಳನ್ನು ಕಂಡವರವರು. ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಅವನ ತಪ್ಪಿನ ಅರಿವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಲು ಅವರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. “ಮೇಷ್ಟರೇ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದೇವರೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಬಂದರೂ ನಮ್ಮಷ್ಟ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ತನಗೆ ಬರಬೇಕಾಗಿರುವ ಹಣವನ್ನು ಆ ದೇವರು ಕೊಟ್ಟರೆ ಮಾತ್ರ ಅವನೊಪ್ಪುತ್ತಾನೆ. ನನ್ನಿಂದ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನೀವು ತಲೆ ಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿ.”

“ಭಗವಂತನ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಏನಾಗಬೇಕೆಂದಿವೆಯೋ ಅದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಇದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನನಗೇಕೆ ನಿಮ್ಮ ಸಂಸಾರದ ರಹಸ್ಯ. ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದ ವಿಚಾರ ನಿಮ್ಮ ಅಪ್ಪನಿಗೇ ಏಕೆ, ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಸ್ಥ ಚಿತ್ತ

ದಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗು.” ಪ್ರಾಣೇಶ ದುರ್ದಾನ ಹಿಡಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಂತೆ ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಮನೆಯ ಕಡೆ ಓಡಿದ.

ರಾಧೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕೂತವಳು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಸಾಗಿದಳು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವ ಯಾರನ್ನೋ ಕೇಳಿ ವಾಧವಾಚಾರಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋದಳು. ವಾಧವಾಚಾರಿ ಹಳ್ಳಿಗರ ಯಾವುದೂ ಪಂಚಾಯ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಧೆಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅವನ ಕಿರಿಯ ಮುಖ ಕೆಂಪೇರಿ ಊದಾ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿತ್ತು. ವಿಷಯ ಏನಿರಬಹುದೆಂದು ಮೊದಲೇ ಊಹಿಸಿದ್ದ.

* * * *

ಹೊನ್ನಾಳಿಯ 'ಟ್ರಾವಲರ್ಸ್ ಬಂಗಲೊ' ಬಳಿ ದಾರಿ ಕವಲೊಡೆ ಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಹರಿಹರಕ್ಕೆ-ಒಂದು ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಗೆ. ಟ್ರಾವಲರ್ಸ್ ಬಂಗಲೊ ಹಿಂದೆ ತುಂಗಭದ್ರಾನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸೇತುವೆ. ತನ್ನೆಲ್ಲ ದುಃಖವನ್ನೂ ತಾಯಿ ತುಂಗೆಯ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಏಕೆ ತುಂಬಬಾರದು ಎಂಬ ಯೋಚನೆ, ಕೋಲ್ತುಂಚಿನಂತೆ ಝಳಿಸುವ ನದಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ರಾಧೆಗೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ಜಗತ್ತಿಗೆ, ಸಮಾಜಕ್ಕೆ, ತಂದೆ-ಗಂಡ-ಅತ್ತೆ ಮಾನಂದಿರಿಗೆ, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಾನು ಭಾರ. ತನ್ನಂಥ ನತದೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ ಭೂದೇವಿ ಸಹ ಏನೆಂದುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೋ ಎಂಬ ಕಳವಳವೂ ಅವಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ತಾಯಿಯ ನೆನಪಾಯಿತು. ಅವಳ ಡುರಂತ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೆನೆದಳು. ತನ್ನ ಅಗಲುವಿಕೆಯಿಂದ ತಾಯಿಯ ದುಃಖ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ, ಅವಳು ನೆಲ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾಳೆ. ತಮ್ಮದಿರು ತಂಗಿಯರ ಗತಿ ಏನು? ತಾಯಿಗಾಗಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ಊರಿನತ್ತ ಸಾಗಿದಳು. ಆಗಲೇ ಆರು ಗಂಟೆ ಮಿಕ್ಕಿತ್ತು. ಒಂಬತ್ತು ಮೈಲಿ ದಾರಿ ನಡೆಯಬೇಕು. ಎಷ್ಟೋ ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಕಾಲು ಹಾಕಿ ದರೂ ರಾತ್ರಿ ಒಂಬತ್ತು ಗಂಟೆಯಾಗುತ್ತದೆ—ಊರು ಮುಟ್ಟುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ. ದಿನವೂ ಏಳುಗಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಧೆ ಪದ್ಮಾವತಿಯ ಮನೆಯಿಂದ ಬರು ತ್ತಿದ್ದಳು. ತೀರ ತಡವಾದರೆ ಪದ್ಮಾವತಿ ಮನೆಗೆ ತನ್ನ ಮನೆಯವರು ಬರು ತ್ತಾರೆ. ಪದ್ಮಾವತಿ ಏನೆಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕು? ಹೊನ್ನಾಳಿಗೆ ಹೋದ

ವಿಚಾರ ಹೇಳಬೇಕೆ ? ತನಗೇನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೆ ? ಅಲ್ಲವೆ ಪಡ್ವಾಂತಿಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಕುದಿಯುತ್ತಾಳೋ ? ಅವಳಿಗೆ ಅಪಕೃತ್ಯ ಬರಲು ತಾನು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ದುಃಖವೂ ಅವಳನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಎಲ್ಲವೂ ಕೈ ಮಿುಚಿದೆ. ಆದದ್ದಾಗಲಿ ಎಂದು ಹೊರಟಳು.

ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಫರ್ಲಾಂಗು ಅವಳು ದಾರಿ ನಡೆದಿರಬಹುದು.

ತನ್ನ ಬಾಳಿನ ದುರಂತ ಕಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾ ಹೊರಟಿದ್ದಾಳೆ. ಸೀತೆ. ಸಾವಿತ್ರಿ, ದಮಯಂತಿ, ದ್ರೌಪದಿ ಮುಂತಾದ ಪುರಾಣ ಸ್ತ್ರೀಯ ರೊಂದಿಗೆ ತನ್ನನ್ನು ತುಲನಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೋಡಿದಳು. ಅವಳು ಓದಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಿತು. ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲಾ ತಮ್ಮ ಜೀವಿತದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆ ಅನುಭವಿಸಿದವರು. ತಾನಾದರೋ ಸದಾ ದುಃಖದ ಮಡುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಳುಗಿದ್ದಾಳೆ. ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟ ಕಾರ್ಸಣ್ಯಗಳು ಎಂದಾದರೂ ಒಂದು ದಿನ ಹಿಂಗಬಹುದೆಂಬ ನೃಧನುಬಿಕೆ ಅವರು ಕಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಇತ್ತು. ತನಗಾದರೋ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಸಹ ಆ ಅಶಾಕಿರಣ ಕಾಣುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಕಗತ್ತಲಿನಿಂದ ಆವರಿಸಿದೆ. ಆ ಪುರಾಣಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಪಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಗಂಡಂದಿರಿದ್ದರು ಹೆಂಡತಿಯರಿಗಾಗಿ ಎಂತಹ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಲೂ ಸಿದ್ಧರಿದ್ದರು ಯುದ್ಧ ಹೂಡಿ ಅಸುವು ನೀಗಲು ಸಿದ್ಧರಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಪ್ರಾಣೇಶ.... ? ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅವಳ ಆಲೋಚನಾಲಹರಿ ತಟ್ಟನೆ ರಿತ್ತು ಹರಿಯಿತು. ಕೈಹಿಡಿದ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಸಾಕಿ ಸಲಹುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಅವನಿಗಿಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ಬಯ್ಯಲು, ಶಪಿಸಲು ಅವಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಬಾರದು. ಪತಿಯೇ ಪರವೈವ ಎಂಬ ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಾಟಿ ಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಈಗ ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳಿಗಿಂತ ದಾರುಣವಾದ ಘಟನೆಗಳು ಜರುಗಿದರೂ ರಾಘವೇ ನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು ಬಯ್ಯಲು ಸಿದ್ಧಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದೂ ಸಹ ಕರ್ಮ, ದೇವರ ಲೀಲೆ, ಹಣೆಯಬರಹ ಯಾರಿಂದಲೂ ತಪ್ಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಎಂಬ ಮುಟ್ಟು ಭಾವನೆಗೆ ಅವಳು ಶರಣು ಹೋಗುವಳು.

ಈಗಲೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿದ್ದಾರೆ. ತಾವು ಏನಾದರೂ ಕೊಂಚ ಸಾಧಿಸಿದರೆ, ಹಣ ಗಳಿಸಿದರೆ, ಅಥವಾ ಜಂಬ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಯಾವು

ಪಾದರೂ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಅದು ತಾವು ಮಾಡಿದ್ದು ಎಂದು ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಕ್ಕಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಜಾರಿದರೆ, ನಷ್ಟ ಹೊಂದಿದರೆ, ಅಥವಾ ಯಾವುದಾದರೂ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಪರಾಜಯವಾದರೆ ಅದು ಅದೃಷ್ಟವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಕೆಟ್ಟದ್ದೆಲ್ಲಾ ಅದೃಷ್ಟದ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ, ಒಳ್ಳೆಯದೆಲ್ಲಾ ತಮ್ಮ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ.

ಮೋಟಾರ್ ಹಾರನ್ ಆದ ಶಬ್ದ ಕೇಳಿಸಿತು. ಹಟಾತ್ತನೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ನೋಡಿದಳು. ಬಸ್ಸೊಂದು ತನ್ನ ಬೆನ್ನು ಹಿಂದುಗಡೆ ಅತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದು ದನ್ನು ನೋಡಿದಳು. ತನ್ನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ತಾನೇ ಮರುಕಪಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಆಲೋಚನೆಯ ಗುಂಗಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದ ರಾಧೆಗೆ ತಾನು ರಸ್ತೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುತ್ತಿರುವುದರ ಅರಿವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಬಸ್ಸು ಈಗಾಗಲೇ ದೂರದಿಂದ ಒಂದು ಬಾರಿ ಹಾರನ್ ಮಾಡಿತ್ತು. ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ದೂರ ಬಿಡಬಹುದೆಂದು ಡ್ರೈವರ್ ಎಣಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅವನ ಎಣಿಕೆ ತಪ್ಪಾಯಿತು. ಹುಡುಗಿ ರಸ್ತೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ನಾಲ್ಕು ಗಾಲಿಗಳಿಗೂ ಬ್ರೇಕ್ ಹಾಕಿ ಬಸ್ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ. ಹಟಾತ್ತಾಗಿ ಗಾಡಿ ನಿಂತಿದ್ದರಿಂದ ಕೂತಿದ್ದ ಜನರು ಮುಂದಿನ ಸೀಟಿನಲ್ಲಿದ್ದವರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ವಿಚಾರಿಸುವ ಸಂಭವ ಒದಗಿತು. ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಜನ ಒಂದೇಬಾರಿಗೆ ಬೈಗಳದ ಮಳೆ ಸುರಿಸಿತು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದು ಮಾತನಾಡಿದರು. “ರಸ್ತೆ ಇವಳಪ್ಪನದಿರಬೇಕು” “ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳದೆ ಬಂದಂತಿದೆ” “ಪ್ರಾಣ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮೋಟಾರೇ ಆಗಬೇಕೆ, ಹೊಳೆ ಬಾವಿಗಳು ಇಲ್ಲವೇ?” “ರೇಷಕಾಲ, ಅಕ್ಕಿ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದರೆ ಏನುಮಾಡಿಯಾಳು” ಬೈಗಳೊಂದಿಗೆ ಮೂದಲಿಕೆಯೂ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ರಾಧೆ ತಾನು ಮಾಡಿದ ಮಹಾಪರಾಧ ಏನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ರಸ್ತೆಯ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿದಳು. ಬಸ್ ಹೊರಡಲು ಡ್ರೈವರ್ ಮತ್ತೆ ಸ್ಟಾರ್ಟ್ ಮಾಡಿದ. “ಡ್ರೈವರ್ ಸಾಹೇಬರೇ ಸ್ವಲ್ಪ ತಡೀರಿ. ಆ ಹುಡುಗಿ ನಮ್ಮೊಂದಿಗಿಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರು ಬಸ್ಸಿನಿಂದ ಇಳಿದರು. ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ “ರಾಧಮ್ಮ, ನಮ್ಮ ಶಾನುಭೋಗರ ಮಗಳು. ನೀನು ನ್ಯಾಯತೆಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದೀಯೇನಮ್ಮ? ಬಸ್ ಹತ್ತು, ಅದರ ಚಾರ್ಜ್

ನಾನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಎಂದು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಪಕ್ಕದ ಮನೆಯ ಬಸಪ್ಪ ಗೌಡರು ಹೇಳಿದರು. ಅವರ ಕುಟುಂಬ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಬಸ್‌ನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯಾವುದೋ ಮದುವೆಗೆ ದಂಪತಿಗಳು ಹೋಗಿದ್ದರು. ರಾಧೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಗುರ್ತಿಸಿದವರೇ ಪಾರ್ವತಮ್ಮ. ತಮ್ಮ ಯಜಮಾನರಿಗೆ ರಾಧೆಯನ್ನು ಬಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವರೇ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ವಿಷಯ ಇವರಿಗೆ ಅಸಂಗತಲೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ರಾಧೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಾಧೆ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿದವಳು ಎತ್ತಲೇಯಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ರಾಧೆಯಿಂದ ವಿಷಯಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದರು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ಉಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಯ ವಚನವಿತ್ತರು. ನ್ಯಾಯತಿ ಒಂದಿತು. ಬಸಪ್ಪ ಗೌಡರು, ಪಾರ್ವತಮ್ಮ, ರಾಧೆ ಇಳಿದರು. ಆಗಲೇ ಏಳುಗಂಟಿಯ ಸಮಯ ವಾಗಿತ್ತು. ರಾಧೆ ಒಳದಾರಿಯಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಪದ್ಮಾವತಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಸಹ ಅವಳಾವ ಮಾತನ್ನೂ ಅಡಲಿಲ್ಲ. ಏನು ನಡೆದಿರ ಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಪದ್ಮಾವತಿ ಊಹಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಹೊತ್ತು ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. “ಅಂತೂ ನೀನು ಬಂದೆಯಲ್ಲ, ಅಷ್ಟೇಸಾಕು. ನೀನು ಹೋದ ಕೆಲಸ ಆಗೋಲ್ಲ ಎಂದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ನೀನು ಇನ್ನೇನಾದರೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡೀಯೆಂದು ಹೆದರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ದೇವರನ್ನು ವವನು ಒಬ್ಬನು ಇದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಮೇಲಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಾರ ಮೇಲೆ ಕರುಣೆ ತೋರಬೇಕು....”

ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಧೆಯ ತಮ್ಮ ಕರೆಯಲು ಬಂದ. “ನೀನು ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಾದರೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅಮ್ಮ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಹೇಳಿದಳು”

ರಾಧೆ ಕಣ್ಣೊರಸಿಕೊಂಡು ಮನೆ ಸೇರಿದಳು.

ಪದ್ಮಾವತಿ ಮನೆಯದುದರಿಂದ ಮರವನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಮರೆತಿದ್ದಳು.

“ಮಹರಾಯ ಏನು ಮದುವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನಪ್ಪ. ನನ್ನೇ ಆಯಸ್ಸಿಗೆ ಸಹಸ್ರಾರು ಮದುವೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದೇನೆ, ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಇಂಥಾ ಮದುವೆಯನ್ನ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಧನ್ಯನಪ್ಪಾ, ನೀನು.” ಇವು ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಟ ಮುಕ್ತಾಫಲಗಳು. ದೊಡ್ಡವನು ಬಂದಾಗಲಿ, ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಲಿ, ಎರಡಕ್ಕೂ ಮಿತಿವಿಲ್ಲ.

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಒರಗುದಿಂಬಿಗೆ ಒರಗಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೆನ್ನೆಯಿಂದ ಆ ಕೆನ್ನೆಯವರೆಗೆ ಅಳಿಸಲಾರದ ನಗುವೊಂದು ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದೆ, ಸಂತೋಷ ಉಕ್ಕಿ ಚಿಮ್ಮುತ್ತಿದೆ. ಜರತಾರಿ ಪಂಚೆ ಉಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಮಲ್ಲು ಬನಿಯನ್, ಒಳಗಡೆ ಜನಿವಾರ, ಎದೆಯ ಮೇಲಿನ ಅಕ್ಕಿ ಎಳ್ಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಬಣ್ಣದ ಕೂದಲು, ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ಮೂರು ಅಂಗುಲ ದಪ್ಪದ ಜರತಾರಿ ಶಲ್ಯವೊಂದನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಭುಜದಿಂದ ಇಳಿಯಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಚಕ್ಕಳಮಕ್ಕಳ ಹಾಕಿ ಕೂತಿರುವ ಅವನ ಮುಖಕ್ಕೆ ಸೊಂಡಿಲೊಂದು ಇದ್ದಿದ್ದರೆ. ಜೀವಂತ ಗಣೇಶ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ತೃಪ್ತಿಯೇ ಮೂರ್ತಿವತ್ತಾಗಿ ಕೂತಂತಿದೆ.

“ಈರಣ್ಣನ ಮುಂದೆ ಬಸವಣ್ಣ” ಎಂಬಂತೆ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಕುಕ್ಕರು ಗಾಲಿನಲ್ಲಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಎದುರಿಗೆ ಕೂತುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಗೆಲುವು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತಾವು ಯಾವ ಯಾವ ರೀತಿ ಕೈಚಳಕ ನಡೆಸಿದೆವೆಂಬುದನ್ನು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರಿಬ್ಬರು ಹೆಜಾರದಲ್ಲಿ ಕೂತಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರಗಡೆ ಓಲಗದ ಶಬ್ದ. ಇದು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಓಲಗ. ಇದು ದಕ್ಷಿಣದ ಓಲಗದಂತಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏನೋ ಬಾರಿಸಬೇಕು. ಬಾರಿಸಿದರಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಟಕಗಳ ಮಟ್ಟಿನ ಕೆಲವು ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಊದುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಪವಂತೆ ತಾಸ್ಮೀಕ್ತನಾಗಿ ಯಾರೂ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರಗಡೆ

ಮದುವೆಯ ಚಪ್ಪಲ. ಜನ ಸಮೂಹ ಸೇರಿದೆ ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಧಾಕೆ ಯಾಗಿದ್ದು, ಈ ದಿನ ನಾಗವಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಜರುಗುತ್ತಿವೆ. ವಿಜಯ ಶ್ರೀಯು ಕೊನೆಗೂ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಕೊರಳಿಗೆ ಮಾಲೆ ಹಾಕಿದ್ದಾಳೆ. ಅವನ ಛಲದ ಮುಂದೆ ಅಭಿನವಾನಧನನಾದ ದುರ್ಯೋಧನನ ಛಲ ಒಂದು ಸುತ್ತು ಕಡಿಮೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯಿಂದ ಹಣ ಬಾರವೃಂದ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿಯನೇಲೆ ತುಂಬಾ ಕೋಪಗೊಂಡ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗೆ ಎಳ್ಳು ನೀರು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಹಣ ಹೋದದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯೋಕಚಿತ ಮಾಧವಾಚಾರಿಯಿಂದ ನೋಸ ಹೋದದ್ದು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ವಕ್ತೃಯಲ್ಲಿ ಕುಕ್ಕುನುಳ್ಳಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ - ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಹೂಡಿದ ಕಸಟ ನಾಟಕದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಂತರಾರ್ಥದ ಅರಿವಾಯಿತು. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಬುದ್ಧಿ ಕಲಿಸ ಬೇಕೆಂದು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಅಂದೇ ನಿಶ್ಚೈಸಿದ ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಡೆ ಕನ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಲಾರಂಭಿಸಿದ ಆದರೆ ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಮದುವೆ ಯಾದ ವಿಚಾರ, ರಾಧೆಯನ್ನು ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಲಿಕೊಟ್ಟ ವಿಚಾರ ಜನಜನಿತ ವಾಯಿತು. ಯಾರೂ ಹೆಣ್ಣು ಕೊಡಲು ಮುಂದೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅಂಥದ್ದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೆರಡು ಬೀಳು ಬೀಕಲು ಕನ್ಯೆಗಳು ಬಂದಿದ್ದವು ಇವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಖರ್ಚಾಗದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣೇಶನ ಕೋಮಲ ಕೊರಳಿಗೆ ಮಾಲೆ ಹಾಕಲು ಸಿದ್ಧ ವಾಗಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಹುಡುಗಿಯರ ತಂದೆಯರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗಿಂತ ಕಡುಬಡವರಿದ್ದರು. ಇವರಾರೂ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಆಶಿಸಿದಷ್ಟೂ ಹಣ ಕೊಡಲು ಯೋಗ್ಯತೆ ಉಳ್ಳವರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣೇಶ ಮದುವೆಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದ.

ಎಲ್ಲಿಯೂ ವರ ಸಿಕ್ಕದೆ ಊರು ಊರು ತಿರುಗಿ ಕೆಲವರು ಕನ್ಯಾ ಪಿತೃಗಳು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದರು. ಆದರೆ ಊರಿನ ಕಿಡಿಗೇಡಿ ಗಳು ವಾಸ್ತವಿಕ ವಿಷಯವನ್ನು ಅವರ ಮುಂದಿಡುತ್ತಿದ್ದರು “ಆ ಹುಡುಗ ನಿಮಗೆ ಅಷ್ಟು ಬೇಡವಾಗಿದ್ದರೆ ಸೇತುವೆಯಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಬಿಡಿ” “ಗೃಹ ಸಾಕಿ ಬೆಕ್ಕಿನ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಹುಡುಗನಿಗೇಕೆ ನಿಮ್ಮ

ಮಗಳನ್ನು ಧಾತೆ ಎರೆಯುತ್ತೀರಿ. ಯಾವನಾದರೂ ದುಡಿಯುವ ಬಡವನಿಗೆ ಕೊಡಿ” “ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯಂಥ ರಾಕ್ಷಸನ ಮನೆಗೆ ಕನ್ಯಾ ಕೊಟ್ಟೀರಿ ಜೋಕೆ” ಇಂಥ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಯಾವ ವಿಳ ತಂದೆ ಈ ಮನೆಗೆ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಟ್ಟಾನು ?

ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರ ತೊಂದರೆಗಳು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋದವು. ಗಂಡನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದರು, ಸಿಟ್ಟುಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ದೇವರು ವರಪ್ರದಾನ ಮಾಡಿರುವ ಅಶ್ಯ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು. ಆದರೂ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಮನ ಕರಗಲಿಲ್ಲ “ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಹೆಣ್ಣಿನ ಮಾಲೆಯನ್ನೇ ತಂದು ಹಾಕುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಸಮಾಸ ಯಾರಿದ್ದಾರೆ”-- ಸೊಸೆಯ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಈ ರೀತಿ ಗುಡುಗುತ್ತಿದ್ದ. ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೂ ತಲೆ ತಿರುಗಿತು. “ಊರಲ್ಲಿ ನಾನು ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ತಿರುಗಾಡುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಕಂಡ ಕಂಡವರೆಲ್ಲ ದೂರುತ್ತಾರೆ. ಅವಳನ್ನೇ (ರಾಧೆಯನ್ನೇ) ಮನೆಗೆ ತಂದರಾಯಿತು” ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಜೀವ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣೇಶ ಹೇಳಿದ.

ಹೆಡೆ ತುಳಿದ ನಾಗರಹಾವಿನಂತೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಸಿಡಿದೆದ್ದ. ಬುಸು ಗುಟ್ಟದ. ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಾಯು ಇರುವವರೆಗೆ ಆ.....ಂಡೆ ತನ್ನ ಮನೆ ಹೊಸಿಲನ್ನು ದಾಟಿಕೊಡದೆಂದು ಅರ್ಥಟಿಸಿದ ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರು ಮಧ್ಯೆ ತಲೆಹಾಕಿ ತುಂಬಾ ಬೈಸಿಕೊಂಡರು. ಮನೆ ಹಗರಣದ ಬೀಡಾಯಿತು.

ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೊನ್ನಾಳಿ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದೂ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ದೂರ ದೇಶ ದಿಂದ ಭಕ್ತಾದಿಗಳು ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತಷ್ಟೆ. ಒಂದು ಸಾರಿ ಬಿದರಹಳ್ಳಿ ದೇಸಾಯಿಯವರು ರಾಯರ ಸೇವೆಗೆಂದು ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರ ಪರಿವಾರ ಬಸ್ ಸ್ವಾಂಧಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿದಾಗಲೇ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಅವರಿಗೆ ತಾಗಿದ. ದೇಸಾಯಿಯವರ ಹುಡುಗನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಮೂರ್ಛಿರೋಗ ಬರುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಸೇವೆಗಾಗ ಅವರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರ ಊಟೋಪಚಾರಗಳಿಗಲ್ಲ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿದ. ಹೊನ್ನಾಳಿ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಅವರು ಕಿವಿಕೊಟ್ಟಾಗಲೆಲ್ಲ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ದೇಸಾಯಿಯವರು ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಸೇವೆಗೆ ಸಂಪ್ರೀತರಾದರು.

ಅವರು ತಮ್ಮ ಸೇವಾವಧಿ ಏಳು ವಿನಗಳು ಮುಗಿದ ನಂತರ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮುನ್ನ, ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೆ ಒಂದು ಜೊತೆ ಪಂಜೆ, ಮೇಲೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು.

ಆ ಯಾತ್ರಿಗೆ ದೇಸಾಯಿಯವರ ಕುಟುಂಬ ವರ್ಗವೆಲ್ಲ ಬಂದಿದ್ದಿತು. ಅವರ ಹಿರಿಯ ಮಗ, ಮೂರು ಜನ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು (ಮದುವೆಯಾದವರು) ಇನ್ನೊಂದು ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಹುಡುಗಿ—ಈ ಹುಡುಗಿಯ ಹೆಸರು ಗೋಧೂ ಅಥವಾ ಗೋದಾವರಿ. ಇವಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಮದುವೆಯಾಗರಲಿಲ್ಲ— ದೇಸಾಯಿಯವರ ಹೆಂಡತಿ, ಅಡಿಗೆಯವನು, ಒಬ್ಬ ಆಳು ಮಗ ಮತ್ತು ಮೂರ್ಛರೋಗ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಕೊನೆಯ ಹುಡುಗ. ಇವನಿಗೆ ಹತ್ತು ವರ್ಷ ಮಾತ್ರ ವಯಸ್ಸು. ದೇಸಾಯಿಯವರು ತುಂಬಾ ವತನದಾರರು. ಆದರೆ ಮೂರು ಜನ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಮದುವೆಗೆ ಅರ್ಥಾತ್ ವರದಕ್ಷಿಣೆಗೆ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಮಾರಿ ಸುಸ್ತಾಗಿದ್ದರು. ಕಡೆಯ ಹುಡುಗಿ ಗೋಧೂನ ಸುಲಭವಾಗಿ, ಅಗ್ಗವಾಗಿ ಸಾಗಹಾಕಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಆಲೋಚಿಸಿದ್ದರು.

ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಆಗಲೇ ಬಹಳ ದೂರವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿದ್ದ. ಬಹು ದೂರವಾಗಿ ಬಲೆ ಬೀಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದ. ದೇಸಾಯಿಯವರು ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರು!

“ಮಾಧವಾಚಾರೇ, ನಿಮ್ಮ ಉಪಕಾರ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಬಹಳವಾಯಿತು. ನೀವು ನಮಗೆ ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗದಿದ್ದರೆ ನಾವು ಅದೆಷ್ಟು ತೊಂದರೆಗೆ ಈಡಾಗುತ್ತಿದ್ದೆವೋ. ಎಲ್ಲವೂ ಹೂವಿನ ಸರ ಎತ್ತಿದಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಯಿತು. ಒಂದು ಸಾರಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತದ ಕಡೆ ಬನ್ನಿ”

ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಒಂದುವರೆ ಕಣ್ಣನ್ನು ಹಾರಿಸಿ, ಹೋತನ ಗಡ್ಡವನ್ನು ನೀವುತ್ತ ಹೇಳಿದ್ದ “ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಮಾನ ಅಷ್ಟು ಬಲವತ್ತರವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದೇ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.”

ಬಿದರಹಳ್ಳಿಗೆ ಸಂವಸಿ, ಗುಡಗೇರಿ, ಕುಂದಗೋಳ, ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ ಎಲ್ಲಿಂದ ಹೋದರೂ ಮೂವತ್ತು ಮೈಲಿ. ಹಾವೇರಿ, ಕರ್ಜಗಿ ಸ್ವೇರ್ಷ ಗಳಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಇದು ಸಾಂಗ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಸಹ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಎದಿಳು

ಪಂಡೆ ಮದ್ರಾಸ್ ಇಲಾಖೆಯ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಬಿಸರಹಳ್ಳಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜಿಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಇದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳಬೇಡಿ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳರಸರು ದೇಶವನ್ನು ಹರಿದು ಹಂಚಿದಾಗ ನಡೆದ ಸೋಜಿಗವಿದು ದೇ ಸಾಯಿಯವರಿಗೆ ಊರಿಗೆ ಸೇರಿದ ವ ಮುಕ್ತಾಯ ಭಾಗ ಜವಾನುಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿವೆ ಆದರೆ ಮನೆ ತುಂಬ ಜನ ಅವರು ಯಾರು. ಯಾರು, ತನಗೆ ಹೇಗೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಬೇಕೆನ್ನುವುದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಜನಕ್ಕೂ ಪಡಿ ಅಳೆಯಬೇಕು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮಗಳಿಗೆ ಐದು-ಆರು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳಂತೆ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ತೆತ್ತು, ಆ ಮಾನದ ಮೇಲೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು ತಮ್ಮ ಮಗನಿಗೆ ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಹವಣಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಕುಟುಂಬ ತಮ್ಮ ತವರುಮನೆ ಕಡೆಯಿಂದ ಒಂದು ಕನ್ಯಾ ತರಲು ಹೆಟಿ ಹಿಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಯಾವ ಹಣವೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಲಗ್ನವನ್ನು ದೇಸಾಯಿಯವರು ಬಹಳ ಅದ್ಧೂರಿಯಿಂದ ಮಾಡಿಸಿದ್ದರು.

ಆ ಲಗ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಡೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ತಿನ್ನುವುದೇ ಒಂದು ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಸಂಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೀಗರ ಕಡೆಯವರು ಭಾಷಣ ಕೈದು ಉಂಡೆ ತಿನ್ನುವ ಕದೀಮರನ್ನು ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅನ್ನ ಸಾರಿನ ಊಟದ ಶಾಸ್ತ್ರವಾದ ಮೇಲೆ ಉಂಡೆ ತಿನ್ನಲು ಎಲ್ಲರೂ ತೋಳಿರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯ ತಾನುಸಾರ ಇಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾನೊಬ್ಬ ಉಂಡೆ ತಿನ್ನುವ ಕದೀಮನನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ಆ ಮಹಾರಾಯ ಅರವತ್ತೆರಡು ಉಂಡೆಗಳನ್ನು ಅಂದು ತಿಂದಿದ್ದ. ಹಾಗೆ ಅವನು ಸಂತರ್ಪಣೆ ಊಟಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಉಂಡೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದು ಅವನ ಊರಿನವನು ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಉಳಿದವರು ಸಹ ಹತ್ತರಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಮುನ್ನತ್ತರವರೆಗೂ ಮಜಲು ಮುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲೇ ದೇಸಾಯಿಯವರ ಮನೆ. ಉಂಡೆ ತಿನ್ನಲು ಅಸರೂರಿ ನವರೇ ಆಲ್ಲದೆ, ಅಕ್ಕಸಕ್ಕದ ಊರಿನವರೂ ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು ದೇಸಾಯಿಯವರು ಮಾಡಿದ ಮೂರು ಮದುವೆಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಜನರು ತಮ್ಮ ಉಂಡೆಯ ದಾಡವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಉಂಡೆ ಕರಗಿದಂತೆ

ದೇಸಾಯಿಯವರ ಗಂಟು ಸಹೆ ಕರಗುತ್ತ ಬಂದಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಅವರ ಮನೆ ತುಂಬ ನಂಟರಿಷ್ಟರು ತುಂಬಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಬೃಹದ್ ಸಂಸಾರ ಸಾಗಿಸಲು ದೇಸಾಯಿಯವರು ವರ್ಷ-ಎರಡು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲಿಂದಲೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಬಿಡುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ಇವರ ಹಿರಿಯರು ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಅನ್ನದಾನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು ಇವರು ಇಷ್ಟಾದರೂ ನಡೆಸಬೇಡವೆ ?

* * * *

“ಧರ್ಮ ಕರ್ಮ ಸಂಯೋಗವಾಯಿತೆಂದರೆ ಏನು ಬೇಕಾದ್ದು ಆಗುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಸಹೆ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ದೇವರ ಇಚ್ಛೆ ನನ್ನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದು ಬಿಟ್ಟಿತು. ನಾನು ಹೊರಟಿದ್ದು ಎಲ್ಲಿಗೋ, ಬಂದದ್ದು ಎಲ್ಲಿಗೋ, ಎಲ್ಲಾ ಅವನ ಚಿತ್ತ” ...ಹಸಿವೆ ಚೀಲವನ್ನು ಇಳಿಸುತ್ತಾ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಒಂದು ಕಣ್ಣನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಹೇಳಿದ. ದೇಸಾಯಿಯವರು ಅದೇ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಸಂಜೆ ಉಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಲು ಬಣ್ಣದ ಸಂಜೆಯದು. ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಕಚ್ಚಿಯನ್ನು ತಿಳೆಡುತ್ತಿದ್ದರು.

“ಅಭಿಮಾನ ಅಂದರೆ ಹೀಂಗಿರಬೇಕು. ಕಾಲಿಗೆ ದೂರವಾದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ದೂರವೇನು? ಅಂತೂ ನೀವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಬಹಳ ಸೆಟ್ಟಾಗಾಯಿತು. ಏಯ್, ಯಾರಿದ್ದೀರಿ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಮಣೆ ಹಾಕಿ”

“ನಮ್ಮೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾರುತಿ ವೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರ ಸ. ಕಲ್ಪವಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಈಡೇರುವುದರೊಳಗೆ ಅವರು ವೈಕುಂಠವಾಸಿಗಳಾದರು ಅದನ್ನು ಪೂರೈಸಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಬಹಳ ದಿನಗಳಿಂದ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದೆ ಆದರೆ ನಾನು ಒಬ್ಬಂಟಿ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಸಾರ ತಾಪತ್ರಯ. ಹೀಗಾಗಿ ದೇವರ ಕೆಲಸ ನೆನಗುದಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಹೋದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮಾರುತಿಯಾಯನೇ ನನ್ನ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಬಂದು, ‘ಏನಪ್ಪಾ, ನನಗೆ ನಿಲ್ಲಲು ಸ್ಥಳ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೇನು?’ ಅಂತ ಕೇಳಿದಾಗ ಮಾರನೆದಿನನೇ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅರಂಭಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ನಾನು

ಹೇಳಿ ಕೇಳಿ ಬಡವ. ನನ್ನಂಥವನು ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಬಾರದು. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮಂಥ ಪುಣ್ಯವಂತರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇಂಥ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಜರುಗಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ದೇಶಾವರ ಎತ್ತಲು ಹೊರಟಿದ್ದೆ. ಆದರೇನು ದೇಸಾಯಿಯವರೇ, ದುರ್ದಿನಗಳು ಬಂದಿವೆ. ನಾಟಕ, ಹೋಟೆಲು, ಸಿನಿಮಾಗಳಿಗೆ ದುಡ್ಡು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮಂತವರು ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತೇವೆಂದರೆ ಯಾರು ಕೊಡುತ್ತಾರೆಹ್ಲೆ ಹ್ಲೆ ಹ್ಲೆ” ಎಂದು ದೇಶಾವರದ ನಗುವನ್ನೇ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಬೀರಿದ. ಹಾಕಿದ್ದ ಮಣೆಯ ಮೇಲೆ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಕೂತ.

“ಆಚಾರ್ರೇ, ನಿಮಗೂ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರ ಗೊತ್ತಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು. ಕಾಲ ಕಠಿಣವಾಗಿದೆ. ಹೂವು ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಎಸಳನ್ನಾದರೂ ಕೊಡಬೇಕು. ದೇವಕಾರ್ಯ ಅಂದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಕೈಲಾದದ್ದು ಕೊಡುತ್ತೇವೆ.” ದೇಸಾಯಿಯವರು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು.

ಆಚಾರ್ಯರ ಸ್ನಾನವಾಯಿತು. ಅಹ್ನೇಕ, ಮಂತ್ರಗಳ ಕಲಾಪವನ್ನು ತುಂಬಾ ಬೆಳಸಿದರು. ದಿನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಾಮ ಮುದ್ರೆಗಳು ರಂಜಿಸಿದವು. ಊಟವೂ ಮುಗಿಯಿತು.

ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಮನೆ ಮಂದಿಯ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಿಸಿದ್ದರು. ಹಿರಿಯ ಹುಡುಗಿ ಬಾಣಂತಿನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಎರಡನೆಯ ಹುಡುಗಿ ಮೊನ್ನೆ ಅತ್ತಿಮನೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಳೆ. ಮೂರನೆಯ ಹುಡುಗಿ ಅತ್ತಿಯ ಮನೆಯಿಂದ ನಾಳೆ ನಾಡಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಬರಬಹುದು. ಮೂರ್ಛಿ ರೋಗ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಹಾಗೇ ಇದೆ. ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ, ಕಮ್ಮಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆಚಾರ್ಯರು ಬಿಡಾರ ಮಾಡಿದ ಒಂದೆರಡು ಗಂಟೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚಾದರು.

ದೇಸಾಯಿಯವರು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಚಹಾ ಮುಗಿಸಿ ಹಜಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಆಗಲೆ ಒಂದು ಜಂಪು ಹೊಡೆದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಒರಗು ದಿಂಬಿಗೆ ಆತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದ. ದೇಸಾಯಿಯವರೇ ಕೇಳಿದರು, ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಟ್ಟುವುದೆಲ್ಲಿ? ಅದಕ್ಕೆ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರಗಳ ಏರ್ಪಾಟೇನು?

“ನಮ್ಮ ಮನೆ ಹಿತ್ತಲು ಕಡೆಗೇ ಒಂದು ಉದ್ಯವ ಮೂರ್ತಿ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಅಲ್ಲೇ ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರ ಸಂಕಲ್ಪವಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಸಂಕಲ್ಪ ಈಡೇರುವುದರೊಳಗೆ ಅವರು ಕಾಲವಾದರು. ಆ ಭಾರ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು. ನಾನೇ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಮಗನೂ ಕೈ ನೆರವಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ನಾನು ಊರಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅವನು ನೋಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಆ ದೇವರಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಹತ್ತು ಎಕರೆ ಜಮೀನನ್ನು ಮಾಡುವ ಆಲೋಚನೆಯಿದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಆತನ ಇಚ್ಛೆ”

ದೇಸಾಯಿಯವರು ಅಡಿಕೆ ಎಲೆ ತಟ್ಟಿಯನ್ನು ತರಿಸಿದರು ಅದರಲ್ಲಿ ಐದು ರೂಪಾಯಿನ ಐದು ನೋಟುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ದೀರ್ಘ ದಂಡ ನಮಸ್ಕಾರ ಹಾಕಿದರು. ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಏನೋ ಪಿಟಿಪಿಟ ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದ. ತನ್ನ ರೈಲು, ಮೋಟಾರ್ ಚಾರ್ಜುಗಳು ಗಿಟ್ಟಿದವೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ.

ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗೂ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವಕ್ಕೆ ಪೂಜಾದಿಗಳಿಲ್ಲದೆ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದು ಕತ್ತಿ, ನಾಯಿಗಳ, ಜೂಜುಕೋರರ, ವ್ಯಭಿಚಾರಿಗಳ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಗುಡಿಗಳು ಅರ್ಥ ಬಿದ್ದಿರುತ್ತವೆ, ಕೆಲವು ನೆಲಸಮವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೇ ಕಮ್ಮಿ. ಆದರೆ ಹೊಸ ದೇವಾಲಯಗಳು ದಿನವೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಸರ್ಕಾರದವರು ಯಾವ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೇಲೋ ಕಂಟ್ರೋಲ್ ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಹಳೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ, ಹೊಸ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಕೂಡದೆಂದೂ, ಏಕೆ ಕಂಟ್ರೋಲ್ ಹಾಕಬಾರದು ?

ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು ದೇಸಾಯಿಯವರೇ ಎತ್ತಿದರು.

“ಕೊನೆಯ ಹುಡುಗ ಮದುವೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೋ ವರ ಹುಡುಕಿದೆವು. ಸರಿಯಾದ ವರ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಸರಿಯಾದ ಅಂತ ಹೇಳಬಹುದಾದ ವರಗಳು ಮಿತಿಮೀರಿ ಕೇಳುತ್ತವೆ, ಏನು ಮಾಡೋದು ?”

“ಠಾಯರೇ, ನೀವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ನನಗೂ ನೆನಪಾಯಿತು. ನಾನೇನೋ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಆತನ ಚಿತ್ತ.

ನಮ್ಮೂರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ವರ ಇದೆ. ಈ ವಿಚಾರ ಹೇಳಲು ನನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನಾಲಗೆ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ.....”

“ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲ ಹೇಳಿರಿ ಆಚಾರ್ಯೇ, ನಮಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾದರೆ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ.”

“ಇಷ್ಟು ಧೈರ್ಯ ಕೊಟ್ಟರೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಎಷ್ಟೇ ಆಗಲಿ ದೊಡ್ಡವರ ಸಹವಾಸ. ನಮ್ಮಂಥವರು ಅಳತೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಏನೂ ಇಲ್ಲ, ನನಗೆ ಬೇಕಾದವರೂ, ದೂರದ ಅನುಬಂಧಿಗಳೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಮನೆಗೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರ್ಯ, ಅಂತ. ಹೊಲ, ಮನೆ, ಎಲ್ಲಾ ಇವೆ. ಹತ್ತಾರು ಸಹಸ್ರ ಲೇವಾದೇವಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ದಿವಾಭಿತ ಮನುಷ್ಯ. ಅವರಿಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ ಇದ್ದಾನೆ. ಈಗ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಆ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಮದುವೆಯಾಯಿತು. ಆದರೆ.....”

“ಹುಡುಗಿ ಕಾಲವಾದಳೇನು ?”

“ಇಲ್ಲ, ಹುಡುಗಿ ಮದುವೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜಿನ್ನಾಗಿದ್ದಳು. ಆಮೇಲೆ ಅವಳಿಗೆ ಮಲರೋಗ ಬಲಾಘಂಭಿಸಿತು. ಗತಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರ್ಯರು ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು ಆ ಹುಡುಗಿಯ ಕಾಯಿಲೆ ಗುಣ ಮಾಡಲು ಸ್ವತಃ ಅವರೇ ನೂರಾರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಮದುವೆ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅವರು ಉಪಭೋಗಿಸಲೇಬೇಕು. ಹುಡುಗಿಗಾಗಿ ಸೇವೆ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಯಂತ್ರ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆದರೂ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗಿಗೆ ಕಾಯಿಲೆ ದಿನದಿಂದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದಲ್ಲವೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮಣೆಯೂ ಆಗಿದೆ. ಒಂದು ದಿನ ತನ್ನ ತವರು ಮನೆಯಿಂದ ಕಾಲುವಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಹುಚ್ಚು ಹುಚ್ಚಾಗಿ ಏನೇನೋ ಹರಟಿತು. ಕಡೆಗೆ ನಾನೇ ಅವಳನ್ನು ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಅವಳ ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ಒಂದು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದೆ....”

“ಆಮೇಲೆ !”

“ಆಮೇಲೆ ಏನು, ಹುಡುಗಿ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯವನು, ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ. ತನ್ನ ಹಣೆ ಬರಹ ಹಾಗಿದ್ದರಿಂದ ತನಗೆ ಅಂಥಾ ಕನ್ಯೆ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂದೂ, ಬೇರೆ ಮದುವೆ

ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳಿದ. ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ. ತಂದೆಗೆ ಹೇಗಾಗರಬೇಕು ರಾಯರೇ? ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿಸ, ಹೇಳಿಸಿದ. ನಾನೂ ಸಹ ಆ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದೆ. ಬೇರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಸಲಕ್ಷಣ ಕನ್ನೆಯನ್ನು ವ.ದುವೆಯಾಗು ಅಂದೆ. ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಶ್ರಮಪಟ್ಟು ಹುಡುಗನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದೆವು ಅನ್ನಿ.”

“ಹುಡುಗ ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ?”

“ಅವನೇನೂ ಮಾಡಬೇಕಾದಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕಾಲು ಮುರಿದು ಕೊಂಚು ಬಿದ್ದಿದ್ದಾಳೆ. ಆದರೂ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಚಪಲ. ಇದ್ದ ಊರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮೇಷ್ಟರ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಮೆಟ್ರಿಕ್ ವರೆಗೆ ಓದಿದ್ದಾನೆ. ಅವರೆ ಈಗಿನ ಕಾಲದ ಹುಡುಗರ ಹಾಗೆ ಮುಂಜುಟ್ಟು, ಸಿಗರೀಟಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗಲ್ಲ. ಬಹಳ ಆಚಾರಶೀಲ. ಅವನು ದೇವರ ಪೂಜೆಗೆ ಕೂತರೆ ಅದೇ ಒಂದು ಚಂದ. ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದೇವರೇ ಎದ್ದು ಬರುತ್ತಾನೋ; ಅನ್ನುವ ಹಾಗಿರುತ್ತದೆ ಅವನ ಪೂಜೆ. ಅವನ ತಾಯಿಯೂ ಸಹ ಸತ್ಕೃತ ಪ್ರಸೂತರು. ಇರುವ ಒಬ್ಬ ಮಗನ ಅದೃಷ್ಟ ಹೀಗಾದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಆಕೆ ಸೊರಗಿ ಕಡ್ಡಿಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ. ಮುದ್ದು ಸೊಸೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದು, ಮನೆಯನ್ನು ಎಂದಿಗೆ ಬೆಳಗಿಸಿಯಾಳು, ಎಂದು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತ ಕೂತಿದ್ದಾಳೆ. ಆದರೆ ಯೋಗ ಕೂಡಿ ಬರಬೇಕಲ್ಲ ರಾಯರೆ, ಮತ್ಯಾವ ಕನ್ಯಾಮಣಿ ಅವನ ಕೊರಳಿಗೆ ಮಾಲೆ ಹಾಕಲು ಕಾದಿದ್ದಾಳೆಯೋ, ದೂರಿಗೆ ಗೊತ್ತು?”

“ಆಚಾರ್ರೇ ನೀವು ಧೈರ್ಯ ಕೊಟ್ಟರೆ ಆ ಹುಡುಗನಿಗೆ ನಮ್ಮ ಗೋದಾವರಿಬಾಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ನೀವು ನಮ್ಮ ವರೇ ಆಗಿದ್ದೀರಿ ನಮಗೆ ಅಹಿತವನ್ನೇನೂ ಬಯಸುವವರಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮನೆಯವರೊಂದಿಗೆ ಈ ವಿಚಾರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ನಾಳೆ ಹೇಗೂ ಮಂಗಳವಾರ, ನೀವು ನಾಡಿದ್ದು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊರಡಬಹುದು. ಇವೊತ್ತೇ ಹೋಗುವುದಾಗಿ ನೀವು ಇವಳ ಹತ್ತಿರ ಹೇಳಿದ್ದ ರಂತೆ. ಅಂಥ ಓಡಿಹೋಗುವ ಠಾವರೂ ಏನಿದೆ? ನೀವೇನು ಸರ್ಕಾರಿ ನೌಕರರಲ್ಲ. ನಿಮಗೆ ಯಾವ ರಜ ರಘುಗಳು ಬೇಕಿಲ್ಲ.”

“ರಾಯರೆ, ನನ್ನ ಕೈಲಾದ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ವಿಷಯ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರ್ಯರು ತೆಗೆದುಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಬಡವ. ನನ್ನನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡಿ.”

“ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯೇ ನೀವೇನೂ ಕಾಳಜಿ ಮಾಡಬೇಡಿ. ಕೆಲಸ ಆಗಲಿ. ನಿಮ್ಮ ಋಣ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.”

ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಮಾರನೇ ದಿನವೇ ಹೊನ್ನಾಳಿಗೆ ಹೊರಟ.

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗೆ ಮೂರು ದಿನಗಳಿಂದ ಜ್ವರ. ಆಗ್ಗುವಾದ, ಮನೆ ಯಲ್ಲೇ ಸಿಕ್ಕುಬಹುದಾದ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರು ತಾವು ತಯಾರಿಸಿದ ಔಷಧಿ ತಮ್ಮ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಹಿಡಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ರಮಾಬಾಯಿಯವರು ಆಸ್ಪತ್ರೆ ‘ನೀರನ್ನು’ ತಂದು ಹಾಕಿದರು. ನಾಲ್ಕನೆಯದಿನ ಅನ್ನುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವನಿಗೆ ಎಚ್ಚರ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಐದನೆಯ ದಿನ ಬೆಳಗಿನಜಾವ ಅವನು ಇಕಲೋಕ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಯಿಸಿದ ಅವನು ಸಾಯುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಿನ ಇದೆ ಎನ್ನುವಾಗ ಡಾಕ್ಟರು ಬಂದಿದ್ದರು ಅವನು ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯ ಅವನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೆ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಯಾವ ಕಾಯಿಲೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸಾಯಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗೆ ಅಂಟಿವ್ವ ಕಾಯಿಲೆ ಒಂದು ಅಂಟು ರೋಗ. ಅದರ ಹೆಸರು ‘ಬಡತನ’ ಎಂದು. ವೈದ್ಯತಜ್ಞರು ಈ ಕಾಯಿಲೆಯನ್ನು ಉದ್ದುಡ್ಡ ನೆಯ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ನಮಗರ್ಥವಾಗದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೂ ಔಷಧಿಗಳಿವೆ, ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಣ ಉಳಿಯುವ ಭರವಸೆಯನ್ನು ಡಾಕ್ಟರು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ವಿಜ್ಞಾನ ಅಭಯ ಹಸ್ತ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ‘ಬಡತನ’ ವ್ಯಾಧಿಗೆ ಸಾವೊಂದೇ ಸರಿಯಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ. ಬಡತನ ನೀಗುವುದು ಸತ್ತಾಗಲೇ. ಬಡತನಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿರುವ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಔಷಧಿಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ಸಾರಿ ಸಂತಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ತಲೆ ತಿರುಗಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದ. ಜನ ಸಂದಣಿ ಸೇರಿತು. ಅವನನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕೂಡಿಸಿದರು. ತಲೆಗೆ ತಣ್ಣೀರು

ತಟ್ಟಿದರು. 'ಗಾಳ ಬಿಡಿ, ಗಾಳ ಬಿಡಿ, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಿರಿ' ಎಂದೊಬ್ಬ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮ ಕೂಗುತ್ತ, ಜನರನ್ನೆಲ್ಲ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಿದ. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತಲೆ ತಿರುಗಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದವನು ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟ. "ಒಂದು ವಾರದಿಂದ ಬರೀ ಗಾಳ ತಿಂದು ಸಾರಿದೆ. ನನಗೆ ಇನ್ನೇನಾದರೂ ಕೊಡಿ" ಎಂದು ಕೇಳಿದ. ಹಸಿದ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ನಾವು ಗಾಳ ತುಂಬುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಸಾವಿನ ಸಂಖ್ಯೆ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನೂ ನಿರಾಸಿದೆ.

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಹೇಗಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ ಊರಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ ಪಟ್ಟಿ ಎತ್ತಿದ್ದಾಯಿತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇತರರೂ ಪಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ವಿಷಯ ಒಂದು ತೆರೆದ ಪುಸ್ತಕದಂತಿತ್ತು, ಆ ಊರಿನವರಿಗೆ. ಜನ ತುಂಬಾ ಮರುಗಿತು. ಆದರೇನು ? ಆ ಬಡ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವರಾದರೂ ಯಾರು ? ಎಲ್ಲರಂತೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯು ಸ್ವಿರಾಸ್ತಿ ಚರಾಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು ಅವನ ಸಾಲವೆಲ್ಲಾ ಸ್ವಿರಾಸ್ತಿ. ಆದು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದು ಎಂದಿಗೂ ತೀರಿಕೆಯ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ವಾರಸುದಾರರು ಸಾಲಗಾರರಿಗೆ "ಚಿರಬೀಣೆ" ಗಳಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಚರಾಸ್ತಿಯೆಂದರೆ ಮನೆ ತುಂಬ ಹಾವಿನಂತೆ ಹರಿದಾಡುವ ಮಕ್ಕಳು !

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಮೂರು ಜನ ತಮ್ಮಂದಿರೂ ಕಾಗವಗಳು ಹೋದವು. ಅವರೆಲ್ಲ ಐದು-ಆರನೆಯ ದಿನಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಂದರು. ಸತ್ತವನಿಗೆ ಆಗಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲಾ ಭವ್ಯವಾಗಿ ಸಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಸ್ವಾಣ ಇರುವ ಶವಗಳನ್ನು ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಬಹಳವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿದರು ಮನೆಗೆ ತುಂಬ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳು. ತಿನ್ನುವ ಜನವೇ ಏನೂ ದುಡಿಯುವರಾದೂ ಇಲ್ಲ. ಈಗಲಿಗೂ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗ-ರಾಮು-ಲೋಯೆರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಊರಿನವರೆಲ್ಲ ಬಂದು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಕಂಡರು ಆ ಬಡ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬಾರದೆಂದೂ ಏನಾದರೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಕೇಳಿ ಕೊಂಡರು. ಆ ಕುಟುಂಬದ ಹೊರೆಯನ್ನು ಮೂರು ಜನ ತಮ್ಮಂದಿರೂ

ಸಸುವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ರಾಮು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಎಸ್. ಎಸ್. ಎಲ್. ಸಿ. ಪರೀಕ್ಷೆಯವರೆಗೆ ಓದಬೇಕೆಂದೂ, ಅಮೇಲೆ ಅವನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಅಥವಾ ಶಾಸ್ತ್ರಭೋಗತನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮೂವರು ತಮ್ಮದಿಗೂ ತಿಂಗಳಿಗೆ ತಲಾ ಐದು ರೂಪಾಯಿಯಂತೆ ಕಳಸಲು ಒಪ್ಪಿದರು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಶಾಸ್ತ್ರಭೋಗತನವನ್ನು, ಗುವಣಸ್ತಿ ತರ್ಪಿಯಿಂದ ನೋಡಲು ಅವನ ಜ್ಞಾತಿಯೊಬ್ಬನು, ಪೋಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಸ್ವಾಮಿತ್ವ ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿದನು ಇದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಆರವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳಷ್ಟಾಯಿತು.

ರಾಧೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಅವಳ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಂದಿರು ಕೆದಕುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅದು ನಿರುಪಯೋಗವೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಂದಟ್ಟಾಗಿ ದ್ದಿತು. ಅಸರೆಯಾಗಿದ್ದ ಮಗ ಹೋದ ಮೇಲೆ, ರಮಾಬಾಯಿಯು ಧೈರ್ಯ ಕುಗ್ಗಿದಂತೆ, ನಾಲಗೆಯೂ ಕುಗ್ಗಿತು. ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಈ ಕುಟುಂಬ ತಲೆ ಎತ್ತುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಆಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಸುಟ್ಟಳು. ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದರು. ಮಕ್ಕಳು ಅಭ್ಯದಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆನ್ನು ನೋಡಿ ಆಕೆ ಸಂತೋಷಪಡಬೇಕು. ಅದು ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೋ ?

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೂ, ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೂ ಬವ್ವೆರ ಉಂಟಾಯಿತು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯನ್ನು ಮುಂದೂಡಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಮಸಲತ್ತು ಮಾಡಿದನೆಂದು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಮಾಧವಾಚಾರಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯಿಂದ ಮದವೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೇ ತನ್ನ ದಳ್ಳಾಳಯನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ಧಾರೆಯ ದಿನ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಹತ್ತಿರ ಹಣವಿಲ್ಲೆಂದೂ ಮುಂದೆ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಅದನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದ. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿದ ಗುಣಾಕಾರವೆಲ್ಲ ತಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ, ಈ ತಪ್ಪಿಗೆ ಮಾಧವಾಚಾರಿಯೇ ಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಮೇಲೆ ವೈರ ಸಾಧಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಈಗ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿಯೇ ದೂಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಒಂದು ದಿನ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ದೇವತಾರ್ಚನೆಗೆ ಕೂತಿದ್ದಾಗ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಬಂದ. ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರು ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಣೇಶ ಸ್ಥೂಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ.

“ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ, ಈ ಹಿಂದೆ ಏನೇನೋ ನಡೆದುಹೋಯಿತು. ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಒಂದಾದರೆ ದೈವ ಪ್ರಯತ್ನ ಒಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿ ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ತವಡು ಹಾರಿದ್ದಾನೆಂದು ನಾನು ಸ್ವಪ್ನ ದಲ್ಲಿಯೂ ಎಣಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದದ್ದಾಯಿತು ಈಗ ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಸ ವಿಚಾರ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲು ನಿಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.....”

“ಮಾಧವಾಚಾರಿ, ಎಲ್ಲಾ ನಮ್ಮ ಗ್ರಹಚಾರ, ನೀವು ನಮ್ಮ ಪಣ ಕಳೆವಿರಿ, ನಾನು ಕಳೆವಿರಿ. ಇಷ್ಟೂ ಸಾಲದೊಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಡಲು ಬಂದ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ನನ್ನೊಂದಿಗೆ ಯಾವ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸ ಬೇಡಿ. ನಿಮ್ಮ ದಾರಿ ನಿಮಗೆ, ನಮ್ಮ ದಾರಿ ನಮಗೆ”

“ನಾನು ಒಂದೆಡೆ ವಾತು ಹೇಳಿ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ನಿಮಗೆ ಅದು ಹಿಡಿದರೆ ಮುಂದೆ ಮಾತನಾಡಿ, ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಬೇಡ. ಹೋದ ಆರಾಧನೆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಬಿದಿರಹಳ್ಳಿ ದೇಸಾಯಿಯವರು ಬಂದಿದ್ದು ನಿಮಗೆ ಜ್ಞಾಪಕ ಇರಬಹುದು. ಅದೇ ಅವರ ಮಗನಿಗೆ ಮೂರ್ಛರೋಗ ಬರುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲ, ನಿಮಗಲ್ಲ ಒಂದೊಂದು ರೂಪಾಯಿ ದಕ್ಷಿಣೆ ಕೊಡಿಸಿದ್ದೆನಲ್ಲ. ಈಗ ಒಂದು ವಾರದ ಕೆಳಗೆ ನನ್ನ ಸ್ವಂತ ಕೆಲಸದ ಮೇಲೆ ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಹಾಗೆ ದೇಸಾಯಿಯವರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡುಬರಲು ಬಿದಿರಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಅವರೇ ಏನೋ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ತಮಗೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ವರ ಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಅವರ ಮಗಳೇ ಕನ್ಯೆ ಹೆಡುಗಿ ಲಕ್ಷಣ ವಾಗಿದ್ದಳೆ. ಹವಿನಾಲ್ಕರ ಹೊಸಲು ದಾಟಿಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ಮೂರು ಮದುವೆ ಮಾಡಿ ಸಂತುಗಿದಾರೆ. ನೊದಲಿನ ವರವಾನವೂ ಇಲ್ಲ. ಏನೇ ಆದರೂ ಮೆಣಸು ಹುಳಿತರೆ ಜೋಳಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆಯೇ ಅನ್ನುವಂತೆ ಇನ್ನೂ ಜಿಗುಟೆವೆ. ಎರಡು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಎರಡೂ ಖರ್ಚು ಹಾಕಿ ಅವರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿಯೇ ಧಾರೆಯೆರೆದುಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ನಾನು ಪ್ರಾಣೇಶನ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅವನ

ಹೆಂಡತಿಗೆ ಮಲರೋಗ ಬರುತ್ತಿದ್ದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅವರು ಕನ್ಯಾ ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಣೇಶನ ಕುಂಡಲಿಯನ್ನು ಸಹ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗೇ ಇಂತಿಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಪೂರೈಸಿದ್ದೇನೆ. ನೀವು, ಪ್ರಾಣೇಶ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕನ್ಯಾ ನೋಡಿದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾಡಿ, ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರಾಯಿತು. ಶುಭಮುಹೂರ್ತ ನೋಡಿ ಮದುವೆ ಹೊಡೆಯಿಸಿಬಿಡೋಣ. ಒಂದು ವಿಚಾರ ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ನನಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸ್ವಾರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮಿಂದ ಕೆಲವು ಕಾಸು ಸಹ ನಾನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲ ಸಾಂಗೋಪಾಂಗವಾಗಿ ನೆರವೇರಿದ ಮೇಲೆ ನಿಮಗೆ ದೇವರು ಬುದ್ಧಿ ಕೊಟ್ಟಷ್ಟು ಕೊಡಿ, ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಬೇಡ. ನನಗೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ, ಏನೋ ನನ್ನಿಂದ ಅಚಾರ್ತುರ್ಯ ಜರುಗದೆಯೆಂದು. ಅದನ್ನು ಸರಿಸಡಿವಲು ನಾನು ಕಂಕಣ ತೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.”

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಒಂದು ಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ ಆಡಲಿಲ್ಲ ಬಿದಿರಹಳ್ಳಿ ದೇಸಾಯಿಯವರನ್ನು ಅವನು ನೋಡಿದ್ದು ಅವರ ವಿಚಾರ ಸಾಕಷ್ಟು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಅವರ ಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಜ್ಞಾಪಕ ಅವನಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ದೇಸಾಯಿಯವರೊಡನೆ ತಾನು ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದರೆ ತನ್ನ ಅಂತಸ್ತು ಒಂದು ಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆಂದು ಅವನು ಬಯಸಿದ. ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಸ್ವಾರ್ಥವಿಲ್ಲದೆ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತು. ದೇಸಾಯಿಯವರಿಂದಲೇ ಏನೋ ಹೊಡೆದಿರಬೇಕೆಂದೂ, ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಹೊಡೆಯಲಿದ್ದಾ ಸಂದೂ ಅವನು ಊಹಿಸಿದ.

“ನಿನ್ನಿಂದ ಒಂದು ಸಾರಿ ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನ ವಿಚಾರ ನನಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಏನಾದರೂ ಅಂತರ್ಯ ಇದ್ದರೆ ಹೇಳು”

“ಶ್ರೀಗುರುಗಳ ಆಜ್ಞೆಯಾಗಿಯೂ ಏನೂ ಅಂತರ್ಯವಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಬರುವದಿದ್ದರೆ ದೇಸಾಯಿಯವರಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ನಿಮಗೆ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಅನುಕೂಲವಾದರೆ ನನಗೆ ಏನಾದರೂ ಕೊಡಿರೆಂದು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ, ಅಷ್ಟೆ. ನೀವು ಪ್ರಾಣೇಶನ ಜಾತಕ ಕೂಡಿ. ಇವೊತ್ತು ಕಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ದೇಸಾಯಿಯವರಿಂದ ಉತ್ತರ ಬಂದಮೇಲೆ ಒಂದು ದಿನ ಬಿದಿರ

ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದು ಬಿಡೋಣ. ಪ್ರಾಣೇಶನ ರಿವಿಗೂ ಈ ಮಾತು ಹಾಕಿಬಿಡಿ.”

ಈ ವೇಳೆಗೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರ್ಯರು ಪೂಜಾವಿಧಿಯನ್ನು ಅದು ಹೇಗೋ ಮುಗಿಸಿದರು. ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಉಟ್ಟಿದ್ದ ವಡಿಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಟ್ಟು ಒಗ್ಗಿದ ಪಂಜೆ ಉಟ್ಟುಕೊಂಡರು ಈ ‘ಮಡಿ’ ಯಂಥ ಮೈಲಿಗೆ ಬಟ್ಟೆ ಪ್ರಪಂಚ ದಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲ ನೀರು ಕಂಡು ಅದೆಷ್ಟು ಯುಗಗಳಾಗಿರುತ್ತದೋ. ಅದು ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಸವಾ ಮಡಿ ಅದರ ಕೊಳೆ ನಾಸನೆಯನ್ನು ಸಹಿಸದೆ, ಬೇವರು ಅದೆಲ್ಲಿ ಓಡಿಹೋಗಿ ಅವಿಶುಕೋತ್ಸವೇಕಾಗುತ್ತದೋ ತಿಳಿಯದು.

ಪ್ರಾಣೇಶನ ಜಾತಕದ ನಕಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವಾಧವಾಚಾರಿ, ಹಸನ್ಮುಖಿಯಾಗಿ ಹೊರಟ

ವಾಧವಾಚಾರಿ ಹೊಗುತ್ತಲೇ ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರು ಅಪಸ್ವರ ಎತ್ತಿದರು “ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ ಹೋದರು, ಆ ಹುಡುಗಿಯು ಗತಿ ಏನು? ಅದು ಎಷ್ಟೇ ಆಗಲಿ ನಮ್ಮ ವಸ್ತು, ಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರೋಣ”

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಅರ್ಭಟಿಸಿದ. “ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯೇ ಏಕೆ, ಅವರ ಮನೆ ಮಂದಿಯೆಲ್ಲಾ ಹಾಳಾಗಲಿ. ನೊದಲೇಕೆ ಮಾತುಕೊಡ ಬೇಕು, ಆ ಮೇಲೆ ಏಕೆ ವಚನಭ್ರಷ್ಟರಾಗಬೇಕು? ಅವರು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ನೀನು ಬಾಯಿ, ಹಾಕ ಬೇಡ. ಪ್ರಾಣೇಶನ ತಲೆ ಕೆಡಿಸಬೇಡ. ನೊದಲಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಸಂಬಂಧ ಬಂದಿದೆ ಅದನ್ನೇನಾದರೂ ನೀನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರೆ, ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಳಿಗೆ ಸಹ ಸಿಲ್ಲಕೂಡದು.”

ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರನ್ನು ಹೆದರಿಸಲು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಯಾವಾ ಗಲೂ ‘ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗು’ ಎಂಬ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ಅಪರ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆ ಮುದುಕಿ ಹೋಗುವುದಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಗೆ? ಹಾಗೆ ಹೋಗು ಎಂತ ಗಂಡ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು ಅರ್ಥಹಿಂತ ಶಬ್ದಗಳೆಂದು ಆಕೆಗೆ ಗೊತ್ತಿರ ಲಿಲ್ಲ ನಿಜವೆಂದೇ ತಿಳಿದು ಅರಳಿ ಎಲೆಯಂತೆ ಗಡಗಡನೆ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಪ್ರಾಣೇಶ ಸ್ವಯಂ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ. ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಮಸಾಲೆ ಹಾಕಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ತಿಳಿಸಿದ. ಪ್ರಾಣೇಶ ದಡ್ಡನಾಗಿದ್ದರೂ ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯಗಳ ಅರಿವು ಅವನಿಗಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿ ತಂದೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೂ ತಪ್ಪೆಂದು ತೋರಿತು. “ಅಪ್ಪಾ, ಅವಳನ್ನೇ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರೋಣ. ನನ್ನ ಮಾಪನೂ ತೀರಿಕೊಂಡರಂತೆ. ಏನೋ ಆದದ್ದಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅತ್ತರೆ ಬರುವ ಲಾಭವಾದರೂ ಏನು?”

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತ. ಹೆಂಡತಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಅಸ್ತವನ್ನೇ ಮಗನಿಗೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನಿಗೂ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಆಚಾರಿಯ ನಿತ್ಯ ಜಪವಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನನ್ನು ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋರಗಟ್ಟಿದರೆ ತನ್ನ ಗತಿ ಏನು? ಎಂಬುದೇ ಪ್ರಾಣೇಶನ ಚಿಂತೆ. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಆಸ್ತಿ ಎಲ್ಲ ಅವನೇ ಸ್ವಂತ ದುಡಿದಿದ್ದು. ಪಿತ್ತಾರ್ಜಿತ ಆಸ್ತಿ ಏನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ಆಚಾರಿ ಸಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜಮದಗ್ನಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದವನು. ಮೇಲಾಗಿ ಸೇಡು ಮತ್ತು ಛಲ ಅವನಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಆಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾರಿ, ತೂರಿದರೆ ತನ್ನ ಗತಿ ಏನು? ತನಗೆ ಒತ್ತಿದ್ದುದು ಹದಿನೈದು ರೂಪಾಯಿ ಸಂಬಳ. ಅದು ಯಾವ ಮೂಲೆಗೆ?

ಪ್ರಾಣೇಶನ ಎದಿರು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ನಾಟಕವನ್ನೇ ಕಟ್ಟಿದ. ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣೇಶ ಮಾತಾಡಲು ಅವಕಾಶವನ್ನೇ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಅವರು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದುದನ್ನು ಸಮ್ಮತಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ.

* * * *

ದೇಸಾಯಿಯವರ ಕೈಗೆ ಪ್ರಾಣೇಶನ ಜಾತಕ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನೆ ಜೋಯಿಸರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದರು. ಅವರು ಜಾತಕಗಳನ್ನು ತೂಗಿಸಿ ಸರಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೆ ದೇಸಾಯಿಯವರು ಪತ್ರ ಬರೆದು ವರ ಮತ್ತು ಅವನ ಶಂದೆಯನ್ನು ಕರೆತರಲು ತಿಳಿಸಿದರು.

ದೇಸಾಯಿಯವರ ಪತ್ರವನ್ನು ಎದಿರು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಮತ್ತು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯವರು ಪತ್ರ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಪ್ರಯಾಣ ಸನ್ನದ

ಠಾದರು. ಇಡೀ ಊರಿನಲ್ಲಿ ತಾವು ಮೂವರು ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೊರ
 ಟಿರುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬಾಯಿ ಬಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈ ಮೂವರೂ ಬಸ್
 ಸ್ಟಾಂಪಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಜನ ಊಹಿಸಿದರು. ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅವರು
 ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆಂದು ಜನ ಊಹಿಸಿದರೂ, ಇಂಥಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆಂದು
 ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣೇಶನಿಂದ ಹೇಗಾದರೂ ಬಾಯಿ ಬಿಡಿಸ
 ಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅವರ ಸುಳುವನ್ನು ತಿಳಿದ ವೆಂಕೋಬಾ
 ಚಾರಿ ಮತ್ತು ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ
 ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಯಾರೂ ಬರದಂತೆ ಪಕ್ಕರೆ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು.
 ಅವರು ಬಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೂತಾಗಲೂ ಅಷ್ಟೆ. ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು ಮಧ್ಯೆ ಕೂರಿಸಿ
 ಕೊಂಡಿದ್ದರು.

* * * *

ಬಿದಿರಹಳ್ಳಿ ಅತಿ ರವ್ಯವಾದ ಊರು. ರೊಡ್ಡಹಳ್ಳಿ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾ
 ಗಲಾರದು. ಊರಿನ ಬಲ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಶುಂಗಭದ್ರಾನದಿಯು ವಲಕಿಯಂತೆ
 ಡೊಂಕಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಊರಿನ ಜನರಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಲು ಮಕ್ಕಳೇ ಹೆಚ್ಚು.
 ದೇಸಾಯಿಯವರ ಮನೆಯೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡದು. ಮನೆಗೆ ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಕರಿಯ
 ಹೆಂಚೂ, ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಕೆಂಪು ಹೆಂಚೂ ಹೊದಿಸಿದೆ. ಕರಿಯ ಹೆಂಚಿನ
 ಭಾಗ ಪೂರ್ವೀಕರು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಭಾಗವನ್ನು ರಿಪೇರಿ
 ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕೆಂಪು ಹೆಂಚು ಹೊದಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ದೇಸಾಯಿಯವರನ್ನು
 ಅಲ್ಲಿನ ಜನಗಳು 'ಧಣೇರು' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಊರಿನ ಸರ್ಕಾರದ
 ಉನ್ನತಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅವರೇ, ಸಾಹುಕಾರರೂ ಅವರೇ. ಊರಿನ ಜನತೆಯ
 ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ನಡೆಯುವುದೆಲ್ಲಾ ಇವರ ಮೂಲಕವೆ. ದೇಸಾಯಿ
 ಯವರು ತೀರ ಒಳ್ಳೆಯವರಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಉಪಯೋಗ ಅಥವಾ ದುರುಪ
 ಯೋಗವನ್ನು ಜನರು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗಳಿ
 ದಿದ್ದು ಸಹ ಅವರು ಒಳ್ಳೆಯವರಾಗಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಎಂದು ಹೇಳುವರೆ
 ಉತ್ತೇಜ್ಜೆಯ ಮಾತು ಗಲಾರದು.

ದೇಸಾಯಿಯವರಿಗೆ ದುಡಿಯುವ ಮಕ್ಕಳಾರೂ ಕೈಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ.
 ಮೊದಲಿನ ಮೂವರು ಸಾಲಾಗಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು. ನಾಲ್ಕನೆಯವನು

ಹದಿಮೂರು ವರ್ಷದವನು ಮಾತ್ರ ಬಿದಿರಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಶಾಲೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ, ನಂಟರೊಬ್ಬರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಲಾಗಿದೆ ಐದನೆಯ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಮೂರ್ಛೆ ರೋಗ. ಅದು ಮುಂದೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲವೆಂಬ ದುರ್ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಬಂದಿವೆ.

ಗೋದಾವರಿ ಜಿಲ್ಲೆ. ಸುಖದಿಂದ ಬೆಳೆದವಳು. ಮೇಲಾಗಿ ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಸಾರಿದ ಕಡೆ ಹುಟ್ಟಿನ ಕಟ್ಟಾಣಿ. ದುಂಡು ಮುಖ, ಗುಾಗರು ಕೂದಲು. ಯಾವಾಗಲೂ ಮುಂಗುರುಳುಗಳು ಎಳೆಯ ನಾಗರಹಾವಿನಂತೆ ಹಣೆಯಮೇಲೆ ನೋಡುತ್ತನದಿಂದ ಜೋತು ಬಿದ್ದಿರುತ್ತವೆ ಅವನ್ನು ಎಡಗೈಯಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಹಿಂದೆಸರಿಸುತ್ತಿರುವುದೇ ಒಂದು ಕೆಲಸ ಗೋದಾವರಿಗೆ. ಹುಡುಗ ಕೂಂಚ ಗಿಡ್ಡು ಹುಟ್ಟು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆಕೆ ಕೂಂಚ ಸ್ಥೂಲಕಾಯದವಳಂತೆ ಕಾಣುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಅಚ್ಚುಕಾಗಿನ ತೋಪಿನ ಮುಸುಗು ಸೀರೆ ಉಡಬೇಕೆಂದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಆಸೆ ಅಚ್ಚು ಬಿಳಿಯ ದೇಹಕ್ಕೆ ಅಚ್ಚು ಕಪ್ಪು ಸೀರೆಯು ಬಹು ಮದ್ದಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ಅಗಲವಾದ ಹಣೆಗೆ ಕಂಡೂಕಾಣದಂಥ ಕುಂಕುಮ ಬಲಗಿನ್ನೆಯಮೇಲೊಂದು ಕರಿಯ ಗೆಳತಿ (ನುಚ್ಚಿ) ಯು ದೃಷ್ಟಿ ಬಟ್ಟನಂತಿದ್ದು ಆಕೆಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದ್ದವು. ಅಗಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೈಗೆ ನಿಲುಕದ ಯಾವದೋ ಕಾಣದ ವಸ್ತುವೊಂದನ್ನು ಅರಸುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕನ್ಯಾ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರ್ಯರು ಯಾವ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನೂ ತೆಗೆಯುವ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಬೀಳಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದು ನಗದು ಎರಡು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಉಳಿದ ವಿಚಾರ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಆದರೆ ನಡೆದೀತು. ಹೆಣ್ಣನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸಂಭ್ರಮ ನಡೆಯಿತು. ಗೋದವ್ವನ ಗಂಡನನ್ನು ನೋಡಲು ಅರ್ಧಕರ್ಧ ಊರೇ-ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯವರು ಹೆಂಗಸರು-ಬಂದಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರು ಬೆರಳು ಕಚ್ಚಿದ್ದರು. "ಹುಡುಗ ಪಾಡಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಗೋದವ್ವನ ಪುಣ್ಯ" ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ಹುಡುಗನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಬುದ್ಧಿ ಬಿಟ್ಟು ವಸ್ತು ಮೆದುಳೆಂಬುದು ಸಾಕಷ್ಟು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಅವರಿಗೆ ಹೇಗೆ

ಗೊತ್ತು. ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಯಾವ ವಾತನ್ನೂ ಆಡವೆ “ಗಂಭೀರ” ವಾಗಿ ಕೆ ಬೇಕೆಂದು ಉಭಯ ಅಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ್ದರು. ವಾತಿನ ಗುತ್ತಿಗೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಧವಾಚಾರಿಯೇ ವಹಿಸಿದ್ದ.

ಕನ್ಯಾ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಯುವಂತೆ ವರ ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಏರ್ಪಾಟಾದರೆ ಮೇಲು. ಕನ್ಯೆಯ ರೂಪ, ವಿದ್ಯೆ, ಸಂಗೀತ, ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ನೋಡುವಂತೆ ವರನ ವಿಚಾರವಾಗಿಯೂ ಕೂಲಂಕುಷ ಪರೀಕ್ಷೆ ಆಗುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು.

ಅಂದಿನ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಮದುವೆ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಹುಡುಗನಿಗೆ ಎರಡು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂತಲೂ, ಹುಡುಗನ ತಂದೆ ಕನ್ಯೆಗೆ ನೂರು ಪಾವು ಬಂಗಾರ ಹಾಕಬೇಕೆಂತಲೂ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಮದುವೆ ಬಿದಿರಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಜರಗುವುದೆಂದೂ, ವರನ ಕಡೆಯವರು ಎರಡು ದಿನ ಮಂಚಿತನಾಗಿ ಬರಬೇಕೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

ಗೋದೂಬಾಯಿಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣೇಶನ ವಿವಾಹ ಸಾಂಗವಾಗಿ ಜರುಗಿತು. ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಮೆಹನತ್ತಿಗಾಗಿ ದೇಸಾಯಿಯವರು ಒಂದು ಜೊತೆ ನಾಗಪುರಿ ಅಂಚಿನ ಧೋತ್ರ, ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಕಾಣಿಕೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ತಾವು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಸಂಭಾವನೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಈ ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೊತೆ ಧೋತ್ರ ಸಾಕೆಂದೂ, ವೆಂಕೋಬಾಚಾರ್ಯರು ಅಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಕೇಸಿನಿಂದ ಇನ್ನಾವ ಹಣವೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಾಧವಾಚಾರಿ ತಿಳಿದಿದ್ದ. ಆದರೂ ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ, ಎರಡು ಜೊತೆ ಧೋತ್ರ, ಪುಸ್ತಕವಾಗಿ ಎಂಟು ದಿನ ಸವಿಾಚೀನವಾದ ಭೋಜನ ಯಾರನ್ನು ಕೆಡಿಸಿತು?

“ರಾಧಾಬಾಯಿಯನ್ನು ನೀವು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು. ತಾವೆ ಮಕ್ಕಳೆಬ್ಬರು, ನೀವು ಮಾಡಿದ ಅನ್ಯಾಯದಿಂದ ನನ್ನ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳು ಸತ್ತು ಹೋದವು. ಮೊದಲೇ ಈ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲ ನಮ್ಮಪ್ಪನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವನೆಂದಿಗೂ ನನ್ನನ್ನು ನಿವೇಗಿ ಧಾರೆಯೆತ್ತಿಯಿತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.”

“ಆಗಹೋಗದ ವಾತಿನಿಂದೇನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ನಮ್ಮ ಸದವೆ ಇರಲು ಪುಣ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ, ಅವು ಸತ್ತುಹೋದವು.”

“ಆ ಪುರಾಣ ನನಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲ ಎಂತ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿ ಹೇಳಬಿಡಿ. ನಾನು ನಮ್ಮಪ್ಪನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ನನಗೆ ಅನ್ನ ಬಿಟ್ಟಿಗೇನೂ ಕೊರತೆ ಇಲ್ಲ. ಆಪ್ತನೂ ನನಗೆ ಮೋಸಮಾಡಿದ. ನನ್ನ ಸಾಕು ಸಲದವ ಭಾರ ಅವನದೇ ಆಗಿದೆ.”

ಇಂಥ ಕಲಹಗಳು, ಮರಿಯುದಗಳು ದಿನವೂ ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಗೋದಾವರಿಬಾಯಿ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಮೂರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಗರ್ಭವತಿಯಾದಳು. ತೌರೂರಿಗೆ ಬಾಣಂತಿತನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಬರುವಾಗ ಚಿನ್ನದಂಥ ಮಗುವನ್ನು ಕುಕುಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದಳು. ಆದರೆ ಮಗು ಎರಡು ತಿಂಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇಹಲೋಕಯಾತ್ರಿ ಮುಗಿಯಿಸಿತು ಇವರಂತೆ ಗೋದಾವರಿಬಾಯಿಯ ಮೂರು ಮಕ್ಕಳು — ಎರಡು ಹೆಣ್ಣು, ಎರಡು ಗಂಡು ಸತ್ತುಹೋದವು.

ಗೋದಾವರಿಬಾಯಿ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಾಳಿನ ನೀರಸತೆಯನ್ನು ಕಂಡಳು. ತಾಸು ಕಟ್ಟಿದ ಅಶಾ ಗೋಪುರಗಳು ಪುಷಿಯಾದುದನ್ನು ನೋಡಿದಳು. ರಾಧೆಯನ್ನು ಹಣದ ಆಸೆಗಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಸವನಾಚಾರ ಕರ್ಣಾಕರ್ಣಿಯಾಗಿ ಆಕೆಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಪ್ರಾಣೇಶ ಒಂದು ನಿರ್ಗಂಧ ಕುಸುಮ, ಮುತ್ತುಗದ ಹೊವೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಅವಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಕೆಲ ದಿನಗಳವರೆಗೆ

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಸೊಸೆಯ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಪ್ರೇಮ ತೋರಿದ. ಅವಳ ಕೆಲಸಬೋಗಸೆಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೋಗಳಿದ. ಆ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಜನ್ಮದ ಹಕ್ಕಾದ ಬೈಗಳಕ್ಕೆ ಅರಂಭಿಸಿದ ಕಾರೋಡ ಆನಂದ ಈ ಸಂಸಾರದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸೆಂಗೆಂದರೆ ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರು ಸೊಸೆಯ ನೋವು ಸಂಕಟಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೀಗಲು ಇವರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಸೊಸೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸದ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಹೊತ್ತಿನ ಆಡಿಗೆ, ನೀರು ತರುವುದು ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟ ಜಹಗೀರಿ. ವೇಲೆಲಸ ಗಳನ್ನು ಗೋದೂಬಾಯಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ತನ್ನ ಮಾತಿನ ಲಹರಿಯನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಒಂಮೊದು ಬಾರಿ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು ಇದಿರು ವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. “ಕಾಲ ಕಟ್ಟು ಹೋಯಿತು” ಎಂತ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ.

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವಶಾನ ಸವೃಶ ಭಿಕ್ಷಕರ ವೃತ್ತಾಂತ ಆನಂದಿಸಿ ರುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾರೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರೊತನೆ ವಾತನಾಡುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಲ್ಲರೂ ಆಪರೀತಿಯಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮೆಲಕು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗೋದೂಬಾಯಿಗೆ ಮನೆಗೆಲಸಗಳಾದರೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹವು ಇರಲಿಲ್ಲ. “ನಾವೆಲ್ಲಾ ಹಳೆಯ ಕಾಲದವರು. ಕಾಫಿ ತಿಂಡಿಯ ಹವ್ಯಾಸ ನಮಗ್ಯಾತಕ್ಕೆ ?” ಎಂದು ಹೇಳಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಕಾಫಿಯ ಕಲಾಪ ವನ್ನೇ ತಪ್ಪಿಸಿದ್ದ. ಮಗಿಲು ಹರಿದು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲರೂ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ನೀರೊಲೆಗೆ ಉರಿ ಹಾಕುವುದೆಂದರೆ ಹೆಂಗಸರು, ಎಂಟು ದಿನಕ್ಕೋ ಹದಿನೈದು ದಿನಕ್ಕೋ ಒಂದು ಬಾರಿ ಎರೆವಕೊಂಡಾಗ ಆಡುವ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಸ ಕಡ್ಡಿ ಬಿದ್ದೀತು. ಮಕ್ಕಳಾರು ಇಲ್ಲವೆಂದ ಮನೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಚೊಕ್ಕಟವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು.

ಗೋದೂಬಾಯಿ ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ನೊದಲನೆ ಬಾರಿ ಗಂಡನ ಮನೆಯಿಂದ ಹೋದಾಗ ತನ್ನ ಆತ್ತಮನೆಯ ವಿದ್ಯಮಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ಆರುಹಿದಳು.

ಕೈವಿಂಚಿಹೋಗಿತ್ತು. ಈಗ ಏನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ “ನೀನು ಪಡೆದದ್ದು ಅಷ್ಟು. ಅದನ್ನೇ ಸರಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸುಖವಾಗಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡು ನೀನು ಸುಖವಾಗಿರಲೆಂದೇ ನಾವು ಮಾಡಿದ್ದು ಈ ರೀತಿಯಾಯಿತು ಯತ್ನ ವಿಲ್ಲ. ಮಾಧವಾಚಾರಿ ನಮ್ಮ ಕೊರಳು ಕೊಯ್ದು.”

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಎರಡು ಸಾವಿರ ರೂ.ಪಾಯಿ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡರೂ, ತಮಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಾವಾನು ಪಾತ್ರೆ ಪಡಗ ಮುಂತಾದವು ಸರಿಯಾಗಿ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಇನ್ನೂ ಗೊಣಗುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ವೊದವೊದಲು ಈ ಅಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಗೋದೂಬಾಯಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೊಂದ.ಕೊಳ್ಳುವಳು, ಅಳುವಳು. ಆಮೇಲಾಮೇಲೆ ತನ್ನ ಮಾವನ ಸ್ವಭಾವವೇ ಆದೆಂದು ತಿರಸ್ಕಾರ ಭಾವ ತಾಳುವಳು. ಪ್ರಾಣೇಶ ಯಾವಾಗಲೂ ತಟಸ್ಥ, ಹೆಂಡತಿಯ ಪರವನ್ನೂ ವಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆಯ ಪರವನ್ನೂ ವಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ದಿನ ಸಂಜೆ ಗೋದೂಬಾಯಿ ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯಲು ನದಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಳು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಗೆದದ್ದಾಯಿತು. ಮನೆಗೆ ಹೋಗಲು ಆಣಿಯಾದಳು. ಆರೂವರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಯಾರೋ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಗೋದೂ ಬಾಯಿಯ ವಿಚಾರವನ್ನೇ ತೆಗೆದಳು.

“ಗೋದೂಬಾಯಿ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಳು. ಅದೃಷ್ಟ ಅಂದರೆ ಇಷ್ಟು ಕೆಟ್ಟದಾಗಿರಬಾರದು”

“ಇದರಲ್ಲಿ ಅದೃಷ್ಟ ಏನು ಬಂತು, ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮಾಡಿದ ವಾಪವನ್ನು ಗೋದೂಬಾಯಿ ತೀರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಬಂಗಾರದಂತ ಹುಡುಗಿ ರಾಧೆಯನ್ನು ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ದಬ್ಬಿದ. ರಾಧೆ ‘ಉಸ್’ ಅಂದರೆ ಗೋದೂಬಾಯಿ ಮಕ್ಕಳು ಹೇಗೆ ಬದುಕಿಯಾವು ?” ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಸ್ವರ ಸೇರಿಸಿದಳು.

ಗೋದೂಬಾಯಿ ಅವಸವಸರದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹಿಂಡಿಕೊಂಡು ಮನೆಯತ್ತ ಧಾವಿಸಿದಳು.

ಗೋದೂಬಾಯಿ ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಊಟ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ತಲೆನೋವು ಎಂದು ಮಲಗಿದಳು. ಉಪಚಾರ ಮಾಡಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಏಳೆಂದು ಹೇಳುವವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. “ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿದರೆ ತಲೆ ನೋವು ಹೋಗುತ್ತೆ” ಎಂದು

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಹೇಳಿದ. ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯವರು ಸೊಸೆಯ ಮೈದಡವಿ
 "ಊಟ ಬೇಡವಾದರೆ ರವೆ ಗಂಜಿ ಸುನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತೇನೆ"
 ಗಾದು ವಾತನಾಡಿಸಿದರು. ಗೋದೂಬಾಯಿ ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ
 ಆಡಲಿಲ್ಲ. ಹೆವೆವ ಹೊವಿಕೆಸು ಮ.ಸಕನ್ನು ತೆಗೆಯಲೂ ಇಲ್ಲ.
 ಪ್ರಾಣಿ ಶುಗೆ ಹೆಡತಿಯ ತಲೆನೋವಿನ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಯಿತು. ಅವನು
 ಸುಮ್ಮನಿದ್ದ, ಆಸೆ.

"ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮಾಡಿದ ಪಾಪವನ್ನು ಗೋದೂಬಾಯಿ ತೀರಿಸು
 ತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಬಂಗಾರದಂಥ ದುಡುಗಿ ರಥೆಯನ್ನು ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ದಬ್ಬಿದ.
 ರಾಧೆ 'ಉಸ್' ಅವರೆ ಗೋದೂಬಾಯಿ ವ.ಕ್ಕಳು ಹೇಗೆ ಬದುಕಿಯಾವು?"

ಈ ವಾತುಗಳು ಗೋದೂಬಾಯಿ ಯ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಟೆಯಂತೆ ಬಾರಿಸು
 ತ್ತಿದ್ದವು. ಇದು ನಿಜವಿರಬಹುದೆ? ಒಂಕಲ್ಲ, ಎರಡಲ್ಲ, ನಾಲ್ಕು ವ.ಕ್ಕಳು!
 ಒಂಕಕ್ಕೆ ಬರೀ ಜ್ವರ ಬಂದಿತ್ತು, ಮಾರೆಯ ದಿವ ಅದು ಲಟಕ್ಕಂದಿತ್ತು.
 ಇನ್ನೊಂಕಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಶೀತವ ನೆಪದಿಂದ, ನಾಲ್ಕು ದಿವ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿಸು ಸತ್ತು
 ಹೋಯಿತು. ನಾಲ್ಕು ವ.ಕ್ಕಳ ಸಾಂಗಾ ಅಂತಹ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ
 ದೊಡ್ಡ ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಬಂದಿವೆಲ್ಲ. ಆರೆ ಸತ್ತಿವೆಲ್ಲ. ನದಿಯಲ್ಲಿ ಆಕೆ
 ಹೇಳಿದ ಮಾತು ನಿಜವಿ-ಬಹುವೇ? ಇರಬಾರವೇಕೆ, ಇನ್ನೇ ಇದೆ. ಯಾವ
 ಅನ್ಯಾಯವನ್ನೂ ಮಾತವ ಯಾವ ಪಾಪವನ್ನೂ ಕಾಣವ ರಾಧೆ ಈಕ್ಷಣಕ್ಕೂ
 'ಉಸ್' ಅನ್ನುತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಸವತಿಯಾದ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳ
 ಆಹುತಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳವೇ ಬಿಟ್ಟುನೇರು? ಗೋದೂಬಾಯಿಯ ವಿಚಾರ
 ಲದು ಈ ತೆರನಾಗಿ ಸಾಗಿತು. ಇವೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ತಾನೇ ಹೇಕೆ
 ಕೊಳ್ಳುವಳು, ತಾನೇ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡುವಳು.

ಗೋದೂಬಾಯಿ ಇವವರೆಗೂ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳ ಸಾವಿನ ಅಂತರಾರ್ಥಕ್ಕೆ
 ಒಂದು ಸವಾಧಾನ ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ಬೃಹದಾ ಸವಸ್ಯೆಗೆ ಇಂದು
 ಉತ್ತರ ದೊರೆಯಿತು. ತನ್ನ ದುಃಖ ನೀಗಲು, ತನ್ನ ನೋವನ್ನಡಗಿಸಲು
 ಒಂದಾದರೂ ಮಗು ಉಳಿದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು, ಎಂದು ಒಂದೊಂದು
 ಸಲ ಆಶೋಸಿಸುವಳು. ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಬಾರಿ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು
 ಬಂದಿದ್ದ ಅನೇಕ ವರಗಳ ಮುಖಗಳು ಅವಳ ದೃಕ್ಪಟದ ಮೇಲೆ ಮಿಂಚಿನ

ನೇರವಲ್ಲಿ ಹಾಡು ಕೊಡುವವು. ತನಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಾದ ಒಂದು ವರದೊಡನೆ ತಾನು ಸಂಸಾರ ತೂಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಹೇಗಿರುತ್ತಿತ್ತು, ಎಂದು ಕಲ್ಪನಾ ಕುಂದು ಯನ್ನೇನು ವಿಧಿಸುವವನು-ಸುತ್ತೆ ನೈಜಲೋಕಕ್ಕೆ ಆ ಕುಮರೆ ಬಂದಿಲ್ಲದಾಗ 'ಬುಸ' ಎಂಬ ಗಾಢವಾದ ಸಿಟ್ಟುಸರು ಭಾವವಾವ ಎವೆಯಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುತ್ತಿತ್ತು.

ದಿನವಿಂಸಕ್ಕೆ ಬೇಸರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಮನೆಯಿಂಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೋಗಕೂಡದು, ಯಾರೊಡನೆ ಯೂ ವಾಗವನಾಡಕೂಡದು. ಇದು ಮಾವನ ಕಟ್ಟುಪ್ಪಣೆ. ಇನ್ನು ತಾನಿರುವ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಕಾಣಿ ಸಹ ಹುಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರಲ್ಲೂ ದುಃಖವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಆ ದುಃಖದ ಕೊರೆ ಆ ಪುಟ್ಟ ದೈವಯವಲ್ಲಿ ಗೂಡು ಕಟ್ಟಿತ್ತು. ವೆಂಕೂ ಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಸೊಸೆಯ ನೋವಿನ ಅರ್ಥವಾಗಿತ್ತು. ಅವನ್ನು ತೀರಿಸುವ ಸುವರ್ಧ್ಯ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ರಾಘವು ನಿಟ್ಟುಸಿರಿನಿಂದ ತನ್ನ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳು ಸತ್ತ ಕೋದವು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ದುಟ್ಟುವವಾದರೂ ಬದುಕುವವೆಂದು ನಂಬಿಕೆಯಾದರೂ ಏನು? ಯಾರೋ ಎಸಗಿದ ಪಾಪಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ಅಪತಿಯಾಗಿ ಬೀಕೇನು? ಇದು ಖಂಡಿತ ಕೂಡದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆಯೇನು? ರಾಘಿಗೆ ಆಗಿರುವ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸರಿಪರಿಸಲು ಉಪಾಯವೇನಿದೆ? ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಂದಿರು ಕೇಸಿದ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣದಲ್ಲಿ ಆ ದೊಡ್ಡ ಸಂಸಾರ ನಿರ್ವಹಣ ಮಾಡಬೇಕು. ತಂಪಯೂ ತೀರದ. ಕದನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು, ಬಿಂದಿ ಉಡುವುದು, ದಿನಗಳನ್ನು ಯುಗಗಳಂತೆ ನೂಕುವುದು. ನಿಜ. ರಾಘಿ ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಾದರೂ ಏನು? ತಂದೆ ಹಣ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅವನಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕವಳೇನು ಮಾಡಬೇಕು? ರಾಘಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಏನು ಮಾಡ ಬೇಕು? ಅವಳು ತನ್ನ ಗಂಡನೊಡನೆ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ತನ್ನ ಗತಿಯೇನು? ರಾಘಿ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅವಳು ಸವತಿಯಲ್ಲವೇ? ಸವತಿಯೊಂದಿಗೆ ಬಾಳು ನಡೆಸಲು ತಾನು ಲಗ್ನ ಮಾಡಬೇಕು? ಇದು ತೀರದ ಸಮಸ್ಯೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರ

ಮುಷವಾದರೂ ಎಂತು? ಈ ಯೇಚನೆಯ ಗುಂಗಿನಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ನಿಟ್ಟಿ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಸಕ್ಕವ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣೇಶ ಮಲಗಿದ್ದ. ಅವನ ಗೊರಕೆಯ ಶಬ್ದ ಕಾಳರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಭೇದಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಅಂದಿನಂತೆ ಗೋರೂಬಾಯಿ ಹಲವು ದಿವಸ ನಿದ್ರೆಗೆ ಬಿಳು. ನಿವ್ರಾಣಾತ ಥಿಂದ, ಅತೀವ ಆಶೋಚನೆಯಿಂದ, ವಸೋರೋಗದಿಂದ ಸಟ್ಟಾಗಿ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದಳು. ದುಚ್ಚು ದುಚ್ಚಾಗಿ ಹರಟಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಹಿಟ್ಟಿರಿಯ ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ಸಟ್ಟಾಗಿ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದಳು ಅವಳಿಗೆ ದೆವ್ವ ಹಿಡಿದವೆಯೆಂದು ಊರಿನವರು ಸಾಂದರು. ಎಲ್ಲ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ಆ ಊರಿನಲ್ಲಿಯೂ ದೆವ್ವ ಬಿಡಿಸುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾತಿವೆತ್ತಿಗ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಕರೆಸಿದಾಯಿತು. ಅವನು ಬಂದವನೇ ಅರಸಿನ ಕಂಕನು, ಇವ್ವಲ-ಪುಷ, ಅಕ್ಕಿ ಹಿಟ್ಟು ಮುಂತಾದ ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ರಂಗ ಬರೆದ. ಎದಿಯ ಗೋದೂಬಾಯಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಅವಳ ಮುಖಕ್ಕೆ ಎಂಕದುಮೋ ಬೂದಿ ಎರಚಿ, ಪಿಟಿ ಪಿಟಿ ಏನೇನೋ ಹೇಳಿದ. ಗೋದೂಬಾಯಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಎತ್ತಲೋ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. 'ಹೋಗುತ್ತಿ ಯೋ ಇಲ್ಲವೋ' ಎಂಕವನೇ ಮೊಲಲೇ ಸಿದಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪೊರಕೆಯಿಂದ ಎಂಕು ಸಾರಿ ಬಾರಿಸಿದ. ಗೋಸೂಬಾಯಿ ಅರಚಿದಳು, ಕೂಗಿದಳು, ಅತ್ತಳು. 'ರೋಗುತ್ಲೇನ' ಅಂತ ಹೇಳಿದಳು. ದೆವ್ವ ಒಟ್ಟುಕೂರಿಯೆಂತೆಂದು ಆ ಮನುಷ್ಯ ಕೇಳಿ ತನಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವನಿಗೆ ನಡೆದ.

ಗೋಸೂಬಾಯಿ ಈ ಮೊದಲಿನ ಗೋರೂಬಾಯಿಯುಲ್ಲ. ತೀರ ಅರ್ಧವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಾಳೆ. "ನಾಲ್ಕು ದಿನವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತರುಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬರಲಿ. ಹುಡುಗಿ ಬದಳ ತಾರಿದ್ದಾಳೆ" ಅಂತ ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರು ಗಂಡನೆದರು ಹೇಳಿದರು "ತರುಮನೆಯಿಂದ ಬಂದು ಇನ್ನೂ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ತುಂಬಿಲ್ಲ, ಬಸ್ಸು, ರೈಲುಗಳಿಗೆ ದುಡ್ಡಿ ತಲು ನಾನೇನು ಶ್ರಮಾಂತರೇ?" ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಕೊಕ್ಕುಪಾಕೆಗ.

ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಗೋರೂಬಾಯಿ ಮುಂದೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ರಾಧೆಯನ್ನು ಕರೆಸುಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು. ಅವಳಿಗಾದ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಾನು ಪುದುಸಬೇಕು. ರಾಧೆ ಸಂತಿಯಾಗಿ

ಕಾಡಿಯಾಳೆ ಬ ದಿಗಿಲು ಗೋದೂಬಾಯಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು, ಕಷ್ಟ, ಕಾರ್ಪಣ್ಯ, ಸೋಸಿದ ಅವಳು ಎಂದಿಗೂ ಕಾಡಲಾರಳು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಕಾಡಿದರೆ..... ಅದರಿಂದ ಆಗುವದಾದರೂ ಏನು ? ಈಗಲಂತೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನರಕವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಇಸಕ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ನರಕ ಉಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅವಳಿಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರಾಧೆಯ ಶಾಪವಿಂದ ತಾನು ವಿನೋಚಿತಳಾದರೆ ತನ್ನ ಸಂತಾನ ನಿಂತರೂ ನಿಲ್ಲಬಹುದೆಂಬ ಒಂದು ಆಶೆ ಆ ವೃದ್ಧಿಯ ಮರುಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲೋ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಿಸಿತ್ತು.

ತನ್ನ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಪ್ರಾಣೇಶನ ಎದಿರು ಹೇಳಿದಳು. ಅವನು ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂತ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟ. ಒಲವಾಗಿ ಪಟ್ಟು ಹಿಡಿದಳು. ಕಾಡಿದಳು, ಬೇಡಿದಳು, ಅತ್ತಳು. ಮಾನವರೂಪಿ ಶಿಲೆಯೆದುರು ಅವಳ ಆಟ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾನವನರಿಗೆ ಹೇಳಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡಳು. ಮಾನಸಿಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಾಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಓರಣವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಅವಳ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ತಂದೆಗೆ ಈ ವಿಷಯ ಹೇಳಲು ಪ್ರಾಣೇಶ ನಿರಾಕರಿಸಿದ. ಗೋದೂಬಾಯಿಯು ಪಟ್ಟು ಬಲವಾಯಿತು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ದಚ್ಚಿದ ಸೀರೆಯ ಸೆರಗನ್ನು ಅವಳು ತೆಗೆಯುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣೇಶ ಗಟ್ಟಿ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ಅರ್ಭಟಿಸಿದ. ಇದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕೈವಾಡ ಎನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ, ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ತಾನು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿಯೂ ಪ್ರಾಣೇಶ ತಿಳಿಸಿದ. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಡ್ಡು ಹೊರಗೆ ಹಾಕುವುದಾಗಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಕೂಗಾಡಿದ.

ಗೋದೂಬಾಯಿ ತನ್ನ ಅಂತ್ಯ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದಳು. ರಾಧಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಕರೆದೊಂಡು ಒರವಿದ್ದರೆ ತಾನು ತವರು ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದು ಖಂಡಿತ.

೬

“ ನಾನು ಒಂದು ಬಿಡಿಕಾಸು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ, ನಿನ್ನಿಂದ ನನಗೆ ಆಗಬಾರದ ನಷ್ಟ ಆಯಿತು. ನನ್ನ ಮನೆತನವೇ ಹಾಳಾಯಿತು.”

“ನಾನು ತೀರ ನಿರ್ಗತಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಮನೆ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಹತ್ತಬೇಕಾಯಿತು ಊರಲ್ಲಿ ತಲೆಕಾಕಿದರೆ ಜನ ಸಿಡಿ ಇಟ್ಟು ಶಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಏನೋ, ನನ್ನಿಂದ ನಿನ್ನ ಉಳಕಾರ ಹೊಂದಿದ್ದೀರಿ. ದೇಸಾಯಿಯವರಿಗೆ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿ ಅವರ ಮಗಳನ್ನು ನಿಮ್ಮ ದಡ್ಡ ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿದೆ. ಅವರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಎರಡು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಬಂದವು. ಶ್ರೀ ನಿವಾಸ ಚಾರಿಯಿಂದಲೂ ನಿಮಗೆ ಐದು ಸೂರು ರೂಪಾಯಿ ಸಂದಾಯವಾಗಿದೆ. ಆದೆಲ್ಲಾ ಹೇಗಲಿ, ನನ್ನ ನಿಮ್ಮ ಹೆಸರು ಸ್ನೇಹವ ನೆರವಿಗಾವರೂ ನನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ”

“ಇಲ್ಲ ನಾನು ಈಗ ದೈವಿಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದೇನೆ. ಯಾವುದೋ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸುವುದಿದೆ ”

“ಕಾಲೆಸೆದುಕೊಂಡು ಬರಬಾರದೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮ ಋದ್ಧಿಗೆ ತೀವರವಾಗಿ ಕೊಡಿ ”

“ಧರ್ಮವೂ ಇಲ್ಲ, ಬುದಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ತೊಲಗು ಇಲ್ಲಿಂದ ಮೊವಲು”

“ಮಾರುತಿಯೇ, ಎನು ಹೊಕ್ಕು ಕೊಟ್ಟೇವು !”

ಇಸ್ಪೀಟ್ ಆಟ. ಜೀವನ, ಎರಡೂ ಒಂದೆ. ಇಸ್ಪೀಟಿನಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡು ಸೋತವನು, ಕಳೆದುಕೊಂಡ ದುಡ್ಡನ್ನು ವಾಸವು ಪಡೆಯಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಬರಲೆಂದು ಆಡುತ್ತಾನೆ. ಆಸಲು ಸರಿಯಾಗದವನು ಎರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಲೆಂದು ಆಡುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಅಷ್ಟೆ. ಕಡಿಮೆ ಹಣವುಳ್ಳವರು ಸ್ವಲ್ಪ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಲೆಂದೂ, ಜಾಸ್ತಿ ಇದ್ದವರು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಲೆಂದೂ, ಸಮವಾಗದವರು ಒಂದು ಕೈ ನೋಡಿಯೇ ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಹುಗ್ಗುತ್ತಾರೆ. ಇವರಂತೆ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಅವರಿಂದಿಗೆ ಮೋಸಮಾಡಿ

ತಲೆಯಮೇಲೆ ಕೈ ಎಳೆದು ಕರ್ನ ವಿಧಗಲ್ಲಿಯೂ ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದೆ. ದರ್ವಾಪ್ಯಜ್ಯ ಅಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ನೀರು ಕುಡಿದಂತೆ.

ಯಾವುದೋ ಒಂದು ದುರ್ವಾಪ್ಯಜ್ಯಲ್ಲಿ ಪುರಾ ವೆಟ್ಟು ತಿಂದ. ಅವನ ಮೇಲೆ ಯಾರೂ ಕೇಸು ಹಾಕಿವರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಪುರ ವೆಟ್ಟು ತಿಂದ. ಇದ್ದ ಪುಸ್ತ ಅಸ್ತಿಯೆಲ್ಲ ಹೊಟ್ಟೆಹೊ ಯಿತು. ಮನೆಸು ಮೇಲಿವ್ವ ಕಂಚು, ಗಳ ಸಹ ದೂಜಾದವು. ಆಚಾರಿಯನ್ನು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಕೇಸಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನನ್ನು ಬಲಿಹಾಕಬೇಕೆಂದು ಕಾಡಿದ್ದ ಜನ, ಅವನು ಸಿಕ್ಕಿಕೂಡಲೇ ಮೇಲೇಳದಂತೆ ಆಳಿಗೊಂದು ಕಲ್ಲು ಹಾಕಿದರು. ನೈಜವಾದ ಮತ್ಸು ಸುಲ್ಕು, ಸಾಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲ ಅವನ ವಿವಾದವಾಗಿ ತಲೆ ಎತ್ತಿದವು. ಇಡೀ ಊರಿನಿಂದ ಕಡೆ, ಅವನೊಂದು ಕಸಿ ಅವನ ಮೇಲಿವ್ವ ಸೇಡನ್ನು ಊರಿನವರು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಎಕೀಲರುಗಳಿಗೆ ತೆತ್ತು, ಅವನು ಕೂಡಿಟ್ಟ ಹಣ ಕಂಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಸ್ಥಿರ ಚಾಸಿಗಳೂ ತೂಯೋದವು. ಆಚಾರಿ ನೆಲ ಹತ್ತಿದ.

ನಮ್ಮ ದೇಶವು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದರೂ ದುರ್ವಾಪ್ಯಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿ ತನ್ನದೇ ಅವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀಕಾರ್ಡ್ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಎಷ್ಟೋ ವನೇನಗಳ ಅಭಿವಾಹಗಳು ಇಂಥ ದುರ್ವಾಪ್ಯಜ್ಯಗಳಿಂದ ಕಳಚಿಹೋಗಿವೆ. ಎಷ್ಟೋ ಕೇಸುಗಳು ಎಂಶಪಂಪರಾ ನುಗತವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಆಚಾರಿ ನೆಲ ದತ್ತಿದ್ದನ್ನು ಫೋಡಿ ಜನಕ್ಕೆ ಏನೋ ಒಂದು ತರಹ ಸಮಾಧಾನ. ನ್ಯಾಯವು ತಕ್ಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದರವರು.

ಆಚಾರಿಗೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲವೂ ದೇವರ ಲೀಲೆ ಎಂದುಕೊಂಡ. ಅದೃಷ್ಟ ಹೀಗೆಲ್ಲಾ ಮಾಡಿಸಿತು ಎಂತ ಹೇಳಿದ ಅವನೂ ಹಣದ ಅಭಾತವನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ತತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಸರೋಕ ಹಾರ್ಬಲ್ಯ, ನಿದ್ರಾನಾಶ ಮುಂತಾದ ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು ಹೊಡೆಯಿತು.

ಹಣ ಕೂಡಿಡುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಇರುವಂತೆ ಕಳೆವ.ಕೊಳ್ಳುವ ಅನುಭವವೂ ಹೊಸುಷ್ಯನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಇವಬೇಕು. ಇದ್ದ ಹಣ ಎಲ್ಲ ಹೋದಮೇಲೆ ಮಾಧವಾ

ಚಾರಿ ಎದೆ ಒಡೆವ. ಮೊದಲಿನಂತೆ ಇವನ ಬೇಕೆ ಈಗ ಬೇಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇವನ ವಿಚಾರ ಸುಕಸ್ಮು ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಕುರಿಗಳು ಸಿಕ್ಕದಾದವು ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅವನು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಂಡು ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಟ್ಟಿಸುವ ಹೊಸ ಹೂಟವನ್ನು ಹೂಡಿದ.

ತಾನಿಷ್ಟ ಮನೆಗೆ ಸೇರಿವಂತೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಪಾಳು ಜಾಗ ಇತ್ತು. ಹೆರವರ ಹಣವಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ದೊಡ್ಡ ವನೇ ಕಟ್ಟಿಸುವುದು, ಅದರ ಅಂಚೆ ನಲ್ಲೊಂದು ಕಡೆ, ಒಂದೇ ಅಂಕಣದಲ್ಲಿ ವಾರಾತಿರಾಯನ ಗುಡಿ ಕಟ್ಟಿಸುವುದು ಎಂದು ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಲೆಕ್ಕಾಕೆವ. ಮೊದಲು ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಅವನೊಂದಿಗೆ ಕೃಷ್ಣ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಊರಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ. ಜನ ಗಹಗಹಿಸಿ ನಕ್ಕಿತು. “ಇವನಿಗೆ ನನಗೆ ಶನಿಯಾಗಿ ಕಾಡಿದ, ಈಗ ಹನುವಂತೆ ಬೇವಿಗೆ ಬೆನ್ನು ದೆತ್ತಿದ್ದಾನೆ.” ಎವರು ಊರಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಡಿಗಾಸು ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಧೃತಿಗಿಡಲಿಲ್ಲ.

ತನ್ನಿಂದ ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಯಾರಾದರೂ ಲಾಭ ಹೊಂದಿದವಂದರೆ ಅವರಿಂದ ಏನಾದರೂ ಅಪ್ಪಕ್ಕಲ್ಪ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವರ ವಂನೆ ಗಳಿಗೆ ಎಡತಾಕಿದ. ಆದರೆ ಯಾರೂ ಅವನನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಸೇರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವಾಚ್ಯ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ಹೊರಗಟ್ಟಿದರು.

ಮಾಧವಾಚಾರಿಯಿಂದ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಲಾಭವಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಾಣೇಶ ಎರಡನೆಯ ಮದುವೆ ಕಂಡಿದ್ದು ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಮಾತಿನ ಚಳಕದಿಂದ. ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಬರಿ ಮದುವೆಯಾದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ “ಸಿಂಹಳಮುರುಕನಿಗೆ ಯಾಕೆ ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಡಿರು?” ಅಂತಿತ್ತು ಜನ.

ಪಾರ್ಶ್ವನಾಯು ಒಂದ ವೇಲೆ ಮಾಧವಾಚಾರಿಗೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹಿಡಿ ಕೊಳಲುವೆ ಸಾಯುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಿತು. ಈಗ ಹೊನ್ನಾಳಿಯ ಜನಕ್ಕೆ ಮಾಗಿಗೆ ಆಹಾರ ದೊರೆಯಿತು. ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಅನವಲ್ಯ, ಅನಾನು ಕೂಲಗಳನ್ನೇ ರಸವತ್ತಾಗಿ ಅಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

2

“ನಾನೊಂದು ಕೊಡ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ”

“ಒಂದು ವಂಡೆ ನನ್ನದಾಗಿರಲಿ”

“ಒಂದು ತಪ್ಪಲೆ, ಎರಡು ಚಂಬು ನನಗಿರಲಿ”

ಹೀಗೆ ಹೊನ್ನಾಳಯ ಊರಿನ ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದರು.

ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಗೋದೂಬಾಯಿಯ ಕಾಟ ವಿಪರೀತವಾಯಿತು. ರಾಧೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ತಂದೆಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ ಅವರು ಒಂದು ವೇಳೆ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ದಬ್ಬಿದರೆ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಪ್ರಾಣ ಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಇದು ಅವಳ ಸತ್ಯ ಸುಕಲ್ಪ. ಈ ಸಂಕಲ್ಪ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. “ಈ ನಾಯಿ ಹೋದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ನಾಯಿ ತರತೇನೆ. ದುಡ್ಡಿದ್ದರೆ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ನು ಕಮ್ಮಿ....” ಇದು ಅವನ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಮಾತು. ಇವಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅವಳ ನಾಲಿಗೆ ಮುಂದೆ ಚಾಚಿತು. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸು ಕಡಿನಾಣ ಹಿಡಿದೇಯಿತು ಅಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ಅವಳ ಅಂತರಾತ್ಮ ಬೋಧಿಸಿತು. “ಗಂಟರ ಅಂಥ ಮಾತುಗಳನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಅವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಕಿವಿಗೊಡಬಾರದು. ಮನಸ್ಸು ನೋಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಹೆಣ್ಣಾಗಿ ಮಟ್ಟವ ಮೇಲೆ ಇಂಥ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನಾವು ಕೇಳಬೇಕು.” ಅದು ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರ ಉವಾಚ. ಇವಕ್ಕೂ ಗೋದೂಬಾಯಿ ತುಟಿ ಪಿಟಕೆನ್ನಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಗೋದೂಬಾಯಿ ಯ ಕಿರುಕುಳ ತುಂಬಾ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ತನಗೆ ಬೇಕಾದ, ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಯಾದ ಮೇಷ್ಟರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನೆಲನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡ. ಅವರು ಹೇಳಿದ ವಚನಕ್ಕೆ ಕಿವಿಗೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಮೇಷ್ಟರು ಕೊಂಚ ಅಲೋಚಿಸಿ ಹೇಳಿದರು “ಹೆದಿಯ ಜಿನ್ನು ಕಟ್ಟಬಾರದು, ಹೇಸಿಯ ಮದುನೆಗೆ ಹೋಗಬಾರದು, ಅಂತ ಗಾಡೆಯ ಮಾತಿಡೆ. ನೀನು ಹೆಡಿಯೊ

ಹೌದು, ಹೇಸಿಯೂ ಹೌದು ನಿನ್ನ ಬೆನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರೆ ಬರೀ ನಿನ್ನೂರ, ಅಕವಾದ ಇನೇ ನನಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತು, ಆದರೆ ರಾಯರ ಅಣೆಯಾಗಿಯೂ ನಾನು ಹೇಳಿದ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ನೀನು ಬರಬೇಕು. ನಿನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಕೋರುತ್ತೇನೆ. ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.”

“ಅಗಲಿ ಮೇಷ್ಟ್ರರೆ, ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವ ನನಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿದೆ, ಖಂಡಿತ ವಾಗಿಯೂ, ರಾಯರ ಅಣೆಯಾಗಿಯೂ ನಿಮ್ಮ ಮಾತು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ವಾತನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದಲೇ, ನಾನೆಲ್ಲೂ ಹೋಗದೆ ನಿಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.”

“ಹಗೆ ಹಾಕಿಗೆ ಬಾ. ರಾಧೆಯನ್ನು ನೀನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಶುಧ್ಧಾಂಗ ತಪ್ಪು ನಿನ್ನ ತಂದೆ ಬೇಡವೆಂದಿದ್ದರೂ, ನೀನೇ ಧೈರ್ಯವಿಂದ ಬೇರೆ ಮನೆ ಮಾಡಿ ಅವಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆಪ್ತನ ಪುಷ್ಪಿಕಾಸಿನ ಆಸ್ತಿಗೆ ಜೋಲುಬಿಸ್ತು ದುಡುಗಿಯನ್ನು ಹೊರೈಯಿಂವ ದಬ್ಬಿದೆ. ಅದದ್ದಾಯಿತು. ಅದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಈಗ ಬೇಡ ಗೋರೂಬಾಯಿಯೇ ರಾಧೆಯನ್ನು ಕರೆತರಲು ಹೆಚ್ಚು ದಿವಾಳೆಂದು ನೀನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀಯೇ, ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಯಿತು. ನಿನ್ನ ತಂದೆಯ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಬಿಡು ಬೇರೆ ಸಂಸಾರ ಹೂಡು. ರಾಘಯನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ ಸುಖವಾಗಿ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರು.

“ಮೇಷ್ಟ್ರೆ, ನೀವು ಹೇಳುವಷ್ಟು ಸುಖಭವೇ ಇವೆಲ್ಲ. ನಾನು ಮನೆ ಯಿಂದ ಹೊರಗಿಂದ ಕೂಡಲೇ “ಪುನ ಆಸ್ತಿಗೆಲ್ಲ ಕಲ್ಲು ಬೀಳುತ್ತದೆಯಲ್ಲ?”

“ಬಿದ್ದರೆ ಬೀಳಲಿ, ನೀನೇನು ಗಂಡವಲ್ಲವೆ? ನಿನಗೆ ದುಡಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇಲ್ಲವೇ?”

“ಅಷ್ಟಿ ಹೇದರೆ ಹೋಗಲಿ, ನಾನು ಮನೆ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ, ಸಂಸಾರ ಹೂಡುವುದು ಹೇಗೆ?”

“ಅದಕ್ಕೆ ದರಿ ಮಾಡೋಣ. ನಿನ್ನ ರ್ಪನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಊರು ಜನ ಸಿಟ್ಟಾಗಿದ್ದರೆಯೇ ನೀನು ನಿನ್ನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಯಾರಿಗೂ ದುಃಖಿತ್ರಾಯವಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕು ಜನಂದರು ನಿನ್ನ ವಿಷಯ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಅವರ ಸಹಾಯ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ನಿನ್ನ ಸಂಸಾರ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಸನ್ನ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟು ಮಾಡಿ, ನನ್ನ ಮನೇ ವೇಲಿನ ಬಿಸಿಲನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಕೂಡುಕೊಳ್ಳಲಾರ. ನೊಡಲು

ಕೋಗಿ ಗೋಮೂಬಾಯಿಗೆ ಸವಾಧಾನ ಹೇಳು. ರಾಧೆಯನ್ನು ಕರೆಸುಕೊಂಡು ನೀರೆ ಸಂಸಾರ ಹೂಡುವುದಾಗಿ ಹೇಳು. ದೇವರ ದಯೆ ಒಂದಿದ್ದರೆ ಎನಯ್ಯ, ಏನ್ನಂಥ ಹತ್ತು ಸಂಸಾರಗಳನ್ನು ಮೂಡಬಹುದು”

* * * *

ಪ್ರಾಣಿಶ ಗೋಮೂಬಾಯಿಗೆ ಮೇಷ್ಟರು ಹೇಳಿದ ಸವಾಚಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸಿದ. ಮೇಷ್ಟರ ನಿವಯವಾಗಿ ಅತಿಗೆ ಗೌರವವಿತ್ತು. ಇಡೀ ಊರು ಅವರನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯವ್ಯವಹಾರಗಳೂ, ಪರೋಪಕಾರಗಳೂ ಎಂದು ಅವರು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಎಂದೇ ಆಗಲಿ ಅವರು ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಯಿ ತೆಗೆದವರಲ್ಲ. ಅವರೇ ಇತರರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಾಗ ಅವರ ಪರ ವಹಿಸಿ ತುಂಬಾ ಶ್ರಮಪಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೇಷ್ಟರು ಪ್ರಾಣಿಶನ ನಿವಯ, ಗೋಮೂಬಾಯಿಯ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ, ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ರುರಂತ, ವೆಂಕೋಬ ಚಾರಿಯ ಹಿಡಯ. ಅ ರು ಸೊಕ್ಕು ಮತ್ತು ದೌರ್ಜನ್ಯಗಳನ್ನು ಊರಿನ ಮುಖಂಡನಿವ ನಾಲ್ವರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಆ ನಾಲ್ವರು ದತ್ತು ಮಂದಿಗೆ ಹೇಳಿದರು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಇದ್ದ ಒಬ್ಬ ಮಗನನ್ನು ಮನೆಯಿಂದ ಆಚೆ ತಂದುಹಾಕಿ ಆಚಾರಿಯನ್ನು ಕರಳಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಇವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಜನರಿಗೆ ಆಸೆ ಇತ್ತು. ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಸೊಕ್ಕು ಮುರಿಯಬೇಕೆಂದು ಈ ಜನ ಹಗಲುಗಲಸುಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಬರೆ ಪ್ರಾಣಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ಮಗಳು ರಾಧೆಗಾವ ಗತಿಯು ಅವರ ಪಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಊರಿಗೆ ಊರೇ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯ ನೆಂಬೆನು. ಈ ನಂಬೆನ್ನ ನವನ್ನು ಹುಡು ಕುತ್ತಾ ಹೋದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಬಳಗದವರೇ. ಎಲ್ಲರೂ ಅನುಬಂಧಿಗಳೇ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಗೆ ಅವರ ಅನ್ಯಾಯ ತವ. ಗಾವ ಅನ್ಯಾಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿತು ಈ ಜನ. ಮತ್ತು ಓಂದೊಂದು ಬಾರಿ ಪಂಚಾಯ್ತಿ ಹಾಕಿದಾಗ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಅತ್ಯಂತ ಧೂರ್ತನಾದಿಂದ ಇವರನ್ನೆಲ್ಲ ಅಸಮಾನ ಗೊಳಿಸಿದ್ದ. ಇವಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನ್ಯಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ರಾಧೆಯನ್ನು ಬಟ್ಟೆದ್ದು ಶಿಕ್ಷಾಂಗ ತಪ್ಪು ಎಂಬುದು ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಮನವರಿಕೆ ಯಾಯಿತು.

ಅಂಗು ಬೇಸಗೆ - ೨ - ಸಂಜೆ. ಅರುಪರೆ ಮಕ್ಕಳಬಹುದು. ಮೇಷ್ವರರು ಊನ ಜನಾರ್ವನ ಕಚೇರಿ-ಬಸ್‌ಸ್ಟಾಂಡ್ ಬಳಿ ಇರುವ ಅರಳಿ ಮರದ ಕೆಟ್ಟಿಗೆ ಬಂದರು. ಆ ಹೆತ್ತಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ವಾಗೀನು ಮಾತು ಮುಗಿದಿತ್ತು. ಇನ್ನೂ ಆನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ನುರುಯುತ್ತಲಿದ್ದವು. ಮೇಷ್ವರರು ಮಧ್ಯೆ ಬಾಯಿ ಹಾಕಿ "ಅದೆಲ್ಲಾ ಹಾಳಾಗಲಿ, ಪ್ರಾಣೇಶನು ಏನಾದರೂ ಒಂದು ಗತಿ ಪಚ್ಚುಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನೀವೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ಕ್ರೀಡಾತ್ಮಕ ದೋಷವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏನಾದರೂ ಉಪಾಯ ಮಾಡಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಈ ಕೆಲಸ ಸಾಧಿಸಬೇಕು"

"ಮೇಷ್ವರೇ, ನೀವು ಏನು ಹೇಳುತ್ತೀರೋ ಅದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಸಮ್ಮತ. ಬೇಕಾದ್ದು ಹೇಳಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ." ಫುಡಾರಿಯೊಬ್ಬ ಹೇಳಿದ.

"ಹತ್ತು ಜನರ ಹುಲ್ಲು ಕಡ್ಡಿ ಒಂದು ಹೊರೆ. ಪ್ರಾಣೇಶ ಅಪ್ಪನ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದರೆ ಅವರನ್ನು ಏನೂ ಕೊಡದೆ ಮುಂದಿನಾಯಿಯನ್ನು ಅಜೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುವಂತೆ ಕಳಿಸ ತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಸಂಸಾರ ಹೊಡಲು ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಪಾತ್ರೆ ಪತ್ರಗ, ಇಲಿಕೊಡುವ ಮನೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಅದಾಯ, ಇಷ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರೆ ಅವನು ಬೇರೆ ಸಂಸಾರ ಹೊಡಲು ಶಕ್ತನಾಗಬಹುದು."

ಕೂತಿದ್ದ ಜನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೆ ತಾವು ಏನೇನು ಪಾತ್ರೆ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧರಿರುವರೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಒಂದು ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಪಾತ್ರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಆಶ್ಚರ್ಯವ ದೊರೆಯಿತು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹೇಳಿದ. "ನಮ್ಮ ಮನೆ ಹಿತ್ತಲು ಕಡೆ ದನ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಮೂರೂಕಣದ ಚಪ್ಪರವಿದೆ. ಹೋದ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬಾಯಿರೋಗ ಬಂದು ಇದ್ದ ದನ ಎಲ್ಲಾ ಸತ್ತುಹೋದುವು. ಅವನ್ನೇ ಬಳಸಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ರೀನೇರಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಸುಖಕರವಾಗಿರಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣೇಶ ಯಾವ ಬಾಡಿಗೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕಾಗದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವನಿಷ್ಟು ಬರುವ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಅವನು ಅಲ್ಲಿರಬಹುದು."

ವತ್ತೊಬ್ಬ ಹೇಳಿದ, "ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಕಟ್ಟಿದ ವಿಶೇಷವನ ದೇವಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅದರ ಪೂಜೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣೇಶ ಅದನ್ನು

ಸಾಂಗವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿ. ನಾನು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಶೂಪಾಯಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ.”

ಇದರಂತೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪೈಮರಿ ಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳದ್ದರಿಂದೂ, ಅವಕ್ಕೆ ಪಾಠ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರೆ ತಾನು ಮೂರು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡುವುದಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿದ.

ಮೇಷ್ಟರು ಕೃಪ್ತಿಯ ನಗೆ ಸೂಸಿ ಅರಳಿ ಕಟ್ಟಿಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದರು.

* * * * *

ಎತ್ತಿದವರ ಕೂಸಾಗಿ, ಒಲೆಯ ಹಿಂದಿನ ಬೆಕ್ಕಾಗಿ, ಎಲೆಯ ಮರೆಯ ಕಾಯಾಗಿ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೆಲ್ಲದ ಹೇರಾಗಿ ಪ್ರಾಣೇಶ ಸಂಸಾರ ತೂಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆ. ಊನ ಜನ ಒಲಿಸರೂ ಹಾಗಿ, ಮನಿಸರೂ ಹಾಗಿ. ಒಲಿದರೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಉಪಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮನಿಸರೆ ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಹಕ್ಕಕ್ಕೆ ಎಳೆಯುವ ವಾರ್ತೆಗಳನ್ನು ಬಿಡುಕುತ್ತಾರೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ವಾಸವ್ಯಾದ್ಯಯ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರವಿರುವುದು. ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಪಾಡು ಅನಗಿ. ಪಕ್ಕದ ಮನೆಯವನ ಹೆಸರೇ ಗೊತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಕೈದಿಯಂತೆ ಅವನು ವಾಸಿಸುವ ಮನೆ ನಂಬರಿನಿಂದ ಗುರ್ತಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು. ಪಕ್ಕದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗಾವರೂ ಕಾಯಿಲೆ ಆದದ್ದು, ಕೆಣ ಬದ್ದದ್ದು, ಮಗ್ಗಲು ಮನೆಯವರಿಗೆ ಗೊತ್ತೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಗೊತ್ತಾದರೂ ಆ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಅಸಕ್ತಿ ವಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬಿದ್ದ ಕೆಣವನ್ನು ಎತ್ತಲು ಜಟಕಾ ಸಾಬಿಯೋ, ಚಿಕ್ಕೂರಿನ ಎತ್ತಿನ ಗಾಡಿಯವರೋ ಬರಬೇಕು ಅವನ ಗುಟ್ಟು ಅವನಿಗೆ, ಅವನ ಕಷ್ಟ, ಕಾರ್ಪಣ್ಯ ಅವನದು. ದೆಲ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿ ಎಂಬುವೇ ಇಲ್ಲೇ ಇಲ್ಲ. ಕೊನೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಮ್ಮಿದ್ದು ಮೊದಲನೆಯ ಮನೆಗೆ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ. ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರ ಜಗಳ, ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳ ವಿವಸ ಇಂಥ ಸುಕ್ಕರಗಳೆಲ್ಲ ಸುಚಾಯಿ ಸಲೂಷನಿಂದ ತ್ಯಾಜಿ ಹೊಂದಬೇಕು. ಊನವರ ನಾಶನ್ನು ಯಾರಾವರೂ ಉಲ್ಲಂಘಿಸದರೆ ಅವರಿಗೇನೋ ದುರಂತ ಕಾದಿವೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಪ್ರಾಣೇಶನ ದೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ ಜನ ಮಮ್ಮುಲ ಮರುಗಿತು. ಯಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಏನಾವರೂ ಕಾರ್ಯ, ಕಟ್ಟಳೆ, ದೆಬ್ಬು ಪೆದ್ದಿನ ಆವರೆ

ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ, ಗೋದೂಬಾಯಿಗೆ ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ದಾನಧರ್ಮಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಪೊಗರು ಮುರಿಯಲು ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಜನ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಣೇಶ ಮತ್ತು ಗೋದೂಬಾಯಿ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡಾಗ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ತುಟಿ ಎರಡು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. “ಹಿಯರ ಮಾತನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಮಗ ಇದ್ದರೇನು ಹೋದರೇನು? ಅವನಿಗಾಗಿ ಸಪ್ತರೂ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಖರ್ಚು ಮಾಡಿವೆ. ಒಂದಲ್ಲದೆ ಹಾಗೆ ಎರಡು ಮದುವೆ ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ನುಂಡನೋಚಿಕೊಂಡೆ. ಹೇಳಿಕೊಡುವ ಜನಕ್ಕೇನು, ಬೇಕಾದ್ದು ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕೇಳುವವನ ಕಿವಿ, ಅವನ ಹಿಡಿತ ದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು. ತನ್ನ ಅನ್ನ ಹುಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಅವನಿಗಿಲ್ಲ, ತನ್ನ ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲುವ ಜೈತನ್ಯ ಅವನಿಗಿಲ್ಲ. ಹೇಗೋ ಇಂದಲ್ಲ ನಾಳೆ ಬರುತ್ತಾನೆಬರದಿದ್ದರೆ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗಲಿ, ನನ್ನ ಅಸ್ತಿಯ ಗಂಫಗಳೆಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ನಾನು ಮಾಡಿದದ್ದು, ಅಷ್ಟನ್ನೂ ಮಾರಿ ತೂರಿ ಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಅಪುತ್ರಸ್ಯ ಗತಿನಾಸ್ತಿ ಆಗದ ಹಾಗೆ. ಬ್ರಹ್ಮಕಪಾಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನನ್ನ ಪಿಂಡವನ್ನು ನಾನೇ ಹಾಕಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಪ್ರಾಣೇಶನ ಘಟ ಶ್ರಾದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ” ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಸ್ವಗತವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡ.

ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರು ಮನ, ಸೊಸೆ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವ ವಿಷಯ ಕೇಳಿ ಮನೆಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಚಾವಿ ಹಾಕಿ ಮಲಗಿದರು. ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡರು, ಗೋದೂಬಾಯಿಗೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ಮಗ, ಸೊಸೆ, ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದು ಅವರಿಗೆ ನವ ಸ್ಮರಿಸಿದರು. “ನಾವು ಕೋಗುತ್ತೇವೆ” ಎಂದಿಬ್ಬರೂ ಹೇಳಿದರು. ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಏನು ಉತ್ತರ ಹೇಳಲೂ ತೋಚಲಿಲ್ಲ. ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳುತ್ತಿದ್ದರು. “ಎಲ್ಲಾದರೂ ಸುಖವಾಗಿ, ನಿಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಇರುವ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ನಾನು ಪಡೆದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳಿದವರೆ, ಚಾಸೆಯ ಮೇಲೆ ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ಮಲಗಿದರು.

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾಣೇಶ ಮತ್ತು ಗೋದೂಬಾಯಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದ, ಉಟ್ಟ ಒಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಹೊರತಬೇಕು, ಬಟ್ಟೆ ಬರೆ ವಸ್ತ್ರ ಒಡನೆ

ಕಳೆದೊಂದನ್ನೂ ಮುಟ್ಟಿಕೂಡದು. ಗುಡಹೊತತಿಥಿಯಿಬ್ಬರೂ ಅನಿವಾರ್ಯ
 ಪಾಗಿ ಈ ಕಾರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿದ್ದರು. ತಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಅನೇಕ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಾವಾಸು
 ಗಳು, ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಸೀರೆಗಳು, ಮಮವೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಊನನರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ
 ಊತುಗರೆಯ ಸಾವಾಸುಗಳು, ಎಲ್ಲವೂ ಗೋಮಾಬಾಯಿಯ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ
 ಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೇ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮಂಗನಾಯನನು
 ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಮನೆ ಮನೆಗೆ ಜನ ಘೇರಾಯಿಸಿತ್ತು. ಒಬ್ಬರೂ ಮಾತನಾಡ
 ಲಿಲ್ಲ. ಶಿಶುಪತಿಮೆಗಳಂತೆ ನಿಂತಿರ. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮನೆಯ
 ಮೂವಿನ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಶಫಸಫ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ.

೮

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ ಸತ್ತ ವೇಳೆ ಅವನ ಸಂಸಾರ ದಿಕ್ಕು ದಿವಾಳಿ ಆಯಿತು. ಅಣ್ಣನ ಕುಟುಂಬ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಐದು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡುತ್ತೇವೆಂದು ಆಶ್ವಾಸನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ತಮ್ಮಂದಿರು, ಮೊದಲು ಶೋಕವ ಕಾಣದಿದ್ದಾಗ ತಪ್ಪದೆ ದಣ ಕಳಿಸುತ್ತ ಬಂದರು ಆದರೆ ತಿಂಗಳುಗಳು ಉರುಳಿ ದಂತೆ ಅವರ ಉತ್ಸಾಹ ಕುಗ್ಗಿತು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದು ತಿಂಗಳು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರು. ಒಂದೊಂದು ತಿಂಗಳು ಐದು, ಒಂದೊಂದು ತಿಂಗಳು ದಸ್ರಿ ರೂಪಾಯಿ ಬರತೊಡಗಿದವು. ವರ್ಷ ತುಂಬುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತಮ್ಮಂದಿರು ಹಣ ಕಳಿಸುವುದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಕಾಗವಗಳನ್ನು ಬರೆದಡಿ ಅವಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಮಾಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಸೀತಾಬಾಯಿ ಯವರ ಸಾಹಸವಿವಾಗಿ ಸಂಸಾರ ಶುಟವು ಹಾಗೂ ಹಿಗ್ಗೂ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದಿವೆ. ಹಿರಿಯ ಹುಡುಗ ಕೈ ನೆರವಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಶಾಶುಭೋಗತನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಮನೆಯ ಯಜಮಾನ. ಮನೆಯ ಕಾರುಭಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಅವನೇ ತೂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಮನೆಯಂದಿಗಿಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಬಡತನದ ಅರಿವಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಹಾಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ. ಪ್ರಾಣ ಹಿಡಿದರೆ ಸಾಕು, ಯಾವ ದವ್ಯಾಸಕ್ಕೂ ಹೋಗುವುದು ಬೇಡ. ದೇವರು ಛಡಿಸಿದಂತೆ ನಡೆದರೆ ಆಯಿತು ಇದು ಅವರ ಗಾಯತ್ರಿ.

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ಥಿರ ಚರಾಸ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಅವನ ಸಾಲಗಾರರ ಪಾಲಾದವು. ಮನೆನುಂದಿರುತ್ತಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ದೋಚಿ ಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಸಾಲಗಳು ಸಹ ವಾಯಿನೆ ತೀರಿ ಹಾಗೆಯೇ ಮುಳುಗಿಹೋದವು. ಹೆಚ್ಚು ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಮಗ ಆರಂಭಿಸಿದ. ಬಿದ್ದ ಮನೆತನ, ತಮ್ಮಿಂದ ಆದಷ್ಟು ಉಪಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದು ಉದಿಸವರ ಮನೋವೃತ್ತಿ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ

ಕಾಳುಕಡ್ಡಿಗಳು, ಹುಣಿಸೆಹೆಣ್ಣು, ವೇಣಿಸಿಕಾಯಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದ ಕುಟುಂಬ ಕುಟುಂತ್ ಸಾಗಿತು.

ಬಡತನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಹಾಗೆ ನಮ್ಮ ಜನ ಸಿರಿತನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹಣ ಬಂದಂತೆ, ತಮ್ಮ ನಿಘಜಿವನದ ವೆಚ್ಚವನ್ನೂ ಏನುಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆಲಸ್ಯ, ವಿಲಾಸ, ವಿಹಾರ ಮುಂತಾದವು ಮನೆವಾಡುತ್ತವೆ. ಹಣ ಎಲ್ಲ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸಾಲಗಾರರ ವಕ್ಕಳಾಗುವ ವರೆಗೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ರೂಢಿಯಾಗದವ ಬಡತನಕ್ಕೆ ಅವರು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೇ ಒಂದು ಪಾವು ಅಕ್ಕಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ದಾಸಯ್ಯ ತನ್ನ ಸಂಸಾರ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ದಾಸಯ್ಯ, ಅವನ ಹೆಂಡತಿ, ಅವನ ಮಗು ಮತ್ತು ಒಂದು ನಾಯಿ ಇದ್ದವು. ಇಷ್ಟು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪೋಷಣೆ ಒಂದು ಪಾವು ಅಕ್ಕಿಯಿಂದ ಹೇಗಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದು ಅಸ್ಯಂತ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಬೇಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೇಯಿಸುವಾಗ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಗಂಜಿಯನ್ನು ದಾಸಯ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ ಒಂದು ಚಿಟಿಕೆ ಉಪ್ಪು ಹಾಕಿ ಕಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅನ್ನವನ್ನು ದಾಸಯ್ಯ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ. ತಾಯಿಯ ಹಾಲನ್ನು ಮಗು ಕುಡಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮಗುವಿನ..... ಗಯನ್ನು ನಾಯಿ ತಿನ್ನುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾಘೆಯ ಎಲ್ಲ ಆಸೆಗಳು ಬಂದಾದವು. ಇದು ಗಂಡಸರ ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣವಿದ್ದವರ ಪ್ರಸಂಚ. ತನ್ನಂತೆ ಕಡು ಬಡವೆಯಾದ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಈ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲೆಂದು ಆಕೆ ತಿಳಿದಳು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಕಳು ಒಬ್ಬ ದುಡಿಯುವ ಗಂಡಸು. ಮನೆಗೆಲಸವೆಲ್ಲಾ ಅವಳ ವೇಲೆ. ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಅಜ್ಜಿಯರಿಬ್ಬರೂ ಬಕಾಸುರನ ಹೊಟ್ಟೆಯಂತೆ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಒದಗಿಸಲು ಹೂರಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲೆದು, ತಿಂದು ತರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಲಸ, ಯಾರಿಗೂ ಬಿಡುವಿಲ್ಲ. ಅವರವರ ಪಾಲಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅವರವರು ಮಾಡಲೇಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ಮೂರು ಶುಶುಗರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಗಂಚು ಶುಡುಗರು, ಕೊನೆಯದೊಂದು ಹೆಣ್ಣು. ಅವು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿದ್ರೆ ಕಲಿಯು

ವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತವೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಗಲಾಟೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಅವನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಒಂದು ದಿನಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಂದು ದಿನಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಿಲ್ಲ. ಆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕ್ಕೆ ಏನು ದೊರೆಯಿತೋ ಅದನ್ನು ತಿನ್ನಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದರೆ, ಸಿಗುವವರೆಗೂ ಉಪವಾಸ ಇರಬೇಕು.

ರಾಧೆಯನ್ನು ನ್ಯಾಮತಿಯಿಂದ ಕರೆತರಲು ಮೇಷ್ಟರು ಹೊನ್ನಾಳಿಯಿಂದ ಹೊರಡುವ ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಬಸ್ ಸ್ಟಾಂಡ್ ಅರಳಿಕಟ್ಟಿಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ರಾಧೆಯನ್ನು ಕರೆತರುವ ಸಮಾಚಾರ ಎತ್ತಿದ್ದರು. ಅವಳ ನಿಷೇಕ ಆಗದೆ ಅವಳನ್ನು ಕರೆತರುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ನಿಷೇಕವನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ, ಯಾವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಡಂಬರಗಳಿಲ್ಲದೆ ಮುಗಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಯಿತು. ಅದರೂ ಆತ್ಮಾವಶ್ಯ ಬೇಕಾದ ಖರ್ಚು ವೆಚ್ಚಗಳಿಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಪಟ್ಟಿ ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಪ್ರಾಣೇಶನೂ ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಿದ್ದನು. ರಾಧೆಗೆ ಉಡಲು ಸರಿಯಾದ (ಹರಿಯದೆ ಇದ್ದ) ಸೀರೆ ಇದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಅನುವಾನ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಮೌಲ್ಯದ ಒಂದು ಸೀರೆಯನ್ನು ಮೇಷ್ಟರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕೆಂದೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾಯಿತು. ಮುಂದಿನ ಸೋಮವಾರ ನಿಷೇಕದ ಮುಹೂರ್ತ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು.

ಈಗ ಪ್ರಾಣೇಶನ ಸ್ಥಿತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಧಾರಿಸಿದೆ-ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟಲ್ಲ-ಸಂಸಾರ ಶಕಟ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಉರುಳುವಷ್ಟು ಸುಧಾರಿಸಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರುಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಹೊಸ ಸೈಲು ಅವನಿಗೂ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ವೈದಿಕವೃತ್ತಿ, ಪೂಜೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಹಣ ಬರುತ್ತಿದೆ. ತಿಂಗಳಿಗೆ ಮೂರು ರೂಪಾಯಿನ ಪುಟ್ಟದೊಂದು ಮನೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ತಂದೆಯ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದು ಈಗ ಎಂಟು ತಿಂಗಳುಗಳಾಗಿವೆ.

ಸಿರಿವಂತಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಗೋದೂಬಾಯಿ ಹೊಸ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ, ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ತುಂಬಾ ಶ್ರಮಿಸಬೇಕು

ಯಿತು. ಮನೆಯ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಆಕೆಯೇ ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮೊದಲು, ಅತ್ತೆಯ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ, ಅತ್ತೆ ವೆಂಕೂ ಬಾಯಿಯವರೇ ಅಡಿಗೆ, ನೀರು, ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೇಲುಗಿಲಸಗಳನ್ನು ಈಕೆ ಮಾಡಿದರೆ ತೀರಿತು.

ಪ್ರಾಣೇಶ ಹೊಸ ಮನೆ (ಮೂರು ರೂಪಾಯಿನ ಬಾಡಿಗೆ ಮನೆ) ಮಾಡಿ ಎರಡು ತಿಂಗಳಾಗಿವೆ. ಅವನ ಸ್ಥಿತಿ ಕೊಂಚ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ ರಾಧೆಯನ್ನು ಕರೆತರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಗೋದೂಬಾಯಿಗೆ ಮೇಷ್ಟರು ಆಶ್ವಾಸನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು.

ದೇಸಾಯಿಯವರಿಗೆ ಗೋದೂಬಾಯಿಯೇ ನಡೆದ ವಿದ್ಯಮಾನವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿವರವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಳು. ಮೇಷ್ಟರು ಕೈಕೊಂಡ ಪಾತ್ರ, ಅವರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿದ್ದಳು. ದೇಸಾಯಿಯವರು ಗೋದೂಬಾಯಿ ಒಂದು ಬಾರಿ ಬಿದರಹಳ್ಳಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಬರೆದಿದ್ದರು. ರಾಧೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬಾರಿ ಹೋಗುವುದಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಳು.

“ಪ್ರಾಣೇಶ” ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನೇರವಾದ ಪಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇದ್ದ ಊರ ಜನಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಕುತೂಹಲ ಪ್ರಸಂಗವಾಗಿತ್ತು. ಸವತಿ ಸಾಯಲೆಂದು ಹೆಣ್ಣು ಬಯಸುವುದು ಅತಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆದರೆ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋದ ಮಾರಿಯನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆತರುವ ಈ ವಿಚಿತ್ರ ಹೆಣ್ಣಿನ ರೀತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು.

“ಇವೊತ್ತೇನೂ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ಸತ್ತವೆಂದು ಸವತಿಯನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾಳೆ. ನಾಳೆ ಅವಳು ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ಪೊರಕೆ ಕಾಳಗ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ” ಎಂದು ಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿದರು ಅನೇಕ ಜನ.

ಪ್ರಾಣೇಶ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದದ್ದಿನಿಂದ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದ ವೆಂಕೂ ಬಾಯಿಯವರು ಮೇಲೇಳಲೇ ಇಲ್ಲ. ಹೆಂಡತಿಗೆ ಏನೋ ಕಾಯಿಲೆ ಆಗಿರ

ಬೇಕೆಂದು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಅವಾಚ್ಛ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬೈದ. ಹೆಂಡತಿ ಬೈಗಳದ ಔಷಧಿಗೆ ಮೇಲೇಳದಿದ್ದರಿಂದ ಕುಸಿತನಾದ. ಆಮೇಲೆ ತನಗೆ ತಿಳಿದ ಅಗ್ಗದ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಹಾಯ್ದ. ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಮನೋರೋಗ ಅಂಟಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅವನ ಮೊಂಡ ಮನಸ್ಸು ಅರಿಯ ದಾಯಿತು. ಆದರೂ ಆಕೆ ಒಂದು ತಡವೆಯಾದರೂ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಡ್ಡು ದನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಗಂಧದ ಕೊರಡಿನಂತೆ ಸವೆಯುತ್ತ ಬಂದರು. ನೀರು ಹೊರುವುದು, ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವುದು ಮುಂತಾದ ಮನೆಗೆಲಸಗಳೆಲ್ಲಾ ಆಚಾರಿಯ ಮೈಮೇಲೆ ಕುಸಿದು ಬಿತ್ತು. ಆದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಎಷ್ಟು ಔತನಗಳು ಬಂದರೂ ಅವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ.

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಮೇಲೆ ಊರಿನ ಜನಕ್ಕೆ ಕೋಪವಿತ್ತೇ ವಿನಾ ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರ ಮೇಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಚಾರಿ ಇಲ್ಲದ ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿ ಅವರು ಅವನ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರ ಕಾಯಿಲೆ ಏನೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಹೇಳುವ ದಾಷ್ಟೀಕ ಯಾರಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಹಸಿಗಳಾದ ಒಬ್ಬಬ್ಬರು ಮುದುಕಿಯರು ಆಚಾರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. “ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಆ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದೀರ, ಆಚಾರೇ, ಆಕೆಗೆ ಕಾಯಿಲೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಮಗ, ಸೊಸೆ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದ ಮನೋರೋಗ ಆಕೆಯನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾ ಇದೆ. ಅನರಿಬ್ಬರನ್ನು ನೀವು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರದೆ ಇದ್ದರೆ ಖಂಡಿತ ವಾಗಿಯೂ ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೀರಿ.”

ಬಾಲ ತುಳಿದ ಘಟಿಸರ್ಪದಂತೆ ಆಚಾರಿ ಸಿಡಿದೆದ್ದ. “ಎಲ್ಲರೂ ನನಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಬರುವವರೇ. ಏನೋ ಜ್ವರ ಬಂದು ಎರಡು ದಿನ ಮಲಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟು ಕಠಿಣ ಕಟ್ಟಿದ್ದೀರ. ಅವಳಿಗೇನು ಧಾಡಿಯೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗುಂಡಿನ ಹಾಗೆ ಕೂಡುತ್ತಾಳೆ.” ಬಂದ ಜನರನ್ನು ಆಚಾರಿ ಗದ್ದರಿಸಿ ಅಟ್ಟಿಹಾಕಿದ.

ಅತ್ತಿ ನೆಲ ಹಿಡಿದ ವಿಷಯ ಗೋದೂಬಾಯಿಯು ಕಿವಿಗೂ ಮುಟ್ಟಿತು.

ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನೇ ಕರೆಯಿಸಿದ ಅತ್ತೆಗೆ ಕಾಯಿಲೆ ಆಗಿರುವ ವಿಚಾರ ಕೇಳಿ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಬಹಳವಾಗಿ ನೊಂದುಕೊಂಡಿತು. ತನ್ನ ಗಂಡ ಮನೆ ಬಿಡಲು ತನ್ನ ಹಟವೇ ಕಾರಣವಲ್ಲವೇ? ತಾನೇ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಗಂಡ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದು ಬೇರೆ ಸಂಸಾರ ಹೂಡುವ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಅತ್ತೆಯವರು ಮೃತ್ಯುಶಯ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದಾರೆ—ಎಂದು ಗೋದೂಬಾಯಿ ತರ್ಕ ಮಾಡಿದಳು. ಇನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮಾವನ ಮನೆ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಹತ್ತುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ಕೈಮಿಂಚಿಹೋಗಿದೆ. ರಾಫೆ ಇನ್ನು ಎರಡು ಮೂರು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವವಳಿದ್ದಾಳೆ. ಹೀಗೆ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಗಂಡನ ಹಾದಿ ಕಾಯುತ್ತಾ ಕುಳಿತಳು.

ಪ್ರಾಣೇಶ ದಿನಕ್ಕಿಂತ ಅಂದು ಮನೆಗೆ ತಡವಾಗಿಯೇ ಬಂದ. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಸ್ಕೂಲು ಇನ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಟರು ಬರುವವರಿದ್ದರಾದ್ದರಿಂದ ಶಾಲೆಗೆ ಸುಣ್ಣ ಬಣ್ಣ ಕಾಣಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತೆಂದೂ, ಅದರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ತಾನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ.

“ಅತ್ತೆಯವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಕಾಯಿಲೆಯಂತೆ”

“ಹೌದು ನನಗೂ ವರ್ತಮಾನ ಬಂತು”

“ಅವರು ಬದುಕುವ ಲಕ್ಷಣ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವಂತೆ”

“.....”

“ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು”

“ಅದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ”

“ಏಕೆ?”

“ಅಪ್ಪ ಕಾಲು ಮುರಿದು ಕೈಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.”

“ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ಹೋದರೆ”

“ಅಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ, ಸಾಹಸ ನನ್ನಲ್ಲಿಲ್ಲ”

ಪ್ರಾಣೇಶನಿಂದ ಈ ಉತ್ತರ ಬಂದಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಗೋದೂಬಾಯಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಪ್ಪನ ಬೆದರಿಕೆಗೆ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೇ ಬಲಿಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದವನು ಈ ಸಾಹಸವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಮಾಡನೆಂದು

ಆಕೆಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲೆಂದು ಆಕೆಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ತಾನೇ ಹೋಗಿ ಸಾಯುವ ಅತ್ತೆಯನ್ನು ಒಂದು ಬಾರಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬಂದರೆ ಹೇಗೆ ? ತಾನು ಮಾವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದರೆ ಸಿಗದು ತೋರಣ ಕಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಏನೇ ಆಗಲಿ ಅತ್ತೆಯನ್ನು ನೋಡಲೇ ಬೇಕು.

ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯವರು ಕಾಯಿಲೆ ಮುಗಿದಿದ್ದರಿಂದ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಮನೆಗೆಲಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅವನೇ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಮದುವೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಅವನು ಹೋಗುವುದು ತಪ್ಪಿಹೋಯಿತು. ಬರುತ್ತಿದ್ದ ವರಮಾನಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲು ಬಿತ್ತೆಂದು ಆಚಾರಿಗೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಸಂಕಟ. ಅವನು ಮೂರು ಹೊತ್ತೂ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಕೋಪ ತಾಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬ ಬೈಯ್ದು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ.

ಆಚಾರಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಲು ನದಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ, ಸಾಮಾನು ಸರಂಜಾಮೆ ತರಲು ಪೇಟೆಗೆ ಹೋದ ಸಮಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯ ಪರಿಚಯಸ್ತರು ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಆಕೆಯ ಆರೋಗ್ಯ ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಆಕೆಯ ಬೇಸರ ಹೋಗುವಂತೆ ಲೋಕಾಭಿರಾಮವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಧಿಯನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆತರುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸಹ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು.

ತನ್ನ ಅತ್ತೆಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ಗೋದೂಬಾಯಿಗೆ ತುಂಬಾ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ನನ್ನ ಮಾವ ಎಂದು ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಯಾವಾಗ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಬರುವುದು ಯಾವಾಗ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಾದರೂ ಆಚಾರಿ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ಐದನೆಯ ದಿನ ಬೆನಕನಹಳ್ಳಿಗೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಹೋದನೆಂದು ಗೋದೂಬಾಯಿಗೆ ಪಕ್ಕದ ಮನೆ ರೇಣೂಬಾಯಿಯವರು ತಿಳಿಸಿದರು. ಮಾವ ಇಲ್ಲದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಮನೆಗೆ ಹೋದ ವಿಚಾರ

ವನ್ನು ಯಾರಾದರು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರೆ ತಾನು ಬೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ ಅತ್ತೆ ಯನ್ನು ಅವನ ಕಿರುಕುಳಕ್ಕೆ ಈಡುಮಾಡಬೇಕಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಸಹ ಅವಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕತ್ತಲಾದ ಮೇಲೆ ಹೋಗುವುದು ಒಳತೆಂದೇ ಅವಳು ನಿರ್ಧರಿಸಿದಳು.

ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲನ್ನು ಕಾಣುವುದೇ ಆಸರೂಪ. ಬೆಳದಿಂಗಳು ಬಂದಿದ್ದು ಸಹ ಜನಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆಯ ಬೆಳಕು ಪ್ರತಿ ಸೂರ್ಯನಂತಿರುತ್ತದೆ. ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಹವಾಮಾನದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೊಳಪಟ್ಟು ದೀಪಗಳು ಹೋದಾಗ ಕತ್ತಲಿನ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುನಿಸಿ ಪಾಲಿಟಿಯ ಮುರುಕು ಲಾಂದ್ರದ ದೀಪಗಳು ತಿಣುಕಾಡಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಳಕು ಬೀರಿ ದರೂ, ಅದು ಹತ್ತು ಗಜ ದೂರ ಸಹ ಧಾಟುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಣೇಶ ಪಾಠ ಹೇಳಿಕೊಡಲು ಯಾರದೋ ವನಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ. ಗೋದೂಬಾಯಿ ಸುಮಾರು ಎಂಟು ಗಂಟೆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅತ್ತೆಯನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿ ಬರಲು ಹೋದಳು. ಮನೆಯ ಕೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಹಾಗೆಯೇ ಮುಚ್ಚಿತ್ತು. ನಡುಮನೆಯಲ್ಲೊಂದು ಹಣತೆಯ ದೀಪ ಮಿನುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗೋದೂಬಾಯಿ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆಗೆದು ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮತ್ತೆ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ನೇರವಾಗಿ ಅತ್ತೆ ಮಲಗಿದ್ದ ಕೋಣೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಮೂಲೆಯ ಮಾಡದಲ್ಲೊಂದು ಹಣತೆಯ ದೀಪ ಉರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕೋಣೆಯ ಕಸ ಹೊಡೆದು ಎಷ್ಟು ದಿನಗಳಾಗಿದ್ದವೋ, ದೇವರೇ ಬಲ್ಲ. ಕಲ್ಲಿಗೂ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಹಾಸಿಗೆ, ಆದರ ಮೇಲೊಂದು ಬಿಳಿಯದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಮಗ್ಗುಲುಹಾಸಿಗೆ, ಇಂದ್ರನನ್ನು ವಿಾರಿಸುವ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷರಿಯ ಕಂಬಳಿ. ಹಾಸಿಗೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಉಗುಳುವುದಕ್ಕೊಂದು ತಾಮ್ರದ ತಟ್ಟೆ. ಅದು ನೀರನ್ನು ಕಾಣದೆ ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿದು ನೀಲಿಯಮಚ್ಚಿ ಗಳಿಂದ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯವರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕತ್ತಲಿಗೆ ಒಗ್ಗಿಹೋಗಿದ್ದವು. ಗೋದೂಬಾಯಿ ಬಂದಿದ್ದನ್ನು ಅವರು ನೋಡಿದರು. ಅವರ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಕಾತುರತೆಯ ಭಾವ ಮೂಡಿತು. ಸೊಸೆ ಹೀಗೆ ಬಂದುದರ

ಗೂಢಾರ್ಥ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಏನೋ ಅನರ್ಥ ಜರುಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಿ ದರವರು. ಗೋದೂಬಾಯಿ ವಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅತ್ತೆಯ ಕಾಲುಬಳಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಳು. ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯ ಇಹಲೋಕದ ವ್ಯಾಪಾರ ಮುಗಿಯುವ ದಿನಗಳು ಅತಿ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಿವೆಯೆಂದು ಆಕೆಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ಥೂಲಕಾಯದ ಪ್ರಕೃತಿಯವರೇ ಆಗಿದ್ದ ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯವರು ಈಗ ಎಲುಬಿನ ಗೂಡಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸುಕ್ಕು ಸುಕ್ಕಾದ ಚರ್ಮ ಹಾಗೇ ಅವರ ಮೈಗೆ ಅಂಟಿದೆ. ಕಣ್ಣುಗಳು ಆಳವಾದ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಂತಾಗಿದೆ. ಮೈಗೆ ಎಣ್ಣೆ ನೀರು ಮುಂತಾದ ಆರೈಕೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ನೊದಲೇ ಇದ್ದ ಕಾಯಿಲೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಗೋದೂಬಾಯಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೀರು ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅತ್ತೆಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವುದರ ಬದಲು, ಆಕೆಗೆ ಅತ್ತೆಯೇ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವಂತಾಯಿತು. ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ವಾತನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ಆರಂಭವಾಡಬೇಕೆಂದು ತೋಚಲಿಲ್ಲ. ಸೊಸೆ ಅಳುತ್ತಿರುವುದರ ರಹಸ್ಯವೂ ತಟ್ಟನೆ ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲ.

“ನಿಮಗೆ ಕಾಯಿಲೆಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುದ್ದಿ, ಜೀವ ತಡೆಯಲಾರದೆ ನೋಡೋಣವೆಂತ ಬಂದೆ” ಗೋದೂಬಾಯಿ ಅಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ಬಿಕ್ಕುತ್ತ ಹೇಳಿದಳು.

“ನನಗೇನಾಗಿದೆ ಧಾಡಿ. ಏನೋ ಎರಡು ದಿನ ಜ್ವರ ಬಂದ ಹಾಗಿತ್ತು, ಮಲಗಿದ್ದೇನೆ. ಇನ್ನೇನು ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತೇನೆ.” ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ತಾವು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರ ಅರಿವಿತ್ತು. ಮತ್ತೆ ಮಾತು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.

“ಪ್ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದಾನೆಯೇ?”

“ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದಾರೆ”

“ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸುಖವಾಗಿರಿ” ವೆಂಕೂಬಾಯಿಯವರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಹನಿಗೂಡಿದವು.

ಗೋದೂಬಾಯಿಗೆ ದುಃಖ ಒತ್ತರಿಸಿ ಬಂದಿತು. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದುಃಖವನ್ನು ಹೇಳಿಯೇ ಬಿಟ್ಟಳು.

“ಆತ್ತಿಯವರೇ, ನಿಮ್ಮ ಕಾಯಿಲೆಗೆ ನಾನೇ ಕಾರಣ. ಹೀಗೆ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ನಾನು ಸ್ಪಷ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾವಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನೆಗೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಹಾಗಾಯಿತು. ತಂದೆ ಮಗನಿಗೆ ವಿರೋಧವುಂಟಾಯಿತು. ಅವರು ಬೇರೆ ಮನೆ ಮಾಡುವಂತೆ ನಾನೇ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದೆ. ನನ್ನಂತೆಯೇ ತೊಳಲುತ್ತಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಣ್ಣು ಜೀವಕ್ಕೆ ದಾರಿ ತೋರಲು ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಮಾಡಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ನಿಮ್ಮ ಕಾಯಿಲೆಗೆ, ನಿಮ್ಮ.....”

“ಗೋದೂ, ನಮ್ಮ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ನಾವು ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. ನಾಲ್ಕು ಜನ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದ ದಶರಥರಾಜನ ಸಾವಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಗನಾದರೂ ಹತ್ತಿರವಿರಲಿಲ್ಲ. ದಶರಥರಾಜ ಮಾಡಿದಂಥ ಯಾವುದೋ ಪಾಪವನ್ನು ನಾನು ಸಹ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷೆ ಬೇಡವೆಂದರೆ ಕೇಳುತ್ತದೆಯೇ? ಹೋಗಲಿ ಬಿಡು. ರಾಧೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವ ವಿಚಾರ ಕೇಳಿ ನನಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಯಾವ ಪಾಪವನ್ನೂ ಅರಿಯದ ಹೆಣ್ಣು. ನಮ್ಮವರ ದುರಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಪಡಬಾರದ ಕಷ್ಟ ಅನುಭವಿಸಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ದೇವರೇ ಮಾರ್ಗ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು ಅವಳನ್ನು ಸಾಕಿ ಸಲಹುವ ಭಾರ ನಿನ್ನ ಮೇಲಿರಲಿ.”

“ಆಗಲಿ ಆತ್ತಿ, ನಿಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದವೊಂದು ನನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲಿದ್ದರೆ ಅದಾವ ದೊಡ್ಡ ವಿಷಯ.”

“ನೀನಿನ್ನು ಹೊರಡು ತಾಯಿ, ಅವರು ಬರುವ ಹೊತ್ತಾಯಿತು. ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಬಂದರೆ ದೊಡ್ಡ ರಾಧ್ಯಾಂತ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.”

“ನ್ಯಾಮತಿಗೆ ರಾಧಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾಳೆಯೇ ಮೇಷ್ಟರು ಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ನೀವು ಹೀಗೆ.....”

“ ನೀನು ಯಾವ ಯೋಚನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಡ. ನಿಮ್ಮ ಶುಭ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನಾನೆಂದೂ ಅಡ್ಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಧಾಬಾಯಿ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರುವವರೆಗೂ ನಾನು ಸಾಯುವುದಿಲ್ಲ.”

ಗೋದೂಬಾಯಿ ಅತ್ತಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದಳು. ಅತ್ತಿ ಸೊಸೆಯ ರಿಬ್ಬರ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲೂ ನೀರು ಮಿಡಿಯಿತು. ಗೋದೂಬಾಯಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದು ಹೊರಟಳು. ಎದುರಿಗೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ.

“ಮನೆ ಮುರಕರಂಡೇ, ಇಲ್ಲಿಗ್ಯಾಕೆ ಬಂದೆ ಹೇಳು” ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಅರ್ಭಟಿಸಿದ. ಗೋದೂಬಾಯಿ ಚಿಟ್ಟನೆ ಚೀರಿದಳು.

“ಅತ್ತಿಯವರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗೋಣವೆಂದು ಬಂದೆ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಅಕೆ ಅಳತೊಡಗಿದಳು.

ನೆರೆಹೊರೆಯ ಜನರು ಬಂದು ಸೇರಿದರು. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಬುಸು ಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ.

“ನನ್ನ ಮನೆ ಹಾಳು ಮಾಡಿದವಳೇ ಇವಳು. ಇದ್ದ ಒಬ್ಬ ಮಗ ನನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಹೋದಳು. ಈಗ ಮತ್ತೀನು ಮಸಲತ್ತು ಮಾಡಲು ಬಂದಿದ್ದಾಳೋ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು?”

ಸೇರಿದ ಜನ ಆಚಾರಿಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದರು. ಸಾಯುವ ಅತ್ತಿಯನ್ನು ಕಡೆಗೊಂದುಬಾರಿ ನೋಡಿ ಹೋಗಲು ಗೋದೂಬಾಯಿ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಹೇಳದೆ ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದ ಆಚಾರಿಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿ ಅವರವರ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

“ಅಮ್ಮಾ ನೀವು ಯಾವ ಯೋಚನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ರಾಧೆಯನ್ನು ಹೊನ್ನಾಳಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬನ್ನಿ. ಪ್ರಾಣೇಶ ಬೇರೆ ಮನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ರಾಧೆ ಬರಲು ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಗೋಧೂಬಾಯಿಯೇ ಒತ್ತಾಯ ಹಾಕು ತ್ತಿದ್ದಾಳೆ.”

“ಏನೋಪ್ಪ, ಆ ವಿಚಾರಾನೇ ನಾವೆಲ್ಲಾ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ಅವಳ ಅದೃಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬಾರದು ಅಂತ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಮಾಧವಾಚಾರಿ ಇವರೆದುರು ಏನೇನೋ ಹೇಳಿದ. ” ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರ ಕಣ್ಣಿಂದ ತಟ್ಟಕ್ಕನೆ ಹನಿಗಳು ಉದುರಿದವು. ಅವರ ಬಾಯಿಂದ ಮಾತು ಗಳು ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ.

“ಹಿಂದೆ ಆದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮರೆತುಬಿಡಿ. ಅದೊಂದು ಕಾಡುವ ಕಾಲ. ಆಗಬಾರದ ಅನ್ಯಾಯ ಆಗಿಹೋಯಿತು. ಆ ಅನ್ಯಾಯ ಸರಿ ಹೊಂದುವ ಕಾಲ ಬಂದಿದೆ. ನೀವು ಒಂದು ಬಿಡಿಗಾಸು ತರಬೇಡಿ. ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳೂ ಸಾಂಗವಾಗಿ ನೆರವೇರಲು ಏರ್ಪಾಟಾಗಿದೆ.” ಮೇಷ್ಟರು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು.

ಮೇಷ್ಟರ ಎಣಕೆ ತಪ್ಪಾಯಿತು. ರಾಧೆಯನ್ನು ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಬಂದಿರುವುದಾಗಿ ತಾವು ಹೇಳಿದ ಕ್ಷಣವೇ ಸೀತಾಬಾಯಿ ಯವರು ಒಪ್ಪಿ ಆ ಕೂಡಲೇ ಕಳಿಸಿಕೊಡುವರೆಂದು ಅವರು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಅವರ ಗ್ರಹಿಕೆ ತಪ್ಪಾಯಿತು. ರಾಧೆಯ ಕರ್ಮಕಾಂಡವನ್ನು ಅವರು ಆಗಲೇ ಪೂರೈಸಿದ್ದರು. ಏನೋ ಆಗಬಾರದು ಆಗಿಹೋಯಿತು. ಅವೆಂದಿಗೂ ಸರಿ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಳನ್ನು ಗಂಡುಮಗನಂತೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಿ ಸಲಹು ತ್ತಿದ್ದೇವೆ—ಇದು ಮನೆಯವರ ತೀರ್ವಾನ. ಅಲ್ಲದೆ ಸವತಿ ಇರುವ ಮನೆಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಕಳಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಸವತಿಯೇ ರಾಧೆಯನ್ನು ಕರೆ ತರಲು ಹೇಳಿಕಳಿಸುವುದನ್ನು ಯಾರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ ? ತನ್ನ ಕೈಲಿ ಸಾಗದ್ದ

ರಿಂದ ದುಡಿಯಲು ಒಂದು ಆಳು ಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದ ಈ ಹೊಟೆ ಹೊಡಿರ ಬಹುದೇ? ಇಂಥ ನೂರಾರು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರ ಬೋಳು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿದಾಡಿ ಆಂದೋಲನವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದವು. ಆದರೂ ಬಂದ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅವಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ಎಣಿಸಿ,

“ನಮ್ಮ ಅತ್ತೆಯವರಿದ್ದಾರೆ, ಯಜಮಾನಿಕೆ ಹೊತ್ತಿರುವ ಮಗ ನಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ರಾಧೆ ಇದ್ದಾಳೆ. ಅವರೆಲ್ಲಾ ಏನು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ ಕೇಳಿ” ಎಂದು ತಾವು ಜಾರಿದರು.

ಮೇಷ್ಟರು ರಾಧೆ ಸಮೇತ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಬಸ್‌ನಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗಿ ಬೇಕೆಂದು ಬಂದವರು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ನಗರ ಯಾತ್ರಿ ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದ ರಮಾಬಾಯಿಯವರು ಇನ್ನೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಬರುವುದು ಹೆನ್ನೆರಡು ಗಂಟೆ ಹೊಡೆದವೇಲಿಯೇ. ಹಳ್ಳಿಯಮೇಲೆ ಕಂದಾಯದ ಬಾಕಿ ವಸೂಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ರಾಮು ಸಾಯಂಕಾಲ ಐದು-ಆರರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಬರುವನೆಂದು ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ತಿಳಿಸಿದರು.

ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಕಂಚಿನ ಲೋಟದಲ್ಲಿ ರಾಧೆ “ಕಪ್” ಕಾಫಿ ತಂದಿಟ್ಟಳು. ಕಾಫಿಗೆ ಯಾವ ಪುಡಿ ಹಾಕಿದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲು ಕೆಮಿಕಲ್ ಎಗ್ಜಾಮಿನರ್‌ಗೇ ಕಳಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರ ಮೌನವನ್ನು ಬೇಧಿಸಲು “ಇವಳೇನೇ ರಾಧಾಬಾಯಿ? ಮುದ್ದಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇಂತಹ ಕನ್ಯಾರತ್ನವನ್ನು ಕಾಲಿನಿಂದೊಡೆದ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ದೇವರು ಸ್ಪೆಷಲ್ಲಾಗಿ ನರಕದಲ್ಲಿ ಸೀಟ್ ರಿಸರ್ವ್‌ಮಾಡಿಸಿರಬೇಕು. ನಾಲ್ಕು ಬಿಡಿಕಾಸಿನ ದುರಾಶೆಗೆ ಮಾಡ ಬಾರದ ಮಹಾಪ್ರಾಧಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.” ಮೇಷ್ಟರು ಮೆಲ್ಲಗೆ ರಾಗ ಎಳೆದರು.

“ಹುಡುಗ ಒಳ್ಳೆಯ ಮನೆಗೆ ಸೇರಲೆಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಚೂರುಪಾರನ್ನು ಸಹ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟೆವು. ಆದರೂ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯ ವಿಹಿತ ವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯೆ ನಿಂತ ಮಾರ್ಗವಾಚಾರಿ ನಮ್ಮ ಕುತ್ತಿಗೆ ಕೊಯ್ದರು. ನಮ್ಮ ಹುಡುಗಿಯ ವಿಚಾರ ನಾವೇನು ಹೇಳೋಣ. ರೂಪಿನಲ್ಲಿ ಒಂದುಪಕ್ಷ ಕಡಿಮೆ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಸರಿ ಯಾರಿದ್ದಾರೆ? ಆದರೇನು, ಅವಳು ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪಾಪದ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಆದನ್ನು ನೋಡಿ ಹಡೆದ ಹೊಟ್ಟೆಯೂ ಉರಿಯುತ್ತಿದೆ ”

ಮೇಷ್ಟರು ಯಾವರೀತಿ ಮಾತು ತಿರುಗಿಸಿದರೂ ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ಪುನಃ ಪುನಃ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮತ್ತು ಮಾಧವಾಚಾರಿಯ ಮಸಲತ್ತನ್ನು ಮುಂದೂಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಸಿಟ್ಟಿನ ಆವೇಗ ಕೊಂಚ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಲೆಂದು, “ನಾನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಆಮೇಲೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡೋಣ. ನಿಮ್ಮತ್ತೆಯವರು ಮತ್ತು ಮಗ ಮನೆಗೆ ಬರಲಿ.” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಲು ಅನುವಾದರು.

“ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ನೀರು ಕಾದಿದೆ. ಸ್ನಾನ ಮುಗಿಸಿಬಿಡಿ. ಹನ್ನೆರಡರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎಲೆ ಹಾಕುತ್ತೆ.” ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಹೇಳಿದರು.

ಮೇಷ್ಟರು ಸ್ನಾನದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಗಿಸಿ ಹಾಗೆಯೇ ತಮ್ಮ ಪರಿಚಿತರ ಮನೆಯತ್ತ ತೆರಳಿದರು.

ಹನ್ನೆರಡರ ಸುವಾರಿಗೆ ರವಾಬಾಯಿಯವರು ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ಬಾಗಿಲ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮೇಷ್ಟರ ಗಂಟನ್ನು ನೋಡಿ, “ಯಾರೋ ಬಂದ ಹಾಗಿದೆ? ಯಾರು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ?” ಅಂತ ಕೇಳಿದರು. “ಯಾರೋ ಮೇಷ್ಟರಂತೆ, ಹೊನ್ನಾಳಿಯವರಂತೆ” ಅಂತ ಸೀತಾಬಾಯಿ ಹೇಳಿದರು. ರವಾಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ಈ ಒಗಟೆ ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಷ್ಟರ ಆಗಮನದ ಅಂತರ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಟೀಕೆಮಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದರು.

ಬಿಸಿಲಿನ ಕಾವಿನಿಂದ ಸಿಟ್ಟು ನೆತ್ತಿಗೇರಿತೋ, ಅಥವಾ ವಿಷಯವೇ ಕಾವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಿತೋ, ರವಾಬಾಯಿಯವರು ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಅರ್ಭಟಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. “ರೆಟ್ಟಿಗಾತ್ರ ವಾಸೆ ಹೊತ್ತ ಗಂಡಸರವರು. ಇವರ ವಾಸೇನ ಕತ್ತರಿಸಿ ಒಲೆಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ಒಂದು ಹೆಂಡೆ ನೀರು ಕಾಯುತ್ತದೆ. ಹಿಡಿ ಹೊನ್ನಿಗಾಗಿ ಏನು ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಲು ಹೇಸದಂಥ ನೀಚರು. ಇವರ ಹೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನಾಲ್ಕು ಹೆಣ್ಣು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೋ? ಈಗ ಕಾಗಕ್ಕೆ ಗುಬ್ಬಕ್ಕನ ಕಥೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು

ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅದ್ಯಾವನು ಬಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೋ, ನೋಡುತ್ತೇನೆ.” ಎಂದು ಸಿಡಿಲಿನ ಮರಿಯನ್ನು ಭೂ ಬಿಟ್ಟರು.

“ಅತ್ತೆ, ಅದೆಲ್ಲಾ ಇರಲಿ, ಹೊತ್ತಾಗಿದೆ, ನೀವು ನೊದಲು ಮೈ ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳಿ.” ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಹೇಳಿದರು.

ಮೇಷ್ಟರು ಬಂದವರೇ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ್ದ ಹರಕಲು ಚಾಪೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತರು. ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರಮಾಬಾಯಿಯವರು ವೆಂಕೋಬಾ ಚಾರಿಯನ್ನು ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಬಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆ ಅವರ ಕಿವಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬಹುದಾದರೂ ಅವರತ್ತೆ ಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದು ಕಠಿಣವೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಮಂದಟ್ಟಾಯಿತು. ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಮುಂದೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ ಅವರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು.

ಈ ವೇಳೆಗೆ ರಮಾಬಾಯಿಯವರ ಸ್ನಾನದ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದಿದ್ದಿತು. ಸುಮ್ಮನೆ ಮೈಗಿಷ್ಟು ನೀರು ಸುರಿದುಕೊಂಡರೆ ಆಯಿತು. ಮೈಯ ಕೊಳೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಇಲ್ಲಿ ಮಡಿ ಮಾಡುವುದೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನೊದಲು ಮೈಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಬಿಸಿನೀರನ್ನು ಸುರಿದುಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಮಡಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ತುಂಬಿದ್ದ- ಜಿರಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳ ನಾನಾ ಸಂಸಾರಗಳ ಸಮೇತ-ತಪ್ಪಲೆಯನ್ನು ಹುಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಂದೂ ನೀರು ಕಾಣದಿದ್ದ ನಾರುಮಡಿ (ಧಾಬಳಿ) ಯನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ನಾರುಮಡಿ ಎಂದರೆ ನಾರಿನ ಮಡಿ ಅಂತ ಅನೇಕರು ಅರ್ಥಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಶುದ್ಧಾಂಗ ತಪ್ಪು. ಅಂಗಡಿಯಿಂದ ತಂದ ದಿನದಿಂದ ಇದು ನೀರು ಕಾಣದ್ದರಿಂದ ಕೊಳೆ ಸೇರಿ ನಾರು ತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೇ ‘ನಾರುಮಡಿ’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೆಂದರೆ, ಇದರ ಉದ್ದ ಅಗಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೀರೆಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದು ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ತೃಪ್ತಿ ಕರವಾಗಿ ಮುಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ.

ರಮಾಬಾಯಿಯವರು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಬೈಗಳ ಮಂತ್ರದಿಂದಲೇ ವೃಂದಾವನದ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದು ಜೊಂಬು ನೀರು ಸುರಿದರು. ವೃಂದಾವನ

ಕಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಇರುತ್ತದೆ-ತುಳಸಿಗಿಡವೊಂದನ್ನು ಉಳಿದು. ಅಜರಾಜ ನಿಗೆ ತುಳಸಿಗಿಡವು ಎಂದೋ ಆಹುತಿಯಾಗತ್ತು. ಆದರೆ ತುಳಸಿಗೆ ನೀರು ಹಾಕದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ? ವೃಂದಾವನದ ಕಟ್ಟಿಗೆ ನೀರು ಹಾಕಿದರೆ, ತುಳಸಿಗೆ ನೀರು ಹಾಕಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವಾದರೂ ಪುಣ್ಯ ಬರಲೇ ಬೇಕು.

ದೇವರ ಪೂಜಾವಿಧಿಯು ಸಹ ವೆಂಕೋಬಚಾರಿ, ಮಾಧವಾಚಾರಿಯರ ಸಹಸ್ರನಾಮದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು.

ರಮಾಬಾಯಿಯವರು ನಾರುಮಡಿ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮಡಿಸೀರೆಯೊಂದನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ನಡುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು.

“ನೀವೇನೋ ಹೊನ್ನಾಳಿಯಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಮೇಷ್ಟರು? ಬೇರೆ ನಿಮಗೇನು ಕೆಲಸವಿಲ್ಲೇನು?”

“ಯಾಕೆ ತಾಯಿ?”

“ರಾಧಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಕಳಿಸಿದ್ದಾನೇನು? ಅವನ ವಂಶ ನಿರ್ವಂಶವಾಗ.”

“ಅಲ್ಲಿಯ ವಿಚಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ಸೊಸೆ ಎದುರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ನಾನೂ ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗ. ರಾಧಾಬಾಯಿ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಗಳೊಬ್ಬಳು ನನಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ನಾನೇನಾದರೂ ಹಣದ ಆಶೆಗೆ ಬಲಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದರೆ, ತಾಯಿ, ನೀವಿಷ್ಟೆ ಶಾಪ ನನಗೂ, ನನ್ನ ವಂಶಕ್ಕೂ ತಟ್ಟಲಿ.”

“ಮಾಧವಾಚಾರಿಯೂ ಇಂಥ ಬೆಣ್ಣೆ ಮಾತುಗಳನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಿದ್ದ. ಕೊನೆಗೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಯನ್ನೇ ಮುರಿದ. ಆ ಹೋತನ ಗಡ್ಡದ ಆಚಾರಿ ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಸಿಗಲಿ.....”

“ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಮನುಷ್ಯರುತ್ತಾರೇನು? ನನ್ನ ವಿಷಯವನ್ನ ನಾನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ನನ್ನನ್ನು ನಂಬಿ. ಏನೋ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೊರಟಿದ್ದೇನೆ. ನೀವು ಅಡ್ಡಿ ಒಡ್ಡಬೇಡಿ. ನಿಮಗೆಲ್ಲ ಹಿತವಾಗಲೆಂಬುದೇ ನನ್ನ ಬಯಕೆ.”

“ಎಲೆ ಹಾಕಿದೆ, ಕಾಲು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳಿ” ಎಂದು ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ಮಧ್ಯೆ ಬ್ರೇಕ್ ಹಾಕಿದರು.

ಮೇಷ್ಟರ ಗಂಟಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ತುತ್ತು ಅನ್ನ ಸಹ ಇಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ರಮಾಬಾಯಿಯವರ ಮಾತಿನ ಮಳೆ ನಿಲ್ಲಲೇ ಇಲ್ಲ. ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ಮಾತು ಮರೆಸಲು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಅತಿಥಿಯನ್ನು ಉಪಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ನಿರರ್ಥಕವಾಯಿತು.

ಮೇಷ್ಟರ ಮುಖಭಾವ, ಅವರ ಮಾತಿನ ಧಾಟಿ ನೋಡಿ ಸೀತಾ ಬಾಯಿಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಹುಟ್ಟಿತು. ತಮ್ಮ ಮಗಳ ಸಂಕಟ ವಿಮೋಚನೆಯ ಕಾಲ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಅವರ ಅಂತರಂಗ ಹೇಳಿತು. ಗೋದೂಬಾಯಿ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು, ರಾಧೆಯನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದು ಆಕೆ ಹಟ ಹಿಡಿದದ್ದು, ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣೇಶ ತಂದೆ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಇವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆ ಆಗಿದ್ದವು. ಆದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಪ್ರಕಟ ಮಾಡಲು ಧೈರ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಮೇಷ್ಟರು ಏನು ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೂ ರಮಾಬಾಯಿಯವರು ಅವಕಾಶ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮಾತೇ ಮಾತು. ತಮಗೆ ಸರಿಚಿರಾದ ನಾಲ್ಕು ಜನ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ಹೇಳಿಸಿ ರಾಧೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ನಿಶ್ಚಿಸಿದರು.

ಹೊರಗಿನ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸಿದ್ದ ಹರಕು ಚಾಪೆಯಮೇಲೆ ಹಿತ್ತಾಳೆ ತಟ್ಟೆಯಮೇಲೆ ಎಲೆ, ಅಡಕೆ ತಂದಿಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅವು ವೀಳಿಯ ದೆಲೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು, ಮುತ್ತುಗದ ಎಲೆ ಇದ್ದ ಹಾಗಿದ್ದವು. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಅಡಕೆ. ಗಟ್ಟಿಯಾದ ನಾಲ್ಕು ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಮುರಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಮೇಷ್ಟರು ಇಚ್ಛಿಸದಲಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಲು ಜಾಗಟೆ ಸುಣ್ಣ. ಈ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಎಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿ ಜಾಗಟೆ ಹೊಡೆದ ಹಾಗೆ ಬೆರಳಿನ ತುದಿಯಿಂದ ಹೊಡೆಯಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆನೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ನುಚ್ಚು ಕಲ್ಲು ಗಳೆಲ್ಲಾ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಉದುರುತ್ತವೆ. ತಾವು ಎಲೆ, ಅಡಕೆ ಹಾಕುವ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಾಶಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಬಿಟ್ಟುಬಂದಿರುವುದಾಗಿ ಮೇಷ್ಟರು ಹೇಳಿದರು.

ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಲಸ ಇದೆಯೆಂದೂ ಪೇಟೆ ಕಡೆ ಹೋಗಿ ಬರುವದಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿ ಹೊರಟುಹೋದರು.

ಸಂಜೆ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆ ಸುಮಾರಿಗೆ ರಾಮು ಬಂದ. ಅವನಿಗೆ ಸೀತಾ ಬಾಯಿಯವರು ಮೇಷ್ಟರು ಬಂದಿರುವ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಸಾದೃಂತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದರು. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರಾಣೇಶ ಬೇರೆ ಮನೆ ಮಾಡಿದ ವಿಚಾರ ರಾಮಾನ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸುಮ್ಮನೆ ರೇಸಿಗೆ ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದ.

ಮೇಷ್ಟರು ಆರು ಗಂಟೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥರೊಂದಿಗೆ ಬಂದರು. ರವಾಬಾಯಿಯವರೊಬ್ಬರನ್ನು ಒಲಿಸಿದರೆ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಹಗುರ ವಾಗುವದೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು.

ಬಂದವರು ಮನೆಯವರಿಗೆಲ್ಲ ಸವಾಧಾನ ಹೇಳಿದರು. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ಗೋದಾಬಾಯಿಯೇ, ರಾಧೆಯನ್ನು ಕರೆತರಲು ಸಮ್ಮತಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. ಆದರೂ ರವಾಬಾಯಿ ಯವರು ಮಣೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. “ಹುಡುಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ ಆ ಚಿಂತಾಲರ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸುವದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಗುಡುಗಿದರು. ಸೀತಾಬಾಯಿ ಯವರು ಮತ್ತು ರಾಮು ಮೇಷ್ಟರ ಸೂಚನೆಗೆ ಸಮ್ಮತಿ ಇತ್ತಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರು ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾದರು. “ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಂದೇನೂ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮಗನಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ದಾರಿಯಾಯಿತು. ಈಗೊಂದು ದಾರಿ ಆಯಿತು. ಎಲ್ಲಾ ದರೂ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗಿ” ಎಂದವರೇ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋದರು.

ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಬೆಳಗಿನ ಬಸ್ಸಿಗೆ ರಾಧೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಆ ಸಂಚಾಯಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರವಾಯಿತು. ಜೊತೆಗೆ ರಾಮು ಹೋಗಬೇಕೆಂದೂ ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ಹೇಳಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಷ್ಟರು ಒಪ್ಪಿದರು.

ಬಿದಿರಹಳ್ಳಿ ದೇಸಾಯಿಯವರಿಗೆ ಗೋದೂಬಾಯಿ ಒಂದು ಬಿಡಿಸಿ ಲಾರದ ಒಗಟೆಯಾದಳು. ಮಾವನ ಮನೆಯಿಂದ ಆಕೆ ಗಂಡನೊಂದಿಗೆ ಹೊರಬಿದ್ದಿದ್ದು, ಸವತಿಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಳಿಯ ಶುದ್ಧ ಶುಂಠನೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಈ ವೇಳೆಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಬೆಳ್ಳೆ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ ಮಾರ್ಧವಾಚಾರಿ ತವಗೆ ಅನ್ಯಾಯವೆಸಗಿದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಖೇದವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತ್ತು. ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ, ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಯಿದೆ. ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಮಗಳು ಯಾವ ತಾಪತ್ರಯವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸಂಸಾರ ತೂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದೆಂದು ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಎಣಿಕೆ ತಪ್ಪಾಯಿತು. ಮಾವನ ಮನೆಯಿಂದ ಮಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದಿದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಕಳವಳವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು.

ದೇಸಾಯಿಯವರು ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಅಳಿಯ, ಮಗಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧರಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಸ್ಥಿತಿ ತುಂಬಾ ಕಟ್ಟಿದೆ. ಮಳೆ ಇಲ್ಲದೆ ಬೆಳೆ ನಷ್ಟವಾಗಿ ಅರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮುಖ್ಯ ವರೆ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರಿ ಕಡಿತ ಬಿತ್ತು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ತಪ್ಪದೆ ಬಾಣಂತಿನಕ್ಕೆ ವರ್ಷ ವರ್ಷವೂ ಬರುತ್ತಿರುವುದು, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗದಾಸೋಹ. ಅನ್ನಸತ್ಯ ನಡೆಸುವುದು, ಇದರಿಂದ ಅವರು ಸಾಲಗಾರರಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಸಾಲ ತೀರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಒಂಪೊಂದಾಗಿ ಮಾರಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೂ ಮಗಳಿಗೆ ಕೊಂಚವಾದರೂ ಅವಳ ಆಸತ್ಯಾದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಬೇಕೆಂದು ಐನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು.

ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದು ಸಂಭ್ರಮವೇ ಸಂಭವ. ಪ್ರಾಣೇಶನ ನಿಷೇಕ. ಮೇಷ್ಕರ ಬರುವನ್ನೇ ಜನ ಕಾಯುತ್ತಿತ್ತು. ನ್ಯಾಮತಿ ಕಡೆಯಿಂದ ಯಾವ ಬಳಿ ಬಂದರೂ ಅದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೇಷ್ಕರು ಬರಬೇ

ಠವ ವಿಷಯ ತಿಳಿಮು ನಿರಾಶರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಸವತಿ ಇರುವ ಮನೆಗೆ ಾಥೆ ಬರಲು ಹಿಂದೇಟು ಹೊಡೆದಿರಬೇಕು. ಅಥವ ಅವಳ ಮನೆಯವರು ವಳನ್ನು ಕಳಿಸಲು ನಿರಾಕರಿಸಿರಬೇಕು, ಮುಂತಾಗಿ ಏನೇನೋ ಲೆಕ್ಕಾ ಾರ ಹಾಕಿಕೊಂಡರು. ಅವರೂ ಅವರಿಗೊಂದು ಧೈರ್ಯವಿತ್ತು. ಫೀಷ್ಟರು ಎಂದಿಗೂ ಕೆಲಸ ಸಾಧಿಸದೆ ಬಿಡುವವರಲ್ಲ, ಎಂದು ಮಾರನೆ ದಿನ ಾಜೆ ಕೊನೆಯ ಒಸ್ಸಿಗೆ ಮೇಷ್ಟರು ಬಂದರು. ಬಸ್ಸಿನ ಮುಂದುಗಡೆ ಿಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಕೂತಿದ್ದರು. ಅವರ ಗೆಲುವಿನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೇ ಅವರಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ರಾಥೆ ಹಿಂದಿನ ಿಟಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ನ್ಯಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿದವಳು ಅದನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗೆ ಇದ್ಯಾವದೂ ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸವತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೇಗೆ ನಡೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಗಂಡನೊಂದಿಗೆ ಹೇಗೆ ವರ್ತಿಸಬೇಕು, ಇವು ಅವಳ ಮುಂದಿದ್ದ ಪ್ರತ್ಯಾರ್ಥಕ ಚಿಹ್ನೆಗಳು

ಮೇಷ್ಟರು ತನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಲು ಬಂದ ವಿಷಯವನ್ನು ರಾಥೆ, ಪದ್ಮಾವತಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಳು.

“ನಿನಗಾಗಿ ನಾನು ಅದೆಷ್ಟು ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತಿದ್ದೇ ನೆಂಬುದು ನಿನಗೇನು ಗೊತ್ತು? ಹೋಗಿ ಸುಖವಾಗಿರಮ್ಮ. ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯವಳು ನೀನು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುತ್ತೀಯ. ದೇವರು ನಿನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದು ಮಾಡಲಿ.” ಪದ್ಮಾವತಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಆನಂದಬಾಷ್ಪ ಸಳು ಉದುರಿದವು. ಉಯ್ಯಾಲೆ ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಥೆಯ ಮನಸ್ಸು ಸ್ಥಿಮಿತಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.

ಮನೆಯವರೆಲ್ಲರೂ ಬರಬೇಕೆಂದು ಮೇಷ್ಟರು ಆಹ್ವಾನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. “ನಾವೆಲ್ಲಾ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಮುಖವಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸ ನಡೆಯಲಿ. ನಾವು ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಅತಿರ್ವಾದ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ” ಎಂದು ಸೀತಾಬಾಯಿ ಯವರು ಹೇಳಿದರು. ರವಣಾಬಾಯಿಯವರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ, ಮಾಧವಾಚಾರಿಯವರ ಸಹಸ್ರನಾಮದ ಪ್ರವಾಹ ತಡೆಬಡಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹಾಗತ್ತು. ರಾಥೆಯ ಜೊತೆಗೆ ರಾಮು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಬಸ್ ನಲ್ಲಿ ರಾಮು ಬಂದಿದ್ದ.

“ಸಾವಾನುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇಳಿಸಿ”

ಮೇಷ್ಟರನ್ನು ಎದಿರುಗೊಳ್ಳಲು ಬಂದಿದ್ದವರೊಬ್ಬರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು. ಸಾವಾನುಗಳು, ಎಂದರೆ ರಾಧೆಯ ತೆಳ್ಳನೆಯದೊಂದು ಹಾಸಿಗೆ, ಮೇಷ್ಟರದೊಂದು ಕೈಚೀಲ, ರಾಮಾನದೊಂದು ಕೈಚೀಲ.

ರಾಧಾಬಾಯಿ ಮತ್ತು ರಾಮನನ್ನ ಆ ರಾತ್ರಿ ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮೇಷ್ಟರು ಬಸ್‌ನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದರು.

ಮೆರವಣಿಗೆ ಸಾಗಿತು. ಮೇಷ್ಟರು, ಅವರ ಹಿಂದೆ ರಾಮು, ಅವನ ಹಿಂದೆ ರಾಧಾಬಾಯಿ ಮೇಷ್ಟರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಲು ಬಂದಿದ್ದ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದರಂತೆ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮೇಷ್ಟರ ಹೆಂಡತಿ ಬಾಗಲಲ್ಲಿಗೆ ನಿಂತಿದ್ದರು ರಾಧೆಯನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ “ಬಾಮ್ಮ ಒಳಕ್ಕೆ ಬಾ” ಎಂದು ನಡವನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋದರು.

“ನೀವೆಲ್ಲಾ ಊಟ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ರಾತ್ರಿ ಒಂಬತ್ತರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಂದು ಇಡಿ. ಉಳಿದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾತನಾಡೋಣ” ಎಂದು ಮೇಷ್ಟರು ಹೇಳಿ ಅರಳಿ ಕಟ್ಟಿಯ ಜನಾರ್ಧನ ಕಚೇರಿ ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರು.

ಮೇಷ್ಟರು ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದರು. ಅವನು ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ಊಟದ ಕಲಾಸ ಮುಗಿದ್ದು. ಪ್ರಾಣೇಶ ಬಂದವನೇ ಮೇಷ್ಟರಿಗೆ ಒಂದು ಶುಭ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ. ಆ ದಿನ ದೇಸಾಯಿಯವರ, ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಹೆಸರಿಗೆ ಐದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಆ ಹಣದಲ್ಲಿ ಕೆಲಭಾಗವನ್ನು ನಿಷೇಕದ ಖರ್ಚಿಗೆ ಬಳಸಲು ಗೋಧೂ ಬಾಯಿಯೇ ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ.

“ಹಣಬಂದಿದ್ದು ಒಳ್ಳೇದೆ ಆಯಿತು ಖರ್ಚಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಸೆಟ್ಟಿ ಹಣಕಾಸಿನವೆಂದು ಮಾಡಿದ್ದೆವು ಆ ಹಣದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಖರ್ಚು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಧಾಬಾಯಿಗೆ ಒಂದು ಭಾರಿ ಸೀರೆ, ನಿಕೈ ಉಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಎರಡು ಸೀರೆಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಾಳೆ ಬೆಳಗಿನ ಮೊದಲನೇ ಬಸ್ಸಿಗೆ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ತಿವಮೊಗ್ಗಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ಇವನ್ನು ತರಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಜನಾರ್ಥನ ಕಚೇರಿಯ ಸದಸ್ಯರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ನಿಷೇಕದ ಖರ್ಚಿಗೆ ಇನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಒದಗದ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಮೇಷ್ಟರು ತಿಳಿಸಿದರು.

“ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇಡೀ ಊರಿಗೇ ಔತಣಕ್ಕೆ ಹೇಳೋಣ ಮೇಷ್ಟ್ರೇ” ಎಂದೊಬ್ಬ ಸದಸ್ಯ ಹೇಳಿದ.

“ನಾವು ಯಾರ ಮೇಲಣ ಜಿದ್ದು ಅಥವಾ ಪೈಪೋಟಿಯಿಂದ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಿಲ್ಲ. ಏನೋ ಕಾರಣದಿಂದ ಒಂದು ಅನ್ಯಾಯ ನಡೆಯಿತು. ಅದನ್ನು ಸಂಪಡಿಸಲು ಹೊರಟಿದ್ದೇವೆ. ಈಗ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ದುರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ನಾನು ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಬರಲು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಎಷ್ಟೇ ಆಗಲಿ ಅವನು ಜನ್ಮ ಕೊಟ್ಟ ತಂದೆ. ನಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಾವು ಮಾಡೋಣ. ಅವನು ಬರದಿದ್ದರೆ ಮಾತು ಅವನ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ ವಿನಾ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಮೇಷ್ಟರು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಮೇಷ್ಟರ ಸೂಚನೆ ಸದಸ್ಯತ್ವದಕ್ಕೆ ರುಚಿಸಲಿಲ್ಲ ಆದರೂ ಅವರ ಸೂಚನೆಗೆ ಪ್ರತಿಹೇಳಲು ಯಾರಿಗೂ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ.

ರಾಮಾಚಾರಿ ಪಂಚಾಂಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ನಾಡಿದ್ದು ಮುಹೂರ್ತವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ. ಮೊದಲೇ ಯೋಚಿಸಿದ್ದಂತೆ ಕೇವಲ ಒಂದು ಹಬ್ಬದಂತೆ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಯಿತು. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಏರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದು ಕೆಲಸವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು.

ವಾರನೆ ದಿನ ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮೇಷ್ಟರು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆಚಾರಿಗೆ ಕರ್ಣಾಕರ್ಣಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳೂ ತಿಳಿದಿದ್ದವು. ಮೇಷ್ಟರು ನ್ಯಾಮತಿಗೆ ಹೋಗಿ ರಾಧೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದವು, ನಾಳೆ ನಿಷೇಕದ ಮುಹೂರ್ತ ಇಟ್ಟಿದ್ದು ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು ಮೇಷ್ಟರು ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ತನ್ನ ಮನೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂತಿದ್ದ. ಅವರು ಕಟ್ಟೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲ ಬಳಿ ಬಂದಾಗ ಆಚಾರಿ ದಿಗ್ಗನೆ ಎದ್ದ. ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು

ಮೇಷ್ಟರು ಯಾವ ಉದ್ದಿಶ್ಯದಿಂದ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನೂ
 ಅರಿಯಬಹುದು. ಯಾವ ವಾತವನ್ನೂ ಆಡದೆ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಧಡಾರನೆ
 ಮುಂಬಾಗಿಲನ್ನು ಹಾರಿದ. ತಾವು ಒಂದು ಕೆಲಸ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ಮೇಷ್ಟರು,
 ಪ್ರಾಣೇಶನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು, ಬಂದ ದಾರಿಗೆ ಸುಂಕವಿಲ್ಲದೆ ಮನೆ ಕಡೆ
 ತೆರಳಿದರು.

ಪ್ರಾಣೇಶನ ನಿಷೇಧದ ಕಲಾಪ ಮುಗಿಯಿತು. ಊರಿನವರೆಲ್ಲ ಅನಿಗೂ, ರಾಧಾಬಾಯಿಗೂ ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನು ಓದಿಸಿದರು. ಪ್ರಾಣೇಶನ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಮಾನಕ್ಕಿಂತ ನೊಂದ ಹುಡುಗಿ ರಾಧಾಬಾಯಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂಬುದೇ ಅವರ ಹಿರಿಯಾಸೆ. ಮೇಷ್ಟ್ರರ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಬೆರಗಾದರು. ಅವರಿಗೆ ಅಭಿಮಂದನೆಯ ಸುರಿಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಿದರು.

ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಡತಿಯರ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಲೋಚಿಸಿದ್ದ ಪ್ರಾಣೇಶನಿಗೆ ಅದು ಅಷ್ಟು ಕಠಿಣವಾಗಿ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರೂ ಅಕ್ಕತಂಗಿಯಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಸಾರ ನಿರ್ವಹಣೆ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಲು ಇಬ್ಬರೂ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ದೇಸಾಯಿಯವರು ಒಂದು ಬಾರಿ ಹೊನ್ನಾಳಿಗೆ ಬಂದು ಈ ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಸಾರವನ್ನು ನೋಡಿ ಬೆಕ್ಕಸ ಬೆರಗಾಗಿದ್ದರು. ದೇಸಾಯಿಯವರು ಊರಿಗೆ ಬಂದ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಾಧವಾಚಾರಿ ತಲೆಮರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಮನೆಗೂ ದೇಸಾಯಿಯವರು ಹೋಗಿದ್ದರು ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿಕೆಂಬುದೇ ಅವರ ಇಚ್ಛೆಯಾಗಿತ್ತು.

“ಈ ಎಲ್ಲ ಅನರ್ಥಗಳಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮಗಳೇ ಕಾರಣ. ಅರಿಯದೆ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ದುರ್ಯೋಧನೆ ಮಾಡಿ, ಬೇರೆ ಸಂಸಾರ ಹೂಡಿದಳು. ಸವತಿಯನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡಳು.” ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಹಳೆಯ ಪಲ್ಲವಿಯನ್ನು ಹಾಡಿದ.

“ಆದದ್ದು ಆಗಿಹೋಯಿತು. ಹಳೆಯ ಹಾದರವನ್ನು ನೆನೆದು ಹಿತ್ತಲಲ್ಲಿ ಅತ್ತರು ಅನ್ನುವಂತೆ ಆ ಹಳೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಏನು ಮಾಡುವುದು. ನಿಮಗೂ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ, ನಿಮ್ಮ ಕುಟುಂಬ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಮಗ, ಸೊಸೆಯರನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಸುಖವಾಗಿರಿ” ದೇಸಾಯಿಯವರು ಹೇಳಿದರು.

“ನನಗೇಕೆ ಬುದ್ಧಿವಾದ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ದೇಸಾಯಿಯವರೇ, ನಿಮ್ಮ ಮಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿ....” ಎಂದು ವೆಂಕೊ ಬಾಚಾರಿ ಅರಂಭಿಸುತ್ತಲೇ ಈ ಮೂರ್ಖ ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನ ಆಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ದೇಸಾಯಿಯವರು ಹೊರಟರು.

ವೆಂಕೊಬಾಯಿಯವರು ಮಲಗಿದ್ದವರು ಹಾಗೇ ದೀರ್ಘ ನಿದ್ರೆ ಹೋದರು ಅವರು ಬದುಕುವರೆಂಬ ಅಸೆ ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇಷ್ಟು ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಸಾಯುವರೆಂದು ಯಾರೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರಲಿಲ್ಲ ಮಿಂಚಿನ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಈ ಸುದ್ದಿ ಹರಡಿತು.

ಹೊನ್ನಾಳಿ ಈ ಒಂದು ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಊರುಗಳಿಗೂ ಅದರ್ಶ ನಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಹೆಣ ಬಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಾಕುವುದು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಈ ತಾಪತ್ರಯವಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲವೆ ನಾನು ಎಂದು ತಾಮುಂದು ಎಂದು ಜಪ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಈ ವರ್ತಮಾನ ಮೇಷ್ಟರ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದೊಡನೆ ಅವರು ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಾಣೇಶನ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಅವನಿಗೆ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸಿದರು. ಸೊಸೆಯರಿಬ್ಬರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸೀರೆಯ ಸರಗನ್ನು ಹಚ್ಚಿದರು. ಗೋಧೂಬ ಯಿಗೆ ನಿಜಕ್ಕೂ ದುಃಖವಾಯಿತು. ತಾಯಿಯನ್ನು ಮಠೆ ಯಿಸಿದ ಚಿನ್ನವಂಥಾ ಅತ್ತೆಯನ್ನು ನೆನೆದು ಅತ್ತಳು. ವೆಂಕೊಬಾಯಿಯವರು ಬಹು ಒಳ್ಳೆಯವರೆಂದು ರಾಧಾಬಾಯಿಗೆ ಕರ್ಣಾಕರ್ಣಿಯಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಅಂಥಾ ಅತ್ತೆಯೊಂದಿಗೆ ತಾನು ಸಂಸಾರ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ಸಿಗಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ಆಕೆ ದುಃಖಿಸಿದಳು.

“ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೆ ಅಪ್ಪ ಏನನ್ನುತ್ತಾನೋ?”

“ನಾವು ಮಾಡುವ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಾವು ಮಾಡಬೇಕು. ವೆಂಕೊ ಬಾಯಿಯವರ ಅಂತ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ನೀನಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಾರೂ ಮಾಡಬೇಕು.”

ಮೇಷ್ಟರು, ಪ್ರಾಣೇಶ, ರಾಧಾಬ ಯಿ ಮತ್ತು ಗೋಧೂಬಾಯಿ ವೆಂಕೊಬಾಚಾರಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಜನ ಗಂಡಸರು ಹೆಂಗಸರು ಅವರ ಜಗಲಿಯಮೇಲೆ ನಿಂತಿದ್ದರು.

ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರ ಅಂತ್ಯವರ್ತನ ಸಡೆಯಲು ಅನೇಕರು ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಜಾಲಿಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂತಿದ್ದ. ಅವನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಕಾವ ಭಾವಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿವರು ಬಂದು ಅವನಿಗೆ ಶುಷ್ಕ ಸಮಾಧ ನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. “ಆಕೆ ಇಷ್ಟು ಜಾಗ್ರತೆ ಹಾಗೂ ಕಾಲವಾಗ. ತ್ರಾಳೆಂದು ನಾವು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ ಪುಣ್ಯನಂತೆ, ಜಾಗ್ರತೆ ಹೋದಳು” ಎಂದು ಜನ ಆಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಗ ಸೊಸೆಯರು ಬಂದಿದ್ದನ್ನು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ನೋಡಿದ. ಹೇಷ್ಕರು ಬಂದಿದ್ದನ್ನೂ ನೋಡಿದ. ಇನ್ನು ಎಂದಿನಂತೆ ತಾನು ಹಟ ಹಾಡಿದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಮಗನೊಂದಿಗಾಗಲಿ, ಸೊಸೆಯರೊಂದಿಗಾಗಲಿ ಅವನು ಒಂದು ಮಾತನ್ನೂ ಆಡಲಿಲ್ಲ. ಹಹನಯಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ಅಂತ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರಾದಿಗಳು ಹದಿಮೂರು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ನಡೆದವು. ಈ ಒಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲಾದರೂ ತಂದೆ ಮಗ ಸೇರಬಹುದೆಂದು ಜನ ನಂಬಿದ್ದರು. ಅವರೆ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ತನ್ನ ಹಟ ಖಡಲಿಲ್ಲ. ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಇರುವುದಾಗಿಯೂ, ಇನ್ನಾರ ಗೊಡವೆಯೂ ತನಗೆ ಬೇಡವೆಂದೂ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟ.

“ಎಷ್ಟು ಮುದ್ದಾಗಿವೆ ಈ ಮಕ್ಕಳು. ಇವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷ ಪಡುವ ಭಾಗ್ಯ ಅವರ ಅಜ್ಜಿಗೆ ಇಲ್ಲದಾಯಿತು.” ರನಾಬಾಯಿಯವರು ರಾಧೆಯ ಎರಡು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡಿ ಹೇಳಿದರು. ರಾಧಾಬಾಯಿ ನಿಷೇಕ ವಾಗಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ತುಂಬುವದರೊಳಗೆ ಒಂದು ಗಂಡು ಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತಳು. ಮತ್ತೆ ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣುಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತಳು. ಸ್ಯಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಾನುಕೂಲವಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಎರಡು ಬಾಣಂತಿನಗಳೂ ಹೊನ್ನಾಳಿಯಲ್ಲೇ ಸಾಗಿದ್ದವು. ಗೋಧೂಬಾಯಿಯೇ ಈ ಬಾಣಂತಿನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಳು.

ಇದೀಗ ರಾಧಾಬಾಯಿ ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ತನರೂರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರಿಗಂತೂ ಸ್ವರ್ಗ ಒಂದು ಗೇಣು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿತ್ತು. “ಬಸ್ ನಲ್ಲಿ ಬರುವಾಗ ಯಾರದಾದರೂ ದೃಷ್ಟಿ ತಾಕಿದ್ದರೂ ತಾಕಿರಬಹುದು” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ರನಾಬಾಯಿಯವರು ಎರಡು ಪೊರಕೆಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಹಾಕಿದ್ದರು.

“ಮೇಷ್ಟ್ರಂಥ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರು ಈ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೂ ಇರುವದ ರಿಂದಲೇ ಮಳೆ ಬೆಳೆಗಳಾಗುತ್ತಿರುವುದು. ಮಾಧವಾಚಾರಿ, ವೆಂಕೋಬಾ ಚಾರಿಯಂಥ ಸ್ಲೇಗಿನಂಥ ಜನರು ಈ ಭೂಮಿತಾಯಿಗೆ ಭಾರ” ಎಂದು ರನಾಬಾಯಿಯವರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೆರೆಹೊರೆಯವರಿಗೆ ತೋರಿಸಲು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋದರು.

ರಾಮು ಈಗ ಹೆಸರಾಂತ ಶಾನುಭೋಗ. ಹೆಚ್. ಎಸ್. ಲೆಕ್ಕಗಳು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಶುಕ್ರಮಹರ್ಜಿ ತಿರುಗಿತು. ಬೇಡವೆಂದರೂ ಹಣ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಜೋಳ, ರಾಗಿ, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೂ ತಾಪತ್ರಯವಿಲ್ಲ. ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದು, ಶಿವನೊಗ್ಗಿಯ ಕೋರ್ಟಿಗೆ ಓಡಿಯಾಡುವುದು ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಅವನೊಬ್ಬ ಫುಟ್

ಲಾಯರಾಗಿದ್ದಾನೆ. ರಮಾಬಾಯಿಯವರಿಗೆ ವಯಸ್ಸಾಡ್ಡರಿಂದ ಊರಿನ "ಮಿಡ್ ವೈಫ್" ಮತ್ತು "ಲೆ ಡಿ ಡಾಕ್ಟರ್" ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಜನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ತಾಪತ್ರಯವಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚು ಸಿರಿವಂತಿಗೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಎರಡು ಹೊತ್ತಿನ ಗ್ರಾಸಕ್ಕೆ ಯಾವ ಚ್ಯುತಿಯೂ ಇಲ್ಲ.

ಗೋಧೂಬಾಯಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಹೊನ್ನಾಳ ಜನ ಆಚ್ಚರಿಗೊಂಡರೆ, ನ್ಯಾಮತಿ ಜನ ಆಕೆಯನ್ನು ಮನಸಾರೆ ಹೊಗಳಿದರು. "ಕಲಿಗಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಪವಾಡಗಳು ನಡೆಯುವುದೇ" ಎಂದು ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆ ಬೆರಳೆತ್ತರು.

"ಮಾವನವರೊಬ್ಬರು ಕೈ ಬಾಯಿ ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಒಬ್ಬರೇ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದಿನ ನೂಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೊಬ್ಬರು ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ" ರಾಧಾಬಾಯಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು. ರಮಾಬಾಯಿಯವರು ಮಧ್ಯೆ ಬಾಯಿಹಾಕಿ "ನಿಮ್ಮ ಮಾವನ ತಲೆ ಬೋಳಿಸಿತು. ಅವನೊಬ್ಬ ಭಂಡ, ನಿನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಎಂಥ ಕಲ್ಲು ಎಳೆದಿದ್ದ. ಏನೋ ದೇವರ ದಯದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಸರಿಹೋಯಿತು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ನ್ಯಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ನೀನು ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಕೊಳೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು" ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

"ಏನೋ ಒಂದು ವಿಷಗಳಿಗೆ, ಅವರು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಆದನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹಟ ತೊಟ್ಟರೆ ಹೇಗೆ?" ರಾಧಾಬಾಯಿ ಹೇಳಿದಳು.

"ಇನ್ನು ಅವನು ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದರಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಅವನ ಮನೆಗೆ ನೀವು ಹೋದರಾಗಲೀ, ಏನಾದರೂ ಅನರ್ಥ ಸಂಭವಿಸುವುದು ಖಂಡಿತ. ಆ ಚೇತನವೇ ಅಂಥಾದ್ದು. ಕಾರವೇಶ್ವರನ ಹಟ, ವೆಂಕೋಬಾ ಚಾರಿಯ ಹಟಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸುತ್ತು ಕಡಿಮೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು....." ಎಂದು ರಮಾಬಾಯಿಯವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಸೀತಾಬಾಯಿಯವರು ಅಡ್ಡ ಬಂದು, "ಇಲ್ಲದ ತರ್ಕ ಯಾತಕ್ಕೆ, ವೆಂಕೋಬಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಗೂ ಒಬ್ಬರೇ ಇರಲು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ, ನೀವೇಕೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ" ಎಂದು ಬೇರೆ ಮಾತಿಗಾರಂಭಿಸಿದರು.

“ಏನು ಆಚಾರ್ಯೇ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಆಡಿಸಲು ಹೊರಟಿದ್ದೀರೇನು ?”

“ಹೆಂಗಸರು ಮನೆಗೆಲಸ ಮಾಡಲು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಪುರಸೊತ್ತು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಗೋ, ಇವನಿದ್ದಾನಲ್ಲ ಭೀಮ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಭೀಮನೇ. ಎಂಥಾ ತುಂಟನಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೀರಿ? ಮೊನ್ನೆ ಒಂದು ಕೊಳಗ ನೀರನ್ನು “ಡಬ್” ಅನಿಸಿದ. ಇವಳಿದ್ದಾಳಲ್ಲ ತುಂಗಿ, ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಹಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಎಷ್ಟು ಗಲಾಟೆ ಮಾಡ್ತಾಳೆ ಅಂತೀರ.....”

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಆಡಿಸುವುದೇ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ತೀರಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಆರು ತಿಂಗಳು ಆ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಕಾರ್ತೀಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ನದಿಯಿಂದ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚಳಿ ಚಳಿ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಮಲಗಿದ. ಜ್ವರ ಹತ್ತಿತ್ತು. ತಲೆ ಸಿಡಿಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಒಂದು ತೊಟ್ಟು ಗಂಜಿ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಯಾರೂ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆಚಾರಿಗೆ ತನ್ನ ಅಸಹಾಯಕತೆಯ ಅರಿವಾಯಿತು. ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಹಣದಿಂದ ತನಗಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆತ ಮನಗಂಡ. ಆಚಾರಿ ಕಾಯಿಲೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದಾನೆಂದು ಊರಿನವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಅವನನ್ನು ವಾತನಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಯಾರೂ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಕಾಯಿಲೆ ಬಿದ್ದ ಸಮಾಚಾರ ಪ್ರಾಣೀಶನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ತಂದೆಯ ಗುಣವನ್ನು ಅರಿತ ಮಗ ಸುಮ್ಮನಾದ. “ಮಾತನವರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರೋಣ” ಎಂದು ಹೆಂಡತಿಯರಿಬ್ಬರೂ ಹೇಳಿದರು.

“ಸುಮ್ಮನೇ ಹೋಗಿ ಭೀಮಾರಿ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಏನಾದರೂ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತಿರುವರೇನು?” ಅಂತ ಪ್ರಾಣೀಶ ಅವರನ್ನು ಸುಮ್ಮನಾಗಿಸಿದ.

ಪ್ರಾಣೇಶನ ಮನೆಗೆ ಸಂಜೆ ಮೇಷ್ಟರು ಬಂದು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಕಾಯಿಲೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪನೆತ್ತಿದರು.

“ಹೌದು ಮೇಷ್ಟ್ರೆ, ನನಗೂ ಈ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯಿತು. ಆದರೆ ಆಪ್ತ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ದಾರಿಗೆ ಬರುವವನಲ್ಲ. ಅವನ ಹಟವೇ ಹಟ”

“ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಚ್ಯುತಿ ಇರಬಾರದು ಹೋಗಿ ಕೇಳೋಣ, ಅವನೇನು ಹೇಳುತ್ತಾನೋ ನೋಡೋಣ. ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯರೇನು ಹೇಳಿದರು?”

“ಆಪ್ತನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಅವರೇ ಇವೊತ್ತು ಸೂಚಿಸಿ ಪರು. ಆಪ್ತನ ಕೈಲಿ ವಿನಾಕಾರಣ ಯಾಕೆ ಬೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸುಮ್ಮನಾದೆ”

ಪ್ರಾಣೇಶ ಮತ್ತು ಮೇಷ್ಟರು ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ವೆಂಕೋಬಾಯಿಯವರು ಮಲಗಿದ್ದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಚಾರಿ ಮಲಗಿದ್ದ. ಅವನು ಅಹಾರ ಕಾಣದೆ ಮೂರು ದಿನಗಳಾಗಿತ್ತು.

“ನಿಮಗೆ ಕಾಯಿಲೆ ಆಗಿದೆ ಎಂತ ಹೇಳಿದರು. ನೋಡಲು ಬಂದೆವು.” ಮೇಷ್ಟ್ರೇ ಮೊದಲು ನಾತಿಗಾರಂಭಿಸಿದರು. ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಉಸಿರೆತ್ತಿಲ್ಲ.

“ಅಪ್ಪಾ, ಈಗ ಹೇಗಿದೆ?” ಪ್ರಾಣೇಶ ಕೇಳಿದ.

ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿ ಮುಖವನ್ನತ್ತ ತಿರುಗಿಸಿದ. ತಾನು ಎಷ್ಟು ಹಟ ಸಾಧಿಸಿದರೂ, ಈ ಜನರು ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮರೆತು ಸೌಜನ್ಯದಿಂದ ವರ್ತಿಸಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಕರಗಿತು. ಯಾವಾಗಲೂ ಜನರಲ್ಲಿ ದೋಷ ಎಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ವೆಂಕೋಬಾಚಾರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಜನರೂ ಈ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆಂಬ ಅರಿವಾಯಿತು ಆದರೂ ಅದನ್ನು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಶುಭವಾನ ಬೇರೆ ಬಾಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

“ಆದದ್ದು ಆಗಿಹೋಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ಕಥೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮರೆತುಬಿಡಿ ಅಗುವುದೆಲ್ಲಾ ಒಳ್ಳೆಯದಕ್ಕೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯೋಣ. ಮುತ್ತಿನಂಥ ಸೊಸೆಯರು, ಚಿನ್ನದಂಥ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ಹಾಲಿನಂಥಾ ಈ ಸಂಸಾರವನ್ನು ತುಟ್ಟು ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಇರಲು ಹೇಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪು

ತ್ತಿಡಿಯೋ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಏನಾದರೂ, ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ತಪ್ಪಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ನಿಮ್ಮದು. ಉದಾರ ಮನಸ್ಸಿನಿಡ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ನೀವು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು.

‘ಪ್ರಾಣೇಶ ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಕಡಿಮೆಯಾದವನು, ಅವನಿಗೆ ಅನುಕೂಲ ವಾಗಲೆಂದು ಏನೇನೋ ಮಾಡಿದೆ. ಆದರೆ ದೈವಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಯಾವುದೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಮುದುಕ ನನಗೆ ಆಗಬೇಕಾಗಿರುವದಾದರೂ ಏನು? ಏನೋ, ಈಗಿನ ಕಾಲದ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಒಂದೂ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ.....’

‘ಈಗ ಯಾವ ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡೋಣ ನೀವೇ ಹೇಳಿ. ಪ್ರಾಣೇಶನ ಮನೆಗೆ ನೀವು ಹೋಗುತ್ತೀರೋ ಅಥವಾ ಅವನ ಸಂಸಾರವೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿಗೇ ಬರಲೋ?’

‘ಅವರೆಲ್ಲಾ ಇಲ್ಲೇ ಬಂದುಬಿಡಲಿ. ಏನೋ ದೇವರು ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಇದೆ. ಪ್ರಾಣೇಶ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೊರಲಾರ.’

ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ ಪ್ರಾಣೇಶನ ಸಂಸಾರವೆಲ್ಲ ವೆಂಕೋಪಾಚಾರಿಯ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿತು.

ಗೋಧೂಬಾಯಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಮಕ್ಕಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಾಠಿ ಮತ್ತೊಂದು ಗಂಡು, ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಹೆತ್ತಳು. ಸವತಿಯ ಮಕ್ಕಳೇ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿದಳು. ‘ಏನೂ ಅರಿಯದ ಕಂವಮ್ಮಗಳ ಮೇಲೆ ನಾನು ದ್ವೇಷ ಸಾಧಿಸುವುದು ಪಾಪ’ ಇದು ಅವಳ ಪಲ್ಲವಿ.

